

İçindekiler

Sunuş...	2
Planlamayı Türkçeleştirmek Çevrilemeyenler ya da Çeviride Kaybolanlar Üzerine... <i>Savaş Zafer ŞAHİN</i>	3
Yeninin Şoku: Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Betimleyen 100 Kavram <i>P. J. TAYLOR ve R. E. LANG - Çeviren: Dr. Savaş Zafer ŞAHİN</i>	4
Kuramda ve Uygulamada Kentsel Planlama: Gözden Geçirme ve Yeni Bir Değerlendirme <i>A. J. SCOTT ve S.T. ROWEIS - Çev: A. Cenap YOLOĞLU</i>	13
Planlama Geleneği Olan Kentten Planlama Tartışmasını Unutan Kente... <i>Mehmet Çağlar MEŞHUR</i>	33
Orta Sınıfın Kent Mekanıyla İlişkisi: Kültürel Yaklaşımlara Yönelik Bir Yöntem Önerisi <i>Güliz KORKMAZ TİRKEŞ</i>	41
Kentlilik Bilinci ve Mekân: Trabzon Kenti Örneği <i>Dilek ŞEN BEYAZLI - Şinasi AYDEMİR</i>	49
Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası Ulusal Fikir Yarışması <i>Hazırlayan: Mehmet Nazım ÖZER</i>	61
İmar Hukuku <i>Hazırlayan: Nevzat CAN</i>	80
Kitap Tanıtımı	84
Tez Özetleri	85

Dergiye göndereceğiniz yazıların ve görsel malzemelerin basılı kopyası ile birlikte olanaklı ise bilgisayar ortamında hazırlanmış bir kopyasını da iletiniz.

- Yazı ile birlikte, kısa bir özgeçmişinizi de göndermeyi unutmayınız.
- Fotoğraf, harita, çizim vb. görsel malzeme metnin içine yerleştirilmeli ve ayrıca 300 dpi çözünürlükten düşük olmamak koşuluyla TIFF veya JPEG formatında sunulmalıdır.
- Çeviri yazılar ve fotoğraflar için kaynak belirtmeniz zorunludur.
- Yayın Kurulu, gönderilecek yazıların yayınına ilişkin kararını yazı ile bildirecek; gönderilen yazılar iade edilmeyecektir.
- Yayın Kurulu, gönderilen yazılarda, yazım kurallarına uygun gerekli düzeltmeleri yapma ve dil yanlışlıklarını gidermeye yetkilidir.
- Yazı ve çevirilerin sorumluluğu yazar ve çevirmenlerine aittir. Şehir Plancıları Odası sorumluluk kabul etmez.

**TMMOB
Şehir Plancıları Odası**

Yayın Türü: Yaygın Süreli Yayın
Üç ayda bir yayınlanır
Oda birimlerine ve üyelere ücretsiz gönderilir.
Sayı: 44
Ağustos 2009

**TMMOB Şehir Plancıları Odası Adına Sahibi ve
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü**
H. Tank Şengül

Dergi Sekreteri
Gökhan Bilgihan

Yayın Kurulu
Duygu Açar
Gürkan Akgün
Belma Babacan
Gökhan Bilgihan
Olgu Çalışkan
Sevilay Çetinkaya
Tolga Çilingir
Gökhan Erkan
Melih Ersoy
Melike Gül
Betim Hayat
Çağatay Keskinok
Nihan Özdemir Sönmez
Gül Tuçaltan
Ü. Nevzat Uğurel
Çiğdem Varol
Ceren Gamze Yaşar
Cenap Yoloğlu
Samet Zeydan
Fikret Zorlu

Yayın İdare Merkezi
Hatay Sokak No. 24/17
Kocatepe/ANKARA
Tel: 0312 417 87 70
Faks: 0312 417 90 55
e-posta: spo@spo.org.tr
www.spo.org.tr

Baskıya Hazırlık
PLİR LTD. ŞTİ.-Şerife Eren
Tel: 0312 432 01 83-93 Faks: 432 55 22

Kapak Tasarımı
Samet Zeydan

Baskı
Ena Grup-Presmat
Eti Mahallesi Toros Sokak No:31 Sıhhiye-Ankara
www.enagrup.net

Basım Tarihi-Saati: 12.06.2009-09:00
3.000 Adet Basılmıştır

Sunuş...

Planlama Dergisi'nin bu sayısında, sizlerle ilk olarak iki çeviriyi paylaşıyoruz.

Savaş Zafer Şahin tarafından çevirisi yapılan "Yeninin Şoku" isimli çalışma, yine çevirmeni tarafından kaleme alınan "Planlamayı Türkçeleştirmek" isimli bir sunuş yazısıyla birlikte yer alıyor. Planlama yazınındaki temel kavramların Türkçeye çevrilmesine ilişkin bir tartışma zemini için başlangıç noktası olmayı hedefleyen çalışma, geniş kaynakçasıyla da ayrıca bir katkı sunmakta.

Cenap Yoloğlu tarafından çevirisi yapılan "Kuramda ve Uygulamada Kentsel Planlama" başlıklı çalışma ise, kentleşmenin tarihini kapitalist üretim modelleri çerçevesinde inceleyerek kapitalist bir kentleşmeye dair bir analizin ardından geleneksel planlama kuramına dair bir eleştiri sunmakta ve uygulanmakta olan kentsel politikalara dair sorunlara ilişkin bir tartışma yürütmektedir.

Mehmet Çağlar Meşhur tarafından kaleme alınan "Planlama Geleneği Olan Kentten Planlama Tartışmasını Unutan Kente" başlıklı çalışma Konya Kenti'nin planlama tarihine dair eleştirel bir analiz ve tartışma sunuyor. Ulusal yarışmayla planlama çalışmaları yürütülen bir kentten, kentleşmenin parçacı ve projeci mantıkla yürütülmeye başlandığı bir kente dönüşüm, siyasal yerel iktidara ilişkin verilerle de desteklenerek sunulmakta.

Güliz Korkmaz Tirkeş'in "Orta Sınıfın Kent Mekanıyla İlişkisi" başlıklı çalışması, değişen üretim ve tüketim döngüleri ekseninde dönüşüme uğrayan sınıf yapılarının kent mekanındaki yansımalarını, Ankara Çayyolu ve Keçiören örneklerinde karşılaştırmalı olarak tartışıyor.

Bu sayının son yazısı olan, Dilek Şen Beyazlı tarafından Şinasi Aydemir'in danışmanlığında Trabzon Kenti örneğinde hazırlanan "Kentlilik Bilinci ve Mekan" başlıklı çalışma, kentlilik bilincinin genel geçer bir tanımlamaya konu olup olamayacağı sorusu etrafında başlayarak planlama-tasarım süreçleri ve katılım mekanizmalarına ilişkin çıkarımlar sunuyor.

*TMMOB Şehir Plancıları Odası
Yayın Kurulu*

Planlamayı Türkçeleştirmek Çevrilemeyenler ya da Çeviride Kaybolanlar Üzerine...

*Kendi sesini duyabilmek için bazen başkasının sesiyle
avaz etmek gerekir...*

Savaş Zafer ŞAHİN

Bir toplumun ortaya koyduğu tarihsel birikimin diğer toplumlar tarafından alınıp anlaşılmasına çalışılması gibi karmaşık süreçler, sosyal bilimlerin çok farklı alanlarını birlikte çalışmak zorunda bırakır. Bu alanların tümünün ortaklaştığı anlayış ise böylesi bir aktarım sürecinde toplumsal bir süreç ve yapı olarak “dil”in rolü ve etkisidir. Genel olarak “dil”in bu aktarım sürecinin en önemli aracı ve tarafsız kabul edilemeyecek aktörlerinden birisi olduğu kabul edilmiştir. Yapısal işlevselcilerden yapısalcılık-sonrası akımlara kadar zengin bir yelpazede, sosyal bilimlerdeki farklı alanların bu anlamda dili ele alış biçimleri ise kendi tarihsel gelişimleri doğrultusunda değişmektedir. Sosyal bilimlerin bu aktarım sürecinin toplumsal boyutlarını derinlemesine inceleyenler de, aktarımın teknik yanının, özellikle de teknik bir süreç olarak görülen çeviri ve çevirinin etkilerinin hak ettiği biçimde ele alındığını söyleyebilmek zor görünmektedir.

Kent Çalışmaları ve Planlama gibi disiplinler arası kavşağın sürekli sakinleri için bu aktarım diğer disiplinlerden çok daha sorunludur. Özellikle gelişmiş toplumların iki yüz yılı aşkın bir süredir deneyimledikleri kentleşme sürecinin betimlenmesi için üretilen kavramların ve içeriklerinin gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme süreçlerinin anlaşılmasına çalışılması için kullanılması, batılı ya da kuzeyli kavramlarla doğulu ya da güneyli toplumsal süreçleri açıklamaya çalışmanın açmazları yanında teknik açıdan da birçok sorunu bünyesinde barındırmaktadır. Bu sorunlar Türkiye gibi bulunduğu bölgedeki en çalkantılı ve sıkıntılı kentleşme süreçlerinden

birisini yaşayan ve akademik alanda bu süreçleri kavramsallaştıracak kurumsallaşmış yaklaşımları ancak el yordamıyla oluşturmaya çalışan bir ülke için çok büyük önem taşımaktadır.

Teknik açıdan bakıldığında çeviride karşılaşılan sorunların aynı zamanda hem disipline hem de çevirinin doğasına ilişkin sorunlar olduğu söylenebilir. Öncelikle, birçok sebepten dolayı, aktarılması gereken birikime ilişkin çoğu temel metnin çevirisi yapılamamıştır. Temel metinlere ilişkin çevirilerin yapılamaması, yapılan çevirilerin yaygınlaştırılmaması, çeviriler üzerinden yeterli düzeyde eleştirel Türkçe metnin üretilmemesi, toplumsal alanla paylaşılması kentleşme ve planlamaya ilişkin konuları tartışacak ortak bir dil ve anlayışın oluşmasına da engel olmaktadır. Antik Yunan Kent Planlarının biçimini ifade etmekte kullanılan “ızgara” (grid-iron) benzetiminin bazen kanalizasyon kapakları üzerine konan ızgaralarla birbirine karıştırılması bu duruma gülümsetici bir örnek olarak gösterilebilir. Bu sebeple, temel metinlerde kullanılan kavram ve tanımların toplumun kolay kolay anlayamayacağı, daha çok konunun uzmanı akademisyenler arasında paylaşılan yarı-mistik bir bilgi niteliği kazandığı görülmektedir. Bu özel bilgi astronomi ya da tıpta olduğu gibi Latince ya da Sanskritçe gibi dillere dayalı kendi terimsel dünyasını yaratamadığı, daha ziyade gündelik hayatın kavramlarına yeni anlamlar yükleyerek hareket etmekte olduğundan durum daha da karmaşıklaşmaktadır. Gündelik hayatın kavramları kimi zaman olduğu gibi, kimi zaman benzetme amacıyla kimi zaman da ayrımları ifade

Dr.,
Şehir Plancısı,
Kültür ve Turizm Bakanlığı

PLANLAMA
2008/3

eder biçimde yeniden üretilerek anlamsal atıflara konu edilmektedir. Yapılan çevirilerde bu sorun olabildiği kadar aşılına çalışılsa da söz dizimi (sentaks) ve anlambilimsel (semantik) açıdan birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Bu sorunları aşabilmek adına Kent Çalışmaları ve Planlama alanlarının temel metinleri ile güncel kavramsal dağarcığı bir arada değerlendiren bazı çalışmaların Türkçeye çevrilmesi için çaba harcanması daha da önemli hale gelmektedir. Bu sebeple Kent Çalışmaları ve Planlama Yazınında son yıllarda üretilen en önemli kavramları

derleyen, Taylor ve Lang'ın "Yeninin Şoku: Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Betimleyen 100 Kavram" başlıklı makalesini çevirerek bir tartışma zemini ve ortaklaşma yaratılmaya çalışılacaktır. Bu ortaklaşmanın planlamanın temel kavramlarının Türkçeye çevrilmesinin tartışıldığı bir zemin için başlangıç noktası oluşturması arzu edilmektedir. Çevirinin içerisindeki kavramların karşılıklarının tam anlamıyla doğruluğu tartışılabilirse de makalede kullanılan kaynakça bile başlı başına bir katkı niteliği taşımakta olduğu düşünülmektedir.

Yeninin Şoku: Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Betimleyen 100 Kavram

P. J. TAYLOR ve R. E. LANG

Environment and Planning A, 36 (6), (2004), 951-958.

Çeviren: Dr. Savaş Zafer ŞAHİN

Derinden Sarsan Sosyal Bilimler

'Yeninin şoku' ifadesi görsel sanatlardaki değişimin betimleyicisi olarak kullanılmakta olup bilhassa modernleşme hareketiyle ilişkilidir (Hughes, 1991). Sosyal bilimler içerikleri bakımından hızlı değişimler karşısında daha az savunmasız değilse de bu ifade tercih edilerek "paradigma değişikliklerine" göndermede bulunmak amaçlanmaktadır. Bu da, doğal bilimler ve bunların "bilimsel devrimler" tarafından belirli aralıklarla kesintiye uğratılan istikrarlı 'normal bilim' dönemleri ile yakınlık kurmayı sağlamaktadır. Sürecin alternatif paradigmlar ve bunların bilimsel temelleri etrafında dönüp dolaşması bakımından bu model muhafazakârdır. Oysaki 'Yeninin Şoku'nun etkileri sürekli bir çözümlenmeyle sonuçlanabilecek yeni bir istikrar yaratmak yerine daha az muhafazakâr olabilir. Bu kısa bildiride beşeri bilimlerdeki değişim modelinin sosyal bilimler için önceden kabul edildiğinden daha uygun olduğu fikrini ele aldık. Her şeyden öte, sosyal ve beşeri bilimler ortak bir 'modern konu'yu yani 'sürekli bir bozunma kargaşası' nı paylaşmaktadırlar (Berman, 1988:15).

Sosyal bilimlerde son zamanlardaki hızlı değişimin tespiti kolaydır: son birkaç on yıldır şu'nun -sonrası ya da bu'nun- sonrası bolluğuna boğazımıza kadar battık. Bunlar, sosyal bilim disiplinlerinin kuramsal, bilgi kuramı ve varlık bilimine göre eleştirilerine dayalı genel kapsayıcı entelektüel değişimlerin tanımlayıcılarıdır. Kabaca söylemek gerekirse, sosyal bilimler büyük oranda yirminci yüzyılın ilk yarısında kurumsallaşmış, üçüncü çeyreğinde serpilmiş ve dördüncü çeyreğinde krize girmiştir. Eleştirinin ve değişimin bu yüksek düzeyi önemlidir ancak, sürekli değişen konuları yakalamaya çalışan gündelik sosyal bilimler pratiğinin mücadelesi kadar değil. Ellerini taşın altına koyan sosyal bilimciler inandırıcı tanımlamalar yapabilmek için ilgilendikleri konuları sürekli yeniden kavramsallaştırmaya zorlanmaktadırlar. Bizim ilgilendiğimiz konu da işte bu görgül araştırmadır. Özellikle, kentlere ilişkin Anglo-Amerikan tanımlamaların kent çalışmalarının ilgi alanındaki devasa değişikliklerle nasıl başa çıktığını gözden geçirdik.

Kent çalışmaları, yirminci yüzyılın ortalarında, hareketli bir araştırma alanı olarak kuruldu. Kentlerin ele alınışı ilgi alanının ikiye ayrılması ile görece olarak açık ve anlaşılır kabul edilebilirdi: kentlerin içyapıları ve kentlerin dış ilişkileri. Her ikisi de -sırasıyla, arazi kullanımı mesafe modelleri ve merkezi alan kademelenme modelleriyle- modellendi, ama araştırmaların çoğunluğunun belirli kentler için görgül örneklere saptamaya çalışan somut bir doğası vardı (ör: sanayi ekolojisi ve etki alanı çalışmaları). Bu çalışmaların genellemeleri iki temel kavramsal veriyi sağlamak üzere genel geçer modellerle ilişkilendirildi. Birinci olarak, kentler en dışta ağırlıklı olarak konut kullanımındaki banliyöler olmak üzere çok farklı sektör ve bölgeler tarafından çevrelenen merkezi iş alanı etrafında örgütlenmektedir. İkinci olarak, kentler arası ilişkiler ulusal kentsel kademelenmeler şeklinde yapılmış ulusal kentsel sistemler olarak örgütlenmektedir. Şehirciliğin bu iki yanı Berry'nin (1964) 'Kentler Sistemi İçerisinde Sistem Olarak Kentler' çalışması içinde mükemmel bir şekilde bir araya getirilmiştir. Ancak, bu akla yatkın bileşimin kent coğrafya kitapları yoluyla sistemleştirilip yaygınlaştırılmasının üzerinden çok geçmeden her iki kentsel örnekte de değişmeye başlamıştır: ekonomik özeleşme süreci aile yaşamının yaşam ideali olan banliyönün başka bir şeye kökten dönüşmesi anlamına gelirken; ekonomik küreselleşme süreçleri kentler arası ilişkilerin ulusal kentsel kademelenmelerden başka bir şeye kökten dönüşmesi anlamına gelmektedir. Biz bu 'başka şeyler'le ilgileniyoruz. Bu değişiklikler ilk gözlemlenmeye başladığından bu yana kadar geçen on yıllardır görgül araştırmacılar meydana çıkan yeni kentsel örneklere isimlendirme sorunu ile uğraşıyorlar. Bu süreçte eski alışıldık kent çalışmalarının kavramsal berraklığı tarih içinde kaybolmuş, eşdeğer bir berraklık yerini almamıştır. Dolayısıyla ortada kavramsal bir bozunma var gibi gözükmektedir.

Son Zamanlardaki Kentsel Değişimi Tanımlamanın 100 Yolu

Tablo 1'de yeni metropoliten biçimleri ve kentler arası yeni ilişkileri tanımlamak için kullanılan iki sözcük dağarcığı listesi derledik. Her biri için 50 örnek bulmak kendi başına zahmetli bir iş değildi;

listelerin kati olarak kapsayıcı olmalarına niyetlenilmedi. Basitçe bu tablonun asıl önemi boyutundan kaynaklanıyor. İlgili yazında yakın tarihli kentsel değişimi tanımlamanın en az 100 şeklinin (yolunun) olduğu gerçeği dikkate değer bir bulgudur. Kuşkusuz bazı kavramlar diğerlerinden daha etkili olmuşlardır -A listesi için "kenar kent"i ve B listesi için de "dünya kent kademelenmesi"- ve isimlerdeki hızla çoğalmanın bir kısmı bu önde gelen kavramları çevreleyen tartışmalardan kaynaklanmaktadır. Ancak, bu hikâyenin sadece küçük bir kısmını oluşturuyor. Yeni şehircilikte mekânsal olarak neyin olup bittiğini yakalamak için metaforları ve benzetimleri kullanmada yaratıcı hayal gücü iş başındadır (gökada/gökadaya ilişkin, takımada, dingil çivisi gibi).

A listesinde yazarların yakalamaya çalıştıkları ana unsur kentsel işlevlerin en başta "ofislerin banliyöleşmesi" bağlamında mekânsal saçılımdır. Dolayısıyla 'banliyö' ve 'banliyöye ait' terimleri kullanılmaya devam etmiştir (8 kez). Ancak bu süreç basit bir saçılımdan çok daha karmaşıktır ve özeleşme belli bir düzeyde yeniden merkezileşmeyi içermektedir. Bundan dolayı 'kent' 12 kez, 'şehir merkezi' 3 kez ve "merkez" iki kez gözükmektedir. Yaşanan hadisenin dışı doğru yayılmacı doğası 'bölgesel'in iki kez kullanımında buna ek olarak hem 'taşma', 'yayılma', 'gizlenme' hem de alelade 'dıştaki' gibi bir dizi terimin dışarı doğru yayılmaya işaret etmek için kullanımına yansımıştır. Yeni biçimlerin 'Antikent', 'dışındakent' ve 'dışarıdakent'teki gibi hem de 'kırsallaştırılmış kent' ve 'kentsel köy' örneklerinde olduğu gibi 'genellikle karşıt oldukları düşünülen unsurları bir araya getirerek geleneksel kentin varlığını olumsuzladığının göstergeleri vardır. Bu bize bu kavramsallaştırmaların siyasal bir vakum içinde anlaşılmadığını hatırlatmaktadır: tartışmalar huzursuzkent, çöküntükent gibi küçültücü isimlendirmelerde de kendini göstermektedir. A listesinin ilk başlardaki halinin daha ayrıntılı bir tartışması için Lang'a (2003:30-36) bakınız.

B listesinde tanımlanan iki anahtar unsur bulunmaktadır: ilk olarak, etkinliklerin yeni ölçeği ve ikinci olarak, kentler arası ilişkilerin aldığı biçim. İlki açısından 19 kullanımla "küresel" en çok bilinen sözcüktür ve 17 kullanımla "dünya" tarafından takip edilmektedir. Sassen'in (1991)

'küresel'in 'dünya'dan aşkın olduğunu özenli bir şekilde gerekçelendirmesine rağmen literatürün büyük bir kısmında bu iki terim birbirinin yerine kullanılmaktadır (ör: King, 1990)

Tahmin edilebileceği gibi bu çerçevede 'uluslararası/uluslararası olarak' yaygın kullanım bulmamış (5 defa); 'ulus aşırı' (3 defa), 'dünya çapında' (2 defa), 'sınır aşırı' ve 'gezegensel'in (her biri birer defa) uluslararası karşıtı ifadelerin bileşimi tarafından sayıca geride bırakılmıştır. Ortaya çıkan ilişkiler bakımından ulusal ölçeğe egemen 'sistem' ve 'kademelenme' biçimleri yeni ölçekte de ortak isimler olarak kalmıştır (sistem 15, kademelenme 6 defa geçmektedir) ama 'ilişkiler ağı' 15 defa kullanımıyla 'sistem'e eklenmiştir. Bunlara ek olarak kentlerin nasıl ilişkilendikleri üzerine geleneksel sistem/kademelenme uzlaşmasının ötesine geçen başka terimler de bulunmaktadır: şebeke (üç defa geçmiş), ağ, zincir ve matrisler (her biri birer defa). Her iki listede de bazı eski terimlerin geri dönüşümü (ör: banliyöye ait ve kademelenme) ve ek olarak yeni koşulları tanımlamanın bazı taze ve yenilikçi yolları bulunmaktadır. Peki, ama bu kadar fazla yeni kavram neyin nesi?

Kavramların Birdenbire Çoğalması Ne Anlama Geliyor?

Sözcük dağarcığındaki bu hızlı çoğalmayı anlamayı denemek kolay bir husus değildir. Yazarların nakletmeye çalıştıkları değişen kentsel koşulların yanı sıra sosyal bilimlerin kendisinde ortaya çıkan tesadüfi değişimler bulunmaktadır. Yine de işe basit bir iddia ile başlayabiliriz: genelde terimlerdeki çeşitlilik anlambilimin gereksiz konularından birisi değildir. Diğer bir deyişle örneğin 'dünya kentlerinin ağı' 'dünya kent ağı'ndan farklı bir anlama gelmektedir ve '-nin' takısının yeri sırasıyla dünya kenti oluşumuna ve dünya kentlerinin ağ oluşumuna ilişkin farklı kuramlara işaret etmektedir.

Kabaca anlatmak gerekirse tablo 1'deki terim kalabalığının önüne geçmenin iki yolu vardır. Birincisi çeşitliliği övmektir: dünya, özellikle de kentsel dünya doğası gereği karman çormandır ve dolayısıyla muhtelif yollarla tanımlanmak zorunda olduğu kabul edilmelidir. Diğeri de çağdaş kent çalışmalarında bayağı tutarsız

düşüncenin bulunduğundan şüphelenmektir. Kavramsal bozunmanın belli bir düzeyi beklenbilir ama kavram ardına kavram icadı kentlerimizin içinde ve birbirlerinin arasında olup bitenlerin inandırıcı bir açıklamasını sağlamakta zorlanmaktadır. Okuyucular bizim ikinci grup yorumculardan olduğumuzu zannedebilirler. Bir nesil öncesinin 'kesinliklerine' istesek bile geri dönemeyeceğimizi ancak, yeni şehirciliğin mekânsallığını anlayabilmek için de muhtemelen yüz yeni kavramdan daha fazlasına ihtiyacımız olduğunu düşünüyoruz. Yeni kavramlar icat etmek her zaman ilgi çekicidir ama eklenen kavramlar aydınlatmaktan çok kafa karıştırıyorsa da bunun bir sınırı olmalıdır.

Kaynakça

Alger C F, 1990, "The world relations of cities: closing the gap between social science paradigms and everyday human experience" *International Studies Quarterly* 34 493-518.

Amin A, Thrift N, 1992, "Neo-marshallian nodes in global networks" *International Journal of Urban and Regional Research* 16 571-587.

Amin A, Thrift N, 2002 *Cities* (Polity, Cambridge).

Baerwald T, 1978, "Emergence of a new 'downtown'" *Geographical Review* 68 309-318.

Baerwald T, 1982, "land use change in suburban clusters and corridors" *Transport Research Record* 861 7-12.

Baerwald T, 1983, "Major diversified centers in Midwestern metropolises" *Conference Paper, West Lakes Division of the Association of American Geographers.*

Baldassare M, 1986 *Trouble in Paradise: the Suburban Transformation of America* (Columbia University Press, New York).

Baldassare M, Katz C, 1987, "Disurbia emerges as the successor to suburbia" *Newsday* 14 August, page 1.

Berman M, 1988 *All that is Solid melts into Air* (Penguin, New York).

Berry B J L, 1964, "Cities as systems within systems of cities" *Papers of the Regional Science Association* 13 147-163.

- Blakely E J, 1992, "Shaping the American Dream" Working Paper 558, Institute of Urban and Regional Development, University of California-Berkeley.
- Breckenfeld G, 1972, "'Downtown' has fled to the suburbs" *Fortune* October, pages 80-87, 158, 162.
- Brooks D, 2002, "Patio man and the sprawl people", *Weekly Standard* 12 August, pages 19-29.
- Brotchie J, Batty M, Blakely E, Hall P, Newton P, 1998 *Cities in Competition* (Longman Australia, Melbourne).
- Calthorpe P, Fulton, W, 2000 *The Regional City: Planning for the End of Sprawl* (Island Press, New York).
- Camagni R P, 1993, "From city hierarchy to city network" in *Structure and Change in the Space Economy* Ed T R Lakshmanan, P Nijkamp (Springer-Verlag, Berlin).
- Castells M, 1993, "European cities, the informational society, and the global economy" *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie* 84 247-257.
- Castells M, 1996 *The Rise of Network Society* (Blackwell, Oxford).
- Cevero R, 1986, "Unlocking suburban gridlock" *Journal of the American Planning Association* 52 389-406.
- Cevero R, 1989 *America's Suburban Center: the Land Use Transportation Link* (Unwin, Boston).
- Chase-Dunn C, 1985, "The system of world cities, AD 800-1975" in *Urbanization in the World-Economy* Ed M Timberlake (Academic Press, New York) pp 269-292.
- Church G, 1987, "The boom towns" *Time* 15 June, pages 14-17.
- Clark D, 1996 *Urban World/Global City* (Routledge, London).
- Daniels P W, 1985 *Service Industries: a Geographical Appraisal* (Methuen, New York).
- Doherty J C, 1984 *Growth Management in Countrified Cities* (Vert Million Press, Alexandria, VA).
- El Shakhs S, Shoshkes E, 1998, "Islamic cities in the world system" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 228-269.
- Erickson R A, Gentry M 1985, "Suburban nucleations" *Geographical review* 75 19-31.
- Freestone R, Murphy P, 1998, "Metropolitan restructuring and suburban employment centers" *Journal of the American Planning Association* 64 286-296.
- Friedmann J, 1986, "The world city hypothesis" *Development and Change* 17 69-83.
- Fishman R, 1987 *Bourgeois Utopias: the Rise and Fall of Suburbia* (Basic Books, New York).
- Fishman R, 1990, "America's new city: megalopolis unbound" *Wilson Quarterly* 14 24-45.
- Gappert G, 1989, "Global thinking and urban planning" in *Cities in a Global Society* Ed R V Knight, G Gappert (Sage, Newbury Park CA) pp. 305-311.
- Garreau J, 1991 *Edge City: Life on the New Frontier* (Doubleday, New York).
- Gillham O, 2002 *The Limitless City: a Primer on the Urban Sprawl Debate* (Island Press, Washington DC).
- Goddard J B, 1995, "Technology, corporate hierarchy and urban hierarchies in the new Europe" in J Brotchie et al *Cities in Competition* (Longman Australia, Melbourne).
- Goldberger P, 1987, "When suburban sprawl meets upward mobility" *New York Times* 26 July, Section 2, pages 1, 30.
- Gordon P, Richardson, H W, 1996, "Beyond polycentricity; the dispersed metropolis, Los Angeles, 1970-1990" *Journal of the American Planning Association* 62 285-289.
- Graham S, Marvin S, 1996 *Telecommunications and the City* (Routledge, London).
- Hall P. 1995, "Towards a general urban theory" in J Brotchie et al *Cities in Competition* (Longman Australia, Melbourne).
- Harper R, 199, "A new world force: the global network of major metropolitan management centers" in *Dynamic Transformation* Ed G Lim, G Lee (Consortium of Development Studies, Urbana, IL) pp 29-35.
- Hartshorn T A, Muller P, 1986 *Suburban Business Centers* (Association of American Geographers, Washington DC).

- Hartshorn T A, Muller P, 1989, "Suburban downtowns and the transformation of Metropolitan Atlanta's business landscape" *Urban Geography* 10 375-379.
- Herbers J, 1986 *The New Heartland* (Times Books, New York).
- Honjo M, 1998, "The growth of Tokyo as a world city" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 109-131.
- Hughes, J W, Sternlieb G, 1986, "The suburban growth corridors" *American Demographics* 8 34-37.
- Hughes R, 1991 *The Shock of the New* (Thames and Hudson, London).
- Huth M J, 1983, "Towards a multi-nodal urban structure" *Transportation Quarterly* 37 245-262.
- Hutton T A, Davis H C, 1985, "The role of office location in regional town center planning and metropolitan multinucleation" *Canadian Journal of regional Science* Spring 17-34.
- Huxtable A L, 1973, "An alternative to slurbs" in *The Urbanization of the Suburbs* Ed L H Masotti, J K Hadden (Sage, Beverley Hills CA).
- Katz B, 2001, "Welcome to the 'Exit Ramp' economy" *Boston Globe* 13 May, page A18.
- King A D, 1990a *Global Cities* (Routledge, London).
- King A D, 1990b *Urbanism, Colonialism and the World-Economy* (Routledge, London).
- Knight R V, 1989, "City building in a global society" in *Cities in a Global Society* Ed R V Knight, G Gappert (Sage, Newbury Park, CA).
- Knox P L, 2002, "The packaged landscape of postsuburban America" Working Paper 91-5, Center for Urban and Regional Studies, Virginia Tech, Blacksburg, VA.
- Kunzmann K R, 1998, "World city regions in Europe" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 37-75.
- Lang R E, 2003 *Edgeless Cities* (Brookings Institution Press, Washington, DC).
- Lang R E, Simmons P A, 2001, "Boomburbs: the emergence of large, fast-growing cities in the US", in *Redefining Cities and Suburbs: Evidence from Census 2000* Ed. B Katz, Lang R E (Brookings Institution Press, Washington DC) pp 51-62.
- Lang R E, Simmons P A, 2003, "Edge counties: metropolitan growth engines", *Census Note Series*, Fannie May Foundation, Washington DC and Metropolitan Institute at Virginia Tech, Alexandria, VA.
- Leinberger C B, 1984, "New shape of cities will impact corporate locations" *National real estate Investor* 26 (14) 40,140.
- Leinberger C B, 1990, "Urban cores: development trends and real estate opportunities in the 1990s" *Urban Land* 49 31-36.
- Leinberger C B, Lockwood C, 1986, "How business is reshaping America" *Atlantic Monthly* 258 (19) 43-52.
- Lessinger J, 1987, "The case for scatteration" *Journal of the American Institute of Planners* 28 159-169.
- Lewis P F, 1983, "The galactic metropolis" in *Beyond the Urban Fringe* Ed. R H Pratt, G Macinko (University of Minnesota Press, Minneapolis).
- Lo F-C, 1994, "The impacts of current global adjustment and shifting techno-economic paradigms on the world city system" in *Mega-City Growth and the Future* Ed R Fuchs et al. (United Nations University, Tokyo).
- Lo F-C, Yeung Y-M, 1998, "Introduction" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 1-16.
- Louv R, 1985 *America II* (Penguin, New York).
- Lynch K, 1961, "The dispersed sheet, urban galaxy, and the multinucleated net" in *The Changing American Countryside* Ed E N Castle (University Press of Kansas, Lawrence) pp 39-62.
- Lyons D., Salmon S 1995, "World cities, multinational corporations, and urban hierarchy" in *World Cities in a World-Economy* Ed P L Knox, P J Taylor (Cambridge University Press, Cambridge) pp 98-114.

- Malin S R, 1988, "Serv-urbs, USA" Across the Board February, pages 23-27.
- Meyer D R, 1986, "The world system of cities: relations between international financial metropolises and South American cities" *Social Forces* 64 553-581.
- Meyer D R, 1991, "Change in the world system of metropolises: the role of business intermediaries" *Urban Geography* 12 393-416.
- Meyer DR, 1998, "World cities as financial centres" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 391-409.
- Muller P O, 1976 *Outer City: geographical Consequencies of the Urbanization if the United States*, Resource Paper for College Geography (Association of American Geographers, Washington DC).
- Orski K C, 1985, "Suburban mobility: the coming transportation crisis?" *Transportation Quarterly* 39 283-296.
- Packard V, 1972 *A Nation of Strangers* (David McKay, New York).
- Pivo G, 1990, "The net of mixed beads" *Journal of the American Planning Association* 56 457-469.
- Regional Plan Association, 1960 *Plan for Greater New York* (New York).
- Romanos M, Chifos C, Fenner T, 1989, "Emergence of metrotowns in the American metropolitan scene" in *The City of the 21st Century* Ed M C Romanos (University of Cincinnati).
- Sassen S, 1998, "The impact of the new technologies and globalization on cities" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 391-411.
- Sassen S, 1991 *The Global City* (Princeton University Press, Princeton, NJ).
- Sassen S, 1994 *Cities in a World Economy* (Pine Forge Press, Thousand Oaks, CA).
- Sassen S, 1999, "A new emergent hegemonic structure?" *Political Power and Social Theory* 13 277-89.
- Short J R, Kim Y-H, 1999 *Globalization and the City* (Longman, London).
- Simon D 1995, "The world city hypothesis: reflections from the periphery" in *World Cities in a World-Economy* Ed P L Knox, P J Taylor (Cambridge University Press, Cambridge) pp 132-55.
- Sirat M, Ghazali S, 1999 *Globalisation of Economic Activity and Third World Cities* (Utusan Publications, Kuala Lumpur).
- Smith D A, Timberlake M, 1995, "Cities in global matrices: toward a mapping of the world-system's city system" in *World Cities in a World-Economy* Ed P L Knox, P J Taylor (Cambridge University Press, Cambridge) pp 79-97.
- Smith M P, 2001 *Transnational Urbanism* (Blackwell, Oxford).
- Smith M P, Feagan J R, 1987 *The Capitalist City* (Blackwell, Oxford).
- Smith R G, 2003, "World city actor network" *Progress in Human Geography*.
- Soja E, 1997, "Inside Exopolis: scenes from Orange County", in *Variations on a Theme Park: the New American City and the End of Public Space* Ed M Sorkin (Hill and Wang, New York).
- Sternlieb G, Hughes J W, 1988 *America's New Market Geography* (Center for Urban Policy Research, New Brunswick, NJ).
- Stevens W K, 1987, "Beyond the mall: suburbs evolving into 'Outer Cities'" *New York Times* 8 November, section 3, pages 1,5.
- Taylor P J, 2001, "Specification of the world city" *Geographical Analysis* 33 181-194.
- Tolosa H C, 1998, "Rio de Janeiro as a world city" in *Globalization and the World of Large Cities* Ed F-C Lo, Y-M Yeung (United Nations University Press, Tokyo) pp. 203-227.
- Vance JE, 1964 *Geography and Urban Evolution in the San Francisco Bay Area* (Institute of Government Studies, University of California-Berkeley).
- Veltz P. 2000, "European cities in the world economy" in *Cities in Contemporary Europe* Ed A Bagnasco, P Le Galès (Cambridge University Press, Cambridge) pp 33-47.

Tablo 1. Son zamanlardaki kentsel değişimi betimleyen 100 Kavram

	A. Metropolitan Biçime verilen İsimler		B. Kentler Arası yeni ilişkilere verilen isimler
1	Anticity: Antikent	1	Archipelago economy: Takimada Ekonomisi
2	Boomburb: Patlayankent	2	Chain of metropolitan areas: Metropolitan Alanlar Zinciri
3	Cities a la carte: Menüden seçilen kentler	3	Cities in global matrices: Küresel Matrislerde Kentler
4	Concentrated decentralization: Yoğunlaşmış özeksizleşme	4	Cross-border network of global cities: Küresel kentlerin sınır aşını ağı
5	Countrified city: Taşralaştırılmış kent	5	Functional world city system: İşlevsel Dünya Kent Sistemi
6	Disurb: Zıtkent	6	Global city network: Küresel kent ağı
7	Edge city: Kenarkent	7	Global city system: Küresel Kent Sistemi
8	Edge county: Kenar ilçe	8	Global competition among cities: Kentler arasında küresel Rekabet
9	Edgeless city: Kenarsız kent	9	Global grid of cities: Küresel Kentler Şebekesi
10	Exit ramp economy: Çıkış rampası ekonomisi	10	Global metropolitanism: Küresel Metropolcülük
11	Exopolis: Dışındankent	11	Global network of cities: Kentlerin Küresel Ağı
12	Galactic city: Gökada Kent	12	Global network of financial centers: Finans merkezlerinin küresel ağı
13	Limitless city: Hadsiz Kent	13	Global network of major metropolitan management centers: Ana metropolitan işletme merkezlerinin küresel ağı
14	Major diversified center: Ana Çeşitlenmiş Merkez	14	Global network of nodes and hubs: Düğüm ve göbeklerin küresel ağı
15	Megacenter: Devasamerkez	15	Global system of cities: Kentlerin küresel sistemi
16	Megacounty: Devasailçe	16	Global urban hierarchy: Küresel kentsel kademelenme
17	Megalopolis unbound: Zaptedilemeyen Megalopolis	17	Global urban network: Küresel kentsel ağ
18	Metropolitan-level core: Metropolitan düzey merkez	18	Global urban system: Küresel Kentsel Sistem
19	Metropolitan suburb: Metropolitan banliyö	19	Global web of cities: Küresel kentler dokuması
20	Metrotown: Metrokent	20	Hierarchical global system of urban places: Kentsel yerlerin kademelenmiş küresel sistemi
21	Mini-city: Ufacık-kent	21	International global-local Networks: Uluslar arası küresel-yerel ağlar
22	Mini-downtown: Mini kent merkezi	22	International hierarchy of cities: Kentlerin uluslar arası kademelenmesi
23	Multicentered net: Çok merkezli ağ	23	International systems of interlinked cities: Bağlantılı kentlerin uluslararası sistemleri
24	Net of mixed beads: Karışık boncuk ağı	24	International urban system: Uluslararası kentsel sistem
25	New downtown: Yeni Kent Merkezi	25	Internationally networked urban spaces: Uluslar arası ağlaştırılmış kentsel mekânlar
26	Outer city: Dıştaki Kent	26	Lynchpins in the spatial organization of the world: Dünya ekonomisinin mekânsal organizasyonunun dingil çivileri economy?
27	Outtown: Dışarıdakent	27	Metropolitan hierarchy exercised throughout the world: Dünyanın her yerinde icra edilen metropolitan kademelenme
28	Penturbia: Kapanaksılışmışkent	28	Neo-Marshallian nodes in global Networks: Küresel ağlarda yeni-Marşalcı Düğümler
29	Regional city: Bölgesel kent	29	Network of world cities: Dünya kentlerinin ağı
30	Regional town center: Bölgesel Kent Merkezi	30	Nodal centres of the new global economy: Yeni küresel ekonominin düğüm merkezleri
31	Rurburbia: Kırkent	31	Nodes in global networks of institutional arrangements: Kurumsal düzenlemelerin küresel ağındaki düğümler
32	Servurb: Hizmetkent	32	Planetary urban Networks: Gezegenel kentsel ağlar
33	Slurbs: Çöküntükent	33	System of major world cities: Başlıca dünya kentlerinin sistemi
34	Spillover city: Taşkın kent	34	System of world cities: Dünya kentleri sistemi
35	Spread city: Yaygın kent	35	Transnational system of cities: Kentlerin uluslaşını sistemi

36	Sprinkler city: Serpme kent	36	Transnational urban system: Ulusaşırı kentsel sistem
37	Stealth city: Gizlenen Kent	37	Transnational urbanism: Ulusaşırı şehircilik
38	Subcenter: Altmerkez	38	World city actor network: Dünya kent oyuncularları ağı
39	Suburban business center: Banliyö İş Merkezi	39	World city hierarchy: Dünya kent kademelenmesi
40	Suburban downtown: Banliyönün Kent Merkezi	40	World city network: Dünya kent ağı
41	Suburban employment center: Banliyönün İstihdam merkezi	41	World city system: Dünya kent sistemi
42	Suburban freeway corridor: Banliyönün otoyol koridoru	42	World hierarchy of financial centres: Finans merkezlerinin dünya kademelenmesi
43	Suburban growth corridor: Banliyö büyüme koridoru	43	World relations of cities: Kentlerin dünya ilişkileri
44	Suburban nucleation: Banliyö çekirdekleşmesi	44	World system of cities: Kentlerin dünya sistemi
45	Technoburb: Teknobanliyö	45	World system of metropolises: Metropollerin dünya sistemi
46	The new heartland: Yurdun yeni bağı	46	World urban hierarchy: Dünya kent kademelenmesi
47	Urban core: Kentsel nüve	47	World urban system: Dünya kentsel sistemi
48	Urban galaxy: Kentsel Gökada	48	World-systems city system: Dünya-sistemlerinin kent sistemi
49	Urban realm: Kentsel Alan	49	Worldwide grid of global cities: Küresel kentlerin dünya çapındaki şebekesi
50	Urban village: Kentsel Köy	50	Worldwide grid of strategic places: Stratejik yerlerin dünya çapındaki şebekesi

A listesi kısmen Lang'dan (2003, Table 3-1) alınmıştır. Kavramların kaynakları aşağıdadır:

A: 1- Loov (1985); 2- Lang and Simmons (2003); 3- Fishman (1990); 4- Daniels (1985); 5- Doherty (1984); 6- Baldassare and Katz (1987); 7- Garreau (1991); 8- Lang (2003); 9- Lang and Simmons (2003); 10- Katz (2001); 11- Soja (1997); 12- Lewis (1983); 13- Gillham (2002); 14- Baerwald (1983), Huth (1983); 15- Orski (1985), Cervero (1986); 16- Church (1987); 17- Fishman (1990); 18- Hartshorn and Muller (1986); 19- Baldassare (1986); 20- Romanos, Schifos and Fenner (1988); 21- Breckenfeld (1972). Muller (1976); 22- Cervero (1986); 23- Lynch (1961); 24 - Pivo (1990); 25 - Baerwald (1978); 26- Muller (1976), Stevens (1987); 27- Goldberger (1987); 28- Lessinger (1987); 29- Calthorpe and Fulton (2000); 30- Hutton and Davis (1985); 31- Sternlieb and Hughes (1988); 32- Malin (1988); 33- Huxtable (1973); 34- Packard (1972); 35- Regional Plan Association (1960); 36- Brooks (2002); 37- Knox (1992); 38- Gordon and Richardson (1996); 39- Hartshorn and Muller (1986); 40- Baerwald (1982); Hartshorn and Muller (1989); 41- Cervero (1989), Freestone and Murphy (1998); 42- Baerwald (1978); 43- Hughes and Sternlieb (1986); 44- Erickson and Gentry (1985); 45- Fishman (1987); 46- Herbers (1986); 47- Lein-

berger (1990); 48- Lynch (1961); 49- Vance (1964); 50- Leinberger (1984); Leinberger and Lockwood (1986).

B: 1- Veltz (2000); 2- Amin and Thrift (2002); 3- Smith and Timberlake (1995); 4- Sassen (1999); 5- Lo and Yeung (1998); 6- Kunzmann (1998); 7- El-Shakhs and Shoshkes (1998); 8- Brotchie et al. (1995); 9- Saskia (1998); 10- King (1990a); 11- Tolosa (1998), Smith and Feagin (1988); 12- Sassen (1991); 13- Harper (1990); 14- Castells (1996); 15- Hall (1995), Honjo (1998); 16- Sassen (1991); 17- Short and Kim (1999); 18- Short and Kim (1999), Simon (1995); 19- Sirat and Ghazali (1999); 20- Smith and Timberlake (1995); 21- Goddard (1995); 22- Blakely (1992); 23- Graham and Marvin (1996); 24- Lyons and Salmon (1995); 25- Graham and Marvin (1996); 26- Smith and Timberlake (1995); 27- Castells (1993); 28- Amin and Thrift (1992); 29- Campagni (1993); 30- Castells (1993); 31- Knight (1989); 32- Graham and Marvin (1996); 33- El-Shakhs and Shoshkes (1998); 34- Chase-Dunn (1985); 35- Gappert (1989); 36- Sassen (1994); 37- Smith (2001); 38- Smith (2003); 39- Friedmann (1986); 40- Taylor (2001); 41- Lo (1994); 42- Meyer (1998); 43- Alger (1990); 44- Meyer (1986); 45- Meyer (1991); 46- Clark (1996); 47- King (1990b); 48- Smith and Timberlake (1995); 49- Sassen (1998); 50- Sassen (1994).

Zeynep Baser, Kasım 2007, Toronto-Kanada

Kuramda ve Uygulamada Kentsel Planlama: Gözden Geçirme ve Yeni Bir Değerlendirme^{1, 2}

A. J. SCOTT ve S.T. ROWEIS
Çeviren: A. Cenap YOLOĞLU*

Özet

Bu metinde, kentsel planlamanın sosyotarihsel anlamını, ussallığını ve sınırlarını belirleme girişiminde bulunulacaktır. Metin beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, bazı temel ölçütler planlama kuramının temel görevlerini tanımlamada altlık olarak önerilmektedir. İkinci bölüm, çağdaş kentleşme süreçlerini kapitalist üretim çerçevesinde ele almaya çalışmaktadır. Üçüncü bölümde, planlama kapitalist kentleşme tarihinin dinamikleri bağlamında incelenerek oradan türetilmektedir. Dördüncü bölümde geleneksel kentsel planlama kuramı eleştirilecektir. Son bölümde ise, bazı kentsel siyasa soruları ve siyasal uygulamalar tartışılacaktır.

Giriş

Bu metin yeniden-kurgulanmış bir kentsel planlama kuramına yönelik temeller oluşturma amacı ile hazırlanmış mütevazı bir girişimdir. Bu amaca ulaşmak için beş aşamalı bir proje gerçekleştirilmeye çalışılacaktır. Birincisi, kentsel planlamada uygulanabilir bir kuramın temel görevlerini tanımlamak üzere bir altlık olarak, basit ama güçlü bir ölçüt sunacağız. İkincisi, herhangi bir yeniden-kurgulanmış kuramda zorunlu bir giriş olarak görülmesi gereken bazı genel kavramsal konuları tartışacağız. Üçüncüsü, kapitalist kentleşmenin tarihi dinamikleri içine gömülü

somut bir sosyal olgu olarak planlamanın analizini yapmak ve kentsel planlamanın başlangıç niteliğinde bir genel kuramını geliştirmek için girişimde bulunulacaktır. Dördüncüsü, önceki aşamalar ışığında, varolan kentsel planlama kuramının görece uzun bir eleştirisi yapılacaktır. Beşinci ve son olarak, planlamanın geleceği, kentsel siyasalar ve kendi-bilincinde siyasal uygulamalar için analizimizin bazı uygulamaları kısaca gözden geçirilecektir.

Planlamada Uygulanabilir Bir Kuramın Görevleri

Kentsel planlama kuramı üzerine geleneksel yazının gelişigüzel bir okuması bile şunu söylemektedir: bu yazın kuramsal incelemenin anlamı, özellikleri ve görevleri dikkate alındığında aşırı derecede düzensiz olarak nitelenebilir. Çünkü geleneksel yazın: karar verme yöntemlerinin tartışılması ve müdahaleci stratejilerin optimizasyonu, planlama uygulamalarında tipolojiler yaratmaya yönelik çabalar ya da planlama ve kentsel siyasanın amacına yönelik sorular üretmek gibi, eklektik kalkış noktalarından hareket etmektedir. Bu eklektizm karşısında tartışmamıza, kentsel planlamada uygulanabilir bütüncül bir kuramın temel görev ve özellikleri ne olmalıdır? sorusunun yanıtının açık, ancak taslak bir çerçevesini çizerek başlamak önemlidir. Bunu, en başta, “ideal koşullarda planlama ne olmalıdır?” sorusunun soyut ve

* Araş. Gör.,
ODTÜ Kentsel Politika
Planlaması ve Yerel
Yönetimler ABD

¹ Bu metin ilk olarak Bölge Bilimi Derneğinin 17. Avrupa Kongresinde sunulmuştur. Krakow, Polonya, 1977

² Environment and Planning-A, 1977, cilt 9, sayfa: 1097-1119

normatif ilkelerinden kuram üretme girişimlerini reddederek yapacağız. İlgili alanımız planlamanın ne olduğudur. Geleneksel yazında sıkça sürdürülen, tamamıyla (bilimsel) spekülasyon-normatif kuramsallaştırmanın tersine, biz uygulamadan ve somut bir sosyal olgu olarak kentsel planlamanın doğasını keşfetmeye yönelik bütünlük, mantıklı, ampirik çabalardan yola çıkarak planlama kuramımızı oluşturmayı düşünüyoruz. Bu karşı duruşun esrareniz ve özgün olmaktan uzak, olağan, normal ve genel olarak sosyal bilimlerin mantıklı bir yöntemi olduğu belirtilmelidir. Bu yöntemle uyumlu olarak, “kuramımız nasıl tanımlanmalı?”, “nasıl değerlendirilmeli?” ve “onunla ilgili hangi mantıklı beklentilerde bulunmalıyız?” gibi sorularla ilgili olarak birkaç genel kural koymamıza izin verin.

Kentsel planlama kuramı üzerine varolan yazının büyük bölümü kentsel planlamayı sosyo-tarihsel bir olgu olmaktan çok; soyut, analitik bir kavram gibi yaklaşan bir kavramsal bakış açısı ile ele almaktadırlar. Dolayısıyla geleneksel planlama kuramı deneyimden bağımsız (a priori) ve sözde var olan (nominalistic) bir özelliğe sahip resmi (formal) ve dilbilimsel (linguistic) planlama tanımını başlangıçta belirterek yola çıkma eğilimindedir. Örneğin, herhangi bir kişi planlamanın evrensel tanımları olarak sürekli şu tür ifadelerle karşılaşır: planlama verili kısıtlar altında tanımlanmış, istenen hedeflere ulaşmayı amaçlayan, sonuç-odaklı bir süreçtir; planlama sosyal değişime liderlik etmek için rasyonel karar verme süreçlerinin uygulanmasıdır; planlama insani gelişmeyi amaçlar. Bu çeşit önermeler bir bakıma karşı çıkılmazdır. Ancak, bu karşı konulmaz özelliği bir çeşit bağımsız/tüzel özgünlük veya tanımlayıcı güç maliyetiyle elde edilir. Bunlar saldırlamaz önermeler olabilirler, ancak bu onların kaçınılmaz anlamsızlıklarının bir sonucudur. Eğer onları; “amaçlar hangi sosyal mantığa göre tanımlanmıştır”, “hangi sosyal süreçler engel oluşturmaktadır”, “bazı tipik engeller neler olabilir”, “sosyo-tarihsel gerçeklik içinde rasyonelliğin doğasını ve içeriğini ne tanımlamaktadır”, gibi sorularla karşılaştıracak olursak; bu önermelerin gerçekten ampirik olarak miyop ve içlerinin de boş olduklarını görmeye başlarız. Sonuç olarak, kentsel planlamanın görgül ortamı hakkında kayda değer çok az şey söylenmektedir. Bu düşünce, yukarıda verilen üç

planlama tanımı birbirinden oldukça farklı olsa da, “prensipte herhangi birini tekzip edebilecek herhangi bir görgül test önermek oldukça zordur”, gözlemleriyle daha da desteklenmektedir.

Tersine, (yanlış olduğu kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde bilinseler bile şöyle bir önermeyi düşünün: çağdaş Kanada’da, kentsel planlama, yeniden seçilebilmek için siyasetçilerin girişimleri ile üretilmektedir; bu amaca ulaşmak için siyasetçiler: a) net kentsel geliri en çoğa çıkartan, b) kentsel değişimin tüm süreçlerini dengeleyen, c) ticari firmaların aleyhine, özel kişilerin lehine bölgeleme düzenlerini yeniden düzenleyen yasal düzenlemeler yapmaktadırlar. Veya şu: planlama ekonomik üretim ve dolaşımın toplam maliyetini en aza indirecek biçimde şehri yeniden-yapılandırmak için bir girişimdir. Bu ifadeler oldukça net bir şekilde deneysel olarak miyop veya anlamsız değildir. Oldukça genel (yani evrensel geçerlilik iddiasındadırlar), ancak içerik anlamında zenginlerdir. Deneysel olarak yanlış olsalar bile, kuramsal anlamda uygulanabilir önermelerdir. Görgül açıdan tekzip olasılığına karşı bağımsız olmaktan uzak olmaları nedeniyle en üst düzeyde tekzip edilebilirlik için düşünülmüş yapılandırılmışlardır. Bu güçlü bir kuramın kalite işaretidir. Bir kuram görgül tekzibe ne kadar uzun süre direnirse, dünya hakkında ince biçimde yapılandırılmış açıklamalarda bulunur. Ve eğer sonunda gerçekten yanlış olduğu gösterilebilirse, en azından şöyle bir bilgi edinmiş oluruz: bu kuram asla tekrar ciddi biçimde dikkate alınmayacaktır.

Bu mantık çerçevesinde, o halde, bizim “kentsel planlamanın uygulanabilir bir kuramını ne oluşturur?” sorusuna ilişkin temel başlangıç kuralımız şudur: böyle bir teori a) kentsel planlama olgusuyla ilgili somut ama evrensel beklentileri tanımlamak, b) ampirik kanıtlar karşısında bu beklentilerin geçerliliğini test etmemize izin vermek, c) gelecekteki eğilimleri olmadan önce tahmin etmek zorundadır. Bu ölçütler, biz iddia ediyoruz, bilimsel olarak geçerli bir kuramı ideolojiden, folklordan, metafizikten ve ümitten ayırıştırır şeylerdir. Bu konular (her şeyden sonra oldukça açık) üzerinde uzunca bir şekilde durduk çünkü onlar kentsel planlama kuramı üzerine olan geleneksel yazın içinde sıkça bir şekilde görmezden gelinmektedir. Böylece, aşağıda önereceğimiz planlama kuramı her şeyin ötesinde planlamanın gerçeklerini açıklamayı hedefleyen bir kuradır,

tıpkı neo-klasik arazi kullanımı kuramının arazi kullanım gerçeklerini yaratmak için değil onları açıklamak için uğraşması gibi.

Şimdi, esas itibarıyla bu yol gösteren niyete karşıt olarak, yazında planlama kuramının doğası gereği normatif bir kuram olduğunu söyleyen kesin bir bakış açısı vardır. Bu bakış açısında planlama kuramı süregiden sosyal gerçeklikten çok fazla etkilenmez: o daha çok o gerçeklik olarak istekli ve gönüllü biçimde kendini gerçekleştirilmeye çalışır. Bu tek taraflı bir görüştür. İnsan eyleminin gerçek, tarihsel olarak tanımlanmış göstergelerinden bağımsız üretilir ve kolaycı bir şekilde aşkın (transcendental) operasyonel normların varlığını kabul eder. Tabii ki herhangi bir çeşit soyut normatif kuramın tamamıyla mantıklı oluşturulma olasılığını kabul ediyoruz. Ancak bu kuramları insan dünyası gerçekleriyle ilişkilendirmek isteyen herhangi bir girişim şu kaçınılmaz sorunun sorulmasını sağlar: “hangi özgün sosyal koşullar altında herhangi bir deneyimden bağımsız gerçeklik pratikte uygun ve uygulanabilir olacaktır?” Ve tekrar, “hangi somut gerçekler bu gerçekliğin değil de şu gerçekliğin oluşmasına neden olacaktır?”. Bu sorular çağdaş sosyal ve kentsel yaşama oldukça içsel olan insani çatışma, gerilim ve mücadele ışığı altında daha da ciddi olarak ortaya çıkacaktır. Çalışmanın ilerleyen aşamalarında bu önerme üzerinde daha detaylı olarak duracağız. Gerçekten insan eylemi aşkın normlara, pratikte onu bir kenara bırakır, ihtiyaç duymaz. Eylemi motive eden insanın itekleridir, bu yaşam projeleridir, ve onlar belirgin bir sınıf, tabaka, grup, bölüm vb içinde yer alan çeşitli bireylerin ortak paylaşılan soysa-tarihsel durumlarının mantığı ile onlara kitlesel gücü ve kitlesel değeri veren bütüne hassastır. Bu yaşam projeleri normların ideolojik görünüşlerini takınırlar ama onlar birincil olarak somut pratiklerin bütünü ve ikincil olarak soyut fikir ve değerler sistemidir. Kendi adımıza insan tarihinin geleceği için soyut normatif tasarımlar inşa etme işini vizyonculara ve ütöplere bırakıyoruz. Bundan sonraki bölümde dikkatimiz kararlı bir şekilde bir gözle görülür sosyal ve tarihi bir olgu olarak kentsel planlamayı açıklama işine yöneltmiştir. Bu amaca herhangi bir sosyal reform ya da ütopyacı insanın öncül programının yardımı olmadan ulaşmayı hedefliyoruz. Ancak, kuramımızdan siyasa biçimlendirmesi, eylem ve aşamalı sosyal değişimin olasılıkları konusunda ipuçları elde

etmeyi tabii ki bekliyoruz. Bu ipuçlarını bekliyor ve gözlüyoruz çünkü önümüzde bekleyen işin bir kısmı da geleneksel planlama yazınında ideolojik olarak insana yüklenen anlam için değil, ne iseler onun için gerçek insan ihtiyaçlarını/beklentilerini ortaya çıkarmaktır.

Dolayısıyla, kentsel planlamanın uygulanabilir bir kuramı sadece planlamanın ne olduğunu söylememeli, ama aynı zamanda ilerlemeci planlılar olarak neler yapabileceğimizi veya yapmamız gerektiğini de söylemelidir. En nihayetinde şu sorularla yüzleşecek ve cevap verecek nitelikte olmalıdır: “planlama gerçek anlamda neyi başarır?”, “planlama hangi sosyal işlevleri yerine getirir?”, “planlamayı hangi güçler yaratır?”, “plancının hedefleri nasıl tanımlanır?”, “plancılardan ne yapmasını bekleyebiliriz?”, “planlamanın sınırları nelerdir?”, “planlama yarın bugün olduğu gibi mi olacak?”, “bugün planlama neden bu kadar yaygın?”, “geçen yüzyılda planlama görece olarak neden daha önemsizdi?”, “şehirden şehre düzenli olarak tekrar eden planlama problemleri nelerdir?”, “plancılar neden alan kullanımını bölgelere ayırır (veya neden kentsel yenileme projelerine girişirler veya neden yeni kentler (new towns) planlarlar veya neden kentsel ulaşım süreçlerine müdahale ederler)?” “bu görevleri yerine getirerek plancılar neyi başarmış olur?”, “neden yurttaş katılımı hareketi planlama üzerine bir etki olarak doğdu?”, “plancılar bundan sonra ne yapacak?”, “plancılar bundan sonra ne yapmalı?” vb. Bu metinde hedefimiz bu tür sorulara cevap verme yolunda en azından biraz yol alabilecek bir kuram inşa etmektir. Bu işe kentsel planlamanın uygulanabilir herhangi bir kuramının bizce altını çizmesi gereken ana kavramsal temelleri ileri sürerek girişiyoruz.

Kentsel Planlamanın Uygulanabilir Bir Kuramının Kavramsal Temelleri: Sosyal Düzen, Kentleşme ve Planlama

Kentsel Planlamanın Asli Temellenmesi

Kentsel planlamanın somut bir sosyal olgu olduğu gibi görece tepki toplamayan (ama aslında sıklıkla karşı çıkılan) bir temel üzerine tartışmamıza başlamak için bize izin verin. Bu önerme bir diğerini beraberinde getirmektedir: kentsel planlama ile toplumun geri kalanı arasında öyle bir ilişki vardır ki bu birbiriyle örülmüş bütünlük sosyal gerçeklik

evrenini meydana getirir. Burada acilen iki noktanın geliştirilmesi gerekmektedir.

Birincisi, kentsel planlamanın bu ilk kavramından, bu varsayılan bağlantıların doğasına ve özgün içeriğine ilişkin sorular türer. Çünkü bir taraftan planlamanın basitçe bağımsız ve özerk bir sosyal eylem olduğu gibi eylemden bağımsız kabullerin doğruluğu kanıtlanabilirmiş gibi yapamayız. Bu şu anlama gelmektedir; kentsel planlamanın sadece kendi içinde bulunan güçlere göre doğduğunu, gözle görülür nitelikler kazandığını ve geliştiğini kabul edemeyiz. Böyle bir kabul anlaşılabilir kentsel planlama olaylarına neden olan “özler sistemi” gibi planlamanın kaçınılmaz olarak metafiziksel kavramsallaştırılmasına neden olur. Diğer taraftan, toplumun geri kalanı ile kentsel planlama arasındaki bağlantının gerekli varlığının kabulü bu bağlantıların doğası ve içeriğine ilişkin herhangi bir özgün ipucu vermez. Ancak bu kabulün yapacağı şey azimli bir şekilde en sonunda benimseyebileceğimiz kavramsal temeller ne olursa olsun net bir şekilde bu bağlantıları açıklayan ve aydınlatan ihtiyaçları ortaya koymaktır.

İkincisi, ampirik olayların tarihsel dizgesi olarak kentsel planlama ve hatta bazı durumlarda kısa süren, belirgin bir şekilde değişken bir olgudur. Kentsel planlamanın herhangi bir teorisi, planlamanın somut şekilde bağlantılı olduğu daha kalıcı soysal olguları anlama içinde planlamayı (değişebilir, geçici, arızı şey) yerleştirmeye çalışmadığı için sadece yanlış ve/ya önemsiz önergeler üretebilir. Bu şuna dönüşür en sonunda hangi kavramsal temelleri geliştirirsek geliştirelim, o kavramlar kentsel planlama olgusunu daha durağan sosyal süreçler ve dinamikler anlayışı içine demirleyecek kabiliyette olmak zorundadırlar. Diğer bir deyişle, kentsel planlamanın uygulanabilir bir kuramı, gözle görülür planlama olaylarını kavrayan çok sayıda kısa-erimli durumdan kentsel planlamanın tamamıyla tümevarımsal türetiminin tersine, kentsel planlamanın gömülü olduğu durağan sosyal olgudan kentsel planlamanın doğasının, içeriğinin, yörüngesinin analitik türetimine izin veren kavramsal temeller üzerine kurulmalıdır.

Kuramımızın bu iki gerekliliğine atfettiğimiz önem daha anlaşılabilir ve kabul edilebilir olur eğer şu gerçeği yeniden hatırlayacak olursak; bu gereklilikleri tamamıyla reddeden ana planlama

kuramı, planlamayı çevreleyen geçici ve konjonktürel olaylar değiştikçe sırf moda ve heves için sürekli ve tahmin edilebileceği gibi itibarsız durumlara düşen kentsel planlamanın, çeşitli, benzersiz, karşılaştırılmaz ve özel kavramlarını oldukça çok miktarda üretme eğilimindedir. Eğer kentsel planlama teorisi bu tür tutarsızlıkları aşacaksa, bize göre, (en azından) yukarıda tartışılan iki gerekliliği yerine getiren bir kavramsal yapı iskelesi inşa edilmelidir. Takip eden tartışmada bu amaca şunlara izin veren bir analitik çerçeve geliştirerek ulaşmayı düşünüyoruz: a) (daha durağan bir olgu olan) kentleşme mantığından kentsel planlamanın iç düzenini ve dinamiklerini çıkarmak ve sırasıyla b) kentleşme mantığını daha durağan bir olgu olan kapitalist toplumdaki çıkararak. Aynı zamanda şunu kabul ediyoruz: bu gidiş gelişler hiçbir zaman sadece tek taraflı değildir. Öyle ki, kentleşme temel sosyal düzenden ortaya çıktıkça o düzeni dönüştürür ve tadil eder, tıpkı kentsel planlamanın kentsel sistemi dönüştürüp tadil ettiği gibi.

Kentsel planlama (ve kentleşmenin) uygulanabilir bir kuramını önerirken bizim birincil görevimiz ilk ve en önemli olarak sosyal düzen kavramını nasıl izah edeceğimizi keşfetmektir. Bu işe özelden kapitalist üretim biçimi ve genelde üretim biçimi kavramlarına parantez açarak girişeceğiz. Ondan sonra kısaca kapitalist devletin doğasını inceleyeceğiz. Bu gerekli temeller üzerinden temel kuramsal tartışmamıza geçeceğiz.

Genelde Üretim Biçimi ve Özelden Kapitalist Üretim Biçimi

İnsan varlığının ilk ve baskın gerçeği yaşamın maddi gereksinimlerinin karşılanmasının pratik zorluğudur. Bu zorunluluğu yerine getirmede insanoğlu diğerleriyle bir araya gelerek sosyal ilişkiler kurar. Dolayısıyla üretim süreci, en açığa vuran özelliği olan işbölümüyle sosyal bir süreçtir. Bu yolla insanlar maddi yaşamın üretimini ve yeniden üretimini gerçekleştirmek için sağlam ve daimi sosyal ve mülkiyet ilişkilerine girerler. Sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin bu sağlamlığı ve daimiliği vurgulanmalıdır; çünkü bu tür ilişkiler bir kere kuruldu mu hiçbir şekilde her seferinde yeniden tartışılmaz ve aksine kurumsallaşma eğilimindedir. Elle tutulur, tanımlanabilir hareket kanunlarına gereksinim duyarlar ve içlerinde yetişen çeşitli bireylerin iradelerinden bağımsız

olarak var olurlar. Veya çok meşakkatli çatışma ve mücadeleden sonra değişebilen temel anlamda sosyal ilişkilerin sert nüvesi biçimine bulunurlar. Bu anlamda insan iradesinin kendisi sosyal ilişkiler sistemi içinde üretilir (tanımlayıcı olarak değil ama sosyal değişimin somut erişilebilir projeler setinin doğal bir sonucu olarak) tıpkı bireysel sosyalleşmenin, rollerin ve yaşam beklentilerinin onların içinde üretilmesi gibi.

Tarihin herhangi bir verili anında yaşamın maddi gereklerinin üretimi iki temel ajanın bir araya gelişiyile güvence altına alınır: bir taraftan kaynak ve üretim teknikleri kümesi (maden kaynakları, arazi, araçlar, binalar, uygulamalı bilimsel bilgiler vb.) ve diğer taraftan sosyal ve mülkiyet ilişkileri kümesi (iş bölümünü kapsayan sosyal düzen, sınıf sistemi, örgütsel otorite hiyerarşisi vb.). Bu iki ajanın birleşmesi toplumun maddi temellerini oluşturur. Bu temel üzerine ideasyonel (ideational) üstyapı çıkar; ve genel temel ile üstyapının etkileşiminden oluşan bütünsellik üretim biçimi olarak tanımlanır.

Son paragrafta değinilen ideasyonel üstyapı yasal, siyasal, felsefi, kültürel vb. ve eylemde gerçekleşen ve gerçekleşebilir bir sistem olarak insan bilinci olan kullanımdaki normları (norms-in-use) temsil eder. Bundan sonra insan bilinci sosyal değişimi birinci olarak maddi temelde gelişen problemleri şekillerdeki üstyapısal zorunluluklara dönüştürerek ve ikincisi bu zorlukları sosyal düzenin yeni yapısal elemanlarına çevirerek yönlendirir. Dolayısıyla, ve eğer bir sonraki önermeyi biraz önceden söyleyecek olursak, fiili planlamanın çeşitli gerçeklerini üreten bağımsız ve özerk planlama kuramı değil, daha çok çağdaş kentleşme gerçeği gerekli bir sosyal eylem olarak planlama pratiğine neden olur. Sonuç olarak, kuramsal fikirlerin bir araya gelişi bu gerekli sosyal eylemin etrafında olur.

Şimdi üretim biçimleri sadece soyut kategoriler değildir, tarihin belli anlarında kesin biçimler alırlar. Özellikle kapitalist üretim biçimi açık biçimde tarihsel olarak kesindir ki, meta üretim ve değişiminin sosyal ve mülkiyet ilişkileri tarafından örgütlenmiştir. Bu önerme üç temel boyut taşımaktadır. Birincisi şunu ima eder; fiziksel üretim teknikleri öyle bir aşamaya gelmiştir ki ekonomik artı-değer üretilebilirdir (bu şu anlama gelmektedir; artı-değer ekonomik sistemin basitçe

kendini yenilemesi için gerekenden fazlasıdır). İkincisi şunu ima eder; mülkiyet ilişkileri öyle bir şekillenmiştir ki basit işçilerden oluşan bir sosyal sınıf ortaya çıkmıştır. Ve devamında üçüncüsü şunu ima eder; bireysel kapitalist firmalar üretimin baskın koruyucuları olmuşlardır ve ücretli emek iş ilişkilerini örgütlemenin temel aracı olmuştur. Verili bu koşullar altında meta üretimi, donanım (sermaye) ve madde üzerinde çalışmak için kapitalist firmaların ücretli-emek kiraladıkları temel sosyal düzene neden olur. Bu yolla metalar üretilir ve para değeri için değiş-tokuş edilir. Üretilen toplam gelirin (ulusal gelir) belli bir bölümü üretimin bir sonraki aşaması için gerekli donanım ve maddeyi yenilemek için harcanır. Ondan sonra geriye kalan (net ulusal gelir) gelir firmalar için kar, emek için ücret olarak dağıtılır. Ücretler çeşitli tüketim unsurları için harcanır, ve şunu garantiler; bir bütün olarak meta üretimi sürer. Karlar üretimin alanını genişletmek için yeniden yatırıma dönüştürülür. Dolayısıyla meta üretimi en basit taslak halinde, ve onunla birlikte sermaye birikiminin tarihsel olarak özgün süreci devam eder.

Kapitalist Devlet

Tüm kapitalist meta üretimi ve değişimi süreci içinde kesinlikle eklemelenmelerden biri net ulusal gelirin bir taraftan kar diğer taraftan da ücret olarak dağıtıldığı andır; çünkü kar ve ücretler sadece soyut miktarlar değildirler, aynı zamanda bariz insan çıkarımı temsil ederler. Özetle kar ve ücretler karşılıklı olarak net ulusal gelirin dışlayıcı unsurları olmaları gerçeğiyle kapitalist toplumlarda daha da keskinleşen temel sosyal çelişkinin bağıdır. Kapitalizmin sosyal ve mülkiyet ilişkileri içine gömülü olduğu için bu çelişkiyi kapitalist toplumun merkezi sınıf çatışması olarak belirtmeliyiz. Dolayısıyla kapitalist toplumdaki sosyal eşitliğin üstünlüğüne ve geleneksel ekonomi ve sosyoloji tarafından vurgulandığı kadarıyla evrensel uyumun keyfi kuramları içindeki bu iddia edilen eşitliğin kutlanmasına rağmen, kapitalist toplum, gerçekte, içeri doğru patlamaya hazır ve gerçekten, doğal olarak kendi kendini yok edicidir. Bu toplumdaki insan çıkarlarının değişmeyen, geri dönülmez ve yaygın çarpışması devamlı olarak onun temel sosyal ve mülkiyet ilişkilerini tehdit eder. Bu yüzden, sosyal denge ve uyumu devam ettirme kabiliyetinde olan

herhangi bir ajan yokluğunda kapitalist toplum gerçekten hızlı bir şekilde parçalanır. Ancak kapitalist devletin ilerlemesi/gelişmesi, kar taraftarları ile ücret taraftarları arasındaki gerilimin dışında olur. Bundan sonra devlet aşamalı ama geri dönülmez tarihi varlığını ince ama gergin (dengesizlik için daimi bir eğilimi olan) sosyal dengenin koruyucusu olarak ve kolektif yaşamın genel bütüleştirici mekanizması olarak gösterir. Kapitalist devletin ilk ve en önemli işlevi kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerini meşrulaştırarak ve garanti ederek sivil toplumdaki sınıf çatışmalarını idare etmektir. Bu süreçte devlet otomatik olarak bu sosyal ve mülkiyet ilişkilerinden doğan özgün otorite ve itaat düzenini korur.

Kapitalist toplum tarihsel olarak ilerledikçe, devlet kapisinden değil ama aynı sosyal uyumu sürdürme zorunluluğundan yeni bir özgün işlen daha edinir. Özellikle, kapitalizmin gelişmesinin çeşitli aşamalarında, toplum bir bütün olarak çeşitli şekillerdeki büyük ve küçük kolektif krizlerle karşılaşır. Örneğin 1873'deki büyük durgunluk ve daha sonra 1929'daki ekonomik çöküş kapitalist gelişmenin büyük krizlerini temsil eder; ancak 19. yy başlarında kentsel sağlıkla ilgili koşulların kötüleşmesi veya daha sonraki kentsel yayılma eğilimi veya aşırı hava kirliliğinin ortaya çıkması, tüm bunlar küçük ama önemli kolektif krizlerdir. Bunun gibi konjonktürel anlarda devlet kapitalist sivil toplumun kendi başına alamayacağı sorumlulukları olarak çeşitli biçimlerde müdahale etmeye, kapitalist toplumun sorunsuz devamlılığını güvence altına almaya zorlanır. Bu yüzden, kapitalist devlet genel bir hafifletici ve idare edici araç olarak kapitalist sivil toplumun ihtiyari (ve kaotik) rasyonalitesi aracılığı ile çözülmeye başışık pratik problemleri tedavi etme ve mevcut sosyal ve mülkiyet ilişkileri ile uyumlu kolektif olarak rasyonel seçeneklere toplumu yönlendirme işlevi görür. Dolayısıyla, bir kere daha örnek vermek için (ve pratikteki kentsel planlamanın mevcut yönelimi için derin etkileri olan bir örnek ile), 1930'larda bir zamanda ana kapitalist devlet şimdilerde hor görülen ve genellikle çalışmayan, "laissez-faire" stratejisinin kalıntılarını yok etmeye, ve üretim ve yeniden-üretim konularına doğrudan ve yoğun şekilde müdahale etmeye başladı. Kuzey Amerika'da bu süreç refah devletçiliğin saldırgan yeni stratejisi içinde kendini gösterdi. Bu, etkin kullanılmayan

sermaye ve emek birimlerinin daha etkin kullanılması için şemaları içerdi; kentsel ve bölgesel altyapının her çeşitli ve en az onun kadar sosyal masraflar için yüklü miktarda kamu harcamasını kapsadı; ve sürekli büyüyen yönetsel, bürokratik ve yasal kontrol boyutunu içerdi. Refah devletçi bu stratejinin başarısının bizi mevcut mali ve yönetsel durgunluk krizine getirdiği gerçeği şu açık sonuca işaret eder: genel olarak kapitalist toplumun yaşaması için devlet tarafından daha fazla girişim, yeniden-uyum ve müdahale gereklidir.

Dolayısıyla kapitalist toplumda devletin rolü ve işlevi sivil toplumun somut uyumsuzluklarından ve başarısızlıklarından ortaya çıkar. Bu nedenle kapitalist devlet kesin bir tarihsel rasyonaliteye ve daha geniş anlamda kapitalist toplumun tarihsel yörüngesi ile kesin bir ilişkiye sahiptir. Dolayısıyla, Kuzey Amerika'daki geleneksel sosyal bilimin ideolojik konumunun tersine devlet müdahalesi bazı açıklanamaz gizemli reformist ruh veya fikrin doğuşunun sonucu değildir, devlet toplumun dışında ve üzerinde bekleyen ve sosyal optimumum bazı soyut kuralcı kriterleri tarafından teşvik edildiğinde topluma müdahale eden bir çeşit çıkarı olmayan bir hakem de değildir. Devlet müdahalesi ancak kolektif eylem (sosyal bütünlüğün devamlılığının gerekliliği tarafından dayatılan) ile özel ve odaklaşılmış karar verme (meta üretimi ve dağıtımının mantığı ile dayatılan) arasındaki çözülemeyen çelişkinin yıkıcı ve olumsuz etkilerine daimi yanıt kaynağı olarak anlaşılabilir. Daha da fazlası, bu analiz ışığı altında şunu söylemek mümkündür: kentsel planlamanın özgün müdahaleci ortamı (kendisi sadece devlet müdahalesinin özel bir alanıdır), tüm devlet müdahaleleri gibi, genel olarak kapitalist toplumun sosyal ve mülkiyet ilişkilerine gömülü somut, tarihsel olarak tanımlanmış çatışma ve sorunlar açısından, özel olarak kapitalist kentleşmeden ortaya çıkmıştır. Bu önermenin özgün detayları bu metnin ilerleyen bölümlerinde açıklanacaktır. Şu anda sadece kapitalist toplumda gömülü olan kentleşme meselesi üzerine bazı ön fikirleri aktarmak kaldı.

Kapitalist Toplumda Kentleşme

Kent sosyolojisinin baskın görüşünün güçlü bir eleştirisinde Castells (1968) şehri (tıpkı planlamanın kendisi gibi) bağımsız bir değişken olarak göstermeye çalışılan her türlü girişime sert bir şekilde

karşı çıkmıştır. Çağdaş kent sosyolojisi ile ilgili yapmamız gereken ilk ve en önemli gözlem onun genel olarak kapitalist toplum yapısı içine gömülü olduğudur. Kısaca, kentsel gerçeklik çeşitli gözlemlenebilir özelliklerini özerk bir kentleşmeden (Wirth, 1938 ve Chicago okulu kent sosyolojisi) almaz; ama küresel, sosyal, ekonomik, siyasal ve kültürel güçler ile kapitalist toplumun bütünselliğini oluşturan kurumsal düzenlemelerden alır. Bununla şunu söylemeye çalışmıyoruz: kent sorunu anlamsız bir sorundur ve kapitalizmin çözülmesi içine asimile edilebilir veya şunu ima etmeye çalışmıyoruz: kent olgusu içine gömülü olduğu toplumun tarihsel akışını etkilemede bir rol oynamaz. Daha çok söylemeye çalıştığımız şey şu: kent olgusunu ancak, kaçınılmaz biçimde parçası olduğu sosyal-tarihsel gerçeklik içine tam anlamıyla yerleştirdiğimiz ölçüde barındırdığı özgün sosyal dönüşümle birlikte etkin biçimde anlayabiliriz. Özellikle kapitalist kentlerdeki gözlemlenebilir sosyal ve mülkiyet ilişkileri sadece genel olarak kapitalizmin sosyal ve mülkiyet ilişkilerindeki çeşitli dönüşümlerdir. Bu gerçeğin doğrudan bir sonucu olarak kapitalist kentleşme sürecinin en belirgin gözlemlenebilir özelliklerinden biri göze batan ve iki yüzlü oluşudur: a) bireysel firmalar ve aileler kentsel mekanda arazinin geliştirilmesinde, satın alınmasında ve satılmasında önemli bir bireysel kontrole sahip olsalar da b) hiçbiri bu süreçten doğan genel sonuç üzerinde kontrol sahibi değildir. Bu iki nokta ilk aşamada genişletilmelidir.

Birincisi, kapitalizmin tarihi projesi; özel mülkiyette, kaynak birimleri sahiplerinin bireysel ve özelleşmiş karar almaları ile sosyal denge ve uyumun en iyi temelini ve garantisini görmüştür. Kentsel gerçeklik (en azından) bir şekilde farklılaşmaktadır. Bireysel firmalar ve aileler (çeşitli çağdaş arazi kullanım kontrollerine rağmen) arazi geliştirmek ve değiş-tokuş etmek için yasal hakka sahip olmasına rağmen bu hakkı kullanırken kendi özel çıkarlarını koruduklarından veya en çoklaştırdıklarından emin olamazlar çünkü herhangi bir alan kullanım kararının başarısı sayısız çokluktaki başka özel kararların kontrol edilemez sonuçlarına bağlıdır. Herhangi bir özgün kararın sonuçları üzerinde gerçek bir özel kontrol yokluğu ile yasal özel arazi kullanım kontrol hakkı arasındaki uyumsuzluk çağdaş kentsel sahnenin çelişkisidir ki bu genellikle kentsel süreçlerin değişmez

bir parçası olarak (yanlış) alınır ve belirsizlik ortamında karar alma probleminin çeşitli şekillerinde şekillenir. Bu kavram sadece konuyu saptırmaktadır. Yukarıda vurgulanan anlaşmazlık tarif edildiği gibi kentleşmenin kaçınılmaz (tarihüstü) özelliği olmaktan uzak olarak kentsel bağlamda gerçekleşen tarihsel olarak özgün ve dolayısıyla değişen kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin sonucudur.

İkincisi, belirli bir arazi kullanım kararı üzerindeki bireysel kanuni kontrol ile bu kararın doğal olarak sistem bütününde yaratacağı beklenmedik durum arasındaki uyumsuzluk basitçe iki bağımsız gerçeklik alanı arasındaki uyumsuzluk değildir. Tersine, kapitalist şehirlerdeki arazi kullanım kararlarının beklenmedik sonuçları hususi kanuni kontrol varlığının doğrudan bir sonucudur. Kısaca, tamamıyla kentsel arazi gelişimi hususi olarak kontrol edildiği için bu sürecin en nihai sonucu, doğal olarak (ve paradoks şeklinde) temel anlamda kontrol dışıdır (hatta prensipte tahmin edilebilse bile).

Bu noktalar kentsel planlamanın tarihsel olarak köklü herhangi bir kuramının temel kaynaklarıdır. Bu iki nokta, kentsel planlama pratiğinin doğuşu, gelişimi ve çıkmazı hakkında açıklamada bulunan genel sosyal süreçlerle ilgili ilk kuramsal derinliği sağlamaktadır. Dolayısıyla, bir taraftan çağdaş kentlerde, yukarıda anlatıldığı gibi, kontrol ile beklenmedik olay arasında yaygın ve inatçı bir ayrılık vardır. Diğer taraftan, bu uyumsuzluğun bir sonucu olarak ortaya çıkan, biriken ve potansiyel olarak tehlikeli kentsel yerinden etmeler, irrasyonelitetler, ve çatışmalar ile kaçınılmaz olarak uğraşma zorunluluğu mevcuttur. Daha da fazlası, bu yerinden etmeler irrasyonelitetler, ve çatışmalar esasi arazi kullanım elemanı tarafından şekillendirilir. Bu özel ilgi alanını kentsel arazi ilişkisi olarak tanımlayabiliriz. Kentsel planlama çeşitli, tarihsel olarak özgün biçimlerde bu ilişkiden doğar. Mevcut planlama kuramının soyut-idealist anlatımının tersine, kentsel planlama bir boşlukta icat edilmemiştir, ama kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkileri (ve onların özel olarak kentsel dışı durumları) arasındaki temel çelişkidir ve ona bağlı olarak gelişen kolektif eylem gerekliliğinden yapısal olarak üretilmiştir.

Şimdi bu konunun tam olarak geliştirilmesine ve kentsel planlama ile kapitalist kentleşme arasındaki ince ilişkinin tartışmasına dönüyoruz.

Kapitalizm Altında Kentsel Planlamanın Doğası ve Dinamikleri

Metnimizin devam eden bölümünde şunu iddia edeceğiz: kentsel planlama kolektif eylem ve bireylerin birbirinin karşısı olan gereklilikleri arasındaki temel çelişkiden doğan kentsel yerinden etmeler, irrasyoneliter ve çatışmalar kapitalist meta üretiminin ve değişiminin kesintisiz devamlılığını tehdit etmeye başladığında tarihsel olarak ortaya çıkışını yapar. İddiamızı söyle ilerletebiliriz: kentsel planlama kolektif eylem ile bireysel eylem arasındaki temel çelişkinin mutlak dışavurumlarına yanıt üretirken özgün hedeflerini, vurgularını ve hatta destekleyici ideolojilerini (planlama kuramı, mesleki davranış kuralları vb) elde eder ve değiştirir. Bu son önerme ışığında; kentsel planlama, geleneksel planlama teorisinin iç düzenini korumaya çalışan bir olgu değildir (ve olamaz), ama kaçınılmaz olarak bir parçası olduğu sosyal gerilimlerin geniş sistemine referansla devamlı olarak şekillenen ve yeniden-şekillenen genel tarihsel bir süreçtir. Benzer şekilde, yöntemimiz, planlama ile ilgili fikirler tarihi içinde gerçekleşen, planlama tarihinin nedenlerine basit ama yanıltıcı bir şekilde bakan planlamanın baskın idealist yorumuna karşı gelir ve onu tanımaz.

Kentsel Arazi İlişkisi ve Kentsel Sorunların Ortaya Çıkışı

Kentsel arazi, ham arazinin belli bir bölümünü oluşturur. Daha da önemlisi, onun kullanım değeri, üzerine inşaat yaparak veya altyapı hizmeti (üretim ve tüketimin kolektif araçları) götürerek dramatik biçimde artar. Bu yolla kentsel arazi kolektif olarak üretilen farklı konumsal avantajlar sistemi olarak öz niteliğine kavuşur. Daha da fazlası, farklı konumsal avantajlar sistemi, arazi kullanım aktivitelerinin planla ve plansız karşımında oluşan iki ayaklı bir süreçle üretilir. Bir taraftan kentsel arazi kapitalist karların ve rantın ençoklaştırılması güdüsü etrafında gelişen tamamıyla hususici rekabetçi mantıkla uyum içinde hususi olarak sahiplenilir, değiştirilir ve kullanılır. Diğer taraftan kentsel arazi artan miktarda, özgün mantığı yüzünden, kapitalist sivil toplumun kendi için üretmediği kolektif olarak rasyonel projelerin yerine getirilmesine ve arazi kullanım çatışmalarının çözümlenmesine çeşitli yollarla müdahale etmek zorunda kalan farklı devlet ajanları tarafın-

dan üretilmektedir. Kolektif olarak üretilen farklı konumsal avantajlar sistemiyle bağlantılı olarak, özel arazi kullanımları, ve hatta özel olarak sahiplenilen arazi rantları, arazi kullanıcıları arasındaki rekabetin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Ekonomik olarak avantajlı konumlar için olan bitmeyen taleplerinde bu kullanıcılar öyle arazi kullanım kararları için zorlarlar ki herhangi bir konum, o konum için en çok rant ödeyebilme kapasitesine sahip kullanıcılar için ayrılr ve farklı konumsal faydalardan üretilen tüm fazla kara arazi rantı biçiminde el konulur. Aynı zamanda, mevcut farklı konumsal avantajlar sistemine göre alınan her bireysel konum kararı doğal olarak sistemin yeni bir konumsal unsurunu mahsul etmek yoluyla sistemi yeniden-şekillendirir.

Kentsel arazi; dolayısıyla karmaşık bir kolektif süreç içinde üretilir. Sürecin birinci aşamasında arazi kullanım çıktıları (modern arazi kullanım kontrollerine rağmen) büyük oranda plansız ve başta öngörülmeyen biçimde anarşik bireyci biçimde üretilir. İkinci aşamada devlet imar ve iskân işlerinin kalitesi, konumu ve zamlaması konusunda doğrudan bir kontrol uygular. Birinci aşama sadece bireysel fayda ve maliyet ölçütüne göre ele alınır. İkinci aşama prensip olarak sosyal fayda ve maliyet ölçütüne göre ele alınır. Ancak kapitalist toplumlarda ilk aşama kentsel arazinin üretiminin neden ve sonucu olarak baskın unsur olduğundan, kentsel arazi üretim süreci bir bütün olarak kaçınılmaz şekilde anarşiktir. Bu bağlamda planlama aracılığı ile devlet müdahalesi hiç durmayan, reaktif, hafifletici ve parçacı önlemler döngüsüne indirgenir.

Kentsel arazi ilişkisinin bu özellikleri, toplam etkisi kentsel yerinden etmelere ve düzensizliklere doğru doğal ve her yerde her zaman hazır bir eğilim yaratmak olan karmaşık ikincil ve türetilmiş arazi temelli sorunlar ve çelişkiler için bir aşama olmuştur. Kentsel kuramın baskın anlayışı (neoklasik) tabii ki böyle bir eğilimin varlığını inkâr eder veya görmezden gelir. Baskın anlayış şunu onaylar: rekabet halindeki kullanıcılar için kentsel arazinin serbest piyasa tarafından sunulması doğal olarak alan kullanımı verimliliği ve rasyonelitesini doğurur. Bu biçim bir kentsel ütopya için geçerli olabilir; eğer kentsel arazinin kullanım örüntüsü, coğrafi şekillenmesi, kullanım karakteri ve üretkenliği prensip olarak her beklenmedik olayı karşılamak üzere düzenli şekilde anında ayarlanabilir

kuramsal tarımsal arazi kullanımı sistemine (Von Thünen'in kavramından sonra) benzetilirse. Bu koşullar altında, farklı konumsal avantajların mevcut biçimine ilişkin her rahatsızlık, kentsel arazi ilişkisinin yeni biçimlerine yanıt üretmek için mevcut alan kullanımlarında genel bir değiş-tirme biçiminde anında bir karşı-yanıt üretebilir. Ancak, gerçekte, kentsel arazi kullanımları bilinen biçimde eylemsizdir. Yapılı çevreye yapılan yükü miktardaki sabit harcamalar nedeniyle, özel arazi sahiplerinin ve arazi kullanıcılarının, hatta ortariminde, konumsal çevrelerindeki değişime yanıt üretebilmeleri çok nadirdir; ve son tahlilde, bu, kentsel arazi ilişkisinin içindeki her hangi bir yerdeki herhangi bir değişim için de geçerlidir. Bu, şu anlama gelir: başlangıçta kusursuz biçimde verilmiş, optimal gözüken konumsal bir karar (bireysel karar vericinin tamamıyla hususi çıkarı açısından) orijinal karar vericinin konumsal avantajını azaltan veya arttıran sonraki konumsal bir kararlar optimal olmaktan çıkabilir. Daha da fazlası, kentsel konumlar tam anlamıyla işlevsel olarak bütünlüklü ve ilişkili olduklarından herhangi bir tekil arazi kullanım değişikliğinin çoklu dalga etkisi kaçınılmaz olarak bu yapıli çevre eğilimini kentsel arazi ilişkisinde verimsizliklere ve yerinden etmelere itecektir. Böylece kentsel arazi özel olarak sahiplenildiği, değiştirildiği ve kullanıldığı; ve hatta bir ton buğday veya bir metre kumaş gibi ayrılmış parçalar halinde üretilmediği ve tüketilmediği, ama dışsalılıklarla yüklü olduğu için, kentsel arazi ilişkisi, Pareto ölçütüne benzer olan ince ve nazik etkinlik ve rasyonellik ölçütünden önemli ölçüde sapma eğilimindedir. Farklı konumsal avantajların (örneğin 1940'lardaki demiryolu ulaşımından karayolu ulaşımına yoğun geçiş) biçimlenişindeki değişimler dramatikleş-tikçe, sonuç işlevsizlikler daha yaygın oluyor. Ve periyodik olarak bu işlevsizlikler çeşitli yoğunluk derecelerindeki sosyal ve siyasal çatış-malara neden olmaktadır: onları yıkmakla tehdit eden şehir merkezindeki mahallelerde ticari alan kullanımının genişlemesi, bağımsız alt-kentsel belediyelerin gelişmesinden kaynaklanan şehir merkezlerinin vergi tabanlarını kaybetmesi, merkezi iş alanına ve merkezi iş alanından yapılan günlük yolculukları kolaylaştıracak daha kentsel otoyollar için alt-kent sakinlerinin bir kısmının talebi, vb.. Sonuç olarak kentsel arazi ilişkisinin sürekli yaşaması için çok önemli olan kentsel mal ve hizmetlerin bir çoğu genel olarak piyasa

başarısızlıklarına duyarlıdır; veya, bizim kavramlarımızla meta biçiminde üretilmeye uygun değillerdir (Roweis ve Scott, 1977); bu şudur, bu mal ve hizmetler (örneğin düşük gelir grubu için konut, sokak aydınlatması, otobüs hizmeti, dinlenme alanları vb) normal meta üretiminin iç mantığı ile uyumlu olarak, sosyal olarak rasyonel miktarlarda kaçınılmaz olarak üretilmez.

Eğer, bu tür iddialar doğru ise, eğer kentsel arazinin piyasa tarafında düzenlenmesi verimlilikten, dengeden ve uyumdan uzak eğilimlerin doğmasına neden oluyorsa kentleri yoğun düzensizlik içine aşamalı biçimde düşmekten ne koruyacak. Gerçekten, gösterdiğimiz gibi çağdaş kentlerde kentsel arazi kullanımının dağıtılması tamamıyla piyasa tarafından tanımlanmaz ama özgün bir ortaklaşmanın sonucudur: verimlilik ve rasyoneliteden uzaklaşılmasına neden olan piyasa dağıtımı ile farklı konumsal avantajların temel dağılımını değiştirecek aynı anda başka bir yerinden etme yaratan, artan miktarda bu olumsuzlukları yeniden-düzenlemeye çalışan siyasal dağıtım. Gerçekten yaygın kentsel kaosun kaçınılmaz olarak, her zaman gerginlik yaratan siyasal müdahale yokluğunda, bir kural olacağını önermek boş bir spekülasyon olmanın ötesindedir. Kapitalizm altındaki kentlerin tüm tarihi bu önermeye destek sağlar. 19. yüzyılda kentsel hijyen kanununun çıkarılması, ana metropoliten kentlerde yeraltı demiryolu sisteminin döşenmesi, savaş sonrası yıllarda kamu konutları programlarının uygulanması vb. gibi gelişigüzel ampirik gerçeklerin toplanması bu önerme lehine daha fazla destek sağlar.

Şimdi daha önce vurguladığımız gibi kentsel arazinin üretiminde devlet ile sivil toplum arasındaki bu ortaklaşma, kapitalist toplumdaki kolektif eylem ile hususi bireysel karar verme arasındaki kaçınılmaz çelişkinin açık dışavurumundan başka bir şey değildir. Ama sivil toplumla devlet arasındaki ilişki (alan kullanımının piyasa tarafından dağıtılması ile siyaset tarafından dağıtılması arasındaki ilişkinin bir sonucu olarak) iki bağımız olgu veya süreç arasındaki basit mekanik bir ilişki değildir. İki aşamalı olarak diyalektik bir ilişkidir: a) piyasa kurumları kolektif eylemin tarihsel doğuşu için çağırıda bulunur ve gerçekten sadece kolektif eylem varlığı içinde kendilerini yeniden üretmeye devam ederler, b) piyasa kurumları kolektif eylemin aşamalı doğuşunu

engellemeye veya ona karşı çıkmaya çalışırlar. Daha özel olarak, kapitalist kentleşme süreçleri doğal olarak planlamaya ihtiyaç duyar ve ona direnir; bu şudur, kapitalist toplumun sosyal ve mülkiyet ilişkileri kendi varlığının devamlılığı ona bağlı olan bir kentsel süreç yaratır: kentsel planlama biçimindeki kolektif eylem.

Pratikte, tüm bunlar şu anlama geliyor, bu şekilde kentsel planlama kentsel arazi gelişiminin bu çelişkili sürecinin olumsuz etkilerine olası çareler üretmek için, olan olduktan sonra yapılan bir araştırma olarak sınırlandırılmaya çalışılır. Kapitalist arazi gelişim sürecinin temellerini oluşturan sosyal ve mülkiyet ilişkileri gerçek planlama operasyonlarında değişmez engeller olarak alınır. Sonuç olarak kentsel planlama eylemlerinin kendisi pratikte tüm anarşik arazi geliştirme sürecinin basit ek unsurları statüsüne indirgenmiş olur. Dolayısıyla tarihin tekerrür eden olgusu: arazi gelişim sürecinin olumsuz etkilerine karşı çare olmaya çalışırken kentsel planlama pratikte kasıtsız olarak başka olumsuz sonuçların doğmasına katkıda bulunur.

Bazı Tanımlayıcı Örnekler

Önceki önerme çok genel şekilde kolektif eylemin (kentsel planlama) kentsel arazi ilişkisi içine gömülü olan doğal gerilim ve yerinden etmelerden, bunların ise kapitalist toplumun temel sosyal ve mülkiyet ilişkilerinden nasıl doğduğunu göstermeye çalışmıştır. Bu noktada bu önermeyi belgeleme ve açıklama yoluyla bazı basit tanımlayıcı örnekleri incelememize izin verin.

Örnek 1. “laissez faire” mantığına göre yapılan meta üretimi altında İngiltere’de ilk endüstriyel kentlerin hızla büyümesi kentsel manzarayı takip edenler tarafından canlı biçimde tüm 20. yüzyıl boyunca tarif edildiği gibi bakımsız kentsel durumlar dizisine neden olmuştur. Özellikle bu kentlerin yoksul işçi sınıfı mahalleleri yüzyılın başlarında en temel sağlık koşullarından bile yoksundurlar. Sonuç kolera, difteri ve diğer salgın hastalıkların sıkça rastlanan salgınlarıyla ağırlaşan kalıcı kamu sağlığı krizleridir. Bu bulaşıcı hastalıklar sadece emekçi sınıfı etkilemekle kalmıyor, sağlıklarının kötüleşmesine ve meta üretim süreci içindeki faydalarının azalmasına neden oluyor, aynı zamanda toplumun tüm yapısını tehdit etmektedir. Bu sorunlara ilişkin ken-

diliğinden piyasa çözümü üretilmediği durumda, 19. yüzyıl boyunca bir dizi kamu sağlığı önlemleri alındı ve çeşitli kentsel hijyen iyileştirmeleri başlatıldı. Bunlar düzenli sokak temizliği, uygun gün ışığı ve havalandırmaya olanak sağlayan etkin bina kodları, atık su bertaraf etme olanaklarının kurulması, temiz su sağlama vb. gibi özel planlama düzenlemelerini içermektedir. Bu yolla kentsel işçi sınıfının potansiyel ortadan kalkma tehdidi engellenmiş ve üretim merkezleri olarak ana endüstriyel kentlerin yaşanabilirliği güvence altına alınmıştır. Bu aşama, daimi yerinden etme ve irrasyonelilerin (alttaki örnek 3’e bakınız) tamamıyla yeni bir kümesi tarafından karakterize edildiği gibi kapitalist kentleşmenin daha ileri ve yeni bir aşaması için kurulmuştur.

Örnek 2. 19. yüzyılın ortalarında, fiziksel koşullar itibarıyla Paris, hala bilinen haliyle yoğun şekilde nüfus barındıran çok kiracılı evler arasından giden, dar dolambaçlı yolların ortaçağ şehridir. Ama Paris aynı zamanda endüstriyel ve ticari gelişmesi gözlü görülür biçimde hızlanmaya başlayan bir ülkenin burjuva metropolüdür. Çeşitli modernleşme programları ile Paris’i 19. yüzyıla taşıma gereksinimi artan biçimde zorlayıcı olmuştur. Trafik akışını daha verimli yapmak, ticari ve iş aktiviteleri için yeni mekânlar yaratmak ve hatta yeni demiryolu terminalleri inşa etmek, temiz su getiren ve pis suyu götüren harap olmuş ve eskimiş yer altı sistemini yenilemek, kenar mahallelerdeki huzursuz lümpen işçi sınıfını yatıştırmak için girişimde bulunmak daha gerekli hale gelmiştir. Bu çoklu ve ağır basan zorunluluklara (sermayenin bireysel biriminin hareketi için aşılması gereken), Fransız devleti, III. Napolyon’un özgün kişiliği ve onun ajani baron Haussmann ile yoğun bir kentsel yenileme ve imar-iskân programına girişmiştir. Kentsel tarihçilerin bu olguyu III. Napolyon’un basit bir kaprisiymiş gibi görmelerine rağmen, bu olgu daha çok derinlere gömülü sosyal ve yapısal ilişkilerin bir sonucudur. Bu nokta şu gözlem tarafından vurgulanmıştır: Haussmannizmin çeşitli versiyonları büyük olasılıkla Londra ve Viyana gibi eski Avrupa başkentlerinin ayrılmaz bir özelliği olmuştur. Her örnekte gerçekleştirilen ortak amaç, şehri, miras kalan zulmedici fiziksel engellerinden kurtarmak, bu suretle hızlı ekonomik ve kentsel büyümeyi sağlamaktır. Ancak bu kentsel yenileme projeleri bir küme sorunu çözerken diğer bir dizi sorun yarattı: çünkü şimdi

ciddi ve oyalayıcı olan yerinden edilen oldukça çok miktarda sakinin yeniden konut edinmesi sorunu ortaya çıkmıştır.

Örnek 3. 19. yüzyıl sonlarına doğru, kuzey Amerikan kapitalist sisteminin ısrarlı genişlemesi çeşitli kolayca çözülemeyen arazi kullanım çelişkilerine yol açan çok hızlı bir kentsel büyüme üretmiştir. Özellikle, bireysel arazi kullanım kararlarına ilişkin etkin kontrol düzenlemeleri olmadığında uyumsuz arazi kullanımlarının yan yana olmasından kaynaklanan negatif dışsallıklar problemi, oldukça sıkıntılı olmaya başlamıştır. Bu sorun ciddi biçimde kentin etkin şekilde çalışmasıyla ilişkilenebilir, tıpkı ciddi biçimde gayrimenkul değerleriyle ilişkilenebilir ve onun sonunda belediye gelirleriyle ilişkilenebilir başlanması gibi. Dolayısıyla, I. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında bu soruna prototip ve oldukça etkili bir planlama çözümü ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çözüm, tüm arazi kullanım gelişmesini uyumlaştırma ve rasyonelleştirmenin bir aracı olarak bölgelemeyi içermektedir ve 1920'lerde bölgeleme prosedürleri tüm Kuzey Amerika belediyelerinde oldukça hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. Arazi kullanım ilişkilerinin bu özgün kümesine getirilen çözüm ile kapitalist kentleşmenin bir üst düzeyi olanaklı olmuştur.

Örnek 4. İleri kapitalist toplumların genel refahına rağmen, kapitalist şehirlerde düşük maliyetli işçi evlerinin sunumunda genel bir kriz vardır. Bir taraftan meta üretim sistemi büyük miktarda mavi-yakalı niteliksiz işçiye ihtiyaç duyar ve bu işçiler konut bölgelerinde konuk edilmelidir. Diğer taraftan emek piyasasının mantığı bu işçiler için öyle bir ücret değeri biçer ki hususi olarak üretilmiş konutlara erişme, imkânsız olmasa bile çok zordur (bu konutlar üreticilerine en azından normal bir kar dönüşümü sağlar). Niteliksiz işçilerin entegrasyonu (ve işlevsel sosyalleşmesi) konusu üzerinde kapitalist şehirlerdeki [emeğin] yeniden-üretim sistemi ile böyle bir [meta] üretim sistemi arasındaki ciddi ve giderilemeyen bir uçurum vardır. Tüm modern kapitalist toplumlarda bu uçuruma verilen kolektif tepkiler kamu konutları projeleri, rant kontrolü, konut yardımları, özel ipotek programları vb. gibi biçimler alır; bu niteliksiz (ve genellikle siyah) işçiler için şehir içi konut üretimi ve kentsel yenileme gibi başarısı muğlak ABD deneyimlerini de içerir.

Örnek 5. Bu yüzyılın ilk yıllarından beri Kuzey Amerika şehirlerindeki beyaz-yakalı işçiler kitlenin hainde aşamalı olarak alt-kentlere taşınmaları. Ancak, beyaz-yakalı işçiler (büro, hizmet ve profesyonel işler örneğin) şehir merkezinde kümelenmiş biçimde kalmıştır. Dolayısıyla, şehir merkezi ile alt-kentler arasında çoğu zaman rastlanan yoğun günlük yolculuklar mevcuttur. Daha da fazlası, yaygın, düşük yoğunluklu alt-kentsel bölünmeler yüzünden onlara düzenli olarak toplu taşıma araçları ile hizmet etmek ekonomik olarak mantıklı değildir, dolayısıyla bu tür yolculuklar yoğunlukla hususi araçlarla yapılmak zorundadır. Bu büyük şehirlerde ciddi trafik problemlerine neden olmaktadır ve eyaletleri kent içi otoyollar yapmak yoluyla müdahale etmeye zorlamaktadır. Bu, tipik olarak başka bir planlama problemini ortaya çıkarmaktadır; özellikle 1960'ların sonunda artan otoyollar, şehir içi mahalleleri yıkımla tehdit etmeye başlamıştır. Kent planlıları şimdi kendilerini alt-kentsel topluluklar ile şehir içi mahalleleri arasındaki çatışmayı idare etmek gibi arzu edilmeyen ve siyasal olarak zor bir işin içinde bulmuşlardır.

Örnek 6. 19. yüzyıl sonunda, Kuzey Amerika'da daimi dışı doğru kentsel büyümeyi düzenleme aracı olarak katma/birleştirme, yerel vergilendirme gücüne sahip bağımsız orta-sınıf, alt-kentsel belediyeler sisteminin gelişmesine neden olmuştur. Bu yolla iş bölümünün en üst noktasında yer alan bireyler kendilerini en altta bulunanlardan coğrafi, sosyal ve mali anlamda özgürleştirmişlerdir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra bu bağımsız belediyelerin çoğu hem ucuz arazi hem de gelişkin karayolu ulaşım teknolojilerinden faydalanmak için demiryolu veya su yolu taşıma terminallerine bitişik kent merkezlerindeki yerlerini hızla boşaltan endüstriyel firmalar için cazip olmuşlardır. Bu şu anlama gelmektedir: kent merkezlerindeki konut alanlarında kalan önemli miktardaki mavi-yakalı işçi çalışmak için kent çeperine doğru uzun yolculuklar yapmak zorundadır ve sonunda bu işçilerin önemli bir miktarı da bazı alt-kentsel yerleşim topluluklarına taşınmaya başlamıştır. Ancak daha da önemlisi, hem insanların hem de işlerin alt-kentlere gidişi şu anlama gelmektedir: şehir merkezlerinin mali tabanları ciddi biçimde zayıflamıştır. Bu şehir merkezlerinin çökmesine ve büyüyen kentsel kamu maliyesinin krizine neden olmaktadır. Bu

yaygın kriz, Kuzey Amerika'da tüm yönetim düzeylerinde kentsel siyasalarla ilgili ciddi sorunların sorulmasına neden olmaktadır ve bu sorular hala çözümlenmemiş olarak durmaktadır.

Tekrar. Bu az ve seçkin ampirik örnekler şu noktayı göstermek için hizmet etmişlerdir: kentsel planlama ve kamu müdahalesi kentsel arazi ilişkilerinin gerilimleri ve yerinden etmelerinden ortaya çıkmıştır. Bu değerlendirmede hususi arazi kullanım kararları ile kolektif eylem arasındaki merkezi karşıtlığın çeşitli dışavurumları kendini göstermiştir. Bu dışavurumlar hiçbir şekilde sosyal ve tarihsel olarak kaprisli değil, hatta geniş anlamda kapitalist üretim biçiminin tarihsel seyri içinde kararlı biçimde yerleşik, başarılı şekilde idare edilmiş eğilimlerdir. Daha da fazlası kentsel arazi ilişkisine kolektif müdahalenin farklı tarihsel olaylarının heterojenliği altında, kendine özgü tutarlı bir yapısal mantık keşfedilebilir. Bu şöyle bir mantıktır: yukarıda tartışılan ampirik olaylarda ima yoluyla mevcuttur ama bu olaylar tam bir tarihsel dizge içinde sıralandığında görünüşleri daha açık hale gelir. Bu, sonsuz biçimde kendini tekrar eden yerinden edilme, kolektif eylem, yeni yerinden edilme, yeni kolektif eylem gibi açık uçlu dizileri içerir. Kapitalist devlet temel kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerini değiştirmek için güç sahibi değildir ve asla olamaz, parametreleri değiştirebilir ama tüm kentsel arazi gelişim sürecinin içsel mantığını değiştiremez. Benzer şekilde, kapitalist devlet meta üreten toplumun merkezi çelişmesini yani hususi ve kolektif eylem gereklilikleri arasındaki çelişkiyi nihai olarak çözemez. Devlet müdahalesi temel özelliğini, bu çelişki bir bütün olarak meta üretiminin sürekli yaşayabilmesinin ve başarısının altını kazmaya başladığında, onu idare etme (reaktif planlama yoluyla) gerekliliğinden alır. Bu süreçte devlet daimi olarak daha karmaşık düzeylerde bu çelişkiyi yeniden yaratır. Sonuç olarak sosyal (kenti de içinde barındıran) çelişkilerin depolitizasyonu ve yeniden-politizasyonu konusu etrafında oldukça nemli sorular dizisi oluşmaya başlar.

Kentsel Çelişkinin Depolitizasyonu ve Yeniden-Politizasyonu

Erken "laissez-faire" kapitalist toplumlarında, muadillerin mübadelesinde temel piyasa kurumu kendisini sosyal örgütlenmenin ana prensibi olarak ortaya koyar. Adam Smith'in görünmez

eli tamamıyla doğal katıyetle uyumlu olarak zenginliği veya fakirliği dağıtır görünmektedir. Bu anlamda, tüketim mallarında, sermayede, emekte ve arazide serbest piyasa mübadelesinin sonucu tümüyle kişisel, grup ve hatta sınıf çıkarlarının üstünde ve ötesinde görünmektedir. Müdahillerin değişimi ve bu değişimi olanaklı kılan piyasa düzenlemeleri, adil oyunun ve sosyal entegrasyonun kendi kendini meşru kılan prensipleri olarak fetişleştirilmiştir. Daha da fazlası, meta üretim ve değişim süreçleri mantıklı ve düzgünce işlediği sürece, onların görünüşteki doğal işleyişi kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin gerçek doğasını ve özelden yerleşik efendi burjuvazi ve köle emek olarak onların elle tutulur gerçekleşmesini maskeleyen için hizmet eden kurnaz ve güçlü bir ideolojiye dönüşür. Özetle, erken "laissez-faire" kapitalizmde sözleşmeli ilişkilerin biçimselliği ve piyasa mübadelesinin doğal işleyişi genelde sınıf ilişkilerini depolitize etmek için özelden burjuvanın siyasal egemenliği için etkin bir şekilde işlev görmüştür. Bunun gibi, kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin devan eden meşruiyeti kapitalist meta üretimi ve değişiminin sonsuz devamına bağlıdır.

Ancak, gördüğümüz kadarıyla (örneğin 1873 ve 1929 olaylarında olduğu gibi) kapitalist meta üretiminin ve değişiminin devamı sorunsuz olmaktan uzaktır. Daha önce anlatılan mantıkla uyumlu olarak, devlet bu sürece gittikçe artan derecede aşamalı olarak müdahale eder ki, çağdaş toplum bu seçkin görünen elin işleyişine konu olur. Bu görünen el, kentsel ortamda olduğu kadar hiçbir yerde görünür olmamıştır ve tüm kanıtlar onun varlığını daha açık şekilde işaret etmektedir. Dolayısıyla devletin kendisi kapitalist toplumda tahsis etmenin baskın aracı olarak aşamalı şekilde piyasanın yerini almaya başlamıştır ve kentsel arazi ilişkisine müdahale yoluyla devlet net gelir paylaşımlarının farklı dağılımlarının gerçekleştiği gergin sosyal dengeyi değiştirir veya tadil eder. Bu olgu, oldukça genel bir ölçekte olduğu kadar akıllıca detaylandırılmış ölçeklerde de mevcuttur. Sadece devlet müdahalesinin genel ölçekteki etkilerini düşünün, bu şudur: net gelirin kar (sermayeye), ücret (emeğe) ve rant (araziye) genel bölüşümü. Bir taraftan devlet kar, ücret ve ranttan farklı veriler alır ve bu miktarları azaltır. Diğer taraftan, devlet, planlama aygıtı ile karı,

ücretleri (sosyal tüketimi içeren) ve rantı farklı şekilde arttıran çeşitli doğrudan ve dolaylı yollar olarak maddi ve manevi altyapının geniş bir yelpazesini sunar. Habermas (1976:376) kendi sosyo-tarihsel önemini dramatik biçimde ortaya koyan anlatımla bu dağıtımsal olguyu tartışır (ve istemeyerek, mevcut siyasa analizindeki verimlilik-eşitlik karşıtlığı olarak adlandırılan tartışmaya tam bir üstünlük kazandıran anlatımla):

Dolayısıyla devlet aygıtı iki önemli görevle karşı karşıyadır. Bir taraftan karın ve gelirin kaymağını alarak gerekli miktarı vergi olarak toplamak ve onu büyümedeki kritik bozulmadan uzak durabilecek şekilde rasyonel kullanıma sokmak zorundadır. Ve diğer taraftan önceliklerin anlaşılabilir ölçeklerine göre uygulanan vergilerin seçici artışı ile yönetsel prosedürler öyle bir olmalıdır ki ortaya çıkan meşruiyet ihtiyacı karşılanmalıdır. Eğer devlet bu görevlerden ilkinin gerçekleştirilmede başarısız olursa yönetsel rasyonalitede kusurlar türemeye başlar; eğer ikinci göreve ilişkin başarısız olursa meşruiyet konusunda kusurlar türer.

Dolayısıyla, devletin modern yeniden-dağıtıcı işlevi bürokratik kararların bir sonucu olarak görüldüğü için ve bu işlev sosyal adalet ve dürüstlüğü (baskın planlama kuramının cesur denemelerine rağmen) bazı soyut siyaset-üstü prensipleri ile açıklanamayacağı için, planlama sürecinin kendisi kaçınılmaz olarak açık ve giderek artan biçimde politikleşmiştir. Eğer kentsel planlamanın kapitalist kentleşme sürecinin (sivil toplum ile kapitalist devletin diyalektik ilişkilerine ilişkin önceki analizimizin belirttiği gibi) daha güçlü bir elemanı olacağı yönündeki tahminlerimiz doğru ise; özde devletin meşruiyetinin büyüyen krizinden ortaya çıkan ve bazı noktalarda onunla birleşen, bir bütün olarak kentsel yaşamın çok kesin yeniden-politizasyonunu sonuç olarak bekleyebiliriz. Kolektif kentsel müdahalenin bu yeniden-politizasyonunun olası yan etkilerinden biri baskın kentsel planlama kuramı tarafından propagandası yapılan mit ve masalların birçoğunun yok olmasıdır. Metnimizin bundan sonraki bölümlerinde bu son önermeyle ima edilen entelektüel görevlerin bazılarının çok mütevazı bir başlangıcını yapacağız.

Mevcut Planlama Kuramının Doğası ve Anlamı

Metnimizin bundan sonraki bölümünde güncel planlama kuramının eleştirel bir analizini yapacağız. Burada, bu kurama, planlamanın kendisine nasıl davrandıysak aynı şekilde davranacağız; şöyle ki, sadece kendi iç hüküm standartları temelinde kabul edilecek yada reddedilecek özerk idealler sistemi olarak değil, gelişmesi ve kökleri açısından açıklanacak ve hesabı verilecek kesin bir olgu olarak. Birincisi, eklektik işlevselci-yapısalcı analitik çerçeveden doğan ana kuram yapısı olarak neyi aldığımızı tarif edeceğiz. İkincisi, özellikle ideolojik ve korumacı işlevlerine dikkat ederek bu kuram yapısını yaygın bir eleştiriye tabi tutacağız. Üçüncüsü, ana kuramın bir iç eleştirisinden başka bir şey olmayan bir ikinci ve önemsiz kolu kendi söylemsel dünyasından teşhis edeceğiz. Dördüncü ve son olarak, geleneksel planlama kuramının idealist-ütopyacı temel epistemolojik özelliklerini ortaya çıkarıp, eleştireceğiz ve bu epistemolojinin nasıl bir bilimsel ve bir siyasal program olarak kendi kendini yok eder olduğunu göstermeye çalışacağız.

İşlevsel-Yapısal Kuram Olarak Ana Kentsel Planlama Kuramı

Ana planlama kuramının başlangıç niteliğindeki genel bir tarifi, planlama sürecinin hem işlevsel hem de yapısal niteliklerini dikkate alarak yapılabilir (herkesin kabul ettiği gibi bir miktar ihmal ve sapmayla). Bunların her birisiyle sırasıyla ilgilenmemize izin verin.

İlk aşamada, ana planlama kuramcıları konu üzerinde fazla düşünmeden şunu iddia etmektedirler: planlamanın genel işlevi(soyut olarak) ıslah edicidir. Planlama, geleneksel kuramda, insani gelişmeyi destekleme, kamu yararını gözetme, sosyal refahı ençoklaştırma vb. gibi görevlere yönlendirilmiş genel bir sorun çözücü teleoloji olarak görülür.

İkinci aşamada, planlamanın bu varsayılan işlevleri kaçınılmaz olarak planlama sürecinin genel yapısal modeli içine oturtulur; bu şu anlama gelir: planlama sürecinin yapısal parçalarını ve bu unsurlar arasındaki bağlantıyı tanımlayan çalışın bir model. Bu yolla tanımlanan genel yapılar büyük ihtimalle genel sistemler kuramının mevcut çerçevesi açısından izah edilir. Yazına gelişigü-

zel bir bakış planlamanın sistem kuramsal bakış açısının işaretlerini gün ışığına çıkartır. Reif'ten (1973:44) alınan çok basit (ama temsili) bir örnek şekil-1'de gösterilmiştir. Bu örnek planlama sürecinin klasik sistem kuramsal modelinin genel özelliklerinin çoğunu içinde barındırmaktadır: düzenlenmiş uygun geri besleme halkalarıyla birleştirilmiş "gözden geçirme ve anlama", "sorun biçimlendirme", "değerlendirme", vb.. Model, eksik veya yetersiz görüldüğü noktalarda yeni unsurlara ait kategorilere ve yeni ilişkisel bağlantılara yer açacak herhangi mantıklı bir yerde sonsuz genişleme ve tadile yetkindir. Dolayısıyla, özellikle yapısal anlamda planlama sistemi, kendisi sistem içinde bir sistemler hiyerarşisi olarak idrak edilen insan topluluğu ile kesişen ve onun üzerine dayatılan genel bir kontrol sistemidir. Bu nokta, Wilson (1968:250) tarafından özlü biçimde vurgulanmıştır:

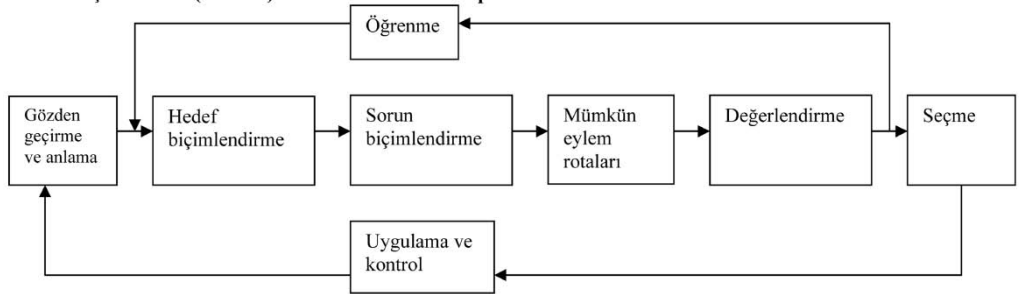
Şehirler ve bölgeler mantıklı olarak sistemlerden oluşur diye düşünülebilir... bir çok sistem az yada çok plancının kararları ve eylemleri ile kontrol edilebilir özelliklere sahiptir ve bunlara planlama sistemleri denir (kontrol sınırlı da olsa). Ancak, plancılar kümesinin kendisi de planlama sistemi diye adlandırabileceğimiz bir sistemdir.

Genel kontrol sistemi olarak planlama sistemi üzerine geleneksel yazındaki bu vurgudan dolayı, konu üzerindeki son otoriter değerlendirmelerin (Faludi, 1973), genel bir planlama ajanları modeli kurmak için girişimde bulunarak planlama kuramını tanımlamada ısrar etmelerinin nedeni kendi kendini açıklar hale gelir.

Planlama sürecini açıklamaya dönük bu işlevsel-yapısal yaklaşım hem müstakil hem de metodolojik doğaya sahip bazı sorunlara ve

zorluklara sahiptir. Genel metodolojik eleştiriye geçmeden önce, temel müstakil bir sorunu ortaya koymamıza izin verin. Dolayısıyla en başta, ana kuramın kendisini, kentsel planlamanın yönetsel yapısının genel sistem modeliyle tanımlamada ısrarı bize yersiz görünmektedir. Çünkü gerçek planlama operasyonları evreninde ne planlama sürecine girdiler (özel sorunlar) ne de planlama sürecinden çıktılar (özel çözümler) gerçekte planlama sisteminin kendisi tarafından temsil edilen çeşitli boyutlara parçacı olarak duyarlıdır. Dolayısıyla, Kuzey Amerika'da her şehirde (planlama sisteminin çeşitliliğine rağmen) benzer bölgeleme operasyonları ile yatıştırılan benzer arazi-kullanım gerginlikleri, benzer merkezi alan dolaşım sorunları ve benzer ulaşım mühendisliği çözümleri, şehir merkezlerinde benzer geliştirme-yurttaş karşıtlığı ve sesli toplulukları yatıştırmak için benzer girişimler vardır. Şunu ileri sürmüyoruz: böyle bir planlama sisteminin etkisi yoktur, ama sadece şunu söylüyoruz: planlama sistemi merkezi konular etrafında oldukça esnek ve değişebilir bir dış kabuk olarak var olur. Daha özelden, bir sosyal olgu olarak, bir yerden diğer bir yere kentsel planlamanın oldukça [sık görülen] düzenlilikleri ve tekrarları onun yerel düzeyde görece geçici yönetsel dışavurumlarına atfedilemez veya o şekilde anlaşılamaz. Çünkü bu metinde sunulan önceki önermelerimizin bir sonucu olarak, planlama sistemi (bireysel plancılar gibi) planlama pratiğine neden olmaz, sadece aracılık eder. Bu nedenle, planlama ortamıyla ilgili ana planlama kuramı, bir analitik önermeler kümesi olarak, bilimsel bakış açısından ilginç gözükmemektedir. Bu gözlem türetilmiş metodolojik sorunlara yönlendirmektedir.

Ana planlama kuramı, tanımsız soyutlama olarak belirtebileceğimiz bir tür genellemeye bağlanır

Şekil 1. Reif (1973:44) tarafından tanımlanan planlama süreci

ve bu verili eğilimle ana kuram entipüften doğru olduğu için yanlışmış gibi gözükmez. Örneğin, planlama sürecinin çeşitli hedef biçimlemesi, değerlendirme, uygulama, kontrol, öğrenme ve diğerlerini içerdiği yönündeki önermeler şüphesiz ki doğru ama aynı zamanda belli ki aptalca. Bu temel sistemler modelindeki karmaşıklık eksikliğinden kaynaklanan değil, ama herhangi bir çeşit entelektüel ve bilimsel risk alma konusundaki temel başarısızlıktan kaynaklanan bir aptallık. Oldukça basit şekilde ve meseleyi Popperci terimlerle ortaya koymak gerekirse; ana kuram en çok yanlışlanabilir şekilde değil en az yanlışlanabilir şekilde inşa edilmiştir. Bunun nedeni tamamıyla şudur: çünkü ana kuram, onun en temel inceleme nesnesine (hedef biçimlendirme, değerlendirme, vb.) en sade ampirik içeriği atfetmekten tutarlı ve dürüstçe çekinmektedir. Dolayısıyla ana planlama kuramının durduğu noktada gerçek bilimsel kuramın gerçekten önemli ve karmaşık analitik görevi başlar. Tanımsız soyutlamanın bir sonucu olarak yanlışlanabilirliğe karşı bağışık kılmak için ana kuram kentsel planlamanın gerçek dünyasının eleştirel analizini engellemeye çalışır ve sonuç olarak yanlış bilinç ve bilişsel miyoplığa müsaade etmeye çalışır.

Aynı zamanda, ana planlama kuramı planlama olgusunun kendisine bütünüyle sorunsuzmuş gibi yaklaşır; bu şudur: planlamaya bir ifade mantığı [explicandum] olarak değil bir baz [datum] olarak yaklaşır. Dolayısıyla bu adımı attıktan sonra ana kuram, en temelinde kendini yansıtan ve kendini idame ettiren planlamayı (eylem olarak anılan) genel ve soyut bir rasyonaliteyle veya daha özgün olarak kuramdaki bilinçli amaçlı eylem ve iyileştirici sorun çözücü hesaplarla eş tutarak kentsel planlamadaki tarihsel olarak somut ve özgün her şeyi doğrudan aşar/üstün gelir. Bu süreçte kapitalizm içindeki kentsel planlamanın kesin anlam ve içeriği kaybolur; ve planlama süreci tarih-üstü (ama, tekrar, ampirik olarak anlamsız) bir yöntemle yükselir. Daha da fazlası, kapitalizmin mevcut sosyo-politik ilişkilerine yapmacık üstünlüğünün/aşkınlığının bir sonucu olarak, ana planlama teorisi, farkında olarak veya olmayarak kendisini kentsel ortamdaki tüm kolektif müdahalelerin doğal olarak siyasal niteliğini tanımaz hale getiren bir ideoloji olarak sunar ve daha da fazlası kolektif müdahaleyi karar alma ve kentsel yönetimin genel tarafsız kurallarıyla uyumlu

olarak yürüten tamamıyla yönetsel bir konuya benzeterek bu ideolojik işlevin altını doldurur. Bu yolla, ana kuram eşzamanlı olarak pratikteki kentsel planlamayı depolitize eder ve meşrulaştırır. Aynı şekilde, kentsel planlamanın pratikteki kabul edilen başarısızlıkları ve yetersizlikleri, ana kuramın gözüyle bakıldığında, kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkileri sistemi içinde planlamanın gerekli ayrılmazları değil basit insani, teknik ve bürokratik başarısızlıkları olur.

Ana planlama kuramının tüm bu farklı eleştirisi ve değerlendirme noktalarından tek bir baskın sonuç çıkar: ana kuramın anlamı ve doğası

a) bir taraftan bu tür müdahaleleri engellerken ve onlara karşı çıkarken diğer taraftan daha da gerginleştiren planlama müdahalelerini isteyen,

b) maddi getiri ve cezaların dağıtımının (ve yeniden-dağıtımının) çeşitli şekillerinde doğası gereği masif sistematik hatalar üreten devlet müdahalelerine neden olan veya devlet müdahalelerinden olan,

sosyal ve mülkiyet ilişkilerine sahip bir toplumda kaçınılmaz olarak ortaya çıkan ideolojik ve af talep edici işlev gören bir şey olarak görülürse açıklanabilir.

Kusurlu Reddetme

Tabii ki, son zamanlarda ana planlama teorisinin yapmacık tarih-ötesi rasyonalitesinin planlama yazınında önemli bir eleştirisi yapıldı. Bu eleştiri kentsel planlamanın doğal olarak siyasal (veya en azında çelişkili) doğasına ilişkin açık önermelerle desteklendi. Ancak, bu eleştirinin kendisi bu şekilde kapitalist meta üreten toplumun temel anlamı ve doğasıyla ilgili kendi-bilincinde olmadığı sürece mistikleşmiş ve kendi kendini sınırlayan olur. Bu şekilde ana kuramın kusurlu bir reddidir ve tamamıyla bir iç kritik olarak ana kuramın bir parçası şeklinde kalır.

İlk aşamada, Kuzey Amerika'daki birçok kentsel planlama analizcisi bol miktarda farklı ve yarışan sosyo-kültürel grubun olduğu bir toplum bağlamında planlamanın rolünü sorgulamaktadır. Dolayısıyla, Davidoff (1965), örneğin, şunu söylemektedir: bireysel plancılar Kuzey Amerika şehirlerinin belirgin sosyal heterojenliğine, ilgileri ve davranışları kendi ilgi ve davranışlarıyla uyumlu olan insanların savunucusu olarak yanıt

üretebilirler. Aynı zamanda, böyle bir savunuculuğun genel kamu çıkarlarını koruduğu ileri sürülebilir çünkü bu şekilde hareket ederek plancılar planlamada tam katılımcı demokrasiyi koruma ulvi sosyal amacına hizmet eden bir ajan olabilirler (Porteous, 1977). Bu noktaya aşağıda yeniden döneceğiz.

İkinci aşamada, kentsel planlama yazını son zamanlarda yurttaş katılımına oldukça yer vermeye başladı. Yurttaş katılımı hareketi pratikte özellikle şehir içi bölgelerinde çok gerçek hayal kırıklıkları, çelişkiler ve belirsizliklere yanıt oldu. Aynı zamanda, yurttaş katılımı, planlama kuramının genel ortamına giren bir çeşit kavramsal kötü kokulara [effluviu] neden oldu. Özellikle yurttaş katılımı hareketinden bir şekilde türetilen kavramsal yazının çoğu kentsel planlama konularında tümüyle demokratik karar alma süreçleri için bariyerlerin tanımlanması ve kaldırılması ile (savunucu planlama gibi) ilgilendi. Bu yaklaşım, farklı elit grupların bilinçli veya bilinçsiz ajanları olarak çeşitli şekillerde suçladıkları yerleşik planlama bürokrasisine yaptıkları eleştirel saldırı nedeniyle oldukça kayda değerdir. Bu nokta Porteous (1973:317) tarafından basılan bir ders kitabında çok net bir şekilde vurgulanmıştır.

Birçok şehirde siyasal süreçler, seçilmiş kararvericiler arasında kendi fikirlerini hissettirebilen ve uzlaşmaya varma kabiliyetine sahip etkin üst-sınıf insanlardan oluşan güç elitleri tarafından manipüle edilir. Seçilmiş kararvericiler genellikle gayrimenkul gelişimi ile güçlü şekilde bağlantıları olan kişilerdir... Güç elitleri okul yönetimlerinde, planlama komisyonlarında, üniversite yönetimlerinde çakışan temsiliyetleriyle; bankaların, inşaat firmalarının, ipotek şirketlerinin ve medyanın yönetilmesiyle; ileri gelen kulüplere, yardım kuruluşlarına ve sivil toplum örgütlerine üyelikleriyle kendi çıkarları için daimi bir baskı yaratırlar. Bu tür yapıların üyelik durumunun bir incelemesi kendini tekrar eden, kentsel çevrenin gerçek plancıları olan küçük bir grup insanın isimlerini ortaya çıkaracaktır.

Başka bir yerde (Reweis ve Scott, 1977) “manipüle edilmiş şehir kuramının” kesinlikle küçük düşürücü kuralı altında bu tür bir analizi eleştirdik. Bununla ilgili burada söylenecek şey şudur: bu yaklaşımı güç elitleri ampirik bir şekilde var

olmadıkları (tabii ki mevcutlar) için değil; planlama sürecinin bu tür bir kuramı, güç elitlerinin kendilerini kaptırdıkları, içine katılan insanlardan ve özgün örgütlenmelerden görece bağımsız şeylerin süregiden düzeninin küresel sosyal mantığını tanımlamakta tamamıyla başarısız olduğu için eleştirdik. Kentsel arazi ilişkilerindeki planlama müdahalesinin derinlerde yatan nedenlerini görmekteki başarısızlığı nedeniyle bu tür kuramlar kolay ve en sonunda siyasal olarak etkisiz nominalizme dönüşür.

Daha da fazlası, savunucu planlama ve yurttaş katılımı hareketinden doğan planlama kuramı çeşitlerinin ikisi de gerçekten meta üreten toplumun iç mantığına kendi-bilincinde olmadıkları için onların, temel kentsel planlama sorunu basitçe planlamaya tam demokratik katılımı genişletme ve güvence altına alma sorunudur şeklindeki sonuçları sığ, mistik ve kendi kendini çürüten bir sonuçtur. Tabii ki şunu önermiyoruz: demokratik katılım hedefi değersiz bir hedeftir; tersine bu hedefi tereddütsüz destekliyoruz. Sadece, tüm kolektif kararlara kusursuz demokratik katılım bile ilk aşamada kolektif kararlar için çağrıda bulunan özgün irrasyonelere neden olan temel sosyal ve mülkiyet ilişkileri üzerinde beklenen şekilde kontrol sağlamaz. Gerçekten bildiğimiz gibi, demokratik tercih bu ilişkiler üzerinden olur. Pratikte, kapitalist toplumlarda gerçek demokratik kontrolün (ve insan özgürleşmesinin) sınırlarını genişletme sorunuyla her ne şekilde uğraşsak uğraşalım, demokratikleşmeye ısrarlı şekilde direnen derinlere yerleşmiş sosyal dinamiklerin özellikleri hakkında oldukça net olmalıyız. Ana [planlama kuramının] iç eleştirisi, kentsel çevre üzerinde anlamlı bir demokratik kontrole güçlü yapısal engellerin çıkmasını anlamada başarısız olduğu için, onun basit savunucularının temel sorunlardan kaçındığını görmemektedir. Bu yolla iç eleştiriler kendini ana [planlama kuramı] ile en sonunda bir uzlaşma içinde olarak kurgular: her iki durumda da kentsel planlamanın soyut iyileştirici potansiyeli sınırsız olarak görülür.

Geleneksel Planlama Kuramının İdealist-ütopyacı Temelleri

Önceki önermelerin çoğu geleneksel planlama (ya ana çeşidi veya onun yarı-reddi) teorisinin merkezindeki temel safсата bilgiliciliğe yönelmiş görünmektedir. Bu safсата bilgilicilik, sadece

geleneksel planlama kuramcılarının kendileri tarafından muğlak biçimde anlaşılabilen merkezi ve yaygın idealist-ütopyacı epistemolojiden oluşur. Ancak, bu epistemolojinin doğası, planlama yazınında sürekli görülen (doğrudan ve dolaylı olarak) temel bulmaca bağlamında ne ise onun için ortaya çıkarılmaktadır. Dolayısıyla, biraz önce ortaya koyduğumuz gibi, bir taraftan mevcut planlama kuramları dünyası ile diğer taraftan pratik kentsel müdahalenin gerçek dünyası arasında kesin bir uyumsuzluk vardır. Biri düzensizlik ve mantıksızlıkla dolu olan diğeriyle ilişkili olarak düzen ve mantığın en güzel örneğidir. Dolayısıyla geleneksel kuramcılar, kuramla gerçek arasındaki bu uyumsuzluğu, planlama kuramı her koşulda dünyayı olduğu gibi tarif etme girişimi değil ama nasıl olması gerektiğini tarif etme girişimidir fikrini ortaya atarak aşma girişiminde bulunur. Dolayısıyla planlama kuramı kendisine irrasyoneliteri rasyonelleştirme görevini verir ve dünyanın bir dizi soyut, bağımsız ve aşkın norma ilişkisini kurarak kendisini sosyal ve tarihsel gerçeklik içinde gerçekleştirmeye çalışır (Hegel'in dünya ruhu gibi). Bunda çağdaş planlama kuramının idealist-ütopyacı temleri yatar. Geleneksel kuram bilinci (fikir, arzu, ruhsal durum vb.) sosyal olarak var olmanın özerk ve tekil tanımlayıcı olarak gördüğü için idealisttir. Geleneksel kuram insan topluluğunu, arzunun/isteğin basit eylemleri aracılığı ile sonsuz şekilde müzakere edilir olarak gördüğü için ütopyacıdır. Dolayısıyla, geleneksel planlama kuramcılarının kaçınılmaz ve tek taraflı olarak, pratikte kentsel planlamanın çeşitli başarısızlıkları sadece insan düşüncesinin başarısızlığının ürünüdür sonucuna varmaları şaşırtıcı değildir.

Önceki tartışmalarımız bu konuların eleştirisinin temelini hazırlamıştı. Bu noktada, temel noktaları tekrar etmeye ihtiyacımız var. Birincisi, dünya olduğu şekliyle kesinlikle bilinçli kolektif eylemler ve tercihler için sayısız fırsatlar sunar. Ancak bu fırsatlar objektif olarak verilmiştir; onlar ne plancıların kafalarında icat edilmişlerdir ne de zeki kuramsal analizle yaratılmışlardır; basitçe, ne iseler veya ne değilseler onun için ortaya çıkarlar. İkincisi, sonuçta pratikte gerçekleştirilebilir fikirler olarak planlama fikirleri verili tarihsel koşulların yansımalarıdır veya onlardan doğar. Dolayısıyla, örneğin, kentsel ulaşım planlaması büyük şehirlerde yoğun, değişmez ve

her zaman mevcut dolaşım probleminin tarihsel doğuşundan sonra bir işe yarayan fikirler sistemi olarak gelişir. Bu fikirler sisteminin daha sonra çeşitli ideolojik unsurlarla birleştirilmesi gerçeği bizim onun temel maddi orijininin uzaklaşmamızı gerektirmez. Üçüncüsü, bugün kentsel planlamanın metafiziksel zorunluluklarına karşın gerçek zorunlulukları, (geniş anlamda) net gelirin bölüşümü sorunu ve onun türevi olan kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin yeniden-üretimi sorunu üzerindeki kapitalist toplumdaki temel çelişki ile örülmüş ve onlara somut anlamı verilmiştir. Bu kent plancılarının görünüşte farklı pratik kaygılarının gerçekten bilimsel bütünlükçü kuramını en sonunda olanaklı kılan materyalist ve anti-ütopyacı kalkış noktasıdır. Bu, gösterdiğimiz gibi, soyut evrensel normlara ihtiyaç duymayan bir kuramdır.

İdealist-ütopyacı sorunsalın açık yetersizliklerine rağmen, planlama kuramının birçok yeni yeniden-önermesi onun yardım talebine her zaman, gerçekten, karar verilmiş şekilde yanıt vermiştir. Bu yeniden-önermeler kendi ekstrem ve kaçınılmaz sonucunu, insanlık tarihinin tek esasından [noumenon] tek yanlı olarak ilerlemesi sanısına taşımaya çalışır. Çünkü, eğer bilinç sosyal değişimin gerçekten mutlak kaynağı ise kentsel planlamanın gerçekten değişmez kuramı insan psikolojisinin içinde bir yerlerde keşfedilebilir olmak zorundadır. Planlama kuramı üzerine olan son birkaç açıklama sadece popüler psikoloji sınırında kalmayıp, ama aynı zamanda oryantal mistisizme (Friedman, 1973) ve hatta normal-ötesi zihinsel güçlere (Michaels, 1974) ricacı olmaktadır. Daha genel olarak, mevcut kentsel çıkmaz ve sorunlara ilişkin kesin ve güçlü çözümler olarak diyalog, hassasiyet, iletişim ve sorumluluk/adanmışlık gibi konular üzerinde oldukça yaygın ve güncel tartışmalar vardır. Friedmann'ın (1973) güncel çalışması bu noktayı kusursuzluk olarak aktarmaktadır.

Önceki önermelerimizle aynı çizgide, idealist planlama kuramının bu mutlak formları sadece geçici olabilir; onlar kendi kendini kutlayan ve daima, oluşu (öznellik) bilgiden (nesnel bağlam) ayıran bozulmuş insanlığın son noktasını temsil eder. Daha da fazlası insan öznelliği, tarihin tek yönlü motive eden gücüne dönüştürüldüğünde, kentsel planlamanın güncel yazınına sık sık dadanan bir çeşit Manihaizm'e [iyilik ve kötülük

ikiciliğine dayanan bütün öğretileri adlandırır] dönüşür. O da doğrudan masumiyet ve ümitsizliğe yol açar, şöyle ki: bir taraftan kişisel, psikolojik ve moral değişim süreciyle dünyanın hastalıklarının bir şekilde yoluna koyulacağı yönündeki masumiyet, diğer taraftan insan topluluğunun yücelen duygu ve inanışlara acayip ve beklenmedik şekilde bağışık olmaları gerçeğinden kaynaklanan ümitsizlik.

Geleneksel Planlama Kuramının Çıkmazı

Geleneksel planlama kuramı kendini dünyaya mantıklı ve iç tutarlılığı olan fikirler sistemi olarak sunar. Ancak, temel ampirik gerçekliği açıklamada ve yanıtlamada dramatik şekilde başarısız olur. Tersine, kentsel planlama aktivitelerinin gerçek evreninin bütüncül olarak anlaşılmasına engeller oluşturur. O, kelimenin tam anlamıyla, ideolojidir. Ve ödenmesi gereken bedeli hepimiz herhangi bir gerçekle onun ideolojik yansımaları ilişkisiz olduğu zaman öderiz. Bizi sonsuza değin önümüzde duran gerçek fırsatlara karşı körelten tamamıyla öznel iyimserlik (ideolojinin içine inançlarımızı kattığımız zaman) ile tamamıyla öznel kötümserlik (çıplak gerçekler içine ideolojimizi kattığımız zaman) ebedi ikilemi arasına atılırız.

Masumiyet ve Ümitsizliğin Ötesi

Önceki tartışmaların çoğu, kentsel planlama sürecini somut bir sosyal ve tarihi olgu olarak yerleştirmeye dönük bir girişimdi. Bu işe planlamayı kentleşme içine gömerek, kentleşmeyi de kapitalist toplumun özgün küresel çerçevesi içine yerleştirerek yapmaya giriştik. Bu açıkça daha kalıcı olay ve yapılardan daha az kalıcı olaylar ve yapılar üreten bir yöntemdir, ama bunu kapitalist sosyal düzenden kentleşme, kentleşmeden planlama çıkarken beliren özel dönüşüme çok net bir ilgi gösteren şekilde yapar. Yukarıda geliştirilen tüm nedenlerden dolayı şunu düşünüyoruz: bu çağdaş kentsel planlamayı anlama ve açıklamaya dönük herhangi bir deneme girişiminde bulunmanın özellikle etkili ve entelektüel olarak disiplinli bir yoldur. Daha da fazlası, bu yöntem tamamıyla kentsel planlamanın sade ve çetin bağlamsal ortamını ortaya sermeye çalıştığı için kaçınılmaz olarak gerçek engeller, ama aynı zamanda kentsel planlama pratiği için gerçek olanaklar çıkarır.

Bir şey çok net şekilde anlaşılmıştır. Bugün kentsel planlama, kent yaşamı artan şekilde devlet tarafından yönetilmeye başladıkça, artan şekilde siyasallaşmıştır. Aşamalı olarak, planlama kapitalist toplumun temel sınıfsal çelişkileriyle ilişkili olarak görece marjinal konumdan merkezi bir konuma doğru kaymaktadır. Daha özeldir, geç kapitalist toplumlarda arazi, emek ve sermaye piyasası aracılığı ile geleneksel kapitalist elde etme kanallarına ek olarak devlet planlama aygıtı aracılığı ile net gelir paylarında [ayrı] bir elde etme kanalı olarak önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Önceki tartışmalarımızda göstermeye çalıştığımız gibi bu farklı elde etme yolları sosyal gerçekliğin bağımsız ortamları değildir; ama diyalektik olarak birleştirilmiş bütünlüğün parçalarıdır. Daha da fazlası, onlar kapitalist toplumlarda sosyal refahın paylaşımı ve daha da önemlisi insan özgürleşmesi üzerindeki siyasal mücadelenin alması çansız yansımalarıdır.

Bu çatışmanın zaruri/asli tekelliğine rağmen, Kuzey Amerika toplumlarında kendi-bilincinde siyasal eylem içsel olarak parçalanmış ve organize olamayan hareketlerin şaşkınlık uyandırıcı çeşitlerine ayrılmaya eğilimlidir. Tüm bu hareketlerden önemli olan üç tanesine burada sunduğumuz analiz yöntemleri merkezi olarak uygulanmıştır. Birincisi, emek hareketi, çalışma ortamında ücretlerine ilgisini yoğunlaştırarak daha iyi bir yaşam kalitesi ister. İkincisi, yurttaş hareketi kentsel çevre kalitesini iyileştirmek için çeşitli yollarla baskı yapar (yanlış biçimde bu çevreyi kapitalist toplumun genel bağlamından koparılmış şekilde görmeye eğilimlidir). Üçüncüsü, kadın hareketleri yalnız evde ve işte cinsiyet rollerinin tekrarlanması sorununa saldırmıştır. Bu hareketlerden her biri geniş (kentsel) topluluktaki bazı özgün insani uyumsuzluklara sahici bir tepkiyi temsil eder. Bununla birlikte geç kapitalist toplumda daimi olarak artan genel yaşamın yeniden-politizasyonu, çalışma mekânındaki sömürü, kentsel çevredeki farklılıklar ve yerinden etmeler ile kadının yaşantı şansını sınırlayan baskıcı cinsiyet rollerinin devamı arasındaki yapısal bağların (kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkilerinin yeniden-üretimini tekil süreci ile bu sürecin genel yaşam kalitesi üzerindeki etkilerinde saklı oldukları gibi) neler olduğunu ortaya koyabilir.

Bu anlamda işçi, yurttaş ve kadın örgütleri arasında ilerlemeci ve karşılıklı olarak faydalı ittifaklar için çok büyük olanaklar vardır. Çelişkili biçimde, büyük tehlike şudur: bu aynı siyasallaşma tamamıyla ters bir etki yaratabilir ve hayatın tüm alanlarında devletin artan dozajdaki müdahalesi gruplar arası ve topluluklar arası düşmanlığı yoğunlaştırabilir. Bu içinde manidar analizin ve siyasal eğitimin, gerçek olanaklar ve gerçekten, kısmen, oluşturacağımız geleceğin tanımlanmasında nihai unsurlar olduğu bir alandır.

Burada geliştirdiğimiz planlama kuramı, baskın şekilde kentleşmiş kapitalist toplumun gerilimlerinin, yerinden etmelerinin ve çelişkilerinin neler olduğunu ortay koymayı denemiştir. Analizimiz kapitalist kentleşme sürecinin merkezinde geriye dönülmez tarihsel bir eğilim olduğunu söylemiştir; yani, kentsel arazi üzerindeki bireysel ve toplumsallaşmış kontrol zorunluluğu arasındaki çelişkiden doğan sosyal momentum. Yapısal nedenlerden dolayı, bu momentum kentsel arazi ilişkisinin daha çok sosyalleşmesi ve daha az hususileşmesi doğrultusunda evrilmektedir. Bunlara ek olarak, bu metindeki görevimizin bir parçası, geleneksel planlama teorisinin açık ideolojik önyargılarını ortaya koymak için o kuramın eleştirisini içermektedir. Geleneksel planlama kuramının tersine, önerdiğimiz analiz şunu söyler: planlama, kapitalist toplumun sosyal ve mülkiyet ilişkilerini aşmaz ve aşamaz, ama o ilişkiler içindedir ve o ilişkilerin bir yansımasıdır; dolayısıyla Kuzey Amerika'da çağdaş kentsel planlamanın gerçek pratik etkileri analitik bir başarısızlığın değil ama kolektif kentsel müdahale için hem yaygara koparan hem de onu reddeden değişmez (ama değişebilir) sosyal ilişkilerin kaçınılmaz sonuçlarıdır.

Analizimiz (eğer doğruysa) kentsel planlamanın anlamı ve doğası ile ilgili birkaç hayali yok eder ve aynı anda somut ve tarihsel olarak kök salmış sosyal süreç olarak planlama olgusunun kesin bir yeniden-ele alınışı için bir yol açar. Bu beklenen mütevazı başarı ışığında, analizimiz şüphesiz ki alternatif ve ilerlemeci kentsel gelecekler için insan araştırmasını yönlendiren stratejilerin pratik gelişimine katkı yapmıştır.

Referanslar

- Castells, M. (1968) *Y a-t-il une sociologie urbaine?* Sociologie du Travail, 1: 72-90.
- Davidoff, P. (1965) *Advocacy and pluralism in planning*, Journal of American Institute of Planners, 31: 331-338.
- Faludi, A. (1973) *Planning Theory*, Pergamon: Oxford.
- Friedmann, J. (1973) *Retracting America: A Theory of Transactive Planning*, Anchor Press: Doubleday, Garden City, NY.
- Hanbermas, J. (1976) *Problems of legitimation in late capitalism*, in *Critical Sociology*, P. Connerton (ed.), Penguin Books: Harmondsworth, p: 363-387.
- Los, M. (1977) *Epistemology and Planning Theory, A Piagetian Paradigm*, Publication no: 72, Centre de Recherches sur les Transport, University de Montreal, Montreal, Canada.
- Michaels, D.N. (1974) *Speculation on future planning process theory*, in *Planning in America: Learning From Turbalance*, D.R. Godschalk, American Institute of Planners: Washington, p: 35-61.
- Page, J. and Lang, R. (1977) *Canadian planners in profile*, Faculty of Environmental Studies, York University, Downsview, Ontario, Canada, unpublished report presented to the annual conference of the Canadian Institute of Planners.
- Porteous, J.D. (1977) *Environment and Behavior: Planning and Everyday Urban Life*, Addison-Wesley, Reading, Mass.
- Reif, B. (1973) *Models in Urban and Regional Planning*, Leonard Hill, Aylesbury, Bucks.
- Roweis, S.T and Scott, A.J. (1977) *The urban land question*, in *Urbanization Processes and Conflict in Market Societies*, K. Cox (ed), Maaroufa, Chicago.
- Wilson, A.G. (1968) *Models in urban planning: a synoptic review of recent literature*, Urban Studies, 5: 249-276.
- Wirth, L. (1938) *Urbanism as a way of life*, American Journal of Sociology, 44: 1-24.

Ceren Topcu, Haziran 2007, Santo Stefano, Bologna-Italya

Planlama Geleneği Olan Kentten Planlama Tartışmasını Unutan Kente...*

Mehmet Çağlar MEŞHUR

Giriş

Planlı kent veya planlama geleneği olan kent tartışması açıldığında akla ilk gelen kentlerin Konya ve Kayseri olduğu söylenir. 1960'lı yılların başında, ülkemizde kentleşme hareketlerinin ivme kazandığı dönemde, iki kent için birbirine yakın zamanlarda açılan ulusal yarışmaları kazanan aynı planlama ekibince (Yavuz TAŞÇI-Haluk BERKSAN) planları üretilen ve yine o dönemde adları kentleri ile özdeşleşen belediye başkanlarının (*Ahmet Hilmi NALÇACI-Osman KAVUNCU*) kişisel çabaları ile planlama sürecinin işlerlik kazandığı bu iki kentte yaşanan planlama deneyimlerinin benzerliği şaşırtıcıdır. Bu anlamda söz konusu iki kente dair yapılan "planlama geleneği olan kent" tanımlamasına planlarda ortaya konulan benzer mekansal gelişme stratejilerinin altlık oluşturduğu söylenebilir.

Konya kentinde planlama çalışmaları tarihsel olarak incelendiğinde Konya kentinin 1989 yılında anakent (büyükşehir) statüsü alması ile başlayan süreçte bütünü gözeten planlama anlayışının yerini parçalara yönelen proje üretme anlayışına terk ettiği görülmektedir. Bu anlamda kentin 1965-1989 arasında yaşadığı süreçle 1989'dan günümüze kadar olan süreç mekansal gelişme kararları açısından birbirinden kesin

çizgilerle ayrılmaktadır. Bu tartışma çerçevesinde vurgulanması gereken önemli noktalardan biri planlama-uygulama ilişkisinin yeterince kurgulanamamış olmasının getirdiği mekânın niteliğine ilişkin sorundur. Söz konusu sorundan çok daha önemli olduğu düşünülen ve bu çalışma kapsamındaki saptamaların da temelini oluşturan sorun ise anakent belediyesi ile ilçe belediyelerinin¹ siyasa üretme ve karar alma süreçleridir.

Ulusal yarışma ile elde edilen 1966 planı ile başlayan ve 1990'a kadar devam eden dönemde alınan planlama kararları kentin bugünkü makroformunun çatısını oluşturmakta ve 1966 planının başarılı olarak nitelendirilebilecek müdahalelerini içermektedir. Söz konusu planda yer alan 4 Nolu Gecekondu Önleme Bölgesi, 1. Organize Sanayi Bölgesi, Yeni Otogar Alanı ile Fuar Alanını içeren yeni kent merkezinin oluşumuna yönelik plan kararlarının başlangıçtaki mekansal gelişme kararlarını destekler nitelikte olduğu, ayrıca bu kentsel kullanımları birbiri ile ilişkilendiren raylı sistem kararının da yine bu dönemde alındığı görülmektedir. Ne var ki kentin büyükşehir statüsünü aldığı 1989 yılından sonra kentin genelini ilgilendiren plan kararlarında ciddi tutarsızlıklar ortaya çıkmaya başlamış, bu dönem içerisinde anakent belediyesinin ve ilçe belediyelerinin karar üretme süreçlerindeki "iç denetimsizliği"

* Bu çalışma, 28-29 Mayıs 2008'de Mimar Sinan Üniversitesi'nde gerçekleştirilen Uluslararası 18.Kentsel Tasarım ve Uygulamaları Sempozyumu'nda sunulan aynı adlı bildirinin düzeltilmiş metnidir.

¹ 5216 sayılı Yasa ile adları ilk kademe belediyesi şeklinde değiştirilmiştir.

Yrd. Doç. Dr.,
Selçuk Üniversitesi,
Mühendislik-Mimarlık
Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü

PLANLAMA
2008/3

Konya'ya ilişkin "planlama geleneği olan kent" tanımlamasını giderek "planlama tartışmasını unutan kent"e dönüştürmüştür.

Burada irdelenmesi gereken temel konu, ana-kent belediyelerinin oluşturulma amacıdır. 1984 yılında yasalaşan düzenlemelerdeki amacın hızlı gelişen kentlerde ortaya çıkabilecek planlama sorunlarının bütüncül bir biçimde ele alınması olduğu, ayrıca ilçe belediyeleri düzeyinde de kentsel hizmetlere etkinlik kazandırılmasının hedeflendiği herkesçe bilinmektedir. Ancak yasal düzenleme açısından göz ardı edilen temel nokta kurumsal yapı içerisinde bir "öz denetimin" sağlanmasıdır ki Konya'da yaşanan planlama sorunlarının temelinde ifade edilen "denetim" mekanizmasının sağlıklı biçimde çalıştırılmaması yatmaktadır.

Konya kentinin büyükşehir statüsünü aldığı tarihten günümüze kadar olan dönemde yapılan dört yerel seçimin sonucu bu tartışma açısından ilgi çekicidir. Söz konusu seçimlerle ortaya çıkan sonuçların Konya kenti açısından en ilginç yönü anakent ve ilçe belediyelerinin kesintisiz biçimde aynı partiye mensup (1989-RP; 1994-RP; 1999-FP; 2004-AKP) belediye başkanlarıncı yönetilmiş olmasıdır.

İlk bakışta siyasi yapıdaki bu sürekliliğin planlama süreci ve kentsel hizmetlerin sunumu açısından bir etkinlik ve uyum yaratacağı düşünülebilir nitekim bu yapı özellikle teknik hizmetlerin niteliği açısından olumlu sonuçlar doğurmuştur. Ne var ki Konya'nın büyükşehir statüsünü alması sonrasında, kentin genelini ilgilendiren mekansal gelişme kararlarının büyük bir çoğunluğu planlama ve şehircilik ilkeleri açısından yanlış olduğu kadar etik değerleri de zorlayan kentsel projeler ve plan değişikliklerinden² öteye gitmemiştir.

Bu çerçevede bu çalışmanın temel amacı 1966 yılından 1989 yılına kadar olan ve kentte planlama geleneğini yerleştiren mekansal gelişme stratejileri ile 1989 yılından sonra başlayan ve günümüze kadar devam eden parçacıl proje üretme anlayışına ilişkin karar üretme süreçlerinin tartışılmasıdır.

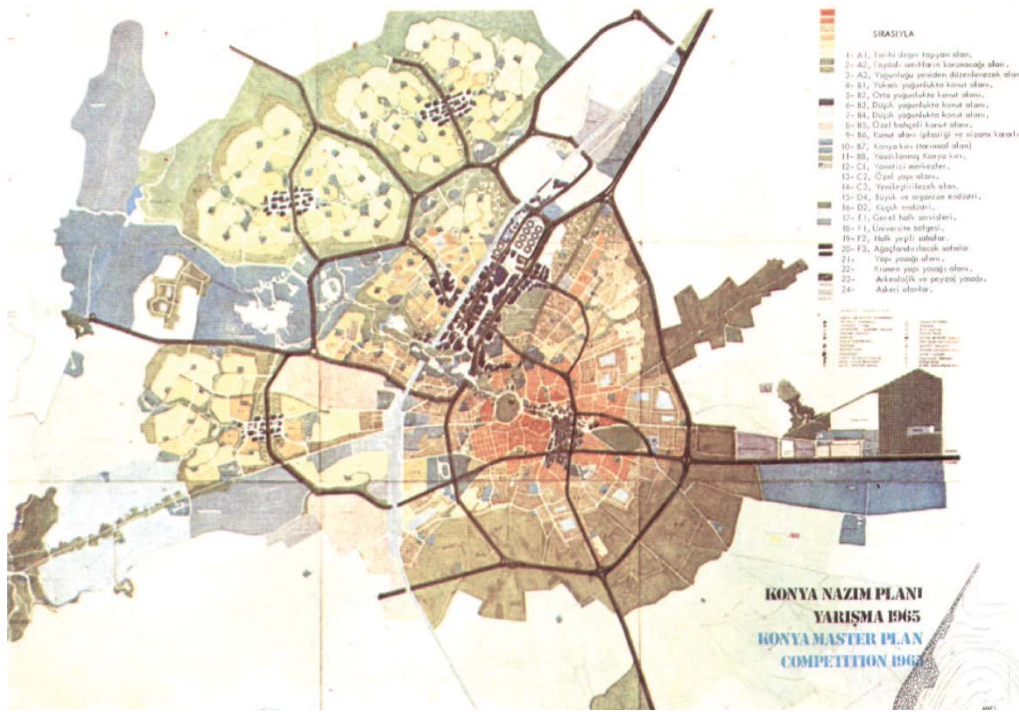
Plan Üreten ve Uygulayan Bir Kent: Konya

Konya Kentinin 1946 yılında Asım Kömürcüoğlu Planı (Şekil 1) ile başlayan ve 1954 Ferzan-Leyla BAYDAR Planı ile devam eden planlama sürecinin çalışma kapsamında yapılacak tartışmalara çıkış noktası oluşturan kısmı 1966 Yavuz TAŞÇI-Haluk BERKSAN Planı'ndan (Şekil 1) günümüze kadar olan zaman dilimidir.

1960'lı yıllarla birlikte ağırlık kazanan sanayileşmenin ekonomi ve mekan üzerindeki etkilerini bir planlama öngörüsü içerisinde kurgulama isteği, Konya örneğinde de bahsedilen dönemde planlama çalışmalarına yön veren temel unsur olmuştur. Kentsel hizmet sunumu ve belediyecilik anlayışı konusunda iz bırakmış ve adı belediyecilik anlayışı ile özdeşleştirilmiş olan Ahmet Hilmi NALÇACI'nın kişisel çabalarının da katkısıyla İller Bankası'nca yapılan ulusal yarışma sonucunda elde edilen Yavuz TAŞÇI-Haluk BERKSAN Planı 1966 yılında yürürlüğe girmiştir.

² Nişantaşı Mahallesi'nde plan değişiklikleri ile ortaya çıkan yoğunluk artışı, Eski Otogar alanında kentsel dönüşüm adı altında yapılan yıkım, Yeni Adliye Binası ve yakın çevresine ilişkin plan kararlarında kentin üst ölçekli plan kararlarının tümüyle göz ardı edilmesi ve uygulandığı noktalarda onlarca yayının ölümlüne neden olmakla kalmayıp birçoğu trafik akışını olumsuz yönde etkileyen 30'a yakın köprülül kavşak projesi kente son yirmi yıl içerisinde yapılan en büyük planlama hatalarıdır.

Şekil 1. 1946 Asım KÖMÜRCÜOĞLU (önceki sayfada) ve 1966 Yavuz TAŞÇI-Haluk BERKSAN Planları

1966 Planı bir planlama ve tasarım felsefesine sahip olması nedeniyle Konya kentinin planlı dönemi içerisinde özel bir yere ve öneme sahiptir. Kentin bütüncül bir planlama anlayışı içerisinde ele alınması, kent merkezi ile tarihi kent dokusunun yaya mekanları olarak kurgulanması, yapılan plan değişiklikleri ile müdahale edilmesine karşın içerdiği açık-yeşil alan sistemleri 1966 Planına ilişkin vurgulanması gereken temel noktalarıdır.

1966 Planını takip eden dönemde önemli bir diğer çalışma da 1974 yılında yapılan 4 Nolu Gecekondu Önleme Bölgesinin (bugünkü Cumhuriyet ve Binkonut Mahalleleri) ve 1. Organize Sanayi Bölgesinin oluşturulmasına yönelik planlama çalışmalarıdır. 1974 Planı Konya'nın orta ölçekli bir Anadolu kenti olma özelliğini aşır "Büyükşehir" anlayışı içerisinde ele alınmaya başladığını göstermesi ve bugün dahi sosyal konut işlevini devam ettiren 4 Nolu Gecekondu Önleme Bölgesinin oluşturulması ile planlamanın toplumsal yönüne vurgu yapması açısından önemlidir.

1966 Planından sonra kentin bütüncül bir planlama anlayışı içerisinde ele alındığı bir diğer çalışma ise 1983 Planıdır. 1966 Planının da hedefi olan 1974 yılında plana yapılan eklemelerle biraz

daha belirginleşen kuzey gelişme koridoru 1983 Yavuz TAŞÇI Planına yön veren temel unsurdur. Kentin doğusu ve güneyinin verimli tarım arazileri ile çevrili olmasına karşın kuzeyinin büyük ölçüde kıraç arazilerden oluşması ve hazine ile belediyeye ait arazilerin tamamına yakınının kentin kuzeyinde yer alması "kuzey gelişme koridoru" düşüncesinin temelini oluşturmuştur. Üniversite yerleşke alanı ile yeni otoyolun kuzey gelişme koridorunda konumlandırılması ve kent merkezi (Alaaddin) ile yerleşke arasında kurulan raylı sistem bağlantısı planın kuzeye gelişme öngörüsünü gerçekleştirmeye yönelik olarak yapılmış kamusal yatırımlardır (bkz. Şekil 2).

Konya'nın, "planlama geleneği olan kent" şeklinde tariflenmesinin nedenleri; 60'lı yıllarda başlayan ve kentlere yönelen göç öncesi planlama faaliyetlerinin başlamış olması, 1966 planının yarışma gibi nitelik açısından birçok getirisi olan bir yöntemle elde edilmesi, bu plana tarihsel süreç içerisinde yapılan müdahalelerin plan kararları ile çelişmemesi, belediye yönetimindeki siyasi farklılaşmalara karşın plandaki değişikliklerin ve ilavelerin 1999 yılına kadar aynı müellif tarafından üretilmesi ve hepsinden önemlisi kamusal kaynak

Anakent statüsünü Karatay, Meram ve Selçuklu merkez ilçelerinin (bkz. Şekil 2) bir araya gelmesi ile alan Konya Büyükşehir Belediyesinin 1989 yılında yapılan mahalli idareler seçimiyle başlayan ve 1994, 1999 ve 2004 seçimleriyle devam eden dönemde yaşadığı deneyimler yasal ve teknik düzenlemeler açısından “hesaba katılmamış” bir süreci içermesi açısından irdelemeye değer bulunmuştur. Burada çalışmaya ilişkin temel sav “planlama geleneği olan kent” tanımlamasını giderek “planlama tartışmasını unutan kent”e ve tutarlı bir mekânsal gelişme stratejisine sahip kenti genel kurguyu olumsuz etkileyecek parçacıl uygulamaların yapıldığı kente dönüştüren anlayışa ilişkin ipuçlarının ilçe belediye meclisleri ile bu meclislerin üyelerinden oluşan büyükşehir

belediye meclisinin “aritmetiği” içerisinde aranması gerektiği savıdır. Bu kapsamda Konya kentinin anakent statüsünü alması sonrasında yapılan 1989, 1994, 1999 ve 2004 mahalli idareler seçimleri ile oluşturulan belediye meclislerinin üye yapısı üyelerin mensubu olduğu siyasi partiler açısından irdelenmiş ve bu yapılanmaya ilişkin değerlendirilmelerde bulunulmuştur.

Bu değerlendirme çerçevesinde açıklama gereği duyulan noktalardan ilki anakent belediye meclislerinin oluşturulma biçimidir. 2972 sayılı Yasa çerçevesinde yapılan düzenlemelerde ilçe belediye başkanları büyükşehir belediye meclisinin doğal üyesi kabul edilmekte ve büyükşehir belediyesi sınırları içerisinde yer alan belediye

Tablo 1. Konya Kentinin Büyükşehir Statüsünü Almasından Sonra Yapılan Mahalli İdareler Seçimleri Sonucunda Oluşan Belediye Meclislerinin Siyasi Partilere Göre Üye Dağılımı

SEÇİM DÖNEMİ	SİYASİ PARTİLER	ANAKENT BELEDİYESİNİ OLUŞTURAN İLÇELERİN BELEDİYE MECLİSİ ÜYELERİNİN SİYASİ PARTİLERE GÖRE DAĞILIMI				
		Karatay	Meram	Selçuklu	BBB	BBM
		BBM Üyesi	BBM Üyesi	BBM Üyesi		
1989	Refah Partisi (RP)	22	21	17		
		6	5	6	*	18
	Doğru Yol Partisi (DYP)	7	6	8		
		1	1	1		3
	Anavatan Partisi (ANAP)	2	4	3		
		-	1	-		1
Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP)	-	-	3			
1994	Refah Partisi (RP)	28	23	20		
		7	6	5	*	19
	Anavatan Partisi (ANAP)	3	8	4		
			1	1		2
	Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	-	-	7		
				1		1
1999	Fazilet Partisi (FP)	25	23	22		
		6	6	6	*	19
	Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)	6	8	15		
		1	1	2		4
2004	Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)	25	27	33		
		6	6	8	*	21
	Saadet Partisi (SP)	6	4	4		
		1	1	-		2

Tabloda Yer Alan Verilere İlişkin Açıklama:

BBM, Büyükşehir Belediye Meclisinde Partilere Mensup Üyelerin Toplam Sayısını,

BBB, Büyükşehir Belediyesi Başkanının Üyesi Olduğu Siyasi Partiyi,

BBM Üyesi, İlçe Belediye Meclisinden Büyükşehir Belediye Meclisine Gönderilen Üye Sayısını belirtmektedir.

meclislerine seçilmiş üyeler arasından gelecek üyelerle (her ilçe belediye meclisi üyelerinin 5' te biri) büyükşehir belediye meclisinin oluşturulması öngörülmektedir. Üye sayıları açısından önemli bir temsil sorununa da yol açan (ARIKBOĞA, 2007) bu yapılanmaya ilişkin en ciddi eleştiri büyükşehir belediye meclisinin seçimle değil, ilçe belediye meclislerine seçilmiş üyelerin bir bölümünün bir araya gelmesi ile oluşmasıdır (KELEŞ, HAMAMCI; 1994). Keleş (1992) tarafından üyelerin "çift kimlikli" olması nedeniyle eleştirilen bu yapı içerisinde üyelerin alınacak kararları kentin genel kurgusundan çok kendi ilçeleri açısından yorumlayacağı vurgulanmaktadır.

Anakent belediye meclislerinin oluşumuna yönelik yapılanma kent planlama ilkeleri açısından değerlendirildiğinde sorunun çok daha farklı bir yönü ile karşılaşılmaktadır. Çalışma kapsamında da vurgulandığı üzere, anakent belediye yönetimlerinin oluşturulmasına yönelik en önemli amaç nazım imar planlarının üretilmesi ve ilçe belediyelerince bu nazım plan kararlarına uygun yaklaşımlar üretilmesinin sağlanmasıdır. Ne var ki ilçe belediyelerine ilişkin çalışmalarda eşgüdüm sağlamayı temel alan yapılanma anakent belediye meclisinin oluşturulma biçimi ile birlikte değerlendirildiğinde eşgüdüm ve denetleme işlevlerinin yerine getirilmesini "pratik" açıdan olanaksız kılan bir yaklaşım içermekte, başka bir ifade ile 2972 sayılı Yasa ile getirilen düzenlemeler 3030 sayılı (5216 sayılı Yasa ile değişik) Yasa'nın temel amacını yadsıyan bir durum ortaya çıkarmaktadır.

Anakent belediye meclislerinin oluşumuna yönelik bu çarpıklık Konya kentinde son 20 yıl içerisinde yaşanan deneyimlerle birleştiğinde sorunun çok daha farklı bir yönü ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda Konya'daki temel sorun anakent belediyelerinin ilçe belediyeleri üzerinde denetleme yetkisine sahip olmasını ilçe belediyelerinin anakent belediyelerinin vesayetine tabi tutulması şeklinde değerlendiren, bu yapılanmayı yerel demokrasi ve yerel özerklik ilkelerine aykırı bulan, ayrıca anakent ve anakent ilçe belediyelerinin farklı partilere mensup kişilerce yönetilmesi durumunda ciddi çatışmaların ortaya çıkma riskini içerdiğini belirten düşüncenin (GÖRMEZ, 1997) aksine anakent ve anakent ilçe belediyelerinin "aynı" partiye mensup kişilerce yönetilmesidir.

Çalışma kapsamında vurgulandığı üzere anakent belediye meclisi üyelerinin çift kimlik taşımalarının (KELEŞ, 1992) doğal bir sonucu olarak anakent meclisinin denetleme ve eşgüdüm yetkisi işlevsizleşmektedir. Konya kenti gibi anakent belediye meclisinin "tek sesli" olduğu yapılanmalarda ise anakent belediye meclisinin belirtilen işlevleri tümüyle ortadan kalkmaktadır (bkz. Tablo 1). Konya'ya "planlama tartışmasını unutturan" bu sürece ilişkin temel sorun denetleme yetkisine sahip karar organının ilçelerden gelen talepleri doğru bulmasa da (aynı parti içerisinde) siyaseten kavga eder duruma düşmemek için bu yetkisini kullanmaktan uzak durmasıdır. Bahsedilen sorun siyasi çıkarların bireysel düzeyde korunmasından değil, siyasi kimlik ve çıkarların genel anlamda kentin önüne geçirilmesine fırsat veren yapının çarpıklığından kaynaklanmaktadır.

Bulgular

Kent planlama farklı zaman dilimlerinde hem toplumların hem de onların şekillendirdiği kentlerin yaşadığı değişime bağlı olarak farklı anlamlar yüklenegelmiştir. Ancak planlamanın temel felsefesi hep aynıdır: kent planlama birbirini izleyen aşamalardan oluşan bir süreçtir (BADEMLI, 1996). Bu bağlamda kent planlama süreci açısından sadece ortaya çıkan ürün ve kararlara yönelik değerlendirme yapmanın yanıltıcı olacağı açıktır. Bir başka deyişle, sorunların saptanmasında ortaya çıkan kararlar kadar bunları ortaya çıkaran karar üretme süreçlerinin de irdelenmesi önem taşımaktadır.

Konya kentinde özellikle anakent statüsünün kazanılmasından sonra yaşanan planlama deneyimlerinin kente ilişkin karar üretme süreçlerinden bağımsız düşünülmesi olanaksızdır. Bu anlamda Konya Büyükşehir Belediye Meclisi'nin dört farklı yerel seçim sonucuna göre giderek homojenleşen yapısı kentteki karar üretme sürecini derinden etkilemiştir. Bu yapılanmaya temel oluşturan önemli nedenlerden biri 2972 sayılı Yasanın anakent belediye meclislerinin ilçe belediye meclislerinden gelen üyelerle oluşmasını öngören hükümleridir.

Konya Büyükşehir Belediye Meclisi'nde ortaya çıkan "tek sesli" yapılanmanın planlama sürecini ilgilendiren boyutu ise anakent belediye meclisinin bir müzakere/tartışma ortamı olma özelliğini

tümüyle yitirmesidir. Bu anlamda Konya kentinde ortaya çıkan durumun, büyükşehir ve ilçe belediyelerinin farklı partilere mensup kişilerce yönetilmesi durumunda ortaya çıkacak (olası) çatışmadan çok daha tehlikeli bir süreci içerdiği açıkça görülmektedir. Dolayısıyla ilçe ve anakent belediyelerinin farklı partilerce yönetilmesi durumunda kendiliğinden ortaya çıkan denetim sürecinin Konya kentinde olduğu gibi tek sesli bir anakent belediye meclisi içerisinde nasıl sağlanacağı sorusu önem kazanmaktadır. Bu durum aslında 5216 sayılı Yasa ile ortaya çıkan ve büyükşehir belediyelerinin denetim gücünü nüfus, mesafe, vb. fiziksel ölçütlerle tanımlamaya/sınırlandırmaya yönelik yaklaşımlar kadar, anakent belediye meclislerinin oluşturulma biçimlerini ve denetim rollerini sorgulayan yaklaşımlara da ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir.

Kaynakça

ARIKBOĞA, E. (2007) Büyükşehirlerde Kararları Kimler Alıyor? *Büyükşehir Belediye Meclislerinde Temsil Sorunu ve Çözüm Önerileri*, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1, s: 31-54, Ankara.

BADEMLİ, R.R. (1996) CP 542 *Urban Design and Planning Process: Ders Notları*, ODTÜ, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Ankara.

EKE, A.E. (1985) *Anakent Yönetimi ve Yönetimlerarası İlişkiler: Batı Deneyimi ve Türkiye*, Amme İdaresi Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 4, s: 41-62, Ankara.

GÖRMEZ, K. (1997) *Yerel Demokrasi ve Türkiye*, Vadi Yayınları, Ankara.

KELEŞ, R. (1992) *Yerinden Yönetim ve Siyaset*, Cem Yayınları, İstanbul.

KELEŞ, R. ve Hamamcı, C. (1994) *Belediye Başkanları ve Belediye Meclis Üyeleri*, Mahalli İdareler Eğitim Araştırma Geliştirme Merkezi, Ankara.

TEKEL, A. (2001) *Metropolitan Planlama ve Planlamanın Yönetimi Sorunları Çerçevesinde Ankara*, Ankara'da Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, 22-23 Haziran 2001, TMMOB Makine Mühendisleri Odası, Ankara.

TORTOP, N. (1999) *Mahalli İdareler*, Yargı Yayınları, Ankara.

A. Burak Buyukcivelek, Nisan 2008, Bloomsbury, Londra-Ingiltere

Orta Sınıfın Kent Mekanıyla İlişkisi: Kültürel Yaklaşımlara Yönelik Bir Yöntem Önerisi¹

Güliz KORKMAZ TİRKEŞ

Giriş

Kent mekanında süregelen sınıfsal mücadeleler hem kentsel eşitsizlik, hem de sosyal tabakalaşma yönleriyle yazında önemli konular olarak sıkça ele alınmıştır. Sınıf, üretim süreçlerinden doğan ve onun çevresinde örgütlenen bir kavram olarak tanımlansa da, sınıf oluşumu kentsel mekanda devam eder (Şengül 2001). Klasik sınıf kuramlarının konusu olan proletarya-burjuvazi çelişkisi ve bunun kent mekanında yerleşime olan etkileri, üretim süreçlerindeki rolleri ve ekonomik eşitsizlikleri bağlamında konu ile ilgili yazında çokça irdelenmiştir. Ancak klasik sınıf oluşumları açısından çok açık olan burjuvazi ve proletarya ayrımı, orta sınıf söz konusu olduğunda, bu geniş ve çok katmanlı sınıfı isimlendirmekten öteye gidememiştir. Çünkü orta sınıf tek başına ortak bir paydayı ve çıkarı ifade etmekten uzak, çok geniş bir ekonomik ve mesleki yelpazeyi içinde barındıran karmaşık bir gruptur. Özellikle, günümüz kapitalist sistemi içinde, hizmet sektöründe, alt tabaka işlerde düşük gelirlerle çalışan kesimlerden, yuppi olarak da nitelendirilen yeni orta sınıf yöneticilere kadar çok geniş bir kesimi içine alır. Yeni sınıf kuramları üretim süreçleri bakımından “orta” olarak tanımlanabilecek yere oturmuş olan bu sınıfın kendi içinde nasıl çeşitlendiğini ve nasıl alt gruplara ayrılabilceğini ele almıştır (Savage

vd. 1992, Wynne 2000, Robson ve Butler 2001). Bunlara göre üretim süreçlerindeki rolleri ifade eden ‘iş’, artık tek statü ve kimlik tanımlayıcısı değildir. Çok farklı bakış açıları ve son kertede başarısız olarak değerlendirilebilecek birçok çabadan sonra orta sınıfın ayrışmasında belirleyici olanın üretim süreçlerinden çok tüketim süreçleri olduğu ve orta sınıf ayrımının aslında yaşam tarzı farklılığı olarak yapılabileceği şeklinde yaklaşımlar ağır basmıştır. Crompton’un da (1993) belirttiği gibi yaşam standartlarındaki artışla da bağlantılı olarak üretimden çok tüketimle ilgili konular ön plana çıkmış ve ‘sınıf’ tan çok ‘yaşam tarzı’ aktörlerin davranışlarında belirleyici olmaya başlamıştır

Bu yazı, esas olarak bu yaklaşımdan hareketle, orta sınıf çözümlerinin mekanın niteliğini etkileyen gündelik yaşam etkinlikleri içine katılması konusunda bir yöntem arayışına değinmektedir. Bunu da, bu tür bir yöntemin Ankara, Çayyolu ve Keçiören örneğinde karşılaştırmalı olarak sınındığı çalışmayı temel alarak gerçekleştirmektedir (Tirkeş 2007).

Orta Sınıf ve Kent

Orta sınıfın irdelenmesi kent çalışmaları açısından önemli bir gereksinimdir. Olayın toplumsal boyutu ile uğraşanlar için bu bir kategorik tanım-

¹ Bu yazı Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’nde 2007 yılında Doç Dr. Baykan Günay danışmanlığında yazılan “Ankara Çayyolu ve Keçiören’de Orta Sınıfların Mekansal Seçimleri” başlıklı doktora tezine ve tez kapsamında Doç. Dr. Baykan Günay tarafından yürütülen BAP 05-02-02-03 nolu projenin bulgularına dayanmaktadır.

Dr.,
Şehir Plancısı

PLANLAMA
2008/3

lama çabasıyken, kentle ilgili çalışanlar için, son dönemde kentlerin gelişimleri üzerinde önemli etkileri olan bu grupların² davranışlarını anlama ihtiyacı olarak, kendini göstermektedir. Çünkü, günümüz kapitalist düzeni içinde, orta sınıfın yüksek katmanlarının refah düzeyi kentin gelişimini doğrudan etkileyecek kadar sayıca artmış ve bu kesimler kentte yapılan yatırımları tercihleriyle etkilemişlerdir. Bu anlamda orta sınıflar hakkında yapılan çalışmaların kentsel büyümenin yönü ve şekli açısından önem taşıdığı düşünülebilir.

Ancak özellikle orta sınıfın ayrışmalarını tanımlayacak olan etkenin yaşam tarzı olduğu ve yaşam tarzının da incelemesinin kaçınılmaz olarak gündelik yaşam alışkanlıkları ve tercihlerinin irdelenmesi olduğu düşünüldüğünde, orta sınıflar üzerine yapılacak her çalışmanın yerel bir niteliği olacağı ve yerel özelliklerden etkileneceği çok açıktır. Bu anlamda ‘yapılanma’ (structuration) yaklaşımının kuramsal zemini üzerinde, aktör ve onun pratiklerine yönelik olarak konuyu ele almanın verimli olacağı düşünülebilir. Ayrıca incelemeye konu olacak her yerel birimin kendi dinamiklerine tarihselliği içinde bakmak önemlidir. Zaten orta sınıf oluşumunun dinamik yönü de bunu gerektirmektedir.

Orta sınıf çeşitliliğinin ortaya çıkışının üretim süreçlerindeki konumla açıklanamadığı ve alışlagelen anlamıyla ‘iş’in insan yaşamındaki merkezi konumunu kaybettiğinden yola çıkılarak, “tüketim”in günümüzde edindiği merkezi konumdan sıkça söz edilmektedir (Featherstone 1991, Crompton 1993). Tüketilen nesneden alınan maddi tatminden çok, o nesnenin ‘tercih’ (choice) edilmesinin simgesel anlamları önem kazanmış, farklı grupların kültürel altyapılarının bir sonucu olarak ‘beğeni’ nin (taste) yaşam tarzı ve kimlik oluşumlarındaki yeri üzerinde durulmuştur (Bourdieu 1988, Featherstone 1991). Dolayısıyla gündelik yaşamda bireylerin yaptığı tercihlerin tümü yaşam tarzları hakkında fikir vermesi bakımından ekonomik ve kültürel sermayelerinin bir göstergesidir. Konut ve kentsel mekan tüketiminin de bu anlamda sosyal ayrışmaya neden olan önemli

etkenler olduğunu düşünebiliriz. Savage vd.lerinin (1992) öne sürdüğü şekliyle konut sahipliği ve kültürel varlıklar son dönemde önem kazanmış ve kültürel farklılaşmayı yaratan ve ortaya koyan konutlara ilgi artmıştır. Konu genellikle kültürel bağlamı çok açık olan konuta bağlı olarak soylulaştırma açısından tartışılrsa da, yeni konut stokunu üretenden de projelerini satmak için imaj ve yaşam tarzı konularına yoğunlaştıkları bir gerçektir. Soylulaştırma bakımından ele alındığında yeni orta sınıf olarak ayrıştırılan grupların birçok kent merkezinde tarihi dokuyu yenilemek ve orada yaşamak şeklinde bir yaklaşım içinde oldukları ve bu bireysel çabalar sonucunda bu alanları yenileyerek, eşitsizlik boyutuyla ön plana çıkan kullanıcı değişimlerine yol açtıkları bilinmektedir. Bu gruplar kültürel sermayeleri sayesinde tarihi dokuya hassasiyet göstermekte ve bu dönüşümü sağlayıp orada yaşayarak, bu kültürel zenginliklerini görünür kılmaktadırlar. Bu da, tüketimin bu grupları diğerlerinden ayrıştırmasının ve bu eylemin simgesel yönünün bir göstergesi olarak öne çıkmıştır. Ayrıca, soylulaştırmadan bağımsız olarak konuyu, konutun kültürel sermayeyi görünür kılmaktaki (simgesel sermaye olarak da ifade edilebilir) yeri açısından düşünürsek, belirli grupların beğeni ve yaşam tarzlarına yönelik semboller ve işaretler barındıran konut projelerinin kültürel ayrışmayı sağlamak yönünde çabalar olduğunu görmemek olanaksızdır. Özellikle lüks konut satışları, işlevsel yönleri bir kenara bırakıldığında ev değil yaşam tarzı satın alındığına yönelik yaklaşımlarla yapılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında günümüzde üst ve üst orta gelir gruplarının konut tüketiminin barınma ihtiyacının çok ötesinde, oluşturulmak istenen imge ve yaşam tarzını desteklemekle ilgili olması bakımından büyük ölçüde kültürel olduğu söylenebilir.

Soylulaştırma örneği haricinde kentsel yaşam şeklinin bir kültürel beğeni ve yaşam tarzı sonucu olduğu ve orta sınıfların tüketim tercihlerinin ürünü olduğunu gösteren mekansal çalışmalar sınırlıdır. Ağırlıklı olarak grup tanımlamalarına ulaşmak amacıyla belirli alanlarda yaşayan orta sınıflar

² Orta sınıfın kendi içinde oluşan çeşitlenmeler sonucu ortaya çıkan her bir topluluk, yazıda “grup” olarak adlandırılmıştır. Yoksa grup ile kastedilen sınıf ayrımı değildir. Yazıda da açıklandığı gibi, üretim sürecine bağlı rollerle oluşan ana sınıfsal ayrımlar çalışmada öncelikli olarak kabul edilmiş, bunların üstüne orta sınıfın kendi içindeki çeşitlenmesi açısından alt grupların oluşumları çalışmanın içinde değerlendirilmiştir.

hedeflenmekte ve bu gruplar toplumbilimsel olarak irdelenip alt gruplara bölünmeye çalışılmaktadır (Wynne 2000, Savage 1992, Butler 1997). Bunun dışında da yeni orta sınıf olarak adlandırılan beyaz-yakalıların yaşam şekilleri bu grupların sınıfsal konumları açısından irdelenmektedir (Ayata 2003, Kozanoğlu 1993, Bali 2002). Türkiye bağlamında bu alanda çalışmalar da kısmen İstanbul örneğinde, küreselleşme bağlamında ve toplumbilimsel boyutuyla ele alınmıştır (Öncü 2005, 2000, Öncü ve Weyland 1997). Ankara için Çayyolu'na yönelik yapılmış çalışmalarla da bu alandaki kullanıcı profili yine yeni orta sınıf olarak belirlenmiş ve belirli örneklerle bu grupların bu alana yaklaşımları incelenmiştir (Ayata 2003, 1996). Bir diğerinde tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak sosyal tabakalaşma Ankara genelinde değerlendirilmiştir (Akpınar 2005).

Ancak bu yazının zeminini oluşturan çalışmada (Tirkeş 2007) konut yer seçimi, mekansal bir 'tercih' olarak yaşam tarzı konusunda önemli bir belirleyici olarak ele alınmıştır. Buna bağlı olarak seçilen iki orta sınıf grubunun birbirinden çok farklı yaşam çevreleri, farklı tercihlerinin ve yaşam tarzlarının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Bu bağlamda Ankara, Çayyolu ve Keçiören'de yerleşmiş iki üst-orta sınıf grubunu hedefleyen çalışmanın planlama açısından özgünlüğü, yukarıda sözü edilen yerel niteliğe de vurgu yaparak gündelik mekansal etkinlikler ve tercihler yoluyla mekansal eğilimlerinin irdelenmesidir. Bu anlamda planlamanın (özellikle günümüzdeki anlamıyla) sürdürülebilirliği açısından önemli olduğu düşünülen gündelik yaşama dair verilerin, her yerel birimin kendine özgü mekansal ve dönemsel gerçeklerine göre toplanmasına dair bir yöntem önerisi olarak da değerlendirilebilir.

Araştırma ve Yöntem

Yürütülen çalışmada Çayyolu ve Keçiören'de yerleşmiş olan iki üst-orta sınıf grubu ele alınmıştır. Kent mekanında yapılan tüketimin yaşam tarzı-

nın önemli bir göstergesi olduğu düşünüldüğünde bu tüketimler arasında farklılıkların, dolayısıyla yaşam tarzı farklılıklarının neye bağlı olabileceğinin araştırılması da çalışmanın bir başka boyutu olmuştur. Refah seviyeleri bakımından benzer niteliklerde seçilen iki grubun aralarındaki farklılığı açıklamak üzere kültürel ve sosyal sermayeye yönelik sorular yöneltilmiş, farklı tercih ve beğenilerinin bu parametrelerle açıklanabilirliği de değerlendirilmiştir. Bu bağlamda aslında sembolik sermayeye dair pek çok işaretin de kaçınılmaz olarak ele alındığını söylemek mümkündür.

Kendilerini "diğer"lerinden ayırt etmekte, tükettiklerini kullanan ve bunları görünür kılarak bir anlamda kimliklerini oluşturan orta sınıflar açısından kent mekanının önemi büyük ve çok boyutludur. Kent mekanı, görünür olmanın mekanıdır ve yaşam çevresinin de bu anlamda en önemli simge olarak görev yaptığı söylenebilir. Bourdieu'nun (1989) da belirttiği gibi artık ekonomik ve kültürel olarak metaların elde edilmesine yönelik mücadele ayırt edici göstergeler elde etmeye yönelik sembolik mücadelelerdir. Tüketileceklerin tercihinin "beğeni"lerin sonucu olduğu ve beğenin de ağırlıklı olarak kültürel sermayeye³ bağlandığı düşünülürse iki orta sınıfa ait grubun farklı tercihlerini açıklamakta bu kavramın en önemli göstergelerden biri olması beklenebilir. Bu nedenle yapılan çalışma, Ankara'da Çayyolu ve Keçiören gibi kentsel çevrenin niteliği, konumu ve geçmişi bakımından birbirinden tamamen farklı iki alanda yerleşmiş olan, ekonomik seviyeleri birbirine benzer iki grubu ele almıştır. Çalışma, konut seçimi bakımından bu denli farklı tercihler yapmış olmalarını yaşam tarzlarının farklı oluşunun bir göstergesi olarak kabul etmiş ve buradan hareketle kent mekanında diğer tercihlerinin nasıl çeşitlendiğini ve bunun kültürel ve sosyal kökenlerini irdelemiştir.

Çalışmada toplanan veri bu iki grubun gündelik mekansal tercihleri, ekonomik, kültürel ve sosyal

³ Pierre Bourdieu (1989, 1998) tarafından ortaya atılan "kültürel sermaye"nin, bireylerin beğenilerini ve gündelik yaşantı tercihlerini ekonomik sermayeyle birlikte yönlendiren bir etken olduğu öne sürülmektedir. Özellikle orta sınıfların kendi içindeki çeşitlenmeleri açıklamak yönünden kültürel sermayenin etkisinden söz etmek mümkündür. Bourdieu'nun da öne sürdüğü gibi kültürel sermayenin temelinde de eğitim ve sosyal kökenin yattığı düşünülmektedir. Ancak her yerel birimin kendine özgü dinamiklerine bağlı olarak bu kavramın içeriği de esneyebilir ya da çeşitlenebilir düşünülmektedir (Savage vd. 1992). Yazının temelini oluşturan çalışmada da (Tirkeş 2007) Türkiye ve Ankara özelinde ele alınabilecek benzer bir durum dinin (Saktanber 2005) gündelik yaşama etkisi bakımından kaçınılmaz bir kültürel sermaye değişkeni olarak ele alınmış olmasıdır.

sermayeleri ve Ankara kentine yönelik bazı değerlendirmelerini içermektedir. Bu yazıda, çalışmada elde edilen bulgulardan ziyade bu yöntemle bir çalışmanın yürütülmesinin kentsel yazın ve planlama açısından ne gibi faydaları olabileceğini irdelemekteyiz.

Daha önce de belirtildiği gibi, yerel uygulamalar hedefleyen kent planlama eyleminin nesnesi olan kentin içinde süren gündelik yaşam deneyimlerinin ele alınması önemlidir. Söz konusu çalışmada Ankara açısından önem taşıyan son dönemde gelişme göstermiş iki alanda yaşayan grupların gündelik yaşam alışkanlıkları ele alınarak kent mekanıyla ilişkileri değerlendirilmiş ve önemli eğilimleriyle kenti yönlendiren bu gruplardan pek çok veri elde edilmiştir. Kentte yer seçiminin neye bağlı olduğu sorusu başlı başına kent çalışmalarının en önemli konularından biri olarak kuramsal düzeyde genellikle kent merkezinin ve buna bağlı olarak yerleşim alanlarının konumlarının hesaplandığı yaklaşımların yanı sıra, etnik köken, ailenin statüsü, göç ya da sosyo-ekonomik farklılıklarla açıklanmaya çalışılmıştır. Bu anlamda çalışmanın katkısı, yer seçiminin, ekonomik parametreler değerlendirme dışında bırakıldığında, kültürel sermayeye de bağlı olduğu ve bütün yaşam tarzı tercihlerinde olduğu gibi yer seçiminin de beğeni sonucu oluşan bir tüketim tercihi olarak da görülebileceğidir. Ancak tüketilen sadece konutun kendisi olmayıp, onunla birlikte tüm kentsel çevre ve sosyal yapı da tüketimin içine girmektedir. Yani kişiler kiminle aynı konumda görülmek istediklerini, kendilerini kime benzer olarak tanımladıklarını, kimlerin diğerleri olarak gördüğünü; bir anlamda sosyal mekanlarını, kent mekanının kendisiyle ilişkilerinde ortaya koyarlar. Bu durum, yaşam çevresinden başlayarak diğer bütün mekansal tercihlere de damgasını vurur. Tercih edilen alışveriş merkezinden sinemaya, restorandan kafeye, hepsinin yerleri ve görünümleri kültürel altyapının göstergesidir. Kentteki hareketliliğin yoğunluğu da, bu hareketin hedefleri de kültürel bağlama dayalı olarak çeşitlenir. Bourdieu'nun (1998) da belirttiği gibi kültürel ve ekonomik sermaye bakımından birbirlerine yakın olan gruplar sosyal mekanda

birbirlerine daha yakın bulunurlar. Bu çalışmanın (Tirkeş 2007) bu konudaki savı, sosyal mekandaki bu yakınlığın kentsel mekanda da hem yerleşim yeri hem de gündelik mekansal pratiklerin tüketimi açısından da yakınlık ifade edebileceğidir⁴.

Ankara, Çayyolu örneğinde, bu bölgede yaşayanların buraya geliş nedenleri ve geldikleri yerler öğrenilmiş, mevcut yaşam alanlarından beklentileri ve yakın çevreyle ilişkileri izlenmiştir. Kentin kalabalığından kaçış ve nezih bir yaşam çevresinde kendine benzer olanlarla bir arada olma kaygısının yer seçiminde önemli bir etken olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca kentte bazı semtlere ve kent merkezine yönelik olumsuz değerlendirmenin de toplumsal olarak kendilerini ayırıştırma ihtiyacının bir sonucu olduğu düşünülebilir ki, bu bazı toplumbilimsel araştırmalarda da konu edilmiştir (Ayata 2003, 2000). Bu anlamda kentte son dönemde oluşan en önemli hareketliliğin sorumluları olarak görülebilecek bu kesimin yer seçim tercihlerinin gelecekte de Ankara'nın gelişimi açısından yönlendirici olacağı düşünülebilir. Aynı şekilde Keçiören'deki hedef gruptan da benzer veriler elde edilmiş, onları bu alana bağlayan nedenler ve eğilimleri hakkında genel bir fikir edinilmiştir. Kuşkusuz, bunun kentte yaşayan bütün kesimlerin yer seçimi eğilimleri hakkında fikir vermekte yetersiz olacağı açıktır. Ancak böyle bir yöntemle dönem dönem ve farklı alanlarda yapılacak bu ölçekte çalışmalar, kent planlamanın özneleri olan kentlilerin eğilimlerini göstermek açısından önemlidir. Ayrıca bu çalışmada karşılaştırmalı olarak iki orta sınıf grubun ele alınması, orta sınıf ayrışmasının aynı kent içinde bile ne denli derin olabileceğini göstermektedir. Bu anlamda benzer bir yaklaşımla kentte bütün orta sınıf eğilimlerinin araştırılması, gelecek kent dokusu hakkında bilgi verebilecektir.

Ayrıca bu çalışmayla yerel ayrışmalar ve bunların yerel olana özgü kaynaklarına ulaşılabilmiştir. Orta sınıf farklılaşması her ne kadar kuramsal olarak ve farklı ülke örneklerine göre çözümlenmişse de, her değişkenin yerel düzeyde anlamı farklıdır. Söz konusu çalışmada, orta sınıflar arasındaki kültürel sermaye farklılıkları Ankara

⁴ Hagerstrand'ın zaman-coğrafyası (time-geography) yaklaşımı da (Pred 1981) istasyon (station) ve yol (path) kavramlarıyla katkı sağlayabilir.

özelinde irdelenerek kente özgü bir takım tarihsel süreçlerin ve yerel değerlerin bu farklılığa nasıl etki ettiği ele alınmıştır. Bu yaklaşım, kentteki tarihsel gelişmelerin, günümüzde yaşanan süreçlere etkisi ve planlama geçmişinin bugün yaşanan durumla ilişkisinin kurulması açısından da öğretici olmuştur. Ankara'nın başkent oluşunun da sürece katkısının büyük olduğu bilinmektedir.

Kentte toplumsal ayrışmanın ve kutuplaşmanın ekonomik eşitsizliğe bağlı nedenleri ve sonuçları bilinen bir konudur. Burada ortaya koyulan orta sınıf ayrışmasının ikinci bir kaynağı olan kültürel sermaye farklılığının irdelendiği söz konusu çalışma, bir örneklem incelemesiyle bunun geçerliliğini göstermiştir. Çalışmanın diğer bütün verilerini değerlendirme dışı bırakarak sadece iki grubun yer seçimi ve bunun Ankara içindeki yerini ele aldığımızda Keçiören'deki geleneksel aile yapısının, komşuluk ve akraba ilişkilerinin, yakınlığın da önem kazandığı bir topluluk hatta cemaat anlayışı göze çarpmaktadır. Bu grubun Çayyolu'ndakilerle aynı ekonomik kaynaklara sahip olmasına karşın buldukları yerde kalmak ve yaşam standartlarına uygun mekansal altyapıyı burada üretmek ve aramak yönündeki çabası da, bu kültürel yapı ve sosyal sermaye ile ilişkilendirilebilir. Çayyolu'nda ele alınan grubun cemaat anlayışı ise tamamen farklıdır. Orada kendisi gibi olanlarla aynı ortamda olmak tek başına yeterli görülmektedir. Nezih bir çevre olarak tanımlandıkları da, bir anlamda "diğer" olanın dışlandı, benzer olanın içinde olduğu bir alandır. Ayrıca karı-koca çalışan bu kesimde Keçiören'de olduğu gibi, sürekli yakın çevreyle toplumsal diyalog, tercih edilen bir şey de değildir. Kent merkezinden uzak olmak da, bu yalıtılmış toplumsal çevreyi sağlamak açısından gerekli görülmüştür denilebilir. Yani kültürel sermaye farklarının, farklı orta sınıf gruplarının oluşması ve bu grupların hem mekandaki gündelik davranışlarının çeşitlenmesi, hem de birbirlerine göre kent mekanında konumlanma şekillerini etkilediği açıktır. Bu bağlamda, her gündelik yaşam temelli çalışmanın, kentteki mekansal oluşumlar açısından söyleyecek sözü olacaktır. Aynı kentte ortak bir payda olmadan yaşanmasının sadece ekonomik eşitsizlik bağlamında değil kültürel farklılık açısından da yeni bir bölünme eksenini getirdiği de çalışmanın ortaya koyduğu başka bir boyuttur. Dahası, bu kültürel farklılaşmanın kaynakları, incelenen her yerel

birim özelinde çeşitlilik gösterecek, her yerel birimin kendi tarihsel altyapısından etkilenecektir. Bu çalışma bağlamında da ele alınan kültürel sermaye kaynaklarının salt eğitim ve sosyal köken farklılıklarına bağlı kalmadığı, 'muhafazakarlık' ve 'laiklik' (secularism) arasındaki ikilemi de içinde taşıdığı gözlenmiştir. Ankara özelinde bakıldığında bu ikilemin uzantılarının kentin başkent kimliği üzerinde son dönemde sürdürülen tartışmalarla da (Aydın vd. 2003) yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Bu açıdan ele alındığında, yine çalışmanın "yer"e özel olmasının getirdikleri görülürken, "zaman"a özel olmasının da etkileri daha iyi anlaşılmaktadır. Gündelik yerel siyaset tartışmalarının da, kentlilerin mekansal davranış ve yaklaşımlarına damgasını vurması kaçınılmazdır.

Sonuç

Bu yazıda söz konusu çalışma hakkında derinlemesine bilgi vermek yerine bu tür bir çalışmanın sağlayabileceği alternatif bakış açısından söz edilmiştir. Ankara, Çayyolu ve Keçiören'deki orta sınıfların mekansal tercihleri arasındaki farklılık, sınıfsal bir örgütlülük sonucu değildir. Dahası orta sınıfın oluşumunun bu tür bir ortak hedefe yönelmenin sonucu olmadığı ve yaşam tarzına bağlandığı da daha önce belirtilmişti. Ancak buna rağmen, aynı ekonomik refaha sahip olan iki grubun kentin içinde kalma ve kentin dışına çıkma şeklindeki farklı tercihlerinden, kent mekanındaki birbirlerinden bağımsız dolaşım ve mekanı değerlendirme şekillerine kadar çalışmanın sonuçlarını düşündüğümüzde, sınıfsal bir ortak paydanın orta sınıfın kendi içindeki kültürel çeşitlenmesiyle kendiliğinden oluştuğunu görebilmekteyiz. Kültürel kaynaklarıyla beğeninini yönettiği tercihler, gündelik yaşamın her adımında kentsel mekanda kendini göstererek kentin her gün kendini yeniden oluşturmasına katkıda bulunmaktadır. Orta sınıfın toplumsallaşmasının ve kendi içinde çeşitlenerek kent mekanını dönüştürmesinin temelinde de bu kültürel çeşitlilik yatmaktadır. Bu çalışmada sabit olarak alınan ekonomik sermaye de işin içine katıldığında, orta sınıfların kent içinde kaç farklı katmanda buldukları ve gündelik yaşamdaki tercih ve etkinlikleriyle, güçleri oranında kent mekanını nasıl dönüştürdükleri ve kullandıkları görülebilecektir. Her yeni "yer" için yeniden kurgulanması ve yeni kültürel çeşitlilik kaynak-

larını içine alması gerekse de, planlamanın konusu olan kentlinin gündelik yaşam etkinliklerinin bu anlamda da ele alınmasının gerekliliğini göstermesi açısından söz konusu çalışmadan yararlanılarak çeşitli uygulamalar yapmak olanaklıdır.

Kaynaklar

AKPINAR, F. (2005) "Social Stratification and Consumption Profiles of Ankara: A Case Study in Ankara Residential Areas", yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ, Ankara.

AYATA, S. (2003) 'The New Middle Class and the Joys of Suburbia', D. Kandiyoti, A. Saktanber (der.), *Fragments of Culture: The Everyday Life of Modern Turkey* içinde, I.B. Tauris, London.

AYATA, S. AYATA, A. (2000) 'Toplumsal Tabakalaşma, Mekansal Ayrışma ve Kent Kültürü', F. Atacan, F. Ercan, H. Kurtuluş, M. Türkay (der.) *Mübeccel Kiray İçin Yazılar* içinde, Bağlam, İstanbul.

AYATA, S., AYATA, A. (1996) *Konut, Komşuluk ve Kent Kültürü*, T.C. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Ankara.

AYDIN, Ö., BAYRAKTAR, N., TEKKAYA, E. (2003) 'Cumhuriyet Başkentinde Aykırı Bir İlçe', *Mimarlık*, N:313, Ankara.

BALÍ, R. (2002) *Tarz-ı Hayat'tan Life Style'a: Yeni Seçkinler, Yeni Mekanlar, Yeni Yaşamlar*, İletişim Yayınları, İstanbul.

BOURDIEU, P. (1998) *Practical Reason: on the Theory of Action*, Stanford University Press, California.

BOURDIEU, P. (1989) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*, Routledge, London.

BOURDIEU, P. (1980) *The Logic of Practice*, Stanford University Press, California.

BRIDGE, G., DOWLING, R. (2001) 'Micro-geographies of Retailing and Gentrification', *Australian Geographer*, Volume 32.

BUTLER, T. (1997) *Gentrification and the Middle Classes*, Ashgate, Brookfield.

CHANEY, D. (1999) *Yaşam Tarzları*, çev. İrem Kutluk, Dost Yayınları, Ankara.

CROMPTON, R. (1993) *Class and Stratification: An Introduction to Current Debates*, Polity Press, Cambridge, Oxford.

FEATHERSTONE, M. (1991) *Consumer Culture and Postmodernism*, Sage Publications, London.

GÜLALP, H. (2003) *Kimlikler Siyaseti: Türkiye'de Siyasal İslamın Temelleri*, Metis Yayınları, İstanbul.

GÜNAY, B. (2005) 'Ankara Çekirdek Alanının Oluşumu ve 1990 Nazım Planı Hakkında Bir Değerlendirme' T. Şenyapılı (der) *Cumhuriyet'in Ankara'sı* içinde, METU Press, Ankara.

KORKMAZ TİRKEŞ, G. (2007) "Spatial Choices of Middle Classes in Çayyolu and Keçiören; Ankara", yayınlanmamış doktora tezi, ODTÜ, Ankara.

KOZANOĞLU, H. (1993) *Yuppieler, Prensler ve Bizim Kuşak*, İletişim, İstanbul.

ÖNCÜ, A. (2005) "İdealinizdeki Ev" Mitolojisi Kültürel Sınırları Aşarak İstanbula Ulaştı', A. Öncü, P. Weyland (der.) *Mekan, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler* içinde, (trans.) L. Şimşek, N. Uygun, İletişim Yayınları, İstanbul.

ÖNCÜ, A., WEYLAND, P. (1997) 'Introduction: struggles over lebensraum and social identity in globalizing cities' A. Öncü, P. Weyland (der.) *Space, Place, Culture and Power: New Identities in Globalizing Cities* içinde, Zed Books, London.

ÖNCÜ, A. (2000) 'İstanbullular ve Ötekiler: Küreselcilik Çağında Orta Sınıf Olmanın Kültürel Kozmolojisi' Ç. Keyder (der.), İstanbul: *Küresel ile Yerel Arasında* içinde, (trans.) S. Savran, Metis Yayınları, İstanbul.

PINAREVLİ, M. (2005) *A Study on the Urban/ Architectural Transformations in Keçiören After 1990*, unpublished masters thesis, METU, Ankara.

PRED, A. (1981) 'Power, Everyday Practice and the Discipline of Human Geography', A. Pred (ed) *Space and Time in Geography*, University of Lund, Lund.

ROBSON, G., BUTLER, T. (2001) 'Coming to Terms with London: Middle Class Communities

in a Global City?', International Journal of Urban and Regional Research, Volume 25.1.

SAKTANBER, A. (2005) 'Bir Orta Sınıf Ethos'unun ve Onun Günlük Pratiğinin Oluşumu: Kentsel Türkiye'de İslam'ın Yeniden Canlandırılması', A. Öncü, P. Weyland (der.) Mekan, Kültür, İktidar: Küreselleşen Kentlerde Yeni Kimlikler içinde, (trans.) L. Şimşek, N. Uygun, İletişim Yayınları, İstanbul.

SAKTANBER, A. (2003) 'Siz Nasıl Eğleniyorsanız Biz de Öyle İbadet Ediyoruz: Entellektüellik ve Popüler Kültür Arasında Türkiye'nin Yeni İslamcı Gençliği', D. Kandiyoti, A. Saktanber (der) Kültür Fragmanları: Türkiye'de Günlük Hayat içinde, Metis Yayınları, İstanbul.

SAVAGE, M. (2000) Class Analysis and Social Transformation, Open University, Buckingham, Philadelphia.

SAVAGE, M., BARLOW, J., DICKENS, P., FIELDING, T. (1992) Property, Bureaucracy and Culture: Middle-class Formation in Contemporary Britain, Routledge, London, New York.

ŞENGÜL, T. (2001) Kentsel Çelişki ve Siyaset: Kapitalist Kentleşme Süreçleri Üzerine Yazılar, Demokrasi Kitaplığı, İstanbul.

TEKELİ, İ. (2000) 'Günlük Yaşam Üzerine Düşünceler', F. Atacan, F. Ercan, H. Kurtuluş, M. Türkay (eds.) Mübeccel Kıray İçin Yazılar içinde, Bağlam, İstanbul.

UZUN, N. C. (2001) Gentrification in Istanbul: A Diagnostic Study, Utrecht, KNAG/Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen Universteit Utrecht (Netherlands Geographical Studies No 285)

WYNNE, D. (2000) Leisure, lifestyle and the new middle class: a case study, Routledge, New York.

Funda Atun, Agostos 2004 Seville-Ispanya

Kentlilik Bilinci ve Mekân: Trabzon Kenti Örneği*

Dilek ŞEN BEYAZLI* - Şinasi AYDEMİR**

Özet

Planlama kuramları klasik planlamadan post-modern planlamaya doğru evrimleşirken, 'Hangi kuram hangi toplum ve koşullar için daha uygundur?' sorusu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde üzerinde durulması gerekli bir sorudur. Türkiye planlama pratiği, bürokratik ve yukarıdan aşağıya doğru işleyen kapsamlı planlama kuramına dayanmaktadır. Çağdaş planlama yaklaşımında planlama sürecine halkın katılımı benimsenmiştir. Ancak Türkiye'de katılım uygulamaları, henüz planlama mevzuatı içinde yer almayan, iyi niyete bağlı, sınırlı düzeyde kalmış uygulamalardır.

Katılım ya da katılımın sınırlılığı; katılımcının niteliği, katılımcının planlanan alanı/kenti tanıması, kentin sorunlarının farkındalığı ve kentlilik bilinci derecesi ile yakınan ilişkilidir.

Kentlilik bilinci kazanılan bir mezyet midir?- Sonradan kazanılabilir mi? Kentli bu doğrultuda aydınlatılabilir mi? Kentlilik bilinci ve kentli olma, kentsel sorunların çözümüne, katılım yoluyla planlama sürecinde ve uygulama aşamasında katkı sağlayabilir mi? Kentlilik bilinci kentte her yerde aynı düzeyde midir? Yoksa bunun yaşanılan mahalle/semt yani sosyal statü ile ilişkisi var mıdır? Varsa bu haritalanabilir mi? Bu gibi sorulara yanıt aramak, bu makalenin özünü

oluşturmaktadır ve çalışmanın analitik bölümü ile amaçlanan ise bu noktalara açıklık getirmektir.

Bu bakış açısıyla, çalışma alanı olarak seçilen Trabzon kentinde, bireylerin bilinç düzeyi ve kentlilik bilincinin bileşenleri ortaya konulmaya çalışılmış ve mekân ile bu faktörlerin ilişkisi çalışma alanının/mekânın özellikleri ve kentlilik bilinci bileşenleri çerçevesinde açıklanmıştır.

Kentlilik bilincinin planlama ve tasarım pratiğindeki konumunun tartışılmasını amaçlayan bu çalışmanın, planlama sürecini, katılımcıları ve katılımcıların niteliğini tartışan planlama yaklaşımlarına olan ihtiyacımıza yönelik bir farkındalık uyandırması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentlilik, Bilinç, Algı, Aidiyet, Faktör Analizi

İçimizde, evimiz ve kentimize duyduğumuz özeni birbirinden ayırmaz duygular olarak taşıyoruz.

Kişiler ayrı çabalar içinde de olsalar, KENT sorunları karşısında kimse umursamazlık edemez.

KENT sorunlarına aldırmayan kişiye sessiz bir yurttaş değil, kötü bir yurttaş denir.

Kentimizi ilgilendiren konulara bizler karar verir ya da bu konuda en doğruyu bizler düşünürüz.

Çünkü eylemden önce girişilecek sözlü tartışmalar zararlı sonuç vermez,

ama bu tür görüşmeler yapılmadan girişilen işler, olumsuz sonuçlar doğurabilir."

Perikles (M.Ö. 430) (Çakılcıoğlu vd., 2003)

* Söz konusu çalışma, "Kent Planlamada Birey, Kent, Kentlilik ve Kentlilik Bilinci" adlı Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalında Prof. Dr. Şinasi Aydemir danışmanlığında Kasım 2005'te tamamlanan doktora tezinden özetlenerek hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr.,
** Prof. Dr.,
Karadeniz Teknik Üniversitesi,
Mimarlık Fakültesi,
Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü

Perikles'in söyledikleri, asırlar önce dile getirilmiş olmasına karşın halen aşılamayan ve kesinlikle planlamanın en önemli sorunlarından biri olan bilinçlenemeyen ya da bilinçlenmeyen kentlileri, duyarısız ve sağduyusuz karar vericileri anlatan ve bu iki aktörün yer aldığı düzlem olan kentlerimizde yaşananlar olsa gerek...

“Bugün içinde yaşadığımız kentlerin arazi kullanımı, imar planı, ulaşım, altyapı, hava ve gürültü kirliliği, yeşil alan ve diğer kentsel donatıların yetersizliği yada dağınıklığı ve sosyal hayatın şekillenmesine imkân tanıyacak araçlardan mahrumiyeti gibi birçok sorun ile karşı karşıya olduğu bilinen bir gerçektir. Bu sorunların çözümü için makro ve mikro ölçekte planlar yapılmaktadır. Ancak yalnızca plan yaparak bu tür sorunların çözümü kavuşturulamayacağı da ortadadır. Bu sorun, büyük ölçüde planların yeterince benimsenmemesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, planlama pratiğimizin, felsefi bir zemine oturtulması ve sosyo-kültürel yapımızla, gereksinimlerimizle, olanaklarımızla arasında bir bağ kurulması sorunların çözümü açısından oldukça önem kazanmaktadır” (Vural, 2002, s:16).

Bilindiği üzere bugün ülkemizdeki planlama anlayışı, belirli aşamalarda bireyi yani kentliyi dışlayan; planın yapılması ve uygulanmasının ön koşulu olan insan faktörünü göz ardı eden bir yaklaşımdır. Belki de, bu ihmal nedeniyle, planlar kentli tarafından yeterince benimsenemekte ve planların değiştirilmesi yoluna gidilmektedir. Kentte yaşayan her bireyin kentin olanaklarından faydalanması ve sahip olduğu hakların bilincinde olması beklenir. Bunun bilincinde olan kentli, artık kendisini dışlayan hiçbir oluşuma izin vermeyecektir. Böylelikle kent planlaması için temel sorularından biri olan ‘Kim için planlama?’ sorusu planlama gündemindeki gerçek yerini almış olacaktır.

“Kapsamlı planlama pratiğine getirilen diğer bir eleştiri de, planların gerçek yaşam üzerinde pek de etkili olmamasıdır. Yeni bir anlayışla, kapsamlı planların, vizyon ve hedeflerde ifadesini bulan topluluk değerlerinin yönlendirmesi ile, kentlileri sürecin bir parçası yapması ve plana sahip çıkan paydaşlar konumuna getirmesi, böylelikle uygulama

sürecine sahip çıkılması bakımından oldukça önemlidir” (Ersoy, 2007:165).

Yaklaşımında, toplumun tüm kesimlerinin katılımı öngörülmesine rağmen, bunun nasıl oluşacağı açıklanamamaktadır. Günümüzün kozmopolit toplumlarında gerçek katılımı sağlamak zordur. Bunun yanı sıra, paydaşların ne ağırlıkta ve hangi aşamalarda planlama sürecine katılacağı çok açık değildir. Bu paydaşlardan hiç örgütlenmemiş, bu nedenle karar sürecine dâhil olamayan kesimler de bulunmaktadır. Sürecin dışında kalan bu örgütlenemeyen kesimin çıkarlarının nasıl temsil edileceğinin sınırlarının belirsizliği de ortadadır (Gedikli, 2007, s:271).

Toplumun ve bireylerin daha demokratik ve yerel halkın daha eğitilmiş olması, iyi eğitilmiş kentlilerin yönetim politikalarını denetleyici ve gözlemleyici ve özellikle de kendi çevrelerini ve yaşam standartlarını etkileyen konularda kendi görüşlerini ifade edebilmeleri ya da ifade edebilecekleri bir ortama sahip olmaları beklenir.

Toplumun ve bireyin isteklerini, beğenilerini önemseyen, topluma ve bireye yaşam çevresini şekillendirme hakkı tanıyan ve onu planlamanın aktörleri arasına sokan, katılımcı planlama yaklaşımı ile katılımcılık, ortaklık, yönetişim, vb. kavramlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye’ye gelince; uygulanan farklı ölçeklerdeki planlama çalışmalarında katılımcı yaklaşımın denemesine karşın, beklenen hedeflere ulaşamamıştır. Bu başarısızlığın nedenleri şöyle açıklanabilir:

- Halk tarafından bu projelerin destek görmemesi ve anlaşılabilmesi,
- Katılımın ilkelerinin ve yöntemlerinin yasal mevzuatta belirlenmemiş olması ve katılımın yasal bir zorunluluk olmaması,
- Halkın yeterince bilinçlendirilmemesi (belki de halkın bilinçlendirilmesinin bir tehdit olarak görülmesi)
- Katılımın uzun vadede alınabilecek sonuçlarının, kısa vadede alınmak istenmesi,
- Yerel düzeydeki çalışmalarla ve küçük projelerle, halkta siyasal etkinlik duygusunun yeterli derecede geliştirilememesi,
- Yerel yönetimlerce hızlı, sorunsuz ve az sesli bir planlama sürecinin istenmesi,
- Başarısız örnekler

Bu noktada katılımin gerekliliğine inanan ve kendini kentinin sahibi hisseden kentliye büyük rol düşmektedir. Kentteki konumunu iyi anlayan birey, yaşadığı çevrenin şekillendirilmesinde, söz sahibi olmanın yararlılığına inanırsa ve bunun için çabalarsa, bilinçli kentli oluşumu süreci başlamış olur.

Kentlilik bilinci denildiğinde kentte yaşamaktan kaynaklanan bilgilerimizin oluşturduğu tutumlar, değerler, davranışlar aklı gelmektedir. Kent, homojen bir sosyal yapı olmadığına göre, kentte yaşayan bireylerin kentlilik bilinci dereceleri de farklı olacaktır. Kentlilik bilincini ilk basamağı, kişinin kendini kentli olarak görmesi, tanımlamasıdır. Kentlilik bilincini diğer önemli göstergelerinden biri de, kişinin kendini o yere ait hissetmesidir. Bir yerin kimliği, yaşanılan kentin diğerlerinden ayırt edilmesi, “benim kentim” şeklinde nitelendirilmesiyle gerçek ve sembolik olarak inşa edilmektedir (Güçlü, 2002, s:18).

Kentlilik bilincinin pek çok kavramla ilişkili olduğu bilinmektedir. Kente karşı sorumlu olmak, kente ve kentliye saygılı olmak, kente aidiyet, kent kültürü, kentsel yaşam, kente bağımlılık, kentli olmak, vb. kavramlar yazında kentlilik bilinci kapsamında değerlendirilen kavramlardır.

Bu çalışma ile, aşağıdaki varsayımların geçerliliği; yapılan yazın taraması çalışması ve ampirik çalışmayla elde edilen bulgular çerçevesinde test edilecek ve tartışılacaktır:

- 1) Kentlilik bilinci zamanla kazanılan bir meziyet midir?
- 2) Kentli olma ile kentlilik bilincine varma arasındaki ilişki nedensel bir ilişki midir?
- 3) Kentlilik Bilinci, kentlinin yaşam standartları ve yaşam çevresinin niteliği ile doğrudan ilişkili midir?
- 4) Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasında kurulan bağ, kentlerin korunmasını ve denetlenmesini etkiler mi?

Çalışmanın Yöntemi

Trabzon kentinin örnek alan olarak seçildiği çalışma da kenti oluşturan 39 mahallenin tümünde rastgele seçim yöntemiyle alan çalışması yapılmıştır. Örneklem büyüklüğü belirlenirken, %99

güven düzeyi, %3,5 hata payı oranı kabulünden yola çıkılarak, 216.000 nüfusa sahip kent için 1372 örneklem belirlenmiştir. Deneklerin mahallelere dağılım oranları ise, her bir mahalle nüfusunun kent nüfusu içindeki oranına uygun olarak sağlanmıştır.

Denekler basit rassalyöntemle belirlenmiştir. Tablo 1’de deneklerin sosyo-ekonomik yapılarını anlatabilecek temel özellikler özetlenmiştir.

Deneklerin sosyo-ekonomik yapılarına ilişkin sorulara verdikleri yanıtların frekans dağılımlarına bakıldığında; %58,4’ünün erkek, %41,4’ünün ise kadın, %82,9’unun evli olduğu izlenmektedir. Deneklerin %59,1 araba sahibi, genelde ilköğretim ve lise mezunu oldukları ve yaş dağılımlarına bakıldığında, büyük bir kısmının orta yaş düzeyindeki bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 1. Deneklerin sosyo-ekonomik özellikleri

Kategori	Alt Kategori	Oran (%)	Mevcut Özellikler		
			Oran (%)	Oran (%)	
Konut Tipi	müstakil	28,5	Meslek	Öğrenci	5,4
	apartman	59,0		Ev hanımı	21,0
	gecekondu	0,3		Emekli	5,8
	site içi müstakil k.	1,7		Serbest Meslek	17,6
	site içi apartman	9,8		Öğretmen	1,7
Yaş	15-19	2,7	Memur	7,1	
	20-29	5,8	İşçi	5,4	
	30-39	4,4	İdareci-yönetici	3,4	
	40-49	24,4	İlim ve tek. el.	29,5	
	50-59	57,3	okur-yazar değil	0,3	
	60-69	5,4	okur yazar	0,7	
Cinsiyet	kadın	31,5	Eğitim Düzeyi	ilköğretim	35,6
	erkek	68,5		ortaokul	17,6
Med. Durum	evli	85,4		lise	31,5
	bekar	11,9		üniversite	10,8
	dul-boşanmış	2,0		yüksek lisans	0,7
Gelir Durumu	0-300	32,5		doktora	1,0
	350-500	41,0		Konut Durumu	kendimize ait
	550-750	12,9	lojman		0,3
	800-1000	7,1	kira		30,8
	1000-3000	3,7	diğer		2,7
	3.000	2,7	Sosyal Güvenlik	emekli sandığı	18,0
Refah Düzeyi	çok kötü	1,0		ssk	42,7
	kötü	5,8		bağkur	24,1
	orta	40,7		yeşil kart	6,1
	iyi	43,7		özel sigorta	1,4
	çok iyi	8,1	hiç biri	5,1	

Çalışma varsayımların test edilebilmesi ve bilgiye erişme yöntemi olarak “anket” tekniği kullanılmıştır. Daha sonra, anketlerin uygun formlarda kodlanması ile elde edilen veriler, SPSS v.12.0 paket programı ile değerlendirilmiştir.

Hazırlanan ankette, amaç ve işlevlerine göre olgusal, davranışsal, tutum ve kaniya yönelik sorular ile bilgisel ve özel amaçlı sorular da bulunmaktadır. Toplum bilimde sıkça kullanılan Likert ölçeği, anket çalışmasında 5 kademeli olarak kullanılmıştır. Elde edilen veriler, genelde sıralayıcı (ordinal) ölçekte olup, 161 değişken x 1372 gözlem değerinden oluşan bir matris oluşturmuştur. Bu matriste gözlem sayısı, değişken sayısının yaklaşık 8-9 katına ulaşırken, faktöre giren değişken sayısının yaklaşık 100 olması ile de bu oran 13-14 kata ulaşmış ve böylelikle faktör analizi yapılabilmesi için önemli bir değerlendirme ölçütü de sağlanmıştır.

Faktör analizinin uygulanacağı örneklemin yeterliliğinin değerlendirildiği, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve analizde elde edilen korelasyon matrisinin birim matrisi olup olmadığının test edildiği Barlett Testi (approx. chi-square: 1337,585, df: 666, sig.0,00) sonucuna göre, ana kütle korelasyon matrisinin birim matris olduğu şeklindeki sıfır hipotez reddedildiğinden, verinin faktör analize uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Analiz sonuçlarına geçmeden önce kullanılan temel yöntemden kısaca bahsetmek gerekirse; faktör analizi, veriler arasındaki ilişkilere dayanarak verilerin daha anlamlı ve özet bir biçimde

sunulmasını sağlayan çok değişkenli bir istatistiksel analiz türüdür. Bu metot mekânsal benzerliklerin ölçülmesinde de kullanılabilir. Belirli bir coğrafya sistemindeki iç yapıya ait analiz üretmeyi ya da teyit etmeyi sağlar. Böylelikle kent, bölge, vb. komşu alanlar arasındaki bağ aranabilir ve verinin mekânla ilişkisi kurulabilir (Taylor, 1977; Joseph, 1992).

Faktör analizde temel amaç, değişkenler arasındaki karşılıklı bağımlılığın kökenini araştırmaktır. Bu nedenle yöntemle, veri kümelerinin değişkenleri arasındaki karşılıklı ilişkileri araştıran bir “veri azaltma” yöntemi de denilebilir. Böylelikle, birbiri ile ilişkili değişkenler birleştirilerek az sayıda ancak bağımsız faktörler elde edilmiş olacaktır (Balci, 2003). Bu analizde farklı pek çok analiz modeli bulunmaktadır. Çalışmada faktör analiz modeli olarak, ‘Temel Bileşenler Analizi’ (Principal Component Analysis) modeli seçilmiş ve öz değerlerine (eigen value) bakılarak 10 faktör belirlenmiştir (Tablo 2). ‘Varimax’ rotasyon tekniği ile elde edilen ‘Dönüştürülmüş Bileşenler Matrisi’nde (Rotated Component Matrix) 0.40 faktör yükü üzerinde değer alan değişkenler seçilerek her faktör için öne çıkan değerler belirlenmiştir (Tablo 4,5,6). Bu değişkenlerin yardımıyla faktörlerin isimlendirilmesi işlemi ile faktör analiz süreci tamamlanmıştır (Tablo 3). Elde edilen verilerin görselleştirilmesi amacıyla, her bir faktöre ait skorlarla, ARCGIS v.8.0 programı yardımı ile “faktör yüzey haritaları” oluşturulmuştur (Şekil 1,2,3).

Faktör Analiz Bulgularının Mahalle Bazında Yorumlanması

Mahallelerin “gözlem alanı” olarak alındığı ‘Temel Bileşenler Analizi’yle kentlilik bilincinin kent mekânındaki dağılımı, faktör yüzey haritaları yardımıyla ortaya konulmuştur. Böylelikle, kentlilik bilincinin mekânsal boyuttaki bileşenleri, faktör yüzeyleri belirlenerek, bu bileşenlerin kentteki dağılımları ve olası nedenleri irdelenmeye çalışılmıştır.

Temel bileşenler analizi sonucunda 14 faktör elde edilmiştir. Ancak özdeğeri 1,5’den büyük olan faktörlerle %72’lik bir açıklayıcılık oranına ulaşıldığı için işlem 10 faktörle sınırlandırılmıştır. Tablo 3’de faktörlerin öz değerleri ve açıklayıcılık değerleri görülmektedir.

Tablo 2. Faktörler ve Öz değerleri

Faktörler	Gerçek Öz değerleri (eigen value)		
	Öz değeri	Varyans%	Kümülatif%
1	8,045	18,291	18,709
2	4,578	10,445	29,357
3	3,308	7,659	37,051
4	3,163	7,419	44,406
5	2,886	6,623	51,118
6	2,175	5,336	56,175
7	1,951	4,651	60,712
8	1,871	4,255	65,062
9	1,588	3,922	68,757
10	1,517	3,469	72,284
11	1,452	3,319	75,660
12	1,304	2,989	78,691
13	1,233	2,906	81,558
14	1,001	2,468	83,885

Her bir faktör kendi altında birleşen değişkenler ile ilişkilendirilerek +0,4'den büyük korelasyon katsayılarına sahip olan değişkenler yorumlanmıştır. Böylece her bir faktör içinde ilişkili değişkenler belirlenip, yorumlanmıştır. Bundan sonraki kısımda, yalnızca faktör 1,2 ve 3 için ayrıntılı açıklamalara yer verilmiş ve genel değerlendirme ile çalışma sonuçlandırılmıştır.

FAKTÖR I: Kentsel Mekân Algısı- Kenti Okuma

KENTI YAŞAMA-KENT GÖRGÜLÜĞÜ

Kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan bu faktörde katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok değişkenlerle ilişkili olan bu faktör, kenti yaşayabilme ya da kent görgülüğü olarak isimlendirilebilir.

Faktör I, kentteki şehir taşlarının (landmark) ve odak noktalarının tarif edilebilmesi; tarihi yerlerin gezilip görülmesi; kentsel gelişimi yönlendirici kararlarda yönetime destek olunması ve bu konuda özverili davranılması; meclis toplantılarına katılma; planlama kavramına inanma; kentliliğin tanımı ve kentte kendini iyi hissetme gibi değişkenler kullanılarak belirlenmiştir (Tablo 4).

Faktör, toplam varyansın yaklaşık %18,3'ünü açıklamakta ve kentsel mekândaki dağılımı Şekil 1'den izlenmektedir. Sırasıyla, Soğuksu, Gülbaharhatun, Gazipaşa, Cumhuriyet, Yeşiltepe ve Çarşı mahalleleri "faktör1" değerlerinin en yüksek olduğu mahallelerdir (Şekil 1).

Özellikle Soğuksu Mahallesi, konumu itibarıyla kent merkezinden uzakta, ayrı ve bahçeli yapılanmanın ağırlıkta olduğu, daha çok kent merkezinin yoğun ve stresli yaşamından kaçmak isteyen ve göreceli olarak yüksek refah düzeyine sahip ailelerin yaşadığı bir yerleşim yeridir. Gazipaşa, Cumhuriyet ve Çarşı mahalleleri merkezi iş alanı içerisinde bulunan ve kent merkezinde yer alan mahallelerdir.

Bu mahallelerde oturanların yoğun kent trafiği nedeniyle yaya ulaşımını tercih etmesi ve pek çok kent taşının (landmark) da kent merkezine yakın olması nedeniyle, bu mahallelerin faktör değerleri yüksek çıkan mahalleler arasında olmaları doğaldır.

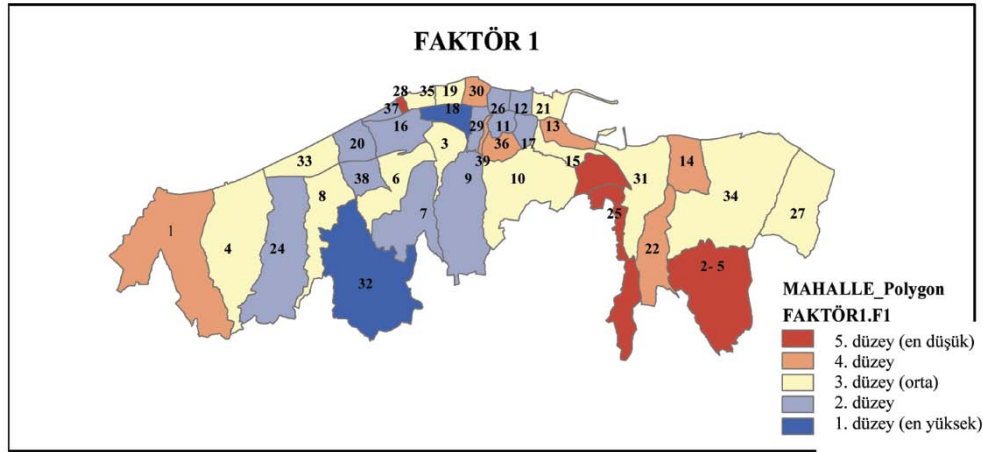
Tablo 3. Faktörlerin İsimlendirilmesi

Faktör	Açıklama Oranı %	Faktör Tanımı
Faktör 1	18,291	Kenti Yaşama/Kent Görgülüğü
Faktör 2	10,445	Sosyal Bağımlılık
Faktör 3	7,659	Kenti Sahiplenme
Faktör 4	7,419	Kenti Denetleme/Gözleme
Faktör 5	6,623	Kentli Olma/Kentlileşme
Faktör 6	5,336	Duyusal ve Sosyal Kentli Kazanımları
Faktör 7	4,651	Kente Karşı Sorumluluk
Faktör 8	4,255	Kentli Örgütlülüğü
Faktör 9	3,922	Kent Bağımlılığı
Faktör 10	3,469	Katılım

Tablo 4. Faktör I'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör yükü
Kentin doğu-batındaki landmarkları bilmek	0,872
Tarihi eserlerini bilmek	0,848
Resmi kurumları bilmek	0,828
Kentsel etkinliklere/programlara düzenli katılmak	0,643
Kentin güneyindeki landmarkları bilmek	0,555
Kentsel gelişime yön verecek bir kararda bireysel katkı vermek	0,467
İletişim sözcük-kavramını sıkça kullanmak	0,444
Düzenli olarak meclis toplantılarına katılmayı istemek	0,429
Kentle hissel bağların kuvvetli olması	0,412
Mülk sahibi olunmasından dolayı kentten ayrılamamak	0,408
Hafta sonlarında sinemaya gitmek	0,403
Değişken	Negatif faktör yükü
Sokağındaki komşuların çoğunu tanımak	-0,453
Mahallede 6-25 yıldır kalmak	-0,557

1 nolu Bostancı, Kaymaklı, Değirmendere, Kurtuluş, 2 nolu Bostancı, 1 nolu Beşirli ve Çömlekçi mahalleleri ise kentte bu faktörün en etkisiz olduğu mahallelerdir. Kent merkezinden uzakta, genelde kırsal yapılaşmanın hâkim olduğu Bostancı mahallesi ve sanayi bölgelerinin içinde yer alan Değirmendere ve Kaymaklı mahalleleri "kenti yaşama" faktörünün en az etkilediği mahallelerdir. Söz konusu mahallelerin daha çok sanayide çalışan işçilerin, işyerlerine yakınlığından dolayı tercih ettikleri alanlar olması ve anketlerden de anlaşıldığı üzere, kent merkeziyle pek fazla ilişki içinde olmayan mahalleler olması nedeniyle, bu mahallelerde kenti okuyamama sorunu ortaya çıkmıştır.

1	1 Nolu Besırlı	11	Cumhuriyet	21	İskenderpaşa	31	Sanayi
2	1 Nolu Bostancı	12	Carsı	22	Kalkınma	32	Soğuksu
3	1 Nolu Erdoğan	13	Comlekçı	23	Kanunı	33	Toklu
4	2 Nolu Besırlı	14	Değirmendere	24	Karşıyaka	34	Üniversite
5	2 Nolu Bostancı	15	Esentepe	25	Kaymaklı	35	Yalı
6	2 Nolu Erdoğan	16	Fatih	26	Kemer kaya	36	Yenicuma
7	3 Nolu Erdoğan	17	Gazipaşa	27	Konaklar	37	Yenimahalle
8	Aydınlıkevler	18	Gulbaharhatun	28	Kurtulus	38	Yasıltepe
9	Bahçecik	19	Hızırbey	29	Ortahisar	39	Zafer
10	Boztepe	20	Inonu	30	Pazarkapı		

Şekil 1. Faktör I'in mekânsal dağılımı

FAKTÖR II: Biz Olma/Toplum Bilinci-Komşuluk Hissi

SOSYAL BAĞIMLILIK

Daha çok ben bilincinden, biz bilinci boyutuna erişmenin göstergesi olan “faktör II”, kişinin sosyal yaşamdaki konumunu, kentte yardımlaşma, mahalle güzelleştirme derneğine katılma, komşularla iletişim, komşularını tanıma ve kenti sevmeye değişkenlerinden oluşmaktadır (Tablo 5). Biz bilincine erişme, topluluk hissine sahip olma ve komşuluk ilişkileri, “faktör 2”nin bileşenleri oluşturur.

Yaklaşık %10,5 açıklayıcılık oranına sahip olan “faktör II”, Cumhuriyet, Üniversite, 2 nolu Bostancı, Karşıyaka, Fatih ve Bahçecik mahallelerinde öne çıkmaktadır (Şekil 2).

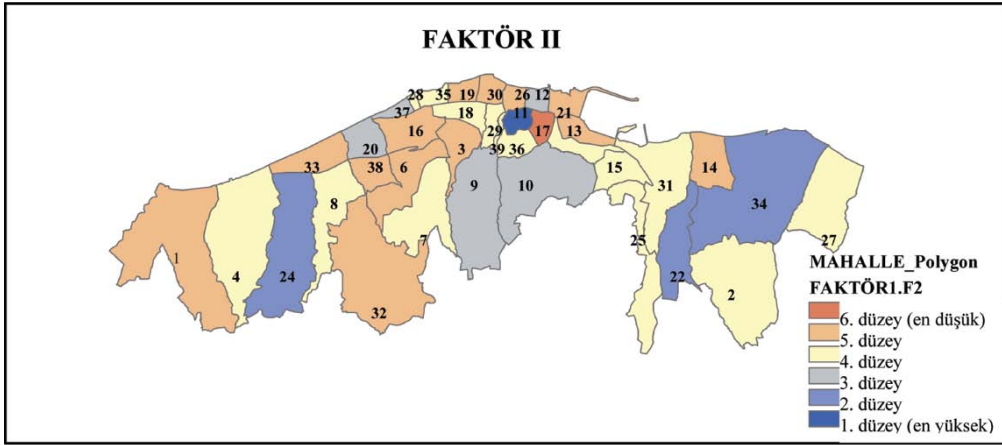
Cumhuriyet mahallesinin kentin ilk kurulduğu dönemden bugüne köklü bir yapısı olması, mahallede ev sahipliği oranının yüksek olması, komşuluk ilişkileri ve topluluk bilinci yönünden olumlu etkenlerdir.

Üniversite mahallesi ise, üniversite kampüsünü kapsayan bir mahalledir ve genelde yüksek eğitim düzeyi ve kurumsal birlikteliğin yoğun yaşandığı alanlardır. Karşıyaka ve 2 nolu Bostancı mahalleleri diğer mahallelere göre sonradan kentsel nitelik kazanan alanlar olup bu mahallelerde kırsal yaşam biçiminin vazgeçilemezlerinden olan; dayanışma, komşuluk ve birliktelik hissi oldukça yoğun şekilde gözlenebilir.

Gazipaşa, İskenderpaşa mahallerinde merkezi iş alanları ile konut alanlarının sürekliliğinin kesilmesi; Kalkınma mahallesinin üniversiteye yakınlığı nedeniyle daha fazla öğrenci ağırlıklı yerleşim merkezi haline gelmesi; Soğuksu mahallesinin müstakil yapıları nedeniyle komşuluk ilişkileri bağlamındaki eksikliklerin nedenleri arasında sayılabilir.

Tablo 5. Faktör II'ye yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör Yüğü
Yardım isteyebileceği dostlarının çoğu bu kentte olması	0,835
Güçlü sosyal ilişkilere sahip olma	0,804
Mahallesini güzelleştirme derneğinde aktif çalışmak istemek	0,646

Şekil 2. Faktör II'nin mekânsal dağılımı-faktör yüzeyleri

FAKTÖR III: Kent Kökenli-Kente Bağımlı Olma

“KENTİ” SAHİPLENME

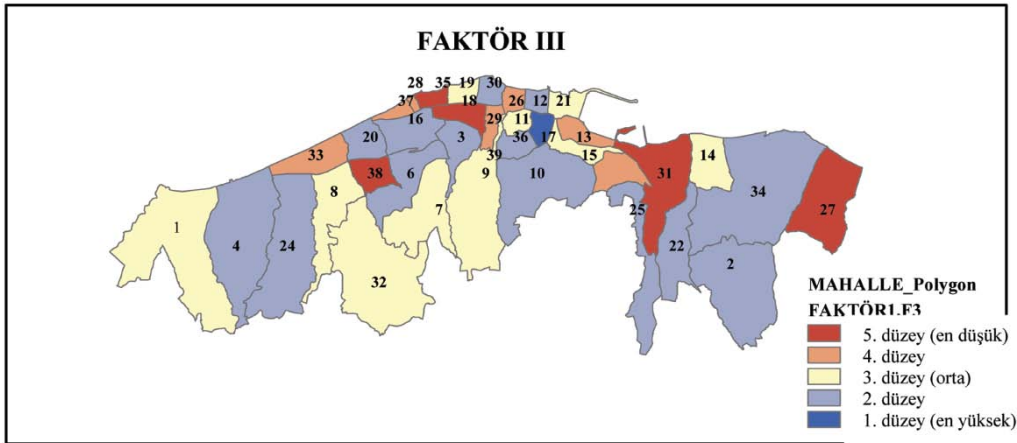
Kentte kalış süresinin uzunluğu, belediye hizmetlerinin yetersizliğinin farkında olma, şikâyet edebilme, kenti sevme, belediye meclis toplantılarına katılabilme, kenti evi gibi benimseme gibi faktörlerin pozitif yönde etkilerken; sosyal bağları olmayınca kentte kendini yabancı hissetme “kenti sahiplenme” faktörünü negatif etkilemekte ve bu faktör toplam varyansın %7,7 kentlilik bilincinin açıklanmasına yardımcı olmaktadır (Tablo 6).

Gazipaşa, Kemerkaya, Pazarkapı, 2 nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinde “faktör III” yükü değerleri daha yüksektir. Buna karşın Gülbaharhatun, Konaklar, Sanayi, Yalı, Yeşiltepe, Çömlekçi ve Kurtuluş mahallelerinde kenti sahiplenme zayıftır (Şekil 3).

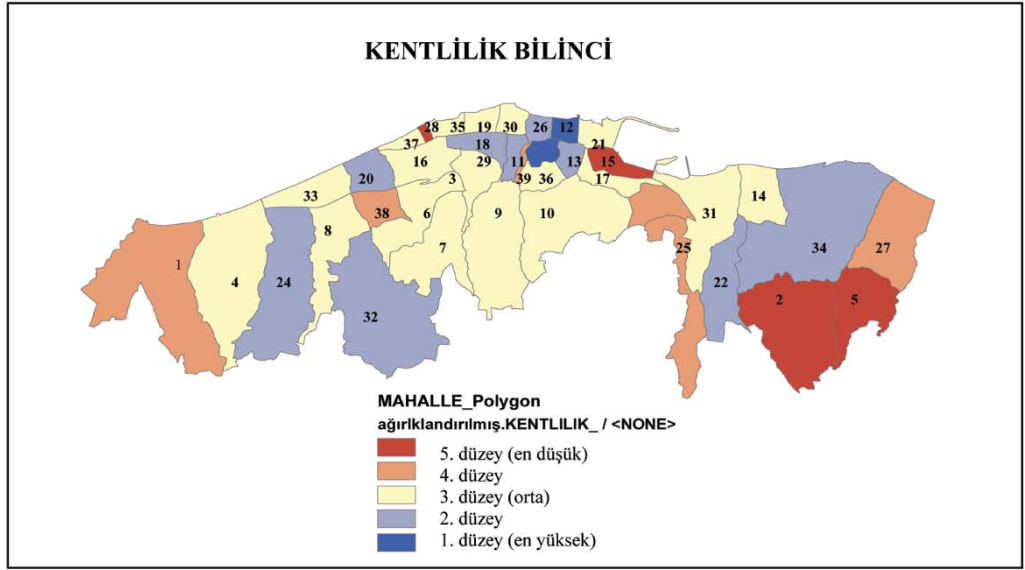
Özellikle Gazipaşa, Kemerkaya ve Pazarkapı mahallelerinin kentin en eski mahallelerinden olması, 2nolu Beşirli ve İnönü mahallelerinin de sosyal donatı ve kentsel hizmetler bakımından üst düzey mahalleler olmaları nedeniyle mahalle memnuniyetinin kent memnuniyetine dönüşmesi neden olarak gösterilebilir.

Tablo 6. Faktör III'e yüklenen değişkenler

Değişken	Faktör Yükü
Kentte kalış süresi	0,565
Belediye hizmetlerinin yetersizliğinden şikâyet edebilmek	0,559
Kenti sevdiği için kentten ayrılamamak	0,507
Değişken	Negatif
Sosyal bağları olmayınca kendini kentte yabancı hissetmek	-0,876

Şekil 3. Faktör III'ün mekânsal dağılımı-faktör yüzeyleri

Şekil 4. Kentlilik bilincinin mekânsal dağılımı

Faktör Skorların Ağırlıklandırılması Yoluyla Kentlilik Bilinci Düzeyinin Belirlenmesi

Analiz sonucunda elde edilen faktör değerlerinin (skorlar), faktörün toplam varyansı açıklama oranları ile çarpılması ile “ağırlıklandırılmış faktör değeri” elde edilmiştir. 10 faktör için yapılan bu işlem sonucunda hesaplanan değerler toplanarak “ağırlıklandırılmış toplam faktör değeri” elde edilmiştir. Böylece her mahallenin toplam bir faktör değeri (score) hesaplanmıştır. Toplam kentlilik bilinci faktör değerlerinin Trabzon kentindeki mekânsal dağılımları ise Şekil 4 ve 5’de gösterilmiştir.

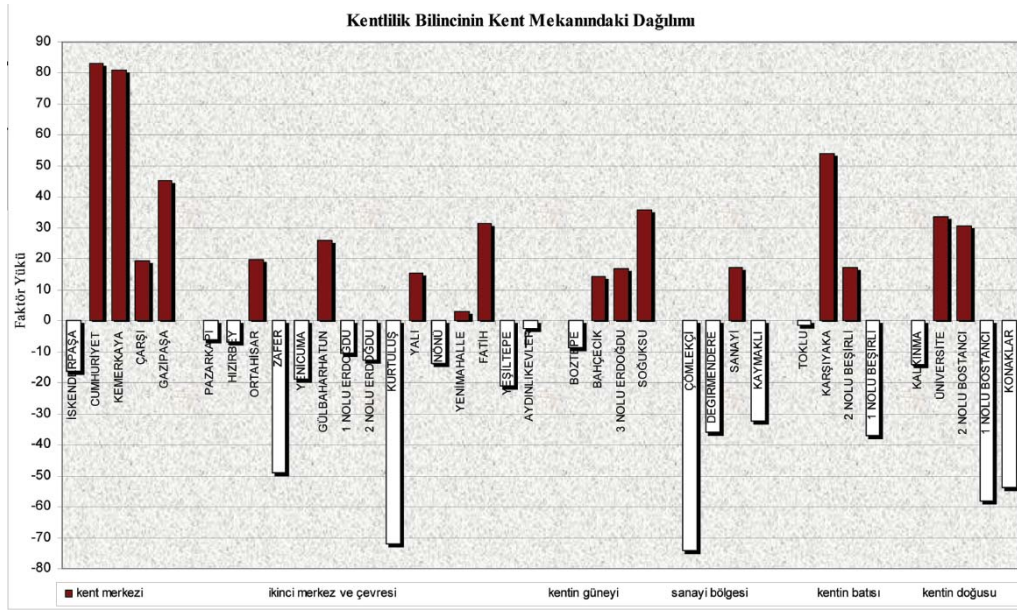
İlk sırada yer alan iki mahallenin kent merkezinde yer alması oldukça ilgi çekici bir sonuçtur. Kentlilik bilinci düzeyleri negatif değerlerde olan mahallelere baktığımızda ise, en alt sırada Sarp sınır kapısının açılmasının ardından değişen işlevsel yapısı ve dokusu ile Çömlekçi mahallesi ile birlikte, yetersiz altyapısı ve sosyal donatısı nedeniyle yaşam kalitesinin düşük olduğu Zafer mahallesi yer almaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Ağırlıklandırılmış toplam faktör yüklerinin yoğunlaştığı mahalleler

FAKTÖR DEĞERLERİ	MAHALLELER
83,09	CUMHURİYET
80,90	KEMERKAYA
53,80	KARŞIYAKA
45,24	GAZİPAŞA
35,63	SOĞUKSU

33,61	ÜNİVERSİTE
31,40	FATİH
30,73	2 NOLU BOSTANCI
25,94	GÜLBAHARHATUN
19,59	ORTAHİSAR
19,53	ÇARŞI
17,29	SANAYİ
17,19	2 NOLU BEŞİRLİ
16,67	3 NOLU ERDOĞDU
15,42	YALI
14,32	BAHÇECİK
2,84	YENİMAHALLE
1,61	ESENTEPE

FAKTÖR DEĞERLERİ	MAHALLELER
-1,25	TOKLU
-2,55	AYDINLIKEVLER
-5,98	PAZARKAPI
-6,91	HIZIRBEY
-8,67	BOZTEPE
-10,35	1 NOLU ERDOĞDU
-12,66	2 NOLU ERDOĞDU
-13,69	İNÖNÜ
-14,05	KALKINMA
-16,37	İSKENDERPAŞA
-18,92	YENİCUMA
-20,92	YEŞİLTEPE
-32,33	KAYMAKLI
-35,92	DEĞİRMENDERE
-37,07	1 NOLU BEŞİRLİ
-49,11	ZAFER
-53,86	KONAKLAR
-58,17	1 NOLU BOSTANCI
-72,01	KURTULUŞ
-74,00	ÇÖMLEKÇİ

Şekil 5. Kentlilik bilinci faktörünün kent mekânındaki dağılımı

1. düzey mahalleler Cumhuriyet, Kemer-kaya
2. düzey mahalleler: Karşıyaka, Gazipaşa
3. düzey mahalleler: Soğuksu, Üniversite, Fatih, 2 nolu Bostancı
4. düzey mahalleler: Gülbaharhatun, Orta-hisar, Çarşı, Sanayi, 2 nolu Beşirli, 3 nolu Erdoğan, Yalı
5. düzey mahalleler: Bahçecik, Yeni mahalle, Esentepe mahalleleridir.

Mekânla, o mekânın kullanıcısı arasındaki sosyal bağların zayıflığı, kentlilik bilinci düzeyinin düşük çıkması neden olur. Örneğin; ankete katılanlara sorulan “Hangi mahallede yaşamak isterdiniz?” sorusuna verilen yanıtlarda ilk sırada yer alan 1 nolu Beşirli mahallesi, kentin prestij mahallelerinden biri olarak bilinmesine karşın, planlamadaki başarısızlık, kentin eski dokusundan oldukça farklı olan yapılaşması ve gelir durumu iyi kesimlerin yaşadığı yalıtılmış, komşuluk ilişkilerinden yoksun, yalnız bir mahalle olması nedeniyle kentlilik bilinci düzeyinin en düşük düzeyde olduğu mahallelerden biridir.

Kentlilik Bilinci Düzeyi Yüksek Bireylerin Sosyo-Ekonomik Özelliklerinin İrdelenmesi

Kentlilik bilincinin kent mekânındaki dağılımı, haritalar ile görselleştirilerek, bilinçli bireylerin

kentsel alandaki dağılımları ve yaşam alanları irdelenmiştir. Bir sonraki adım ise, bilinçli bireylerin yaşadıkları kentsel çevrenin niteliği değil, sahip oldukları sosyo-ekonomik özelliklerin sorgulanmasıdır.

Bireylerin örnek olay (‘case’) olarak alındığı bu analizde, belirlenen her bir faktörün, toplam varyans içindeki açıklayıcılık oranlarına göre faktör skorlarının ağırlıklandırılması ile deneklere yüklenen toplam faktör değerleri bulunmuştur. Bu işlem sırasında öncelikle her faktör değeri, söz konusu açıklayıcılık oranı ile çarpılır ve daha sonra tüm faktörler için yapılan bu işlem sonucunda elde edilen değerler toplanarak yeni bir değer bulunur. Bu değerlerin “Z-score”ları alınarak standart değerler (yaklaşık +5 ve -5 arasında değişmektedir) elde edilmesi işlemi ile süreç sonuçlandırılır. Böylelikle aynı çalışmanın başka kentlerde yapılması sonucunda elde edilecek değerlerin karşılaştırılmasına olanak sağlanmıştır. Söz konusu değer, deneklerin “kentlilik bilinci düzeyi (KBD)”dir.

Tablodan izlenen oranlar, kentlilik bilinci düzeyi üst düzeyde olan bireylerin, sosyo-ekonomik özelliklerinin kendi içindeki oranlarıdır. Buna göre, SSK’lı bireylerin %21,84’ünün ve refah düzeyi iyi ve çok iyi olan bireylerin %56,63’ünün yüksek bilinç düzeyine sahip olduğunu görülmektedir (Tablo 8).

Tablo 8. Kentlilik Bilinci Düzeyi Yüksek Bireylerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

SOSYO-EKONOMİK DURUM			BİLGİLENME VE DİĞER DEĞİŞKENLER		
DEĞİŞKEN	Seçenekler	Toplam içindeki Oranı	DEĞİŞKEN	Ölçütler	Toplam içindeki Oranı
KONUT TİPİ	Müstakil	27,63%	İNTERNET	Hiç	16,46%
	Apartman	21,83%		Çok seyrek	15,33%
	Gecekondu	7,14%		Bazen	15,21%
	Site İçinde Müstakil	15,63%		Sık sık	21,11%
	Site İçinde Apartman	14,22%		Her gün	25,28%
YAŞ	15-19	18,18%	YEREL GAZETE	Hiç	14,13%
	20-29	23,94%		Ara sıra	19,63%
	30-39	14,13%		Bazen	20,66%
	40-49	16,14%		Gün aşırı	24,68%
	50-59	26,04%		Her gün	29,38%
	60-69	22,06%	ULUSAL GAZETE	Hiç	4,76%
	+ 70	50,00%		Çok seyrek	12,68%
CİNSİYET	Kadın	16,37%		Bazen	17,14%
	Erkek	25,22%		Gün aşırı	21,21%
		Her gün	27,01%		
MEDENİ DURUM	Evli	85,4%	YEREL MEDYA	Hiç	17,50%
	Bekâr	85,4%		Çok seyrek	16,67%
	Dul	85,4%		Bazen	18,92%
GELİR DURUMU	0-300 YTL	17,74%		Gün aşırı	21,33%
	300-500 YTL	23,05%	Her gün	26,95%	
	550-750 YTL	24,05%	ULUSAL MEDYA	Hiç	16,46%
	800-1000 YTL	28,00%		Çok seyrek	15,33%
	1000-3000 YTL	28,21%		Bazen	15,21%
	+3000 YTL	23,53%		Gün aşırı	21,11%
ARABA SAHİPLİĞİ	Araba Yok	54,6%	Her gün	25,28%	
	Araba Var	44,4%	ORJİNİ/GELDİĞİ YER	Kent	20,90%
MESLEK	Öğrenci	20,25%		İlçe	21,00%
	Ev Hanımı	17,42%		Köy	22,81%
	Emekli	23,29%		Ülke	15,38%
	Ticaret ve satış personeli	25,12%	KENTTE KALIŞ SÜRESİ	0-5 yıl	10,92%
	Öğretmen	11,36%		6-15 yıl	12,75%
	Memur	20,79%		16-25 yıl	25,29%
	İşçi	26,23%		26-35 yıl	25,98%
	İlim ve teknik elemanlar	30,30%		36-45 yıl	30,52%
		46-55 yıl		31,14%	
EĞİTİM DÜZEYİ	Okur-yazar değil	7,14%	+56 yıl	16,66%	
	Okur-yazar	12,50%	AİLE KAÇ KİŞİ	0-3 kişi	15,38%
	İlkokul	20,79%		4-5 kişi	22,39%
	Ortaokul	24,88%		6-7 kişi	20,25%
	Lise	22,30%			
	Üniversite	19,16%	TRABZON'DA DOĞAN	0-2 kişi	15,13%
	Yüksek Lisans	11,76%		3-4 kişi	21,95%
Doktora	37,50%	5-6 kişi		26,15%	
KONUT DURUMU	Kendimize Ait	24,94%	7-8 kişi	25,86%	
	Lojman	2,22%			
	Kira	17,91%	MAHALLEDE KALIŞ SÜRESİ	-1yıl	3,7%
SOSYAL GÜVENLİK	Emekli Sandığı	17,73%		1,5-3,5 yıl	7,1%
	SSK	21,84%		4-8 yıl	19,3%
	Bağkur	27,84%		9-13 yıl	19,0%
	Yeşil Kart	15,00%		14-24 yıl	25,4%
	Özel Sigorta	30,77%		25-35 yıl	13,6%
	Hiç Biri	18,52%		+36 yıl	10,5%
REFAH DÜZEYİ	Çok Kötü	13,64%	KENTLİLİĞİN TANIMI	Doğmak	8,1%
	Kötü	21,79%		Yaşamak	14,9%
	Orta	18,13%		Haberdar olmak	7,1%
	İyi	25,05%		Korumak	13,9%
	Çok İyi	31,58%		Denetlemek	51,9%

Sosyo-ekonomik duruma ilişkin bu irdelemede, deneklerden SSK, Bağ-Kur ve özel sigortaya sahip olanların öne çıktığı, Emekli Sandığı ile devlet güvencesinde olan memurların ise çok etkin olmadıkları izlenmektedir. Bu noktada, SSK'lıların sendika kurumsal yapıları çerçevesinde daha örgütlü oldukları ve bu nedenle bilinçlilik düzeylerinin yüksek olduğu söylenebilir. Eğitim düzeyleri irdelendiğinde ise, kentlilik bilincinde ön plana çıkan grup %35lik bir oran ile doktora düzeyinde eğitime sahip olanlarken, okuma yazma bilmeyenlerin ise sadece %7'sinin kentlilik bilinci düzeyinin yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu karşılaştırma eğitimin önemini ortaya koymaktadır. İlim ve teknik elemanlar, ticaret ve satış personeli, emekliler ve işçiler (SSK) bilinç düzeyleri bakımından öne çıkan meslek gruplarıdır. İlim ve teknik elemanlarının kültürel düzeyleri, ticaret ve satış personelinin özellikle kent merkezinin etkin kullanıcıları olması nedeniyle daha bilinçli oldukları düşünülmektedir.

Ev ve araba sahipliği, refah düzeyi ile ilişkili görülmektedir. Bu bağlamda hem gelir durumu (800 YTL-3000YTL), hem de refah düzeyi "iyi ve çok iyi" olanların daha yüksek oranda kentlilik bilincine sahip olması, çalışmamızın varsayımlarını destekleyici niteliktedir. Kentlinin yaşam standartları arttığında, belirli bir refah ve gelir düzeyine eriştiğinde yaşam çevresiyle olan ilişki düzeyi de artacaktır. Bu bağlamda maddi anlamda sıkıntı çekmeyen, sosyal güvencesi olan deneklerin, kentlerine karşı daha duyarlı olmaları, yaşam çevrelerini iyileştirici, gelişimini yönlendirici faaliyetlerde bulunmaları beklenebilir.

Site içi yerleşmelerin (%30) ve müstakil yerleşmelerin (%27) konut tipleri içinde öne çıkması, planlı ve yaşam standardı yüksek yaşam çevrelerinin oluşturulması ve bu çevrelerde yaşamının önemini ortaya koymaktadır.

Ailenin neredeyse tüm bireylerinin Trabzon'da doğmuş olması, mahallede kalış süreleri (14-24 yıl yaşama süresi %25 oranında) ve kentte kalış süresinin (36-55 yıl kalış süresi %61 oranında) fazla olması, mekân bağımlılığının yüksek olmasında etkilidir. Dolayısıyla mekân aidiyetinin; hem faktör analizinde belirleyici faktörlerden biri olması, hem de yazındaki değerlendirmeler

ve anket sonuçlarının örtüşmesi oldukça önemli bir buldu olarak görülmektedir.

Bireylerin sosyo-ekonomik özellikleri dışında bazı alışkanlıkları da bilinçlenme ile doğrudan ilişkilidir. Kentlilik bilinci düzeyi ile doğrudan ilişkisi olduğu tahmin edilen yerel gazete ve medyadan kent haberlerini izleme ve takip etme de önemli bir değerlendirme ölçütüdür. Bu sonuçlar da, kentlilik bilinci ve yerel bilinçlenme ilişkisinin önemini ortaya koymaktadır. Bunun dışında ulusal gazete ve medyayı takip etmek de önemli bir diğer göstergedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Kentlilik bilinci gibi soyut bir olgunun nasıl ölçülebileceği, bileşenlerinin neler olduğu ve yaşanan kentle/mahalle ile ilişkisi Trabzon kenti örneğinde sorgulanmıştır. Sonuçlar, yazın bulgularını destekleyici ve tamamlayıcı niteliktedir. Başka kentlerde de uygulanabilecek olan bu tür bir ampirik çalışmanın, kentlilik bilincinin mekânsal bileşenlerini ortaya koyma potansiyelini, planlama disiplinine önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Faktör analizi ile erişilen bulgular, varsayımlarımızı destekler nitelikte olup, bu doğrultuda istatistiksel olarak güvenilir sonuçlar vermektedir. Bunlar:

- En yüksek kentlilik bilinci faktör değerine sahip olan; Kemer kaya, Cumhuriyet ve Gazipaşa mahallelerinin kentin ilk yerleşim alanları olması, mekân aidiyetinin kentlilik bilincinde ne derece önemli olduğunu ortaya koymaktadır.
- Kent görgülülüğü faktörü, kentsel mekân algısı ve kenti okuyabilme özelliklerini yansıtan, katılımdan kentsel davranışa, planlamadan kentsel kazanımlara kadar pek çok bileşeni içinde barındıran bir faktördür (toplam varyansın %18,3'unu açıklamaktadır). Kentsel tasarım bağlamında; kimlikli, okunabilir mekânların oluşturulmasıyla, yaşayanların mekân algısı ve dolayısıyla kent görgülülüğünün (faktörün) toplumundaki ağırlığı artacaktır.
- Bireyin algılama düzeyine etki edecek yeni uyarıcılara, "kimlikli mekânlara" ihtiyaç vardır. Türdeş olmayan kentlere, homojen olmayan kentlilere bir zenginlik olarak bakılmalıdır.

- Komşuluk hissini gelişmesi konusunda ise planlamanın, mekândaki fiziksel aktivitelerle sosyal aktiviteleri de düzenleme gücü olduğu bilinmektedir. Bu yaklaşımla komşuluğu güçlendirecek düzenlemelere ağırlık verilmesi, mekân bağımlılığını ve toplum hissi duygusunu arttıracaktır.
- Kenti sahiplenme, kentle duygusal ve sosyal bağların kurulması, mekânla ilişkide olma (bağımlılık faktörleri), bireyin planlama sürecinde söz sahibi olması, tasarım aşamasında mekânsal belleği güçlendirici, tarihi ve duygusal bağları olan mekânlara karşı duyarlı davranmanın gerekliliğini göstermektedir.
- Kentli davranışları kazanma, kente karşı sorumluluğunun farkında olma, kentlilik bilinci üzerinde etkin faktörlerdendir. Kentin yerleşik kültür yapısı ve karakteristiği bu tür kazanımlar için pozitif katkıdır. Hem kentte yaşayanların, hem de kente yeni gelenlerin bu konuda bilgilendirilmesi, eğitilmesi ve yönlendirilmesinin önemi üzerinde durulmalıdır.
- Sosyal çevre edinme ve örgütlenme faktörleri, bilinci gelişen bir kent toplumunda, doğal olarak gelişecek sürecin bir parçasıdır. Haklarının farkında olan her birey/toplum, Habitat II’de ortaya konan “kentli bağlılığı” kavramının özüne uygun olarak, birlikte doğruya erişme, ortak iyiye katkıda bulunma sorumluluğu taşıyarak, sosyal çevre edinerek örgütlenmeye ve sorumlulukları paylaşmaya yönelecektir.
- Kentlilik bilincinin yüksek olabilmesi için bireylerin, öncelikle mekân aidiyetlerinin güçlü olması gerekmektedir. Kent ve kentli arasındaki bağ ne kadar güçlü ise kentlerin gelişimi, korunması ve denetimi de o derece başarılı olacaktır.” varsayımı böylelikle doğrulanmaktadır.

Genel bir değerlendirme yaparsak; görselleştirilen faktör yüzey haritalarından; bilinçliliğin, bireysel eğitim düzeyinin ve sosyal statünün mekânsal farklılıkları izlenebilmektedir. Kentsel olgulara, kentin planlanmasına ve plan uygulamalarına katkı koymak; ve bu tavrı yaşadığı çevreden

entin geneline doğru yaygınlaştırmak ve kente duyarlı, kentlilik bilincine sahip kentlilerin sosyal sorumluluğudur.

“Kentlileşmenin, kentli bir davranış biçimi olan katılımcı davranışı ortaya çıkarması beklenebilir. Bireylerin kent yaşamında, yaşamlarını etkileyecek kararlara tepki göstermeleri, kentsel hizmetlerden yararlanma ve örgütlenme düzeyleri kentlilik bilincinin göstergelerindedir” (Güçlü, 2002).

Kentte yaşadığının farkında olan, yaşadığı yeri özümseyen, benimseyen, kente karşı sorumluluklarının ve kentte sahip olduğu haklarının bilincinde olan etkin bireylerin varlığı, nitelikli, kimlikli mekânların oluşumuna yön verecek ve bundan da toplum yararı sağlanacaktır.

Kaynaklar

- BALCI, A. (2003) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler, Pegem Yayınevi, Ankara.
- ÇAKILCIOĞLU, N., TEKKÖKOĞLU, T., FARUK, Ö., ÇAKILCIOĞLU, M. (2003) Nasıl Bir Şehircilik?, [http://www.kentli.org/makale/nasil.htm], erişim 6 Şubat 2003.
- ERSOY, M. (2007) Kapsamlı Planlama Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Bugünü, Ersoy, M (der) Kent Planlama Kuramları, İmge Yayınevi, Ankara, s: 115-170
- GEDİKLİ, B (2007) Stratejik Mekansal Planlama: Planlamada Yeni Arayışlar, Yöntemler ve Teknikler, Melih Ersoy (der); Kent Planlama Kuramları, İmge Yayınevi, Ankara, s: 229-278
- GÜÇLÜ, S. (2002) Kentlileşme ve Göç Sürecinde Antalya’da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci, T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Yayınları, Ankara
- JOSEPH, F., HAIR, JR. E.A., ROLPH, L.T., RONALD, C.B., WILLIAM. (1992) Multivariate Data Analysis, Macmillan Publishing Company, a Division of Macmillan, Inc., Third Edition. New York, U.S.A.
- TYLOR, P. J. (1977) Quantitative Methods in Geography, An Introduction to Spatial Analysis, Houghton Mifflin Comp., U.S.A.
- VURAL, M. R. (2002) Kent ve İnsan, 2023 Dergisi, sayı:10, s: 9-13.

Derleyen: Mehmet Nazım Özer
mnazimoz@gmail.com

URLA-ÇEŞME-KARABURUN YARIMADASI ULUSAL FİKİR YARIŞMASI

Düzenleyen Kuruluş İzmir Büyükşehir Belediyesi

ŞARTNAMEDEN

Yarışmanın Amacı Ve Kapsamı

Mimarlık, Peyzaj Mimarlığı, Mühendislik, Kentsel Tasarım Projeleri Şehir ve Bölge Planlama ve Güzel Sanat Eserleri Yarışmaları Yönetmeliği kapsamında Güzelbahçe, Urla, Seferihisar, Karaburun, Çeşme İlçelerini ve yakın çevresini kapsayan alanda bir fikir yarışması açılmıştır.

İzmir Metropoliten Alanının Batı Bölgesini oluşturan Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadasında, bütüncül bir yaklaşımla doğal kültürel değerleri yaşatarak koruyacak ve Yarımada'nın potansiyel değerlerini geliştirecek, yerel kalkınmaya esas bir fikir yarışmasıdır.

Amacı;

Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası, doğal ve kültürel değerleri, özel nitelikli coğrafyası ve İzmir Anakentine yakınlığı yönünden incelendiğinde; çok önemli ve ayrıcalıklı, ancak bir o kadar da hassas ve kırılgan özelliklere sahiptir.

Yörenin, ayrıcalıklı doğal ve kültürel nitelikleri arasında; bir çok koy, doğal liman ve eşsiz doğal plajları barındıran kıyıları, değişken topografik yapısı, termal kaynakları, yöresel rüzgârların yarattığı biyoklimatikonfor, peyzaj estetiği açısından üstün nitelikli mekanları, doğal bitki örtüsü çeşitliliği, soyu tükenme tehlikesi altında bulunan yaban hayvanlarına habitat oluşturan Önemli Doğa Alanları (ÖDA), zengin tarihsel dokusu ve arkeolojik nitelikleri, geleneksel kent dokusu ve yöresel mimarlık değerlerine sahip yerleşim alanları, antik dönemlere kadar uzanan zeytin ve bağ kültürü yanında, yöreye özgü tarım deseni ve çeşitli deniz ürünleri yer almaktadır.

Ülkemiz kıyılarında yaşanmış ve yaşamakta olan çevresel tahribata rağmen, Yarımada, büyük ölçüde günümüze dek korunabilmiştir. İzmir Metropoliten, Ege Bölgesinin ve tüm ülkemizin doğayla buluşabileceği nadir ve özel bir alan olan Yarımada, görelî korunmuşluğuna karşın, anılan değerlerini kaybetme tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Yöre, İzmir Metropoliten Alanındaki kentsel yayılmanın etkilenme bölgesi olup; bu durum, yörede doğal ve kültürel değerler üzerinde baskı oluşturmakta ve bazı lokalitelerde (özellikle ikinci konut yapılaşmalarının yoğunluk kazandığı kesimlerde), giderek onarılması güç, hatta olanaksız sorunlara neden olmaktadır.

Yukarıda açıklanan doğal ve kültürel ayrıcalıklı nitelikler, antropojenik etkiler ile yörenin hassas dengeleri bir arada değerlendirildiğinde; Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nın geleceği, koruma temelli yerel kalkınma çabalarının başlatılmasına ve/veya geliştirilmesine bağlıdır.

Bu kapsamda Yarışmanın amacı, Yarımada'nın geçmişten gelen tüm değerlerini zenginleştirerek geleceğe aktarmaya ve yerel kalkınmayı sağlamaya yönelik önerileri elde etmek ve kamuoyunda bu Yarımada'ya yönelik duyarlılığın gelişmesine katkıda bulunmaktır.

Genel, bütüncül ve dengeli bir gelişmeye yönelik ilke ve önceliklerin belirlenmesine temel olması istenen Yerel Kalkınmaya Esas Ulusal Fikir Yarışması;

• Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nın geleceği hakkında kamusal değerler, insan yaşamı, toplumun uzun erimli hedefleri ve yaşamın sürdürülebilirliği doğrultusunda, mevcut yaklaşımlara ve uygulamalara farklı bir perspektif sunma,

• Sorunların zamanında ve doğru teşhis edilebilmesi, gereksinimlerin karşılanması, doğal ve kültürel çevreyi koruyarak ve zenginleştirerek tahrip etmeden, yerel kalkınmanın ve yerleşim alanlarının yaşanabilirliğinin artırılmasına katkıda bulunacak çözümleri tartışma, amaçlarını taşımaktadır.

Bunların yanı sıra; bilimsel düşünce, öngörü ve tezlerin elde edilmesine yönelik fikir zenginliğinin oluşmasına katkıyla birlikte, ilgili meslek ve uzmanlık mensupları arasında ortaya çıkacak etkileşim ortamı aracılığıyla, Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nın korunmasına yönelik duyarlılığın artırılması hedeflenmektedir.

Öte yandan söz konusu Yarımada'nın; İzmir Metropoliten Alanındaki kentsel büyüme-yayıma süreçlerinden ve ulusal / uluslararası gelişmelerden doğrudan etkilenen ve etkilenecek bir konumda bulunmasının, gerek coğrafi gerekse sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamda İzmir'le adeta tam bir yazgı birliği içinde geleceğe hazırlanmasının, özellikle turizm, rekreasyon, doğal yaşamla buluşma ve Ege Uygarıklarıyla bütünleşen bir kıyı metropolü olarak tarih ve çevreyle uyumlu bir gelecek kurgusu içinde yaşama şartlarının sağlanması gerekliliğinin, "tek" ve "eşsiz" değerleri barındıran çok özel bir coğrafyaya sahip oluşunun, tüm katılımcılar tarafından dikkat ve özen içinde değerlendirilmesi ve bu çerçevede de yarışmayla elde edilmesi hedeflenen fikir ve öngörülerin, kuşaktan kuşağa aktarılacak kalıcı ve yol gösterici bir misyon üstlenmesi beklenmektedir.

Yarışma konusu kapsamında üretilecek fikirler; yarışmacıların alana yönelik vizyonu, benimsedikleri amaç, hedef ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli proje/fikir önerilerinin yer aldığı, gerektiğinde pilot uygulamalar ile geleceği şimdinden yönlendirme ya da vizyonu güvenceye alma amacını içeren, müdahale ya da "zon" tanımlamalarına da yer veren, yol gösterici nitelikte bir çalışma olmalıdır.

Yarışmanın Hedefi

Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadasındaki doğal ve kültürel değerlerin korunmasıyla yerel kalkınmayı sağlamak yarışmanın hedefidir. Bu hedef ışığında;

- Koruma ve yerel kalkınma öneri/önerilerinin belirlenmesi,
- Kamu yararı ve kuşaktan kuşağa toplumsal öncelikler ile ulusal çıkarlar esas olmak üzere; ekolojik zenginliklerin, tarihsel kimlik ve turistik değerlerin yaşatılarak korunması, kentlilik ve çevre bilinci içinde yöre sakinlerinin ve yerli-yabancı konukların sosyal, kültürel ve turizm faaliyetlerinde birliklerini sağlayacak ve bu çok özel coğrafyanın doğal ve kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarmanın temel ilke ve hedeflerinin belirlenmesine yönelik öneri/önerilerin geliştirilmesi, beklenmektedir.

Yarışma niteliği gereği disiplinler arası bir ekip çalışması gerçekleştirilmektedir. Ekiplerin diğer uzmanlıklarla da desteklenmesi tercih edilecektir.

Jüri Üyeleri ve Raportörler

Danışman Jüri Üyeleri

Ali Rıza GÜLERMAN: İzmir Büyükşehir Belediyesi, Gn. Sek. Yrd.

Öktay EKİNCİ: İzmir Büyükşehir Belediyesi, Başkanlık Danışmanı

Tankut ÜNAL: İzmir 1 Nolu KTVK Bölge Kurulu Başkanı

Toğra ÇİLİNGİR: Şehir Plancıları Odası İzmir Şubesi Başkanı

Hasan TOPAL: Mimarlar Odası İzmir Şubesi Başkanı

Erhan Vecdi KÜÇÜKERBAŞ: Peyzaj Mimarları Odası İzmir Şb. Bşk.

Kamil Okyay SINDİR: Ziraat Mühendisleri Odası İzmir Şubesi Başkanı

Asli Jüri Üyeleri

Prof. Dr. Uygun AKSOY: Ziraat Mühendisi, EÜ, Ziraat Fak.

Doç. Dr. Renan Funda BARBAROS: Ekonomist, EÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fak.

Prof. Dr. Orcan GÜNDÜZ: Mimar, DEÜ, Mimarlık Fak.

Prof. Dr. Belgin HOŞSU: Su Ürünleri Uzmanı, EÜ, Su Ürünleri Fak.

Doç. Dr. Semahat ÖZDEMİR: Şehir ve Bölge Plancısı, İYTE, Mimarlık Fak. (Jüri Başkanı)

Prof. Dr. Mehmet Bülent ÖZKAN: Peyzaj Mimarı, EÜ, Ziraat Fak.

Prof. Dr. Alp TİMUR: Ekonomist, Turizm Uzmanı, DEÜ, İktisadi ve İdari Bilimler Fak.

Yedek Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Mustafa BOLCA: Ziraat Mühendisi, EÜ, Ziraat Fak.

Doç. Dr. Şerif HEPCAN: Peyzaj Mimarı, EÜ, Ziraat Fak.

Yrd. Doç. Dr. Hayat ÜNVERDİ: Şehir ve Bölge Plancısı, DEÜ, Mim. Fak.

Yrd. Doç. Dr. Ebru YILMAZ: Mimar, İYTE, Mim. Fak.

Teknik Danışman

Yarışma süresince profesyonel ve teknik ekip arasındaki koordinasyonun sağlanması ve Yarışmanın her açıdan organizasyonunun yapılması, İzmir Büyükşehir Belediye'si adına, İmar ve Şehircilik Daire Başkanı, **Fügen SELVİTOPI** ve Tarım, Park ve Bahçeler Daire Başkanı, **Ziya ÇAVDAR** tarafından yönetilecektir.

Raportörler

Ulviye KURTALAN (Mimar)

Aysegül KARAKOYUN SEÇGİN (Ziraat Mühendisi)

Özlem ÖZÜYAMANBAŞ (Şehir ve Bölge Plancısı)

Raportör Yardımcıları

Evrin CANATAN (Şehir ve Bölge Plancısı)

Saadet KOÇ (Ziraat Mühendisi)

Erol KAPU (Teknisyen)

Yarışma Takvimi

Yarışma İlan Tarihi : 25.07.2008

Son Soru Sorma Tarihi : 01.09.2008, 17.00

Yanıtlar İçin Son Tarih : 10.09.2008, 17.00

Projelerin Son Teslim Tarihi : 18.11.2008, 17.00

Jürinin Toplanacağı Tarih : 24.11.2008, 09.30

Yarışma Sonuçları : 05.12.2008, 09.30

Sergi Açılışı, Kolokyum : 20.12.2008, 14.00

Serginin Kapanış Tarihi : 31.12.2008, 17.30

Yarışmacılardan İstenen Belgeler

Fikir Projesi Raporu

Yarışmanın temel dokümanıdır. Jüri değerlendirmesinde, öncelikle ve ağırlıklı olarak dikkate alınacaktır ve yarışmanın amacını gözeterek, geleceğe dönük önerileri içeren bir metin olması beklenmektedir.

Önerilen fikir ve projeleri, gerekçeleri, teknik detayları, dayanakları, açıklamaları, uygulanabilirlik senaryoları, fotoğrafları, grafikleri vb. dokümanları içeren bir ürün olup, aşağıda belirtilen yazım tekniğine uygun olarak hazırlanacaktır.

Raporlar A3 formatında, yatay düzenlenecek ve spiral ciltli olarak 100 sayfayı aşmayacaktır. Ekler 100 sayfa içerisine dahil edilecektir. Sayfalar tek yüz olarak kullanılacaktır. Rapor metni, Arial yazı karakterinde, 1,5 satır aralığında ve 11 puntodan küçük olmayacak şekilde, sayfa numaraları verilerek düzenlenecektir. Rapor metni yalın, anlaşılabilir, düzgün bir Türkçe ile ve yazım kurallarına uygun olarak hazırlanacaktır.

Yararlanılan kaynaklar titizlikle referans verme koşullarına uygun olarak belirtilecektir.

Sunum Paftaları

Raporun anlaşılabilirliğini arttıran, görsel ve grafik anlatımı güçlü bir sunum çalışmasıdır. Proje raporu ile birbirini tamamlar nitelikte önerilen fikrin özelliklerini ifade eden, 3 adet A0 boyutunda (84*118 cm) sunum paftası hazırlanacaktır.

Sunum tekniğinde, ölçek, renk kullanımı, fotoğraf, yazılı açıklama, çizim tekniği ve modelleme serbesttir. Paftalar dikey olarak kullanılacak ve sergilemeye olanak sağlayacak şekilde fotobloklanmış olacaktır.

Ödüller

1.'lik Ödülü : 100.000 YTL

2.'lik Ödülü : 50.000 YTL

3.'lük Ödülü : 25.000 YTL

Mansiyon : 5 adet X 10.000 YTL

Teşekkür Belgesi: Ödül ve mansiyon alanlarla, sergilenmeye değer görülenlere verilecektir.

Jüri Değerlendirme Çalışması

Yarışmaya teslim edilen 20 proje, yarışmanın amacı ve yarışmacılardan beklenen doğrultusunda hazırlanmış şu değerlendirme kriterleri kapsamında değerlendirilmiştir.

1. Rapor

-Rapor metninin açık, yalın, anlaşılabilir, düzgün bir Türkçe ile yazılmış olması,

-Önerilen gerekçelerinin, teknik detaylarının, dayanakları açıklamalarının uygulanabilirlik senaryolarının belirtilmiş olması,

-Raporun sunumunun görsel kalitesi,

-Kaynakların referanslarının düzgün ve kurallara uygun verilmiş olması,

2. Pafta

-Anlaşılabilir olması ve görsel – grafik anlatımının güçlü olması,

- Rapor ile paftaların tamamlayıcılığının ve uyumunun olması,

3. Yarışma Alanına yönelik yapılacak inceleme değerlendirme göz önünde bulundurulması gereken unsurlar

-Yarımadanın İzmir Metropolitan Alan ve daha geniş ölçekte etkilenme / etkileme bölgesi içindeki konumu

-Ekolojik özellikler,

-Ekonomik özellikler,

-Özgün yerleşim dokuları ve mimari özellikler,

-Altyapı ve ulaşım,

-Enerji kaynakları,

-Kültürel ve tarihsel özellikler,

-Doğanın özgün nitelikleri,

-Coğrafi ve yerbilimsel özellikler,

-Tarımsal – kırsal yapı,

-Sosyal, kültürel ve toplumsal özellikler,

-Turizm sektörünün durumu ve turistik ürün çeşitliliği,

-Tatlı su ve deniz kaynakları,

-Kıyı alanları ve kullanım özellikleri,

-Mevcut idari yapılanma ve kurumsal örgütlenme,

4. Vizyon

-Yarışmacıların alana yönelik vizyonun netliği,

-Benimsedikleri amaç, hedef ve bu hedeflerin gerçekleşmesi için gerekli proje/fikir önerilerinin yer alması,

-Çalışmanın vizyonu güvenceye alma amacını içeren, müdahale ya da "zon" tanımlamalarına da yer veren, yol gösterici nitelikte olması,

5. Hedef

- Çalışmada, koruma ve yerel kalkınma öneri/önerilerinin belirlenmesi,

-Çalışmada, kamu yararı ve kuşaktan kuşağa toplumsal öncelikler ile ulusal çıkarlar esas olmak üzere; ekolojik zenginliklerin, tarihsel kimlik ve turistik değerlerin yaşatılarak korunması, kentlilik ve çevre bilinci içinde yöre sakinlerinin ve yerli-yabancı konukların sosyal, kültürel ve turizm faaliyetlerinde birlikteliklerini sağlayacak ve bu çok özel coğrafyanın doğal ve kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarmanın temel ilke ve hedeflerinin belirlenmesine yönelik öneri / önerilerin geliştirilmiş olması,

6. Yarışma Alanının bütün olarak ele alınmış olması

7. Mevcut Yaklaşımlara ve uygulamalara farklı bir perspektif sunması

7. Mevcut Yaklaşımlara ve uygulamalara farklı bir perspektif sunması

7. Mevcut Yaklaşımlara ve uygulamalara farklı bir perspektif sunması

7. Mevcut Yaklaşımlara ve uygulamalara farklı bir perspektif sunması

Kaynak: İzmir Büyükşehir Belediyesi

URLA-ÇEŞME-KARABURUN YARIMADASI ULUSAL FİKİR YARIŞMASI

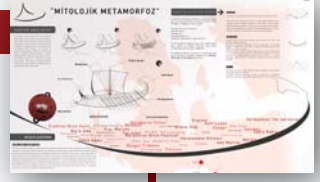
1. Ödül

Ekip Temsilcisi Koray VELİBEYOĞLU (Şehir Plancısı)
Rabia BOLPOSTA (Şehir Plancısı), Ahmet Kıvanç KUTLUCA (Şehir Plancısı),
Uğur BOZKURT (Şehir Plancısı), Gülnur VURUŞKAN (Şehir Plancısı), Murat
ÇEVİKAYAK (Mimar), Arzu Uçal ŞENGEL (Peyzaj Mimar), Sema ERTUĞRUL
(Ziraat Mühendisi)
Danışmanlar Hasibe VELİBEYOĞLU (Şehir Plancısı), Gökhan ÇAM (İhracat
Uzmanı)
Yardımcı Hamidreza YAZDANI (Şehir Planlama Öğrencisi)

1. Mansiyon

Ekip Temsilcisi Mehmet Nazım ÖZER (Şehir Plancısı)
Emrah SÖYLEMEZ (Şehir Plancısı), Gökhan
YUSUFBEYOĞLU (Ziraat Mühendisi), Nihat EYCE (Mimar),
M. Can SAYAN (Peyzaj Mimar)
Danışmanlar Gamze ÖZER (Şehir ve Bölge Plancısı),
Özen ABANOZ (Mimar) Şenol ALPASLAN (Şehir Plancısı-
Ulaşım Plancısı)

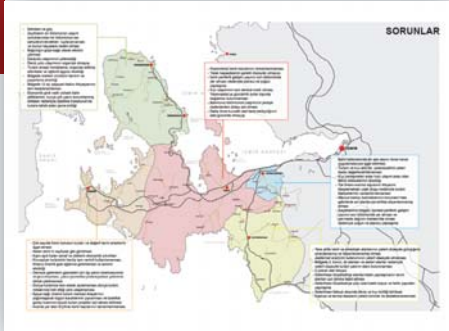
2. Mansiyon

Ekip Temsilcisi Ömer GÜLKAL (Peyzaj Mimar)
Ergin BOZKURT (Şehir Plancısı), Ümit Gökhan ÇİÇEK
(Mimar), Mehmet TÜREMEN (Ziraat Mühendisi)

2. Ödül

Ekip Temsilcisi Pınar GÖKBAYRAK (Mimar)
Ali ERAY (Mimar), Burçin YILDIRIM (Mimar), Can OKMAN (Şehir Plancısı),
Mehmet Yunus RONA (Peyzaj Mimar), Önder YILMAZ (Ziraat Mühendisi)
Danışmanlar N. Dilek Aymışan RODRİGUE (Mimar), Levent KOÇ (Şehir
Plancısı), Ömer KANIPAK (Mimar)

3. Mansiyon

Ekip Temsilcisi Rivka Geron SCHILD (Mimar)
Mustafa Batu KEPEKÇİOĞLU (Mimar), Azime TEZER (Şehir
Plancısı), İlke AKŞEHİRLİ (Peyzaj Mimar), Hakan Ozan
ERZİNCANLI (Ziraat Mühendisi), Emre TEPE (Şehir Plancısı),
Mete Başar BAYPINAR (Şehir Plancısı)

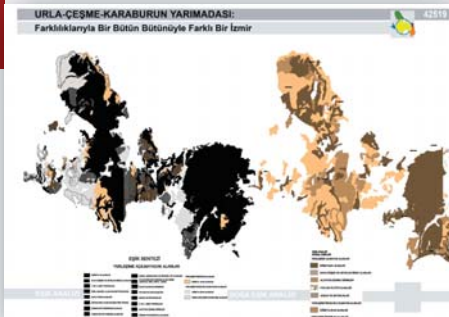
4. Mansiyon

Ekip Temsilcisi Murat Z. MEMLÜK (Peyzaj Mimar)
Murat BEKTAŞ (Peyzaj Mimar), N. Günzi MEMLÜK (Mimar),
Özge ÖZDEMİR (Peyzaj Mimar), Burçak UZEL (Şehir
plancısı), Yener ATASEVEN (Ziraat Mühendisi)
Danışmanlar Yalçın Demir MEMLÜK (Peyzaj Mimar), Özlem
BEKTAŞ (Biyolog)
Yardımcılar Dudu Dişle MEMLÜK (Peyzaj Mimar), Nihan
YEĞİN (Peyzaj Mimarlığı öğrencisi), Dila TABAN (Peyzaj
Mimarlığı öğrencisi), Oya MEMLÜK (Şehir Planlama
öğrencisi)

3. Ödül

Ekip Temsilcisi Oğet Nevin CÖCEN (Mimar)
Burçak İŞÇİ (Ziraat Mühendisi) Nida Kamil ÖZBOLAT (Şehir Plancısı),
Eli Benveniste ATTİAS (Peyzaj Mimar)

5. Mansiyon

Ekip Temsilcisi Veli Eğri (Şehir Plancısı)
Ahmet BENLİAY (Peyzaj Mimar), Metin BAŞAL (Ziraat Mühendi-
si), Sezin ARKIN (Mimar)
Danışmanlar Şükran ŞAHİN (Peyzaj Mimar), Latif KURT
(Biyolog), Ahmet Serkan GÜNER (Hidrojeolog)
Yardımcı Faruk SARIHAN (Peyzaj Mimarlığı öğrencisi)

Ekip Temsilcisi Koray VELİBEYOĞLU (Şehir Plancısı)
 Rabia BOLPOSTA (Şehir Plancısı), Ahmet Kıvanç KUTLUCA (Şehir Plancısı), Uğur BOZKURT (Şehir Plancısı), Gülnur VURUŞKAN (Şehir Plancısı), Murat ÇEVİKAYAK (Mimar), Arzu Uçal ŞENGEL (Peyzaj

Mimar), Sema ERTUĞRUL (Ziraat Mühendisi)
Danışmanlar Hasibe VELİBEYOĞLU (Şehir Plancısı), Gökhan ÇAM (İhracat Uzmanı)
Yardımcı Hamidreza YAZDANI (Şehir Planlama Öğrencisi)

Varlık Temelli Kalkınma: Yerel Varlıkları Fırsata Dönüştürmek

Son yıllarda bölgesel politikaların uygulanmasında, bölgenin bütün dinamiklerinin harekete geçirilerek içsel büyümenin sağlanması ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu tip politikalarda firmaları az gelişmiş bölgelere çekmek yerine, o bölgedeki mevcut varlık ve değerler kullanılarak, bölgenin kendi öz kaynaklarıyla büyümesi teşvik edilmektedir. Yerelliğe yapılan bu vurgunun özünde yerel varlıkları bölgesel rekabetçilik, yenilikçilik ve sürdürülebilirlik faaliyetlerinin merkezine yerleştirme düşüncesi yatmaktadır. Günümüz ekonomisinde rekabetçilik belirli stratejik varlıkların kentlerde ve kentsel bölgelerde kümelenmesine dayalı olarak gelişmektedir.

Sürdürülebilir bir büyüme için kentsel bölgelerin somut varlık temellerine göre hareket etmesi bir gereklilik olarak kabul edilebilir. Çünkü bölgelerin gerçek zenginliği bölgesel varlıklarının miktarı ve gücüyle yakından ilgilidir. Sürekli dış yatırıma dayalı bir büyüme şekli uzun vadede istikrarlı ve sürdürülebilir değildir. Çünkü uluslararası rekabetin mantığı küresel sermayenin yere bağlılığını iyiden iyiye azaltmıştır. Küresel sermayenin bu aşırı mobil yapısı nedeniyle kentsel bölgeler daha çok yatırımı çekebilme için pahalı harcamalar yapmakta, teşvikler sağlamaktadır. Ancak, dış sermaye kendine daha karlı yerler ve pazarlar bulup çekildiğinde ise geriye ekonomik temelini büyük ölçüde kaybetmiş ve sürdürülebilir gelişme olanaklarını yitirmiş bir bölge kalmaktadır. Bu süreci tersine çevirmenin yollarından biri bir bölgenin gerçek zenginliği olan varlıklarına odaklanmaktır.

Bu çalışma, varlık temelli yaklaşımı stratejik planlama ilkeleri ile birleştirerek Urla-

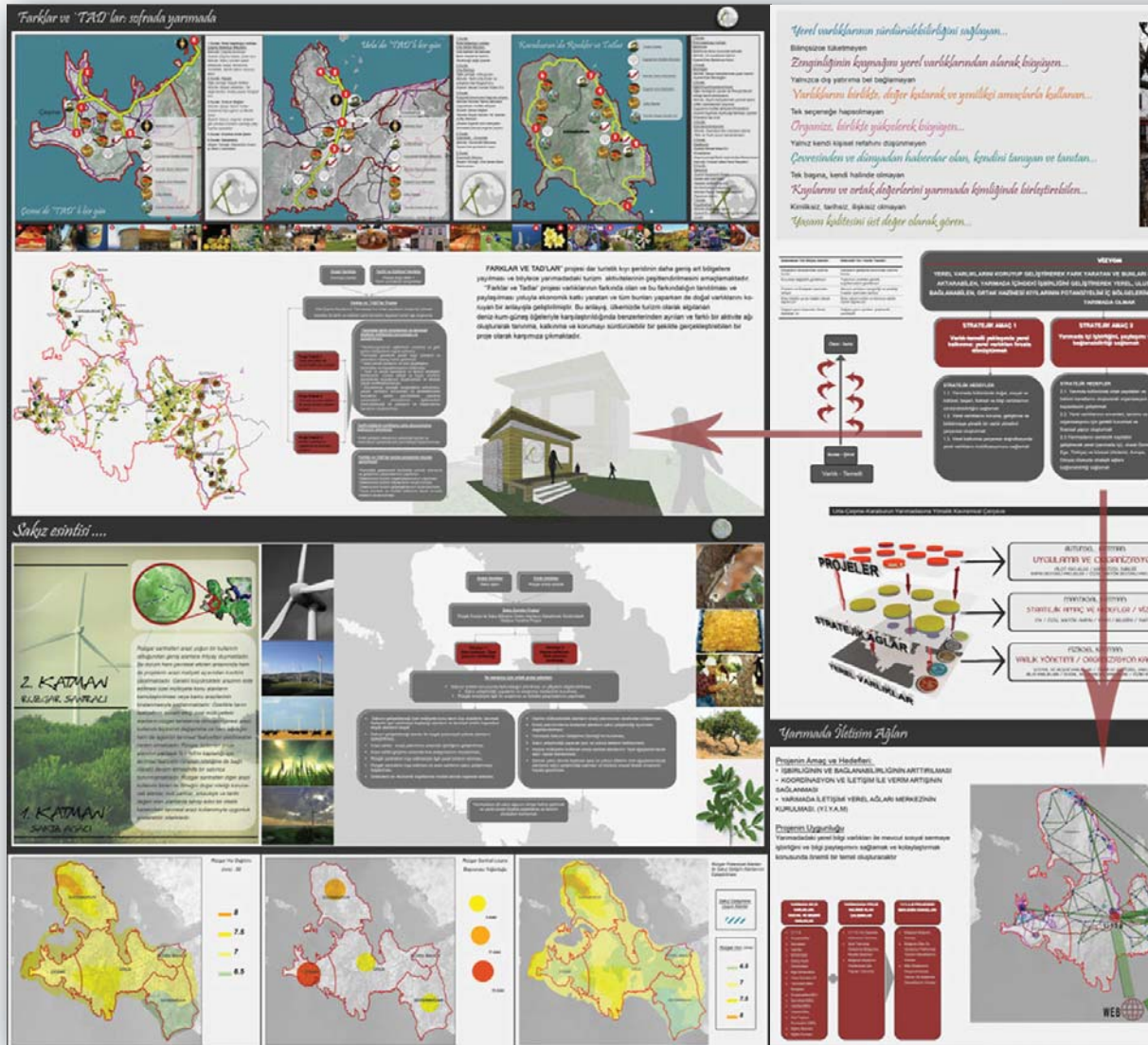
Çeşme-Karaburun Yarımadası'nın geleceği ve sürdürülebilirliği için bir yol haritası oluşturmuştur. Bu çerçeveye uygun olarak yerel varlıkların yönetimi (tanımlama/haritalama/strateji geliştirme), bu varlıkları geliştirecek organizasyonel yapının ve kapasitenin oluşturulması ile kamu-özel işbirlikli proje fikirlerinin geliştirilmesi planlanmıştır.

Vizyon

Yarımada vizyonu "yerel varlıklarını koruyup geliştirerek fark yaratan ve bunları gerçek zenginliği olarak görüp geleceğe aktarabilen, yarımada içindeki işbirliğini geliştirerek yerel, ulusal ve küresel ölçekli stratejik ağlarla bağlanabilen, ortak hazinesi kıyıların potansiyelini iç bölgelerine de aktarabilen, yaşam kalitesi yüksek bir yarımada olmak" olarak belirlenmiştir.

Stratejik Amaç 1: Varlık Temelli Yaklaşımla Yerel Kalkınmayı Gerçekleştirmek: Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası için yerel ekonomik gelişmeyi varlık temeline dayandırmak ve varlık yönetimi araçlarıyla bölgenin hazineleri olan yerel varlıkları yarımadanın geleceği açısından birer fırsata dönüştürmek çalışmanın temel stratejik amaçlarından biridir. Bu amaçlara yönelik yarımada genelinde proje fikirleri oluşturulmuştur.

Pilot Proje 1: "Farklar ve Tatlar: Sofrada Yarımada": Bu projede yarımada varlık temeli doğrultusunda yalnızca kıyı şeridi ile değil, art bölgelerle de bağlantılı olan ve plaj turizminin yanı sıra turizmin diğer türlerine de ev sahipliği

yapan bir yarımada oluşturmak amacıyla gastronomi turizminin geliştirilmesi hedeflenmektedir. Pilot uygulamaya rehberlik eden temel yaklaşım "Yavaş Yeme Hareketi" (Slow Food Movement) olarak bilinen ve küresel fastfood kültürüne ve dolayısıyla yemek kültüründe tektipleşme standartlaşma ve endüstrileşmeye karşı çıkan bir bilinç ve anlayıştan yola çıkmaktadır.

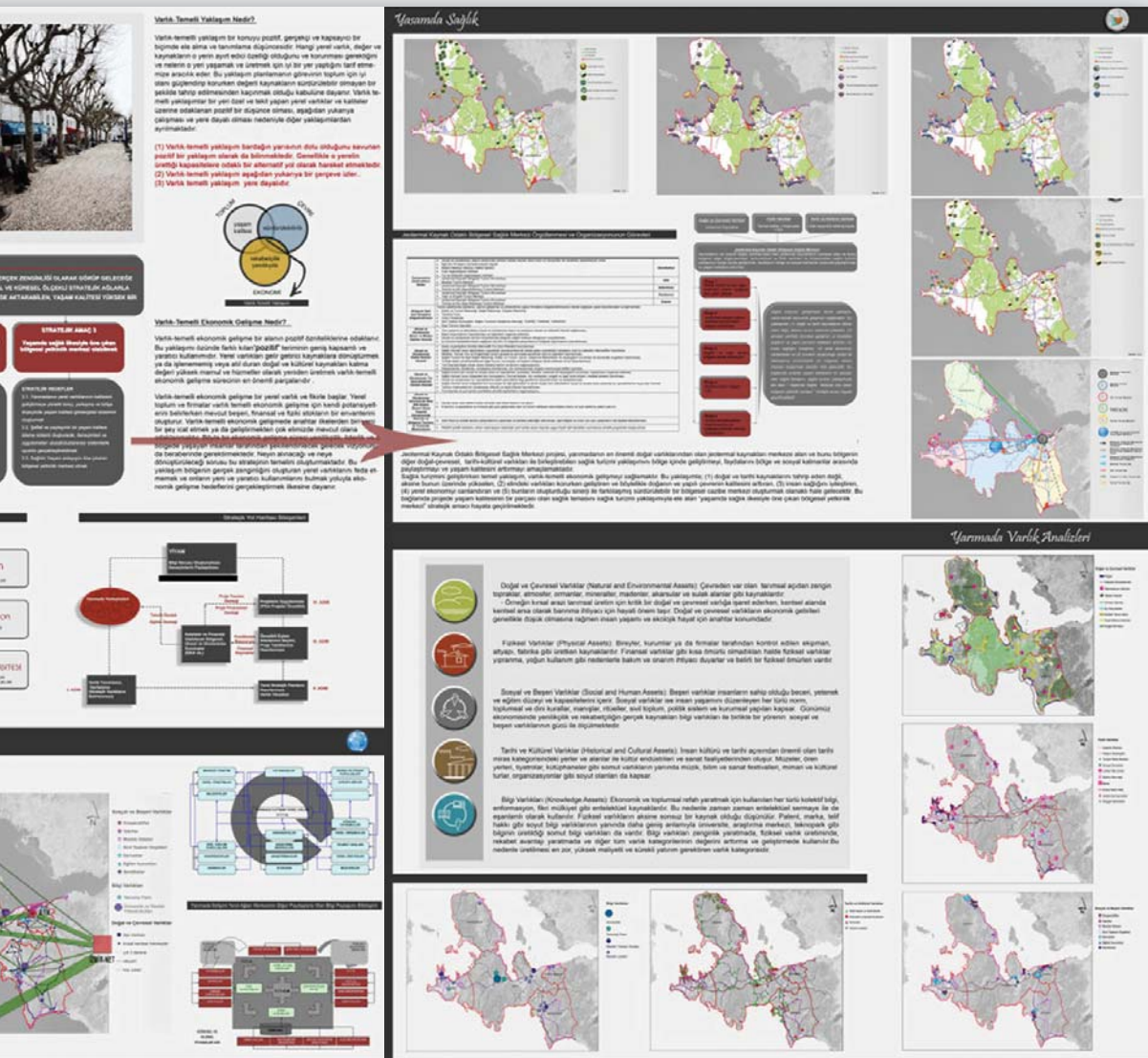
Pilot Proje 2: "Sakız Esintisi": "Sakız Esintisi" proje koduyla "Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda rüzgar enerjisi ile sakız bitkisinin üretim alanlarını eşleştirerek temiz ve sürdürülebilir bir çevre yaratma projesi" önerilmiştir. Projede geniş alanlar tüketen rüzgar santrali yatırımlarını tarımsal aktivite ile birleştirmek ve yarımada has ve unutulmakta olan bir doğal varlık, sakızı yaygınlaştırmak amaçlanmaktadır. Bu yaklaşımın temel hedefi bir yandan yarımada genelinde gelişmekte olan rüzgar enerjisi santrallerini sosyal ve çevresel değerleri tahrip etmeden yerel ekonomik kalkınma hedefleriyle birleştirmek diğer yandan sürdürülebilir bir tarım altyapısı yaratmaktır.

Stratejik Amaç 2: Yarımada İçi İşbirliğini, Paylaşımı ve Bağlanabilirliği Sağlamak: Üretim süreçlerinde bilginin (knowledge) payı diğer klasik üretim faktörlerine (arazi, işgücü, sermaye) göre geçmişe kıyaslanmayacak ölçüde yükselmiş ve üretimde beşeri sermayenin ve bilginin stratejik önemi artmıştır. Yarımada için kısıtlı olan bilgi varlıklarının geliştirilmesi diğer bir öncelikli alan olmalıdır.

Pilot Proje 3: "Yerel Ağlar ve İletişim Merkezi Oluşturma Projesi": YİYAM Yarımada içi işbirliğini ve Koordinasyonu Sağlamak için bir Yerel Ağlar ve İletişim Merkezi Oluşturmak olan pilot proje uygulamasının amacı bütün varlık kategorilerine eklenen ve onun değerini çoğaltan bilginin tek bir çatı altında toplanarak verimliliğinin artırılmasıdır. Bu amaçla, bölgede yaşayanların, çalışanların, üreticilerin, kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşlarının mevcut organizasyonel kapasitelerinin geliştirilmesi, yerel organizasyonların bütüncül bir sistem içerisinde özerk yapılarını koruyarak, sistem genelinde bilgi paylaşımının sağlanması, yerel varlıklar, özel ve kamusal organizasyonlara ilişkin bilgi, koordinasyon ve iletişimin kurulması hedeflenmiştir. Bu hedefle İzmir Teknoloji Geliştirme Bölgesinde (İZTEKGEB) Yarımada İletişimi Yerel Ağları Merkezinin kurulması önerilmektedir.

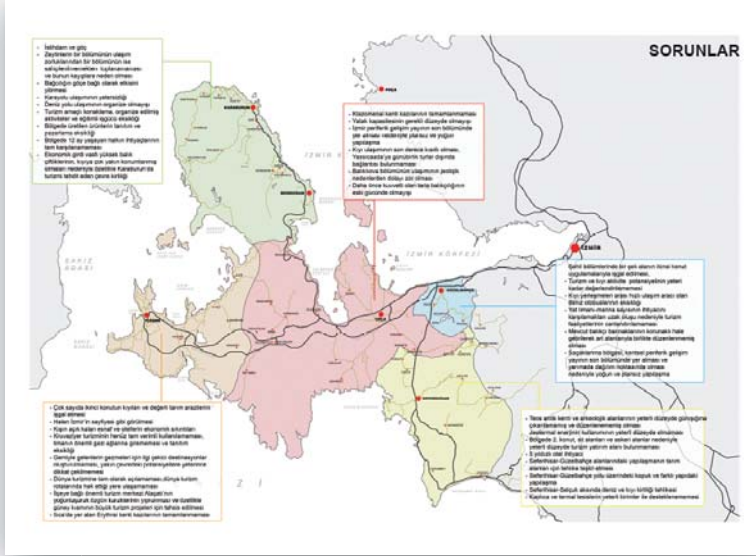
Stratejik Amaç 3: Yaşamda Sağlık İlkesiyle Öne Çıkan bir Bölgesel Yetkinlik Merkezi Olmak: Yaşamda sağlık ilkesinin temelinde yaşam kalitesi anlayışını merkeze alma düşüncesi yatmaktadır. Yaşam kalitesi, yaşam pratiğinin ve toplumdaki faaliyetlerin tüm yönleriyle değerlendirilmesini kapsar. Bu anlamda yaşamın yalnızca niceliksel veya maddi zenginliğini temsil etmez (sadece gelir artışı değil), sağlıklı yaşam gibi daha geniş açılımları da içerir.

Pilot Proje 4: Yaşamda Sağlık: Yaşamda sağlık ana temasıyla önerilen "Jeotermal Kaynak Odaklı Bölgesel Sağlık Merkezi" pilot proje fikrinde Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda rüzgar enerjisi ile birlikte yaygın olarak bulunan jeotermal enerjiye ağırlık verilmiştir. "Yaşamda Sağlık" projesi kendi içerisinde birçok alt projenin bir araya gelmesiyle oluşan çok katmanlı bir yapıya sahiptir.

Ekip Temsilcisi Pınar GÖKBAYRAK (Mimar)
Ali ERAY (Mimar), Burçin YILDIRIM (Mimar), Can OKMAN (Şehir Plancısı), Mehmet Yunus RONA (Peyzaj Mimarı), Önder YILMAZ (Ziraat Mühendisi)

Danışmanlar N. Dilek Ayman RODRIGUE (Mimar), Levent KOÇ (Şehir Plancısı), Ömer KANIPAK (Mimar)

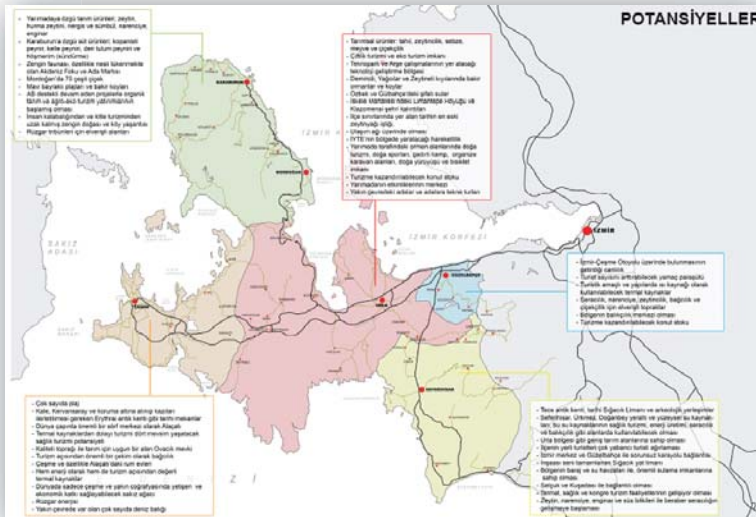
Yarımada için Bütüncül Yaklaşım

Ege Bölgesi'nin lokomotif kenti ve Türkiye'nin Batı'ya açılan kapılarından olan İzmir, doğal ve kültürel güzellikleri, gelişen ekonomisi, nitelikli işgücü ve eğitim düzeyi ile Türkiye'nin önemli metropollerindedir. Ege Bölgesi'nin itici gücü olan kent, liman, serbest bölge, uluslararası fuar ve organize sanayi bölgeleri ve turizm alanlarıyla çok yönlüdür. Ayrıca kentin uygun iklimi, topografyası ve sosyo-ekonomik koşulları, bölgeye özgü nitelikli tarımsal üretimi ve hayvansal ürün yetiştirilmesini mümkün kılar.

Bölge, paylaştığı potansiyellerin yanı sıra, kendine has potansiyeller de barındırmaktadır. Yarımada'nın mevcut doğal ve yapısal çevre değerlerini koruyan, yerel kalkınmayı noktasal değil bütüncül bir bakış ve organizasyonla yürüten, mevcut potansiyelleri doğru noktalarda kararında müdahalelerle en verimli şekilde kullanan, alternatif turizm modelleriyle turizm odaklı bir bakış ortaya konmuştur.

Yarımada'nın en temel sorunu, alanın zengin potansiyellerinin bütüncül bir bakışla değerlendirilememesidir. Söz konusu yaklaşım, bütüncül ekonomik kalkınma rotaları ile sağlanmıştır. Rotalar, tarım, alternatif turizm modelleri ve doğal değerleri en verimli şekilde kullanan; alanın değerlerini koruyan ve rota üzerindeki noktaların her birine müdahale etme zorunluluğunu ortadan kaldırarak, kritik noktalara yapılan müdahalelerle birbirleriyle etkileşimli ortak bir kalkınmayı sağlar.

Kırmızı Kuleler Projesi ise, yarımada'yı, kullanıcı ve ziyaretçilere bir bütün olarak okutabilmek ve ortak bir zihinsel imge oluşturabilmek için minimum noktasal müdahaleyle, bölgeyi tanıtıcı, dikkat çekici mekânsal öneriler getirir.

• Vizyon: Yarımada'nın mevcut doğal ve yapısal çevre değerlerini koruyan, yerel kalkınmayı noktasal değil bütüncül bir bakış ve organizasyonla yürüten, mevcut potansiyelleri doğru noktalarda kararında müdahalelerle en verimli şekilde kullanan, alternatif turizm modelleriyle turizm odaklı bir bakış ortaya konmalıdır.

• Amaç: Yarışma alanı ve çevresinde yaşam kalitesini artıracak kalkınma politikalarını, yerel kaynakların optimum ve sürdürülebilir gelişimini/ kullanımını sağlayacak biçimde; toplum yaşam kalitesini artıracak, bölgesel eşitsizlikleri azaltacak, yöre'nin ulusal ve uluslararası önemini artıracak, doğa ve çevrenin, kültürel mirasın korunmasını ve geliştirilmesini öncelik olarak seçmiş, turizm odaklı bir kalkınma modeli çerçevesinde geleceğe yönelik arazi kullanım kararlarını geliştirmektedir.

• Hedef ve Stratejiler: Yarışma alanı bütünlüklü olarak bölgesel sorun potansiyeller ve gelişme eğilimleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Fikirler, kaynakların rasyonel kullanımını sağlayan, sınırlar arası işbirliklerini geliştirmeye ve bu çerçevede yetki ve sorumlulukları paylaşmaya dayanan bir yaklaşım barındırmaktadır. Yaklaşımında idari sınırların ötesinde doğal eşikler ve iktisadi eşikler dikkate alınarak ortak sorun ve potansiyelleri içeren aks ve bölgeler tanımlanmıştır. Bu şekilde komşu yerleşimlerin birbirleri ile etkileşimini daha iyi çözümlenebilen, idari sınırlarla bölünmeyen alt bölgelere ulaşılması ve bu bölgeleri de dikkate alan kararlar üretilmesi öngörülmüştür.

Bölgesel yaklaşım, katımlı mekanizmalarının etkin hale gelmesi, ortak amaç etrafında güçlü birlikler oluşturulması açısından da oldukça önem taşımaktadır.

Yarışma alanının bu yeni eğilimler göz önüne alınarak değerlendirilmesi ve turizmi geliştirme politikalarının "doğa ve kültür eksensli stratejiler" üzerinden kurgulanması gerekmektedir.

• Stratejik Turizm Haritası: Bölgenin stratejik turizm haritasının çıkarılarak Yarımada ve çevresinde simgesel değeri yüksek ve turist profilleri açısından çekim oluşturabilecek anıtları/ mekanları/temaları tanımlayarak dikkatleri buraya çekmek, bu çekim noktalarını yakın çevrelerindeki daha az tanınan bölgelere kademeli olarak yönlendirmek; böylelikle turizm aktivitesini metropolün daha geniş bir bölümüne dağıtmaktır.

• Kalkınma Rotaları: Farklı turizm modellerini alt merkezlere dağıtırken, bölgenin diğer değerleri olarak öne çıkan doğal zenginliği ve tarımsal üretimi de dikkate alınmış; alt bölgelere bölgenin ihtiyaç ve temin ettiği girdiye göre farklı içerikte bütüncül rotalar önerilmiştir: - Seferihisar'da Organik Tarım ve Eko Turizm rotası, - Çeşme'de Kültür ve Çiftlik Turizmi rotası, - Karaburun'da ise Agro-Eko Turizm, Doğa Turizmi ve Organik Tarım rotası

• Bölgesel Projeler ve Fikirler

Urla: - Bütün yarımada'ya hizmet edecek bir merkez haline gelmesi, - Tarımsal üretimin artırılması, - Turizmin çeşitlendirilmesi, - Doğal çevrenin iyileştirilmesi

Güzelbahçe-Seferihisar: - Tarımsal faaliyetlerin geliştirilmesi, - Turizm faaliyetlerinin geliştirilmesi

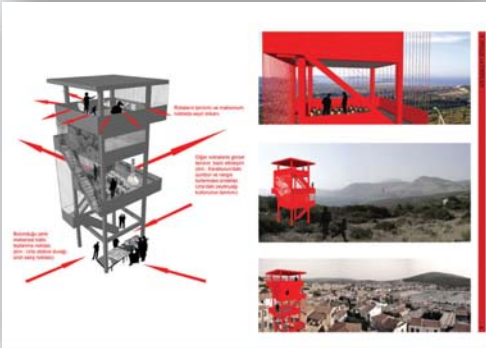
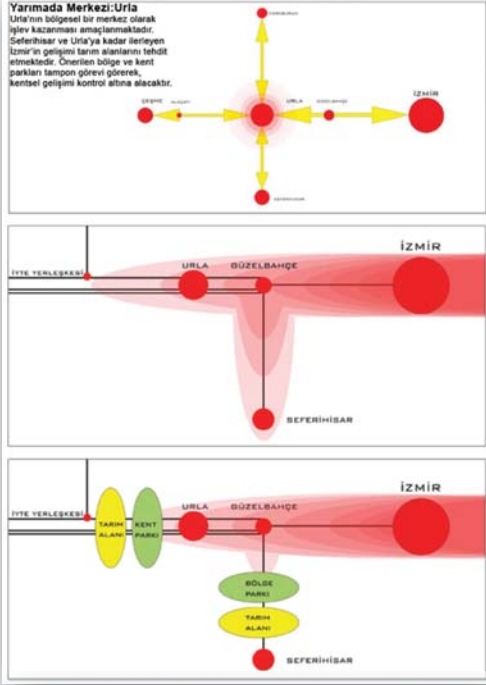
Çeşme: - Turizmin çeşitlendirilerek geliştirilmesi, - Kültür ve çiftlik turizmi rotası, - Doğal zenginliklerin korunarak geliştirilmesi, - Yarım kalan havaalanının değerlendirilmesi, - Özgün kimliği ile Alaçatı

Karaburun Yarımadası: - Köylerde organik tarımın ve buna bağlı olarak agro-eko turizmin teşvik edilmesi, - Bölgede üretilen tarımsal ürünlerindeki etkin bir şekilde işlenebilmesi ve üretim süreci-ürün-satış-işleme-pazarlama bütünlüğünün sağlanması, - Sivil mimari örneklerinin restore edilerek topluma ve ekonomiye kazandırılması, - Çevresel değerlerin korunması, kollanması ve geliştirilmesi, - Altyapı ve ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi

• Kırmızı Kuleler Projesi-Aktive Edici (Katalizör) Müdahale: Yarımada genelinde önerilen noktasal müdahaleler ve projeler, bütüncül bir ağ ilişkisi içerisinde, farklı noktaların farklı potansiyellerini öne çıkarmayı hedeflemektedir. Bu öneriler,

kopuk olan sirkülasyon rotalarını tamamlamakta, ziyaretçiler için çekim noktası çeşitliliğini artırmakta, kalkınmayı beraberinde getirmektedir.

Kırmızı Kuleler Projesi, yarımadaı, kullanıcı ve ziyaretçilere bir bütün olarak okutabilmek ve ortak bir zihinsel imge oluşturu-

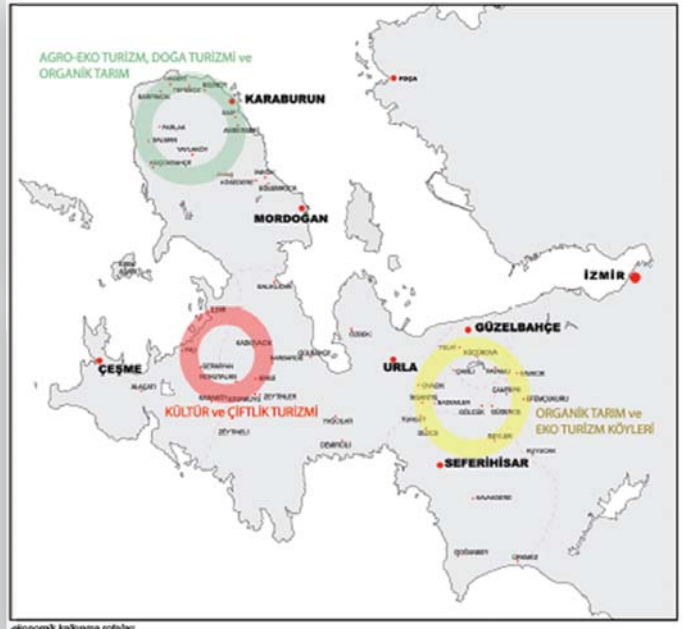
rabilmek için minimum noktasal müdahaleyle, bölgeyi tanıtıcı, dikkat çekici mekânsal öneriler getirir.

Söz konusu mekânsal öneriler arasında kurulan ve ikinci bir katman olarak işleyen bir ilişkisel organizasyon ise zihinsel bir farkındalık sağlayacaktır. Rotaların oluşturduğu potansiyeller kuleler sayesinde yoğun bir şekilde tanıtılacak, tek noktadan birçok noktaya zihinsel ve kimi zaman görsel hızla bağlantı kurulması sağlanacaktır. Böylece Yarımada genelinde bir noktada bulunan kullanıcı diğer yerlerde üretilen ürünler, aktiviteler, kültürel ve tarihi değerler, doğal güzellikler vb. gibi konularda bilgilenecektir, o alanlara da gitme isteğini duyacaktır. Özellikle yoğun turizm kullanım alanındaki kuleler, dikkati daha az tanınan ve gelişim ihtiyacı duyan bölgelere kademeli olarak yönlendirerek, yerel kalkınmayı tetikleyecektir. Kuleler, simge olarak tanıtıcı bir rol üstlenecek, Yarımada için bütüncül ilişki ağını kurmada katalizör görevi göreacaktır.

Kırmızı Kuleler Projesi bölge için ikonik bir tanıtım-pazarlama projesi olarak kabul edilebilir. Ancak bu objeler sıradan, sıkıcı reklam yüzeyleri veya strüktürleri olmaktan uzaktır.

Form: Kule formunun seçilmesinin nedeni, kulenin her türlü coğrafyada ve farklı bakış açılarında kendini göstermesi, yükselerek bulunulan noktaya farklı bir açıdan, tepeden bakma şansı sağlamasıdır. Unutulmamalıdır ki, insanın yükselme isteği ve manzaraya yukarıdan hâkim olma isteği tarih boyunca süregelen bir durumdur.

Kulenin yüksekliği değişkendir. Ulaşılmaması gereken yükseklik, seyir platformundaki manzara imkânına, kulenin kendini ortaya çıkartma ihtiyacına ve içinde barındırdığı programlara göre değişebilir.

etkileşimli kalkınma rotaları

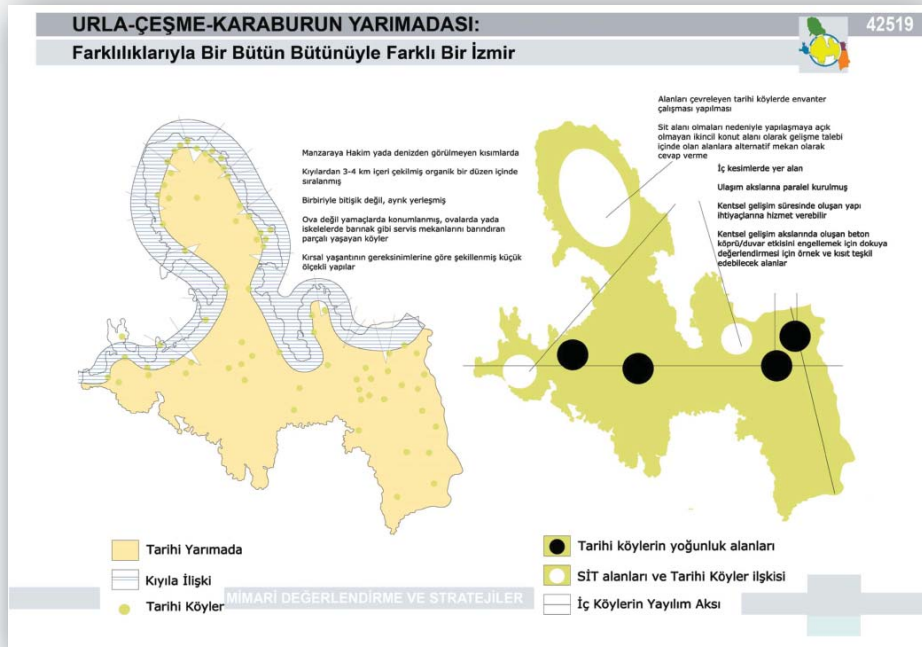
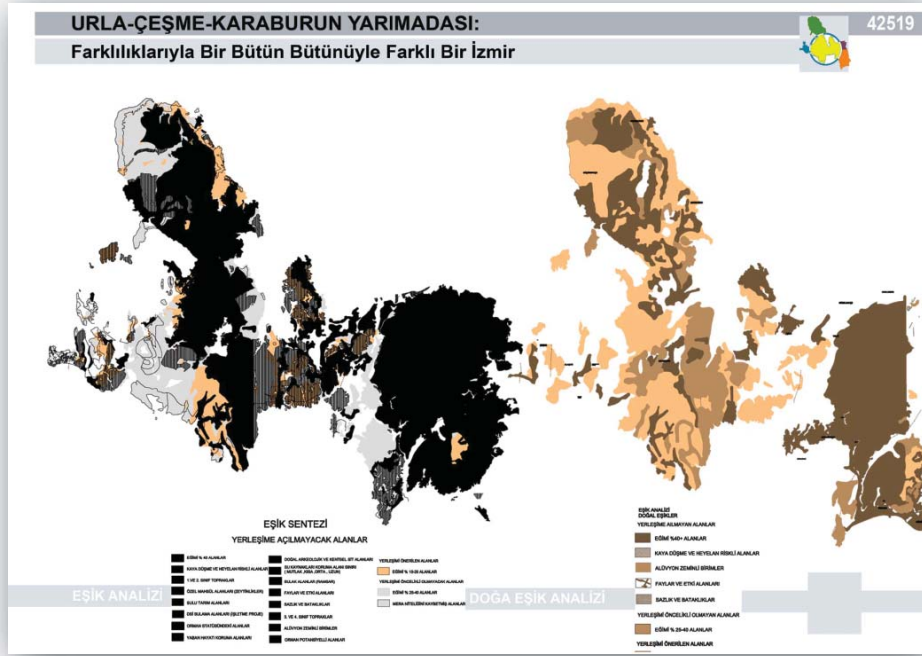

Farklılıklarıyla Bir Bütün Bütünüyle Farklı Bir İzmir Misyon

Mekânın sadece fiziksel mekândan oluşmadığı noktasından hareketle kültürel, sosyal ve ekonomik mekânları çok katmanlı ve çok boyutlu olarak ele alan; sosyal, ekonomik ve fiziksel mekânda bütünleşmiş ağ sistemleri inşa eden; bölgesel ilişkilere ve uluslararasılaşmaya önem veren; muhafazakâr değil yenilikçi bir vizyonla yerel, kültürel, tarihsel ve doğal varlıklarını koruyan; doğa-kent ve merkez-çevre ilişkilerini koheziona sokan; çok kültürlülüğe, çok katmanlılığa ve kentlilik bilincine dayanan katılımcı, şeffaf ve demokratik bir planlama süreci yaratmak.

Vizyon

İzmir kent merkezi ve kent-bölgesiyle bütünleşmiş bir ağın parçası, Ege'de kurulacak uluslararası bir ağın kurucusu ve ilk halkası, Farklılıkları birer avantaj olarak belirginleştiren ve koheziona sokan, Tarihsel, kültürel ve doğal varlıklarını yenilikçi bir vizyonla koruyan, Geleceğini kendi geleneğiyle entegre ederek yeniden inşa eden, Tüm kentsel ve kırsal coğrafyada yaşanabilir ve sürdürülebilir mekânlar yaratan, Doğal ile yapayı, kırsal ile kentseli, peyzaj ile kenti, koruma ile yenilikçiliği, normal ile aşırılığı, tarihsel ile güncel hibrid bir mekânda bütünleştiren **Farklılıklarıyla bir bütün, bütün(lüğ)üyle farklı bir Urla-Karaburun-Çeşme Yarımadası yaratmak...**

Geleceği Geçmişten İthal Etmek

20. yüzyıl pratiği tarihsel referanslarından uzaklaşan modernist bakışın yerleşimlere ağır faturalar getirdiğini ortaya koydu. Özellikle 3. Dünya Ülkeleri'nde kentler farklılıklarını ve kimliklerini yitiren yerleşimler haline geldiler. Kimliksizlik ya da kimlik çatışması durumunun öne çıkması kentlerin temsilini de doğrudan etkileyen bir hal aldı. Artan enformasyon ve medya olanaklarına rağmen kimlik izleri net olmayan ve temsil gücü yüksek olmayan (ya da olumsuz temsile sahip olan) yerleşimler giderek görünmez olmaya başladılar. Oysa bir önceki kısımda tarif ettiğimiz gibi birçok kentin rekabet içinde bulunduğu "dünya kenti"nosyonunun en önemli özelliği sadece farklı medya ve gündem alanlarında görünür olmaları değil, toplumsal ve kişisel belleklerde de olumlu birer temsillerinin bulunmasıdır. Bu kentlerin geleneğinin üzerine inşa edilen çağdaş uygulamalar aracılığıyla yarattıkları çok kültürlü, tarihsel ve çok katmanlı yapıları toplumsal bellekten küresel medyaya kadar aynı olumlu temsili oluşturmaya yetebilmektedir.

Tam bu noktada, bugün uluslararası alanda görünür olan farklı kademelerdeki dünya kentlerinin hemen hepsinin ortak bir özelliğinin bulunduğundan bahsedilebilir. Bu kentlerin tamamı zengin tarihsel olarakköklere sahip, farklı zaman kesitlerinde öncü/merkez yerleşimler olmayı başarmış, kendi geleneğini takip ederek çok katmanlı ve çok kültürlü yerleşimler olmayı başarmış kentler olarak öne çıkmaktadırlar.

Sassen'in (1991) altını çizdiği gibi, bu yerleşimler 'gelenek ve tarihle örülmüş kozmopolit metropoller' olma özelliklerini her zaman korumaktalar. Yukarıda anlattığımız pratiğin sadece dünya megapolleri için geçerli olmadığını altını çizmek gerekir. Son 30-40 yılda herhangi bir alanda üstünlük kuran ve öne çıkan kentlerin (bazen bir turizm merkezi bazen yenilikçi bir sanayi bölgesi vb) birçoğunda aynı geleneksel bağları veya tarihsel referansları görmek mümkündür. En kısa haliyle, uluslararası alanda görünür olmanın yolu geçmişini reddetmeden değil, onuyenilici bir vizyonla birleştirip restore etmekten geçmektedir. Dolayısıyla bir kenti planlamanın önemli problemlerinden biri gelenekle geleceğin nasıl entegre edileceği üzerine kurulmaya başlanmalıdır. Özellikle stratejik planlamada hangi geleneksel/tarihsel izleklerin izlenmesi gerektiği, bunların nasıl günümüzün farklı dinamikleri ile etkileşime sokulacağı, yenilikçi –ve hatta devrimci- bir planlama pratiğinin nasıl şekillendirileceği soruları önem kazanmaya başlamıştır.

Ağ Temalı Amaçlar, Genel Stratejiler ve Mekânsal Stratejiler

Vizyon, doğal ve kültürel varlıkları korumada, kente olumlu bir temsil edindirmede ve ekonomik büyüme sağlamada etkili olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir. 'Gelenekle geleceği buluşturma' iddiasını çağdaş planlama yaklaşım ve araçlarıyla rasyonelleştirmeye çalışan proje, vizyon, kohezyon, entegrasyon, sürdürülebilirlik, tarihsellik, çok katmanlılık ve hibrid mekan gibi kavramlara vurgu yapmaktadır. Burada çok kısa olarak açıkladığımız bu yaklaşımın, metodolojik olarak sadece fiziksel mekanı değil, sosyal, kültürel ve ekonomik mekanı da planlayan, entegre eden ve birbirini tamamlamasını sağlayan bir aracı kullanmayı zorunlu kıldığı için altı çizilmelidir. Bu çalışmada bu aracı çok katmanlı ve çok boyutlu olarak her türlü mekanı bir entegrasyon/bütünsellik içerisinde tarif eden ağ sistemleri olarak görmektedir.

Turizm Temalı Amaçlar, Genel Stratejiler ve Mekânsal Stratejiler

Yarımada içerisinde yer alan beş ilçenin birbiriyle rekabet eden değil birbirini tamamlayan bir yapıya dâhil olmaları için uğraş verilmiştir. Ortak etkinlikler ve sektördeki çeşitlilik korunurken, her yerleşimin belirli bir turizm fonksiyonunda uzmanlaşması, söz konusu uzmanlığın o yerleşime dair görünür bir temsil kurması

ve bu merkezlerin fiziksel, sosyal ve ekonomik ağlarla kohezyona dayalı çok katmanlı bir mekânsal bütün oluşturması hedeflenmiştir. Yukarıda tanımlanan hedef doğrultusunda üç ayrı ağ sistemi tarif edilmiştir.

1. Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası içerisindeki her ilçenin farklı bir aktivite türünde uzmanlaşmasına ve uzmanlaşmış yerleşimlerin birbirine entegrasyonuna dayanan iç ağ;
2. İzmir metropolünü Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası üzerinden Ege'ye bağlayan dış ağ;
3. İç ağa entegre ve dış ağı güçlendiren koridorlar;

Tarım-Hayvancılık-Balıkçılık Temalı Amaçlar, Genel Stratejiler ve Mekânsal Stratejiler

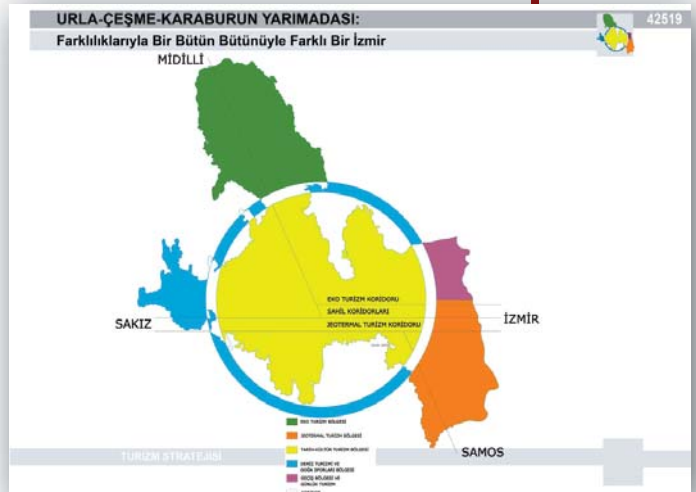
Ağlar ve kohezyonlar kurma fikri üzerine inşa edilmiş olan çalışma aynı yaklaşımı tarım, hayvancılık ve balıkçılık sektörlerindeki stratejileri ve ilgili mekânsal stratejileri belirlerken de korumuştur. İlçelerin birbirleri ile rekabet etmelerini değil, ortak ağlar içerisinde ve kohezyonlar yaratarak üretmelerini, geliştirmelerini ve pazarlamalarını amaçlayan bir mekânsal örgü oluşturulmaya çalışılmıştır. Farklılaşan tarımsal ürünlerle veya benzer ürünlerde farklılaşan tekniklerle yapılan üretimlerin bütünlük olarak yürütülmesi öngörülmüştür. Böylelikle üreticilerin birlikte hareket etmesi sağlanmaya çalışılacaktır. Bu durum endemik ya da yerel özellikleriyle öne çıkan ürünlerin markalaşmasında önemli avantajlar getirebileceği gibi, pazar içerisinde rekabetin yoğun olduğu ürünlerde de mukayeseli üstünlükler sağlayabilecektir.

Ürün dokusu ve yerleşimlerin tekil olarak alacağı rolleri tarif etmeye geçmeden önce yarımadanın ilgili sektörlerde dâhil olacağı veya inşa edeceği ağları tanımlamaya çalışalım:

1. Organik tarım, iyi tarım uygulamaları, topraksız tarım, seracılık ve örtü alı üreticiliği gibi farklı üretim yöntemlerinin coğrafi entegrasyonu;
2. Çalışma kapsamında önerilen ve Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası ile Yunan adaları arasında kurulması desteklenen ağın bir parçası olarak Ege tarımsal üretim ağı;
3. Kıyı yönetimini, balıkçılık faaliyetlerini ve kıyıları tehdit eden tehlikeleri (kirlenme, usulsüz avlanma, deniz yaşam alanlarının korunması vb) elektronik olarak izleyen ve gerekli durumlarda müdahale etmeyi hızlandıran kıyı takip sistemi;
4. Hayvancılık faaliyetleri merkezi kayıt sistemi;

Eğitim Temalı Amaçlar, Genel Stratejiler ve Mekânsal Stratejiler

"Farklılıklarıyla bir bütün, bütün(lüğüyle farklı bir İzmir" projesinin mimarlık temalı stratejileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır. Çalışmanın daha önceki kısımlarında olduğu gibi bu stratejiler (ve mekânsal stratejiler) belirlenirken de ağ sistemleri kurmaya, entegre kohezyonlar yaratmaya ve çok katmanlı fiziksel, kültürel, sosyal ve ekonomik mekanlar yaratılmaya özen gösterilmiştir. Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası Ege mimarisinin birçok özel örneğini bulunduran bir bölgedir. Bu nedenle öncelikle tarihsel miras olarak algılanan bu mekanların korunmasına önem verilmiştir. Çalışma içerisinde sürekli vurguladığımız 'yenilikçi koruma' perspektifi nedeniyle; bu mekanların tek tek tespit edilip bir envanterinin çıkarılması, ulusal ve uluslararası kaynaklarla restorasyon faaliyetlerinin hızlandırılması, Söz konusu yerleşimlerin fiziksel ağlarla birbirine bağlanması ve kültür turizmine açılması ve Türk-Yunan ortak projelerine bağlı olarak oluşacak olumlu temsili yarattığı turizm avantajlarının, yine tüm Ege'lilerin işbirliğiyle yürütülmesine; kültür turizminde örnek bir bölge oluşturulmasına yönelik adımlar atılmasına karar verilmiştir.

Ekip Temsilcisi Mehmet Nazım ÖZER (Şehir Plancısı)
Emrah SÖYLEMEZ (Şehir Plancısı), Gökhan YUSUFBEYOĞLU (Ziraat
Mühendisi), Nihat EYCE (Mimar), M. Can SAYAN (Peyzaj Mimarı)

Danışmanlar Gamze ÖZER (Şehir ve Bölge Plancısı), Özen ABANOZ
(Mimar) Şenol ALPASLAN (Şehir Plancısı-Ulaşım Plancısı)

EGEYE ÖZEL BİR MİTOLOJİK YAKLAŞIM

Yarımadadaki sistem analojisi, M.Ö 6-5. yy.da bölgede yaygın olarak savaş ve yük gemisi olarak kullanılmış, Antik dönemin klasik teknesi (tireme [üç sıra kürekli] modeli) üzerine kurgulanmıştır. Yarımada tarihsel zenginliğini ve çok katmanlılığını vurgulayan, egeye özgün ve bilinirliği fazla olan tireme modelinin, yaşamasa, ayakta kalması, tehlikelere karşı hazırlıklı olması, batmadan hedefine ulaşması ve su üzerinde kurduğu denge ile risklere, planlara, rotalara ve çevresel koşullara bağlı olan -dayanıklılığı önemli özelliklerindedir. Alanın denizle olan göz ardı edilemez tarihsel ilişkisi ve bu ilişkinin unutulmaması bu benzetmenin temelini oluşturmuştur. Yarımada her türlü ekonomik mekansal ve sosyal sorunlarından önce, en az bunlar kadar önemli olan pozitif bir ruh'a / itici bir güce / rüzgara ihtiyacı olduğudur. Korunması için gerekli olan bu ruh Yarımada'nın "Coğrafyasından mı? Tarihinden mi? Sosyal yaşamından mı? Ekonomik fırsatlarından mı?" ortaya çıkmalıdır. Bu ruh Yarımada'yı her ölçekte de eşsiz kılmalı, özgün ekolojik, tarihi, coğrafik ve sosyolojik köklerinden ortaya çıkarak Yarımada'nın gelecekte var olmasını sağlamalıdır. Bu bağlamda Yarımada'nın uluslararası bir vizyonla, belirsizlik yaratan korkularının üstesinden gelebilecek bir denge, omurga ve rotaya ihtiyacı vardır.

DENGE (Sistemlerin temel gereksinimidir. Uyum durumudur. Yakınsanabilir ancak.)

Yarımada da önerilen ve yapılan her türlü iş ve işlem doğal ve kültürel değerlerle uyum içerisinde olmalıdır. Dengeyi herhangi bir tarafın lehine bozmak sistemin çökmesine sebep olmaktadır. Bugün bu durum ciddi olarak dengesizlikler yaratmaktadır. Denge bir durağanlık durumu olarak algılanmamalı, aksine her türlü müdahaleyi aksi bir müdahale geliştirebilme ve refleks kültürü oluşturmayı hedeflemektedir.

OMURGA; (yokluğu ile hissedilir. Sistemin eksenini kontrol eder. Fiziksel veya matrisal mutlaka bulunmalıdır.) Alanda iki ana omurgadan oluşmaktadır. Birincil omurga İzmir - Urla - Çeşme hareketli omurgası (aktivite odakları), ikincisi ise birincil omurganın sürekliliği için gerekli olan ekolojik ve kültürel omurgadır. Omurga Yarımada'ya yaklaşımımızın temelini oluşturmaktadır. Birincil omurganın en önemli noktaları Çeşme (liman, marinası, turizm bölgesi, Hizmet odağı ...), Urla (ticaret odağı tampon kalan İzmirin baskısını azaltacak bir yer, Üniversite, Klazomenai Kenti, Zeytinyağı İşliği) ve yönlendirici olan izmirdir. (Karaburun - Seferihisar omurgası) ikincil omurganın önemli noktaları ise karaburun yarımadası ve çevresi olarak ele alınmıştır.

ROTA, (görüş veya tutuma göre gidilen, izlenen yol.amacı ve hedefi olan bir seyahattir. Amaca giden güzergah sorunudur.) Yarımadanın rotası kendine özgü nitelikler ile birlikte İzmir metropolitan alanına göre şekillenen, planlanması gereken önemli bir araçtır.

Yarımadada uluslararası, ulusal ve bölgesel ölçeklerde ayrı ayrı önem ve değerlere sahiptir.

KIRILMA NOKTASI

Alanın belirlenen denge, omurga ve rotada ilerlemesi şu andaki mevcut durumda bir kırılma gerçekleşmesi gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Mevcut durum parçacık kararlarla ve planlamayı bir savunma kalkını kullanma çabasından ileri gidememektedir. Bu belirsizlik alanın (ekonomik,sosyal ve ekolojik) geleceğini tehdit etmektedir. Yarışma alanı için temel öneri alandaki belirsizlik korkusunu yenmeyi hedeflemiştir. Bu korkuya yol açan mevcut durum ve nedenler sistemi alanın bütüncül olarak gelişmesi için bir fırsatı dönüştürmek için kullanılmalıdır. Bu bağlamda, Yarımadanın geleceği ile ilgili 3 temel endişe ortaya çıkmaktadır. Bunlardan; birincisi İzmir metropolitan alanın baskısı ve

planlama ile kontrol edilemeyen kentsel yayılma tehlikesi İkincisi Bölgenin ekonomik alanda bel kemiği olan Turizm gelirlerinin sınırlı bir zaman dilimine yayılmış olması, belirsizlikler. Üçüncüsü ise bölgenin korunması gereken ekosisteminin rant baskısı altında kalmış olması ve elimizdeki 1+2+3=0. derece sit alanı kozunun etkisini kaybetmiş olmasıdır.

ÇEŞME – KARABURUN YARIMADASI BÜTÜNLEŞİK KORUMA ALANI

Yarımadanın doğal değerleri ve biyolojik zenginliğini korumak. Yarımada kentsel gelişmeleri ikinci konut alanlarını dönüştürerek sağlamak. Yarımada özgü kültürel canlılık ve kentsel çevre unsurları ile bütünleşecek görsel kalitenin artırılarak kentsel ve kırsal kimliği geliştirmek. Yarımada, mitolojik yaşamın canlı ve dinamik bir sahnesini oluşturmak. Yarımada da rekreasyon olanaklarını ve alternatif enerjileri yaratmak. Bütüncül Yarımada Yönetimi'ne (BüYaY) ihtiyaç duyulmaktadır. Bütüncül Yarımada Yönetimini destekleyici ilkeleri şöyle sıralayabiliriz.

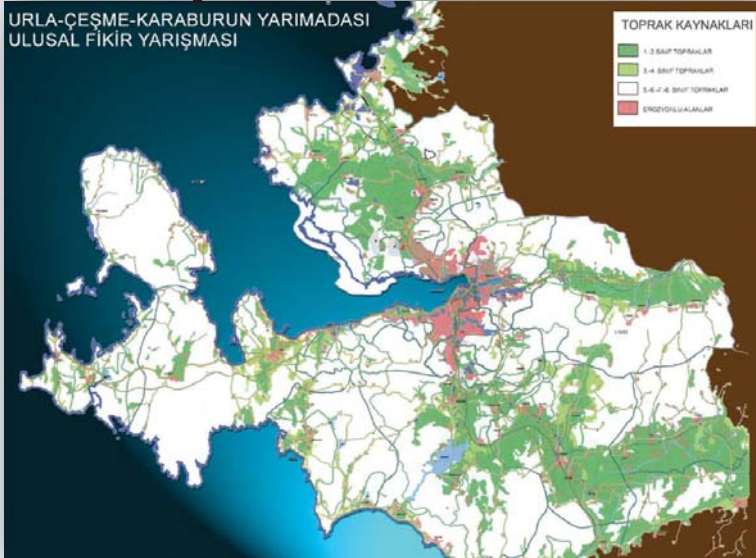
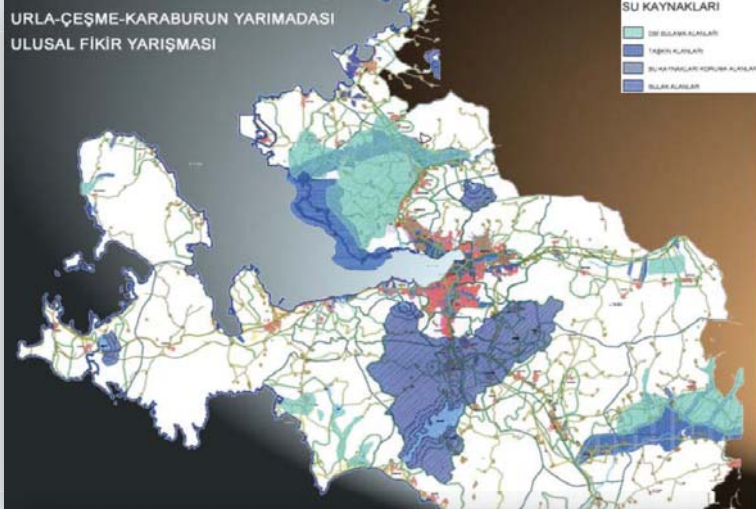
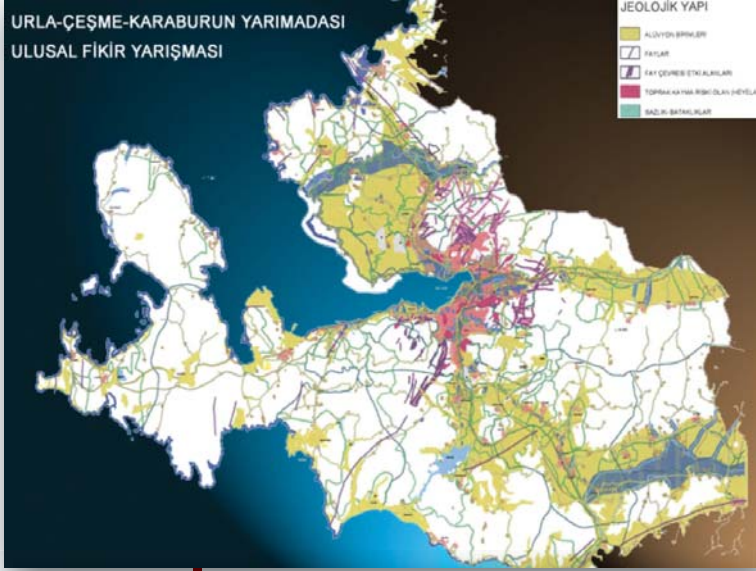
İlke I: Coğrafi bir sınır alanının tanımlanması

İlke II: Potansiyelleri ve kapasiteleri ortaya konulmalı

İlke III: Özgün bir örgütlenme oluşturulması

İlke IV: Mekansal düzenleme stratejilerinin üretilmesi

Proje Vizyonu

Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nın Vizyonu;

"Yarışma Bölgesini, Korumaya ve Geliştirmeye Yönelik Olarak İnsan Faaliyetlerinin Yönlendirilmesi, Koruma Kullanma Dengesinin Gözetilmesi Suretiyle Doğal, Kültürel ve Ekonomik Kaynakların Sürdürülebilirliğinin Sağlandığı Bir Yarımada." olarak ifade edilmektedir.

Bu çalışma; benimsediği amaç ve hedeflerin gerçekleştirilebilmesi yönünde bir takım **fikir, plan** ve **projeler** önermektedir. Ayrıca; merkezi otorite, yerel yönetimler, ziyaretçiler ve yerel halka yönelik bazı yönlendirmeler birlikte duyduğu kaygıları da belirtmekte, yol gösterici bir çaba, duyarlılık ve ortak bilinç doğrultusunda da bir vizyon oluşturmayı hedeflemektedir.

Bu vizyonun en temel yaklaşımını oluşturan akıl; "**Sürdürülebilir Yaşam**" felsefesidir. Gelecekte nasıl bir yarımada hayal ettiğimizi ve planladığımızı şimdiden görebilmemiz, şüphesiz ki ortak akıl, ortak bilinç ve bilimsel çalışma yöntemleriyle gerçekleşecektir. Bu tanımlama, aynı zamanda Yarışma Bölgesinin genel politikası olarak kabul edilmelidir.

Hedef: Çeşme-Urla-Karaburun Yarımadası'nın, sürdürülebilir yaşam felsefesi anlayışıyla; doğal ve kültürel değerlerinin korunarak, gelecek nesillere aktarılması, bölgedeki kırsal kalkınmanın gerçekleştirilmesi, bu yarışmada temel hedefimizdir.

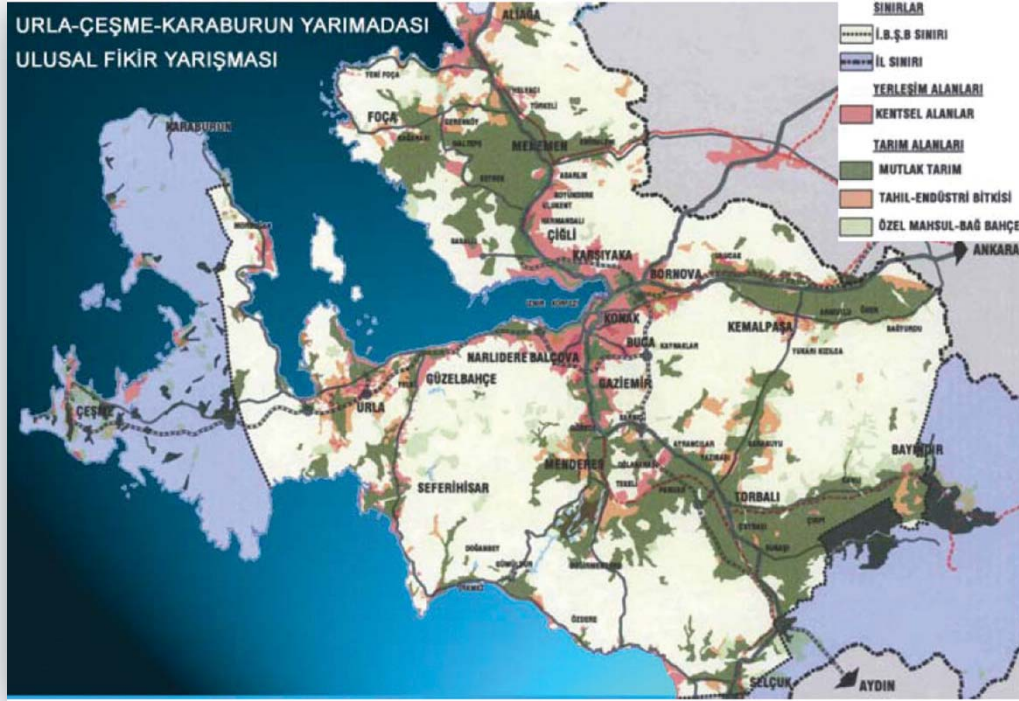
Araçlar: Çevrenin teknolojik, hijyenik yönü ve ekolojik-biyolojik boyutuyla birlikte ele alınarak bölgenin yeniden planlanması, yönetim Planlarının oluşturulması ve izlenmesi; hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli olan araçlardır.

Bölgenin sahip olduğu doğal, kültürel değerlerin önemi, ideal hedef ve faaliyetlerin hazırlanmasında belirleyici olmuştur.

Belirlenen ideal hedefler Yarışma Bölgesine yönelik ilke ve politikaları ortaya koymaktadır. İdeal hedefler tespit edilirken bölgedeki önemine göre sıralanmışlardır.

1. Biyolojik Çeşitliliğin ve Ekosistemin Korunması, Geliştirilmesi,
2. Su Bütçesinin Kontrol Altında Tutulması ve Suyun Optimum Kullanım Dengesinin Oluşturulması
3. Tarım, Turizm ve Yerleşim Alanlarındaki Faaliyetlerin Çevreye Duyarlı Olarak Düzenlenmesinin Sağlanması
4. Mevcut Gelir Kaynaklarının Veriminin Arttırılması ve Alternatif Gelir Kaynaklarının Oluşturulması
5. Bölgede Bilincin Artırılması ve Halkın Çevre Bilincini Yaşam Tarzı Olarak Benimsemesinin Sağlanması

İdeal hedeflerin gerçekleştirilmesi için ulaşılabilecek ara hedefler olan uygulama hedefleri, bu hedeflere ulaşmayı engelleyen kısıtlayıcılar ve bu hedeflere ulaşmada bir imkân olarak nitelendirilen destekleyiciler ile birlikte listelenmiştir. Alan içi ve alan dışı faktörler ayrı ayrı verilmiştir.

Ekip Temsilcisi Rivka Geron SCHILD (Mimar)
Mustafa Batu KEPEKÇIOĞLU (Mimar), Azime TEZER (Şehir Plancısı),

İlke AKŞEHİRLİ (Peyzaj Mimarı), Hakan Ozan ERZİNCANLI (Ziraat Mühendisi), Emre TEPE (Şehir Plancısı), Mete Başar BAYPINAR (Şehir Plancısı)

EKOLOJİK BİLGİ TOPLUMUNUN DOĞDUĞU YARIMADA

Türkiye'yi Dünyaya Bağlayan Kültürel Köprülerden Biri Olmak
Diğer Canlılara da Kaliteli Yaşam Hakkı Sunan Yer Olmak
Ege'nin Kendini Bulduğu, İzmirli'nin Buluştuğu Yer Olmak
Bölge'nin Doğal Jeneratörü Olmak

Yarımada ve İzmir halkının refahı için en önemli fırsatlar, içinde bulunduğumuz yüzyılda ekolojik ürünlere ve hizmetlere olan talebin artması ve bilgi bileşeninin gerek ekonomik refah gerekse yaşam kalitesi açısından en önemli girdi halini almış olmasından kaynaklanmaktadır. Yarımada hem doğal kaynaklarının bir kısmını halen koruyabilmiş hem de İYTE'nin kurulmasıyla beraber bilgi ve teknoloji eksikliklerini giderme şansına kavuşmuştur. Dolayısıyla yarımadanın bir yanı ekolojik sektörler ve yaşam tarzına, bir yanı ise bilgi ve teknolojiye dayalı bir sosyo-ekonomik sistemin hakim olduğu bir "Ekolojik Bilgi Toplumu"na dönüşmesi en önemli amaç olmalıdır. "Ekolojik Bilgi Toplumu", aynı zamanda ekolojik ayak izini küçülebilmiş ve sağlıklı işleyen ekosistem servislerine dayalı, ekonomisi çeşitlenmiş, kentsel ve kırsal yerleşmelerinin dayanıklılığı yüksek bir toplum olarak sürdürülebilir yüksek bir refah düzeyine sahip olacaktır. Yarımada, "Ekolojik Bilgi Toplumu'nun Doğduğu Yer Olma" şansına sahiptir.

Yarımada, sanayi toplumundan beri süregelen, insanın yönlendirdiği kültürün, doğayı ele alma şeklinin değişmesine tanıklık edildiği bir yer olarak karşımıza çıkaracaktır. Bu kültürün doğayı ele alış şekli ile sonuçlanan deneyimler ve bu deneyimlerin bizi götürdüğü bilgi toplumu, kültürün doğayı "yeniden" ele alış ile bizi ekolojik bilgi toplumuna dönüştürecekler. Böylece yarımada, "Ekolojik Bilgi Toplumu'nun Doğduğu" yer olacaktır.

Çalışmada esas olan "Ekolojik Bilgi Toplumu'nun Doğduğu Yarımada" özgürüsü, İnsan merkezli kültürün ekolojik kültüre dönüşümü ile ekolojik bilgi toplumunun oluşumu temasına dayanmaktadır.

Bu çalışma kapsamında öncelikle çalışmanın yöntemi ve kullanılan teorik yaklaşım, mevcut yasal düzenlemelerle beraber yorumlanmıştır. Yarımada'nın bugünkü duruma nasıl geldiği ve mevcut durumu, yarınlarını hangi gelişmelerin etkileyebileceği tartışılmıştır.

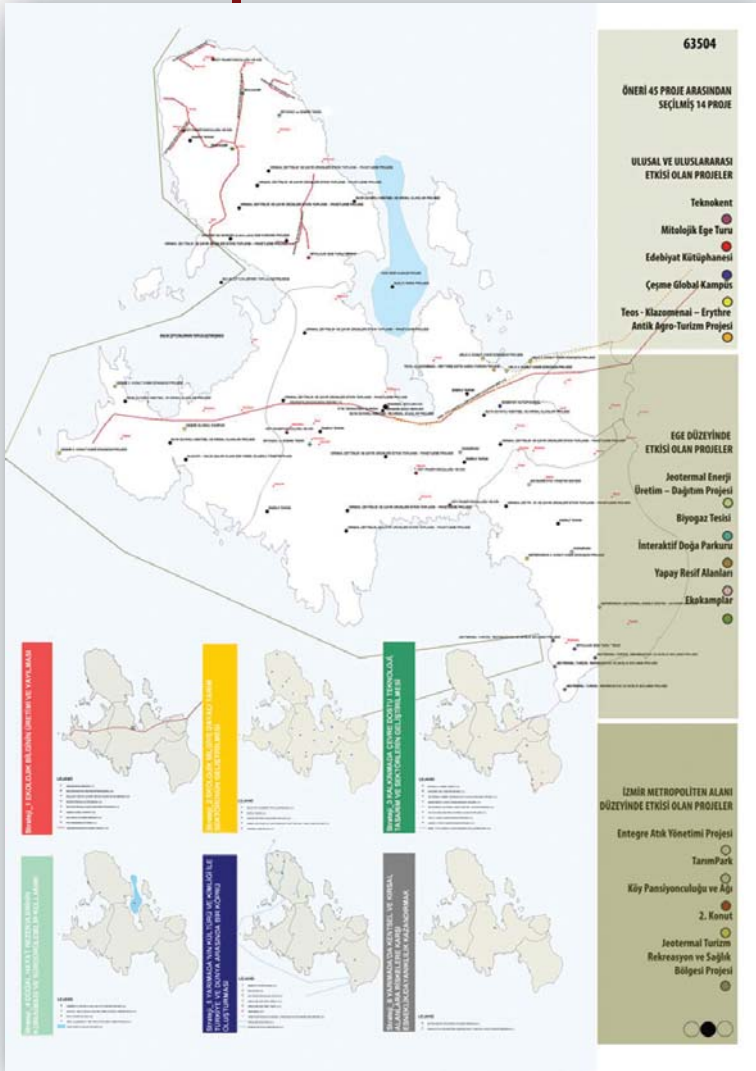
Yarımadanın, dış gelişmeler ve elinde tuttuğu değerler açısından ne gibi fırsatlar ve tehditlerle karşı karşıya olduğu küresel, kıtasal, ulusal ve yerel gelişmeler ışığında değerlendirilmiştir.

Yarımadanın elindeki değerler ve karşı karşıya olduğu fırsatlar özgürüyü oluşturan başlıca unsurlardır. Ancak Yarımada'nın zengin varlıkları ve özgün konumu nedeniyle yardımcı özgürler de önerilmiştir.

Geleceğin Yarımadası'na gitmek için altı strateji ile uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel nitelikte 45 proje ve eylem önerilmiştir.

YARIMADA'NIN YARINI

Yarımada, örnek bir kalkınma hikayesinin baş aktörlerinin evi olacaktır. Yarımada, antik kentlerindeki tiyatro etkinlikleri ve Urla'daki edebiyat festivalleri ile, dünya vatandaşlarının sık sık televizyonlarında gördükleri, merak ettikleri bir yer olacaktır. Yarımada'da ve kıyılarındaki doğanın canlılığı ve zenginliği herkesi mutlu edecek, yetişen sağlıklı ürünleri ile hem ülke içinde hem ülke dışında birçok sofrada adından bahsettirecektir. Yarımadada yaşayanlar güven içinde yaşayacak, depremler zaman zaman heyecan verici doğa olayları olmak dışında bir anlam vermeyecektir. Çünkü Yarımada yerleşmelerini doğal ve yapay afetlere karşı dayanıklı hale getirmiş, lezzetli ürünlerinin yetiştiği tarlalarını, su altı çayırlarını korumuş, kültürel mirasını hem iyi korumuş hem de iyi değerlendirmiş olacaktır. Çünkü, Yarımada bilginin üretildiği ve insan-çevre ilişkisinde dengeyi yakalamakta

bu bilginin cömertçe kullanıldığı bir yer olacaktır. Çünkü, Yarımada Ekolojik Bilgi Toplumunun doğduğu yerdir.

Yarımada için çizilen yol haritası, halkın bilgi toplumu dönüşümünü, ekolojik ayak izini sınırlarken gelişmeyi sürdürmeyi, ekosistemlerin sağlıklı işleyişini ve yerleşimlerin güvenilir olmasını başarmak için tutarlı ve bütüncül yaklaşımları içermektedir. Bu dönüşüm neticesinde, nüfusu fazla artırmamakla beraber üretkenliği ve dolayısıyla gelir düzeyi ciddi bir biçimde artmış bir yer haline alan Yarımada'da, yeni teknolojiler geliştiren, ar-ge çalışmaları yapanların toplam istihdamdaki payı %10'a çıkmış olacak, İzmir'de 10.000 kişi başına düşen TZE araştırmacı sayısını artırmış olacaktır. İstihdamın %50'si ekolojik sektörlerden geldiği için ekolojik ayak izi küçülmüş ve ekosistemlerin işlerliği güvence altına alınmış olacaktır.

Yarımada'da ekolojik bilgi toplumuna ulaşmak için önerilen 6 ana strateji, aynı zamanda kentsel dayanıklılık ve esnekliği de artırmayı başarmış olacaktır. Bu stratejilerin uygulanmasıyla artık Yarımada, ekolojik bilgi toplumunun yaşadığı, yerleşmelerin dışsal belirsizlikler ve doğal ya da yapay afetlere karşı dayanıklı ve güvenilir olduğu, sürdürülebilir kalkınmanın refah getirdiği bir yer haline almıştır. Yarımada'da temel stratejileri desteklemek üzere geliştirilen projelerin kentsel dayanıklılık ve esneklik üzerindeki dağılımı değerlendirildiğinde, ekolojik yapıya dair bilginin Yarımada'da üretimi, paylaşılması ve içselleştirilmesi konularında yoğunlaşma olduğu görülebilmektedir.

Yapılaşmış çevre ve sosyal dinamikler kesitindeki projelerle ekolojik ayak izi küçültülmüş olacak, yönetim ağları – yapılaşmış çevre – metabolik akışlar kesitlerinde gerçekleşen projelerle bütünleşik, ekolojik bir yerel toplumsal yaşam tarzı ve ekonomik yapı ile bunlara yönelik geliştirilmiş kentsel-kırsal hizmetlerin egemen olduğu bir sistem ortaya çıkacaktır. Bilginin üretimi ve kurumsal kapasite gelişimi ile desteklenmesi, yapılaşmış çevrede ekolojik çözümlerin yaygınlaşmasını ve güven altına alınmasını sağlarken, üretime ve sosyal yapıya dair dinamiklerde de yönlendirici olacaktır. Ekolojik bilgiye dayalı üretim ve yaşam dinamiklerini içselleştirmiş ve bilgiyi ürüne dönüştürebilmiş olan Yarımada Halkı, ekosistemlerinin sürdürülebilirliğini sağlamış, çevre üzerindeki ekolojik etki izini daraltarak hem kendisi hem diğer halkları rahatlatmış, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel belirsizliklere karşı daha esnek ve dayanıklı hale gelmiştir.

TARIM-PARK

Tarım temalı bu meşin alanları kentsel rant baskısı ile karşı karşıya kalan tarımsal alanların üretim işlevini sürdürerek dönüştürülmesi için önerilmektedir. Ekim faaliyetine ek olarak çevre alanlara rekreasyon faaliyetlerinin de entegre edilmesi ile kamusal hizmete ağırlık bilye aktif olarak kilitlerle KULLANILMASI, sahiplenilmesini ve KÖRÜNÜMASINI sağlamak temel stratejidir.

TOPRAKANA METROPOLE KUCAK AÇIYOR...

EKOKAMP

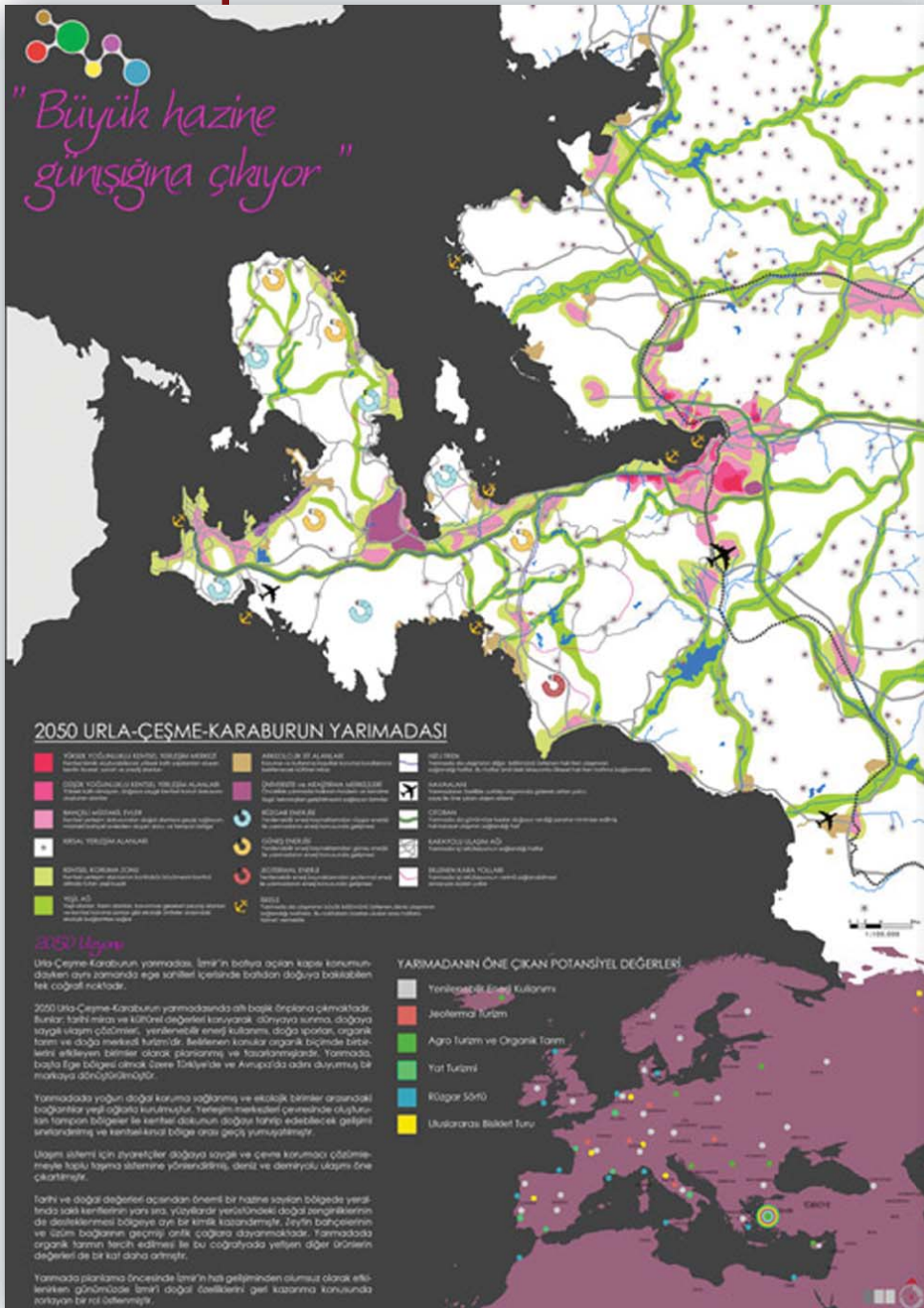
Ekip Temsilcisi Murat Z. MEMLÜK (Peyzaj Mimarı)
Murat BEKTAŞ (Peyzaj Mimarı), N. Güniz MEMLÜK (Mimar), Özge ÖZDEMİR (Peyzaj Mimarı), Burçak ÜZEL (Şehir plancısı), Yener ATAS-EVEN (Ziraat Mühendisi)

Danışmanlar Yalçın Demir MEMLÜK (Peyzaj Mimarı), Özlem BEKTAŞ (Biyolog)
Yardımcılar Dudu Dişle MEMLÜK (Peyzaj Mimarı), Nihan YEĞİN (Peyzaj Mimarlığı öğrencisi), Dila TABAN (Peyzaj Mimarlığı öğrencisi), Oya MEMLÜK (Şehir Planlama öğrencisi)

2050 Vizyonu

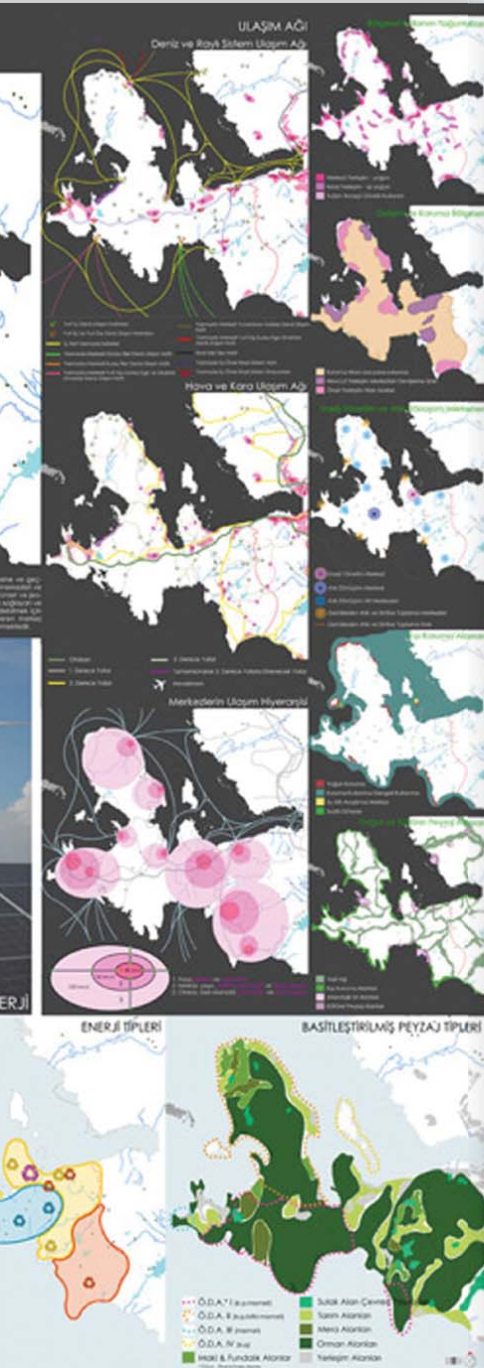
Urla-Çeşme-Karaburun yarımadası İzmir'in batıya açılan kapısı konumundayken aynı zamanda ege sahilleri içerisinde batıdan doğuya bakabildiğiniz tek coğrafi noktadır. 2050 Urla-Çeşme-Karaburun yarımadasında altı başlık önplana çıkmaktadır. Bunlar; tarihi miras ve kültürel değerleri koruyarak dünyaya sunma, doğaya saygılı ulaşım çözümleri, yenilenebilir enerji kullanımı, doğa sporları, organik tarım

ve doğa merkezli turizm'dir. Bu öne çıkan konular organik biçimde birbirlerini etkileyen birimler olarak planlanmış ve tasarlanmışlardır. Yarımada başta Ege bölgesi olmak üzere Türkiye'de ve Avrupa'da öne çıkan marka haline getirilmiştir. Yarımada da yoğun koruma sağlanmış ve ekolojik birimler arasındaki bağlantılar yeşil ağlarla sağlanmıştır. Yerleşim merkezleri çevresinde oluşturulan tampon bölgeler ile

kentsel dokunun doğayı tahrip edebilecek gelişimi sınırlan-
dırılmış ve geçiş yumuşatılmıştır.Ulaşım sistemi de doğaya
saygılı ve kaliteli çözüm olan toplu taşıma sistemi tercih
edilmiş, bunların sonucunda deniz ulaşımı ve demiryolu
öne çıkartılmıştır.Tarihi ve doğal değerleri açısından önemli
bir hazine sayılan bölgede yeraltında saklı kentlerinin yanı
sıra, yüzyıllardır yerüstündeki doğal zenginliklerinin de

desteklenmesi bölgeye ayrı bir kimlik kazandırmıştır. Zeytin
bahçelerinin ve üzüm bağlarının geçmişi antik çağlara da-
yanmaktadır. Yarımada organik tarımın tercih edilmesi ile
bu coğrafyada yetişen diğer ürünlerin değerleri de bir kat
daha artmıştır. Yarımada planlama öncesinde İzmir'in hızlı
gelişiminden olumsuz olarak etkilenirken günümüzde İzmir'i
doğal özelliklerini geri kazanma konusunda zorlamaktadır.

"Büyük hazine güneşten doğuyor"

ETKİNLİK ÇİZELGESİ

OCAK	ŞUBAT	MART	NISAN	MAYIS	HAZİRAN	TEMMUZ	AĞUSTOS	EYLÜL	EKİM	KASIM	ARALIK
Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali
Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali	Yazın İlk Festivali

2024 yılında Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi. Her ay için farklı etkinlikler, festivaller ve yarışmalar planlanmıştır. Çizelge, etkinliklerin isimleri, tarihleri ve organizatör bilgilerini içerir.

2024 Yılı Etkinlik Çizelgesi İçerik Özetleri:

- OCAK:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- ŞUBAT:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- MART:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- NISAN:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- MAYIS:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- HAZİRAN:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- TEMMUZ:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- AĞUSTOS:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- EYLÜL:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- EKİM:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- KASIM:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- ARALIK:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.

2024 Yılı Etkinlik Çizelgesi İçerik Özetleri (Devamı):

- OCAK:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- ŞUBAT:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- MART:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- NISAN:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- MAYIS:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- HAZİRAN:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- TEMMUZ:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- AĞUSTOS:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- EYLÜL:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- EKİM:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- KASIM:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.
- ARALIK:** Urla-Çeşme-Karaburun Yarımadası'nda gerçekleştirilecek etkinliklerin detaylı çizelgesi.

Ekip Temsilcisi Veli Eğri (Şehir Plancısı)
Ahmet BENLİYAY (Peyzaj Mimar), Metin BAŞAL (Ziraat Mühendisi),
Sezin ARKIN (Mimar)

Danışmanlar Şükran ŞAHİN (Peyzaj Mimar), Latif KURT (Biyolog),
Ahmet Serkan GÜNER (Hidrojeolog)
Yardımcı Faruk SARIHAN (Peyzaj Mimarlığı öğrencisi)

Amaç; Ekosistemle bütünleşerek kendi kendini var eden üretim ve tüketim desenleri ile yarımada'daki koruma ve yerel kalkınma faaliyetlerini yönlendiren "ekolojik biliş" doğrultusunda yaşam örgüsüne yolculuğunun başlatılmasıdır.

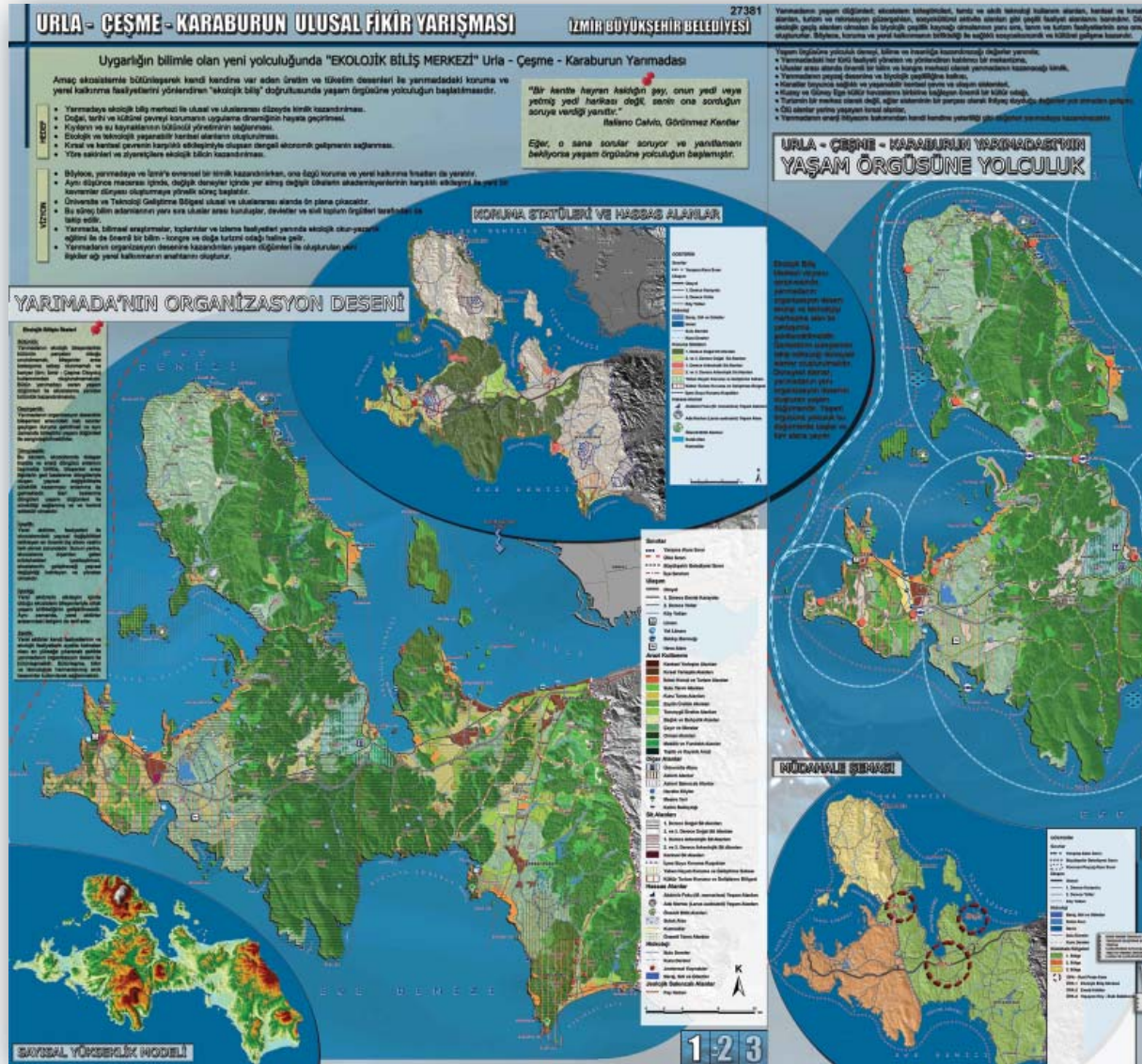
İdeal Hedefler (20 yıl)

- Ekolojik Bilis Merkezi olarak yarımada'ya ulusal ve uluslararası düzeyde kimlik kazandırılması
- Doğal, tarihi ve kültürel çevreyi korumanın uygulama dinamiğinin hayata geçirilmesi
- Kıyıların ve su kaynaklarının bütüncül yönetiminin sağlanması
- Ekolojik ve teknolojik yaşanabilir kentsel alanların oluşturulması
- Kırsal ve kentsel çevrenin karşılıklı etkileşimiyle oluşan dengeli ekonomik gelişmenin sağlanması
- Yöre sakinleri ve ziyaretçilere ekolojik bilicini kazandırılması

Yöntem; Öncelikli, yaşam örgüsüne yolculuk temasiyla kavramsallaştırılan projenin ana fikrini yansıtan vizyon ve ilkeler belirlenmiştir. Organizasyon deseni, yapı ve süreçten oluşan ekosistemlerin üç önemli ölçütüne ve ekolojik biliş sürecine

yönelik tanımlamalar getirilmiştir. Yarımada'nın organizasyon deseni ve yapısal bileşenleri tespit edilip değerlendirmeler yapılmıştır. Böylece yarımada'nın yaşam örgüsüne yolculuk sürecine yönelik öneriler getirilmiş, özel proje alanları ve yerel kalkınmanın organizasyonu ile vizyon güvenceye alınmıştır.

Kavramsal Yaklaşım; Yerküremiz, var olduğundan bu yana çeşitli küresel krizler geçirmiştir. Ancak, ekosistemler ayakta kalabilmelerini olası en yükseğe çıkarmak üzere organize olmayı başarmışlardır. Sürdürülebilirlik krizi, yaşam sistemlerinin isleyişini (yaşam örgüsünü) görmezden gelen planlama ve yönetim anlayışının ürünüdür. Ekosistemden öğreneceğimiz, ayakta kalarak yaşamımızı nasıl devam ettireceğimize (Capra, 1996). Dolayısıyla, süregelen koruma ve planlama yaklaşımlarının tersine; parçadan bütüne, nesnelere ilişkilerle, içerikten desenlere yönelecek algısal dönüşümlere ihtiyaç vardır. Ekosistemlerin organizasyon ilkelerini anlamalı ve varlığını koruyabilen insan toplulukları yaratmak için bu ilkeleri kullanmalıyız (Capra, 1996). Bizler, ekosistemleri yapısal biçimleriyle algılıyoruz.

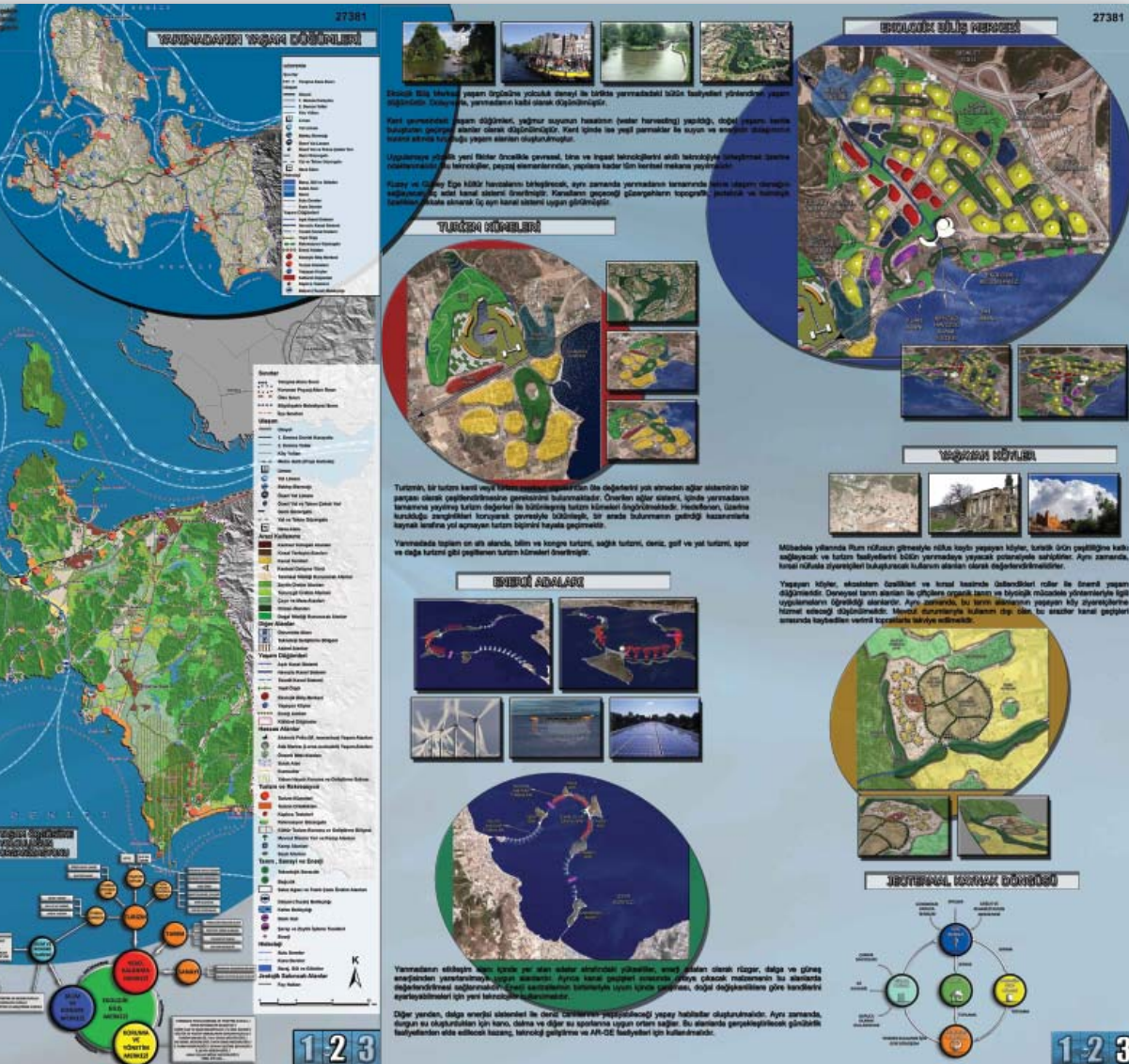
Ekosistemlerin diğer bileşenleri desen ve süreçten kaynaklanan biliş olgusunu göz ardı ediyoruz. Oysa yüksek derecede işbirliğine dayalı bu sistemler, bileşenler arası yoğun etkileşimleri ile organizasyon olarak kapalı, enerji ve madde akısına açık sistemlerdir. Çevre yalnızca yapısal değişimleri tetikler, onları belirleyip yönetmez (Capra, 1996).

İnsan yaşam örgüsüne dahil olarak, yapısal değişiklikleri tetikle-mekle kalmayıp onları belirleme ve yönetme ayrıcalığına da sa-hip olmalıdır. Yani ekosistemin bir parçası olarak biliş süreci ile bütünleşmelidir. Projede, "Yaşam örgüsüne yolculuk" temasıyla kavramsallaştırılan biliş süreci, insanın bilime, edebiyata ve felsefeye olan yolculuğunun başladığı bu topraklardan doğacak yeni bir uygarlık projesi olarak değerlendirilmelidir. Yarımada kıyı özellikleri, arazi yapısı ve ekosistemin organizasyon deseni ile böylesi bir deney süreci için uygun şartlar taşımaktadır.

Ekolojik biliş sürecinin denemesi ve uygulanması için başlatılacak deney, bilim adamlarını ve insanlığı peşinden sürükleyecek keyifli bir yolculuğa çıkarmaya adaydır.

Vizyon; Uygarlığın bilimle olan yeni yolculuğunda "Ekolojik Biliş Merkezi" Urla – Çeşme – Karaburun Yarımadası.

- Böylece, yarımada ve İzmir'e evrensel bir kimlik kazandırılırken, ona özgü koruma ve yerel kalkınma fırsatları da yaratılır.
- Aynı düşünce macerası içinde, değişik deneyler içinde yer almış değişik ülkelerin akademisyenlerinin karşılıklı etkileşimi ile yeni bir kavramlar dünyası oluşturmaya yönelik süreç başlatılır (Tekeli, 2004).
- Üniversite ve Teknoloji Geliştirme Bölgesi ulusal ve uluslararası alanda ön plana çıkacaktır.
- Bu süreç bilim adamlarının yanı sıra uluslar arası Kuruluşlar, devletler ve sivil toplum örgütleri tarafından da takip edilir.
- Yarımada, bilimsel araştırmalar, toplantılar ve izleme faaliyetleri yanında ekolojik okur-yazarlık eğitimi ile de önemli bir bilim – kongre ve doğa turizmi odağı haline gelir.
- Yarımada'nın organizasyon desenine kazandırılan yaşam düğümleri ile oluşturulan yeni ilişkiler ağı yerel kalkınmanın anahtarını oluşturur.

Arkeolojik Kültür Varlıklarına İlişkin Koruma Yüksek Kurulu Kararı

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu 22/2/2008 tarihli 745 sayılı ilke kararında "Ören yerleri ve ören yerlerinde bulunan arkeolojik taşınmaz kültür varlıklarının; koruma bölge kurulunca uygun bulunan koruma amaçlı imar planı, çevre düzenleme projesi dahil her ölçekteki projeler doğrultusunda yönetim alanı ve yönetim planı göz önünde bulundurularak, varsa kazı başkanı, yoksa müze müdürlüğü görüşleri alınmak suretiyle özel protokol maddeleri oluşturularak bakım, onarım, restorasyonu ve değerlendirilmesi amacıyla ziyaretçilere açık olmak üzere Bakanlıkça tüzel kişilere 5225 ve 5228 sayılı Kanunlar kapsamında kullanılabileceğine,

Ören yerlerinde bilimsel kazıların devam etmesi ve alanda bulunan yapıların korunması konusunda ihtiyaç duyulan mekânların (laboratuvar, atölye, depolama, sergileme üniteleri vb.), kazı evi, denetimli şantiye, meydan tanzimi, güvenlik ve satış üniteleri, kafeterya, açık otopark, tuvalet, bilet gişeleri vb. uygulamaların geçici olarak ilgili koruma bölge kurulunun izni ile yapılabileceğine, 5/11/1999 tarih ve 658 sayılı ilke kararının ilgili bölümlerinin de bu çerçevede değerlendirilmesi gerektiğine, karar verildi" ifadesine yer verilmiştir. Anılan karar 5 Ağustos 2008 tarihli ve 26958 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

5793 sayılı Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 6 Ağustos 2008 tarihli ve 26959 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Anılan Kanun ile 3194 sayılı İmar Kanunu ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanununda değişiklik yapılmıştır.

Anılan Kanunun 7 nci maddesi ile 2/3/1984 tarihli ve 2985 sayılı Toplu Konut Kanununun 4 üncü maddesinin birinci fıkrası "Başkanlık, gecekondü dönüşüm projesi uygulayacağı alanlarda veya mülkiyeti kendisine ait arsa ve arazilerde veya valiliklerce toplu konut iskan sahası olarak belirlenen alanlarda çevre ve imar bütünlüğünü bozmayacak şekilde her tür ve ölçekteki planlar ile imar planlarını yapmaya, yaptırmaya ve tadil etmeye yetkilidir. Bu planlar; büyükşehir belediye sınırları içerisinde kalan alanlar için büyükşehir belediye meclisi tarafından, il ve ilçe belediye sınırları ile mücavir alanları içerisinde kalan alanlar için ilgili belediye meclisleri tarafından, beldelelerde ve diğer yerlerde ilgili valilik tarafından, planların belediyelere veya valiliğe intikal ettiği tarihten itibaren üç ay içerisinde aynen veya değiştirilerek onaylanır. Belediyeler ve valilik tarafından üç ay içerisinde onaylanmayan planlar Başkanlık tarafından re'sen onaylanır. Belediyeler, valilik veya Başkanlık tarafından onaylanan bu planlar; askı, ilan ve itiraza dair kararlar da dahil olmak üzere 3194 sayılı İmar Kanunu hükümlerine göre belediyeler ve ilgili kamu kurumları tarafından yapılacak tüm işlemler Başkanlık tarafından re'sen yapılmak suretiyle yürürlüğe konur." şeklinde değiştirilmiştir.

Anılan Kanunun 15 inci maddesi ile 3194 sayılı Kanunun ek 3 üncü maddesi "EK MADDE 3- Özelleştirme programındaki kuruluşlara ait

veya kuruluş lehine irtifak ve/veya kullanım hakkı alınmış arsa ve araziler ile özel kanunları uyarınca özelleştirilmek üzere özelleştirme programına alınan arsa ve arazilerin, 3621 sayılı Kıyı Kanunu veya 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamında kalan yerler dahil olmak üzere genel ve özel kanun hükümleri kapsamında yer alan tüm alanlarda imar planlarını yapmaya ve onaylamaya yetkili olan kurum veya kuruluşlardan görüş alınarak çevre imar bütünlüğünü bozmayacak her tür ve ölçekte plan, imar planı ile değişiklik ve revizyonları müellifi şehir plancısı olmak üzere Başbakanlık Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca yapılarak veya yaptırılarak Özelleştirme Yüksek Kurulunca onaylanmak ve Resmi Gazetede yayımlanmak suretiyle kesinleşir ve bu Kanunun 8 inci maddesinde yer alan ilan ve askıya dair hükümlerden muaf olarak yürürlüğe girer. İlgili kuruluşlar bu madde kapsamında yapılan planları devir tarihinden itibaren beş yıl süreyle değiştiremezler. Bu süre içerisinde imar planlarına ilişkin olarak, verilecek mahkeme kararlarının gereklerinin yerine getirilmesini teminen yapılacak imar planı değişikliğine ilişkin iş ve işlemler Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca bu maddede belirtilen usul ve esaslara göre gerçekleştirilir. İlgili kuruluşlar görüşlerini onbeş gün içinde bildirirler. Bu madde kapsamında yapılan her ölçekteki plan ve imar planlarında 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 17 nci maddesinin (a) bendinin ikinci ve sekizinci paragrafındaki hükümler uygulanmaz. Özelleştirme sürecinde ihtiyaç duyulması halinde, bu planlara göre yapılacak imar uygulamasına ilişkin parselasyon planları Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılır veya yaptırılır. Bu parselasyon planları Özelleştirme İdaresi Başkanlığınca onaylanır ve 19 uncu maddede belirtilen ilan ve askıya dair hükümlerden muaf olarak kesinleşir ve yürürlüğe girer. Bu planlara göre yapılacak yapılarda her türlü ruhsat ve diğer belgeler ile izinler, ilgili mevzuat çerçevesinde yetkili kurum ve kuruluşlarca verir." şeklinde değiştirilmiştir.

Anılan Kanunun 45 inci maddesi ile 16/6/2005 tarihli ve 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun 4 üncü maddesinin dördüncü, beşinci ve altıncı fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Yenileme alanında kalan Hazineye ait taşınmazlar; bir kamu hizmetine tahsisli olanlar, ön izin verilmiş veya üzerinde irtifak hakkı tesis edilmiş olanlar, 2565 sayılı Askeri Yasak Bölgeler ve Güvenlik Bölgeleri Kanunu kapsamında bulunan yerler ile sivil ve askeri hava alanları ve mania plânları kapsamında kalan yerler hariç olmak üzere, Maliye Bakanlığının teklifi ve Bakanlar Kurulu kararı ile projeyi yürüten il özel idaresine veya belediyeye bedelsiz olarak devredilir. Devir işlemleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır. Devir tarihinden itibaren beş yıl içinde devir amacına uygun olarak kullanılmayan taşınmazlar, bedelsiz olarak re'sen Hazine adına tescil edilir. Söz konusu taşınmazlardan elde edilecek gelirin, proje ve uygulama giderleri düşüldükten sonra kalan kısmının yüzde 50'si Hazineye aktarılır. Yenileme alanı ilan edilen yerlerde, yenileme projesi kapsamında kalan taşınmazlar devir işlemleri sonuçlandırılıncaya kadar Hazinece satılamaz, kiraya verilemez, tahsis edilemez, ön izin veya irtifak hakkına konu edilemez.

Mülkiyeti veya idaresi Vakıflar Genel Müdürlüğüne ait bulunan taşınmazlar ile tapu kayıtlarında vakıf şerhi bulunan taşın-

mazlarda bu Kanun hükümlerinin nasıl uygulanacağı Vakıflar Genel Müdürlüğü ve il özel idaresi veya belediyece müştereken belirlenir.

Yenileme alanlarında uygulanacak projelerin kamulaştırma, plân, proje ve yapım işlerinde kullanılmak üzere, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 12 nci maddesine göre oluşturulan Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı hesabından belediyelere aktarma yapılır.”

Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

5801 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 5659 sayılı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanunu ile 3621 sayılı Kıyı Kanununda değişiklik 13 Ağustos 2008 tarihli ve 26966 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü Kuruluş Kanununa "Atatürk Orman Çiftliği sınırı içinde bulunan bu Kanuna ekli "Spor Alanı Sınır Krokisi"nde koordinatları tanımlanan toplam 258.186 m² arazi ve üzerinde bulunan spor tesisleri ve müştemilatı Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü arasında yapılacak protokolle 49 yıl süre ile bedelsiz olarak Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğüne tahsis edilir. Tahsis edilen spor alanlarının spor hizmet ve faaliyetlerinde kullanılmak kaydıyla spor kulüplerine veya spor federasyonlarınca amacına uygun kullanımını teminen her türlü tedbir alınması, denetiminin yapılması ve gerektiğinde tahsislerin kaldırılması konusunda Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Bu Kanuna ekli krokide belirtilen alanda yapılmış spor tesisleri, sporun geliştirilmesi dışında ticari bir amaç için kullanılamaz ve tahsis edilemez." şeklinde ek madde 2 eklenmiştir.

Kıyı Kanununun 6 ncı maddesinin dördüncü fıkrasının (c) bendinden sonra gelmek üzere "Uluslararası spor otoritelerinin, Türkiye'de spor faaliyetlerinin düzenleneceğine dair kararı gereğince Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu spordan sorumlu Bakanlığın izni doğrultusunda, 10/12/2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun (I) sayılı Cetvelinde düzenlenen genel bütçe kapsamındaki kamu idareleri, aynı Kanunun (II) sayılı Cetvelinde düzenlenen özel bütçeli idareler, belediyeler ile il özel idareleri tarafından her türlü spor aktiviteleri ve organizasyonların yapılmasına/yaptırılmasına yönelik spor tesisleri ve zorunluluk arz eden durumlarda bunların tamamlayıcı konaklama tesisleri," şeklinde (d) bendi eklenmiştir.

3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

3030 sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Tip İmar Yönetmeliği'nin adını "Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliği" olarak değiştiren Yönetmelik 19 Ağustos 2008 tarihli ve 26972 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin 1 inci maddesi ile Yönetmeliğin, belediye sınırları ve mücavir alan sınırları içinde veya dışında, imar plânı bulunan alanlarda uygulanacağı hüküm altına alınmıştır.

Yönetmeliğin 57 nci maddesi yeniden düzenlenmiştir. Statik projeye esas teşkil edecek zemin etüdü (jeoteknik etüt) raporu "1) Yeraltının dinamik esneklik direnişleri ve yerin dayanımı, taşıma gücü, yer altı suyu varlığı, yer altı yapısı, deprem bölgenemesi, yer kırıklarının hareketleri, oturma, sıvılaşma ve yer kaymalarının boyutları gibi zeminin fizikî özelliklerini belirleyen çalışmalar yönünden jeofizik mühendislerince,

2) Sondajlar, arazi çalışmaları, zemin ve kaya mekaniği, laboratuvar deneylerini ihtiva eden zemin-yapı etkileşiminin analizinde kullanılacak temel-zemin, zemin profili ve zemini oluşturan birimleri fizikî ve mekanik özelliklerini konu alan çalışmalar yönünden jeoloji mühendislerince,

3) Zemin mekaniği, zemin dinamiği ve zemin emniyet gerilmesi hesaplaması gibi çalışmalar yönünden inşaat ve jeoloji mühendislerince, mühendislik hizmetleri standartlarına, Bakanlıkça belirlenen Zemin ve Temel Etüdü Raporunun Hazırlanmasına İlişkin Esaslar'a, Bina ve Bina Türü Yapılar İçin Zemin ve Temel Etüdü Raporu Genel Formatı'na uygun, detaylı olarak hazırlanan ve parselin bulunduğu bölge üzerine yapılacak yapı ve zeminin durumuna göre birden fazla mühendislik disiplinine ilişkin çalışmayı ihtiva etmesi hâlinde, bu mühendislik disiplinlerine mensup mühendislerce birlikte imzalanan belgedir." şeklinde hükme bağlanmıştır.

Yönetmeliğin 44 üncü maddesinde yer alan binalarda yangın önlemlerine ilişkin hükümler yürürlükten kaldırılmıştır.

Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Planlı Alanlar Tip İmar Yönetmeliğine Geçici Madde 3 eklenen Yönetmelik 11 Eylül 2008 tarihli ve 26994 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmış ve 19/8/2008 tarihinden geçerli olmak üzere, yayımı tarihinde yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır.

Yönetmeliğin geçici 3 üncü maddesi "19/8/2008 tarihinden önce yapı ruhsatı ve yapı kullanma izin belgesi için idareye yapılmış müracaatlar, 19/8/2008 tarihinden önce yürürlükte bulunan mevzuata göre neticelendirilir." şeklinde düzenlenmiştir.

Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği

Binalardaki ısı kayıplarının azaltılmasına, enerji tasarrufu sağlanmasına ve uygulamaya dair usul ve esasları düzenlemek amacıyla Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği 9 ekim 2008 tarihli ve 27019 sayılı resmî Gazetede yayımlanmıştır. Anılan yönetmelik ile 8/5/2000 tarihli ve 24043 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Yönetmeliğin geçici maddesi ile Yönetmeliğin yürürlüğe giriş tarihinden önce yapım işi ihalesi ilan edilmiş olan kamu binaları ve yapı ruhsatı alınmış özel binalar hakkında bu Yönetmelik hükümleri uygulanmayacağı öngörülmüştür. Yönetmeliğin 1/11/2008 tarihinde yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır.

Balıkçı Barınakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

Balıkçı Barınakları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 28 Ekim 2008 tarihli ve 27038 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin 10 uncu maddesi ile Aynı Yönetmeliğin 13 üncü maddesi "Alt ve üst yapısı tamamen gerçekleşmemiş veya üst yapısı bulunmayan barınaklarda, kira sözleşmesinde belirtilmesi veya kira dönemi içinde bannak işletmecisinin talebine bağlı olarak Bakanlık, Ulaştırma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının uygun görmesi halinde yapılacak değişiklik taleplerine ilişkin olarak bannak işletmecisi tarafından hazırlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planı teklifi, bu Yönetmeliğin 7 nci maddesine göre, 3621 sayılı Kıyı Kanunu ve ilgili mevzuat uyarınca Bayındırlık ve İskan Bakanlığınca değerlendirilir.

Değişiklik teklifi, 1/1000 ölçekli uygulama imar planı teklifinin onanmasından sonra Ulaştırma Bakanlığı Demiryollar, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğü'nün denetiminde, herhangi bir bedel, hak veya kira bedelinden indirim talebinde bulunulmaksızın bannak işletmecisi tarafından gerçekleştirilir.

Yapılan tesisler, kira süresi sonunda veya sözleşmenin süresinden önce feshi halinde, işletmeci tarafından hiç bir hak iddiasında bulunulmadan sağlam ve çalışır vaziyette bedelsiz olarak Hazineye devredilir. Teslim ve teslim işlemleri il müdürlüğü, Ulaştırma Bakanlığı ve Maliye Bakanlığının taşra teşkilatlarından birer temsilcinin iştiraki ile oluşan komisyonca yapılır." şeklinde değiştirilmiştir.

İmar Kanununun 42. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa Mahkemesince İptali

3.5.1985 günlü, 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 42. maddesinin birinci fıkrasının "... 500 000 TL. dan 25 000 000 liraya kadar para cezası verilir" bölümü Anayasaya aykırılığından dolayı iptal edilmiştir. Konya 1. İdare Mahkemesinin iptal istemiyle açtığı dava Mahkemenin E: 2005/5, K:2008/93 sayılı ve 17.04.2008 tarihli kararıyla oybirliği ile iptal edilmiştir. İptal edilen bölümün doğuracağı hukuksal boşluk kamu yararını ihlal edici nitelikte görüldüğünden, Anayasa'nın 153. maddesinin üçüncü fıkrasıyla 2949 sayılı Yasa'nın 53. maddesinin dördüncü ve beşinci fıkraları gereğince iptal hükmünün, kararın Resmi Gazete'de yayımlanmasından başlayarak dört ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Karar 5 Kasım 2008 tarihli ve 27045 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmıştır.

Mahkeme gerekçesinde "...İdari makamların Yasa'nın belirlediği sınırlar arasında cezanın takdirinde esas alacakları objektif ölçütler Yasa'da gösterilmemiştir. Yasa'yla imar para cezasının alt ve üst sınırları gösterilmiş, bu alan içinde cezayı uygulama yetkisi idareye bırakılmıştır. İdarelerin hangi ölçütleri esas alacakları açık, belirgin ve somut olarak Yasa'da yer almamıştır. Yasa kuralı bu anlamda belirli ve öngörülebilir değildir.

Alt ve üst sınır arasında idareye bırakılan takdir alanı geniş, sınırsız ve ölçüsüzdür. Cezanın belirlenmesinin alt ve üst sınır arasında elli kat gibi makul ve ölçülü olmayan şekilde genişliği, uygulamada, yorum ve değerlendirme farklılıklarına dayalı olarak eşitsizliğe, haksızlığa ve keyfiliğe yol açabilecek niteliktedir.

Yasakoyucu, kamu düzeninin korunması amacıyla ceza hukuku alanında hangi eylemlerin suç sayılacağı ve suç sayılan bu eylemlerin hangi tür ve ölçüde cezai yaptırıma bağlanacağı konusunda takdir yetkisine sahip olmakla birlikte, cezaların yasallığı ve hukuksal güvenlik ilkelerinin gereği olarak, farklı ve keyfi uygulamalara neden olmamak için, imar hukukuna uygun geçerli sebepler ve objektif ölçütleri yasada göstermesi gerekir.

Cezanın Yasa'da gösterilen sınırlar arasında idarece belirlenmesinde, yapının, taşkın, heyelan, kaya düşmesi gibi afet alanlarında bulunan, sıhhi ve jeolojik mahsurları olan veya bunlar gibi tehlikeli durumlar göstermesi nedeniyle imar planlarına veya ilgili idarelerce hazırlanmış, onaylanmış raporlara göre yapılması yasak olan alanlara, imar planlarında umumi hizmet alanlarına, kamu tesis alanlarına ve yapı sahibine ait olmayan alanlara yapılması; hangi amaçla yapıldığı, büyüklüğü ve konut, ticari, sanayi, otel, akaryakıt istasyonu gibi niteliği; fen ve sağlık kurallarına aykırılık taşıması; içinde oturacak veya çalışacak kişiler için tehlike oluşturması; çevresinde ya da aynı bölgede emsal yapılar için uygulanan imar para cezaları; kente ve çevreye etkisi; bitmiş ve kullanılabilir durumda olması gibi ölçütlere yer verilmemiştir.

Bu tür idari işlemlere karşı yargı yolu açık olmakla birlikte, bu güvenenin uygulama aşamasından sonra ve ancak itiraz yoluyla ortaya çıkacağı göz önünde bulundurulduğunda, yasa kurallarının yürürlükte olduğu sürece keyfiliği ortadan kaldırmaya yeterli olduğu söylenebilir. Hukuk kuralları, yargının yorumuna ihtiyaç göstermeyecek ve uygulayıcılar tarafından anlaşılabilir şekilde açık ve belirgin olmak, uygulayıcılara güvence vermek zorundadır.

Açıklanan nedenlerle, itiraz konusu kural, Anayasa'nın 2. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

Kural iptal edilmiş olduğundan ayrıca Anayasa'nın 10. maddesi yönünden incelenmesine gerek görülmemiştir." ifadelerine yer vermiştir.

Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik

Çevre ve Orman Bakanlığınca ülkemizin sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel zenginliğin korunarak kalkınma planları ve varsa bölge planları temel alınarak, ekonomik kararlarla ekolojik kararların bir arada düşünülmesine imkan veren, genel arazi kullanım kararları ile bunlara ilişkin strateji ve politikaları oluşturmak ve çevre kirliliğini önlemek amacıyla nazım ve uygulama imar planlarına esas teşkil etmek üzere bölge ve havza bazında 1/50.000-1/100.000 ölçekteki çevre düzeni planlarının hazırlanmasına, hazırlatılmasına, onaylanmasına, izlenmesine, denetlenmesine ve bu planlar üzerinde yapılacak değişikliklere ilişkin usul ve esasları düzenlemek amacıyla Çevre Düzeni Planlarına Dair Yönetmelik yayımlanmıştır. Yönetmelik 11 kısım 2008 tarihli ve 27051 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak, yürürlüğe girmiştir.

Yönetmelik, planlama alanı bütününde 1 inci maddede tanımlanan amaç doğrultusunda hazırlanacak 1/50.000-1/100.000 ölçekteki çevre düzeni planı, revizyon, ilave ve değişikliklerinin hazırlanması, hazırlanması, onaylanması, uygulanmasının izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır.

Yönetmelik, 1/5/2003 tarihli ve 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun'un 2 nci ve 10 uncu maddesi ile

9/8/1983 tarihli ve 2872 sayılı Çevre Kanunu'nun 9 uncu maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Yönetmelikte çevre düzeni planının niteliği, çevre düzeni planı planlama alanının tespitine, hazırlanmasına, hazırlanmasına ilişkin idari ve teknik usuller ve esaslar, planların onaylanması, yürürlüğe girmesi, ilanı, dağıtımı ve uygulamaların izlenmesi ile ilgili düzenlemeler yer almaktadır.

Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

775 sayılı Gecekondu Kanunu ile ilgili yetkiler Toplu Konut İdaresi Başkanlığına geçtiğinden bu Kanunun uygulanması ile ilgili yönetmelikte değişiklikler Toplu Konut İdaresi Başkanlığına yapılmış ve Gecekondu Kanunu Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik 12 Kasım 2008 tarihli ve 27052 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yönetmeliğin 59 uncu maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Gecekondu Kanunu'nun 19 uncu maddesi uyarınca hazırlanacak olan imar ve ıslah planları ile parselasyon planları aşağıdaki esaslara uygun olarak düzenlenir.

a- İmar planlarının tanzimi

1- Şehrin üst ölçekli planı varsa seçilecek bölgelerin ana yollara bağlanması genel ihtiyaçlarla ilgili özel tesisler (sinema, han, v.s.) için ayrılacak yerlerle genel hizmetler (yol, park, meydan v.s.) için ayrılacak yerler bu üst ölçekli planına intibak ettirilerek tanzim edilir.

2- Şehrin üst ölçekli planı yoksa yukarıdaki işlemler imar planının tanzim ve tasdikinden sonra yürütülür.

İmar planlarının tanzimi Başkanlığın dışında yaptırırsa 1 ve 2 numaralı bentlerdeki işlemler birer gerekçeli raporda beraber hazırlanarak Başkanlığın onayına sunulur. İmar planlarının Toplu Konut İdaresi Başkanlığı onayından sonra 1/1000 veya gerektiğinde daha büyük ölçekli parselasyon planları hazırlanır ve bunlarda Başkanlığın onayına sunulur.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, lüzum gördüğü hallerde imar ve parselasyon planlarını kendisi yapmaya veya yaptırmaya yetkilidir.

b- İslah planlarının tanzimi

İslah planları 69 uncu maddede de belirtildiği gibi üst ölçekli planına, imar planı ile imar planlarına uyulmaksızın, hali hazır duruma uyan ve imar planlarından önce yapılan geçici mahiyetteki planlar olduğundan, bunların tanzimi sırasında bölgeye sadece amme hizmetlerinin götürülmesini sağlamak amacı ile lüzumlu görülecek hususlar dikkate alınır.

İslah planlarından parselasyon planları tanzim edilmez.

İslah planları Başkanlığın dışında yapılırsa bu planlar, planların yapıldığı şartları belirten birer gerekçeli raporda birlikte Başkanlığın onayına sunulur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı uygun gördüğü takdirde bunları onaylar.

Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca lüzum görüldüğü takdirde veya gecekondu bölgelerinde amme hizmetlerinin acilen yapılması icap eden hallerde, halihazır durum yeni bir ıslah projesi yapılmasını icap ettirmeyecek şekilde ise, halihazır kadastro haritaları veya yaklaşık ölçekli krokilerde ıslah planı olarak kullanılabilir. Bu planların hazırlanmasında teknik şartnamelere uyulmayabilir.

Zaruri hallerde amme tesis projeleri Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca onaylanmadan belediyelerin veya ilgili kuruluşların sorumlulukları altında bölgelere amme hizmetleri götürülebilir.

c- Tapu tatbikatına ilişkin parselasyon planlarının tanzimi

1- Parselasyon planları Tapu ve Kadaströ Genel Müdürlüğüne kabul edilebilecek hassasiyette tanzim edilir.

2- Parselasyon planlarının tapu idarelerine verilmesinden önce bütün imar ada köşeleriyle karakteristik noktaları beton tesislerle ve parsel köşeleri de uygun tesislerle arazide belirtilir.

3- Tapu idarelerine verilecek parselasyon planları ebat değiştirmesi minimum olan (alüminyum, astralon ve benzeri) paftalar üzerine tersim edilir.

4- Tapuya tescil için, 1 adet parselasyon planı ile bu haritaya ait nirengi ve poligon koordinat değerleri ve kanavaları, röper krokileri, ölçü krokileri, dağıtım ve yüzölçümü hesapları ile cetvellerinden birer kopya tapu idarelerine verilir.

Gecekondu Kanunu'nun uygulanacağı sahalarda imar ve ıslah planları ile parselasyon planları belediyesince veya Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca nasıl yaptırırsa yaptırılsın bunların belediye organlarına tetkik ve karara bağlanmasına lüzum yoktur. Ancak Toplu Konut İdaresi Başkanlığınca onaylanan imar ve ıslah planları ile parselasyon planları bir ay müddetle uygulamayı yapacak belediye ilan edilerek halka duyurulur.

İmar ve İslah Planları ile Parselasyon Planlarının yapımında 2/11/1985 tarihli ve 18916 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan "Plan Yapımına Ait Esaslara Dair Yönetmelik" ve "İmar Kanununun 18 inci Maddesi Uyarınca Yapılacak Arazi ve Arsa Düzenlenmesi ile İlgili Esaslar Hakkında Yönetmelik" hükümlerine uyulur.

Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği

Dış iklim şartlarını, iç mekan gereksinimlerini, mahalli şartları ve maliyet etkinliğini de dikkate alarak, bir binanın bütün enerji kullanımının değerlendirilmesini sağlayacak hesaplama kurallarının belirlenmesini, birincil enerji ve karbondioksit (CO₂) emisyonu açısından sınıflandırılmasını, yeni ve önemli oranda tadilat yapılacak mevcut binalar için minimum enerji performans gereklerinin belirlenmesini, yenilenebilir enerji kaynaklarının uygulanabilirliğinin değerlendirilmesini, ısıtma ve soğutma sistemlerinin kontrolünü, sera gazı emisyonlarının sınırlandırılmasını, binalarda performans kriterlerinin ve uygulama esaslarının belirlenmesini ve çevrenin korunmasını düzenlemek amacıyla Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği 5 aralık 2008 tarihli ve 27075 sayılı resmi gazetede yayımlanmıştır.

Anılan Yönetmelikle 9/10/2008 tarihli ve 27019 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Binalarda Isı Yalıtım Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır. Bu Yönetmelik yayımlandığı tarihten bir yıl sonra yürürlüğe gireceği hükme bağlanmıştır.

Kitap Tanıtımı

Hazırlayan: Yayın Kurulu

CUMHURİYET DEVRİMİ'nin YOLU ATATÜRK BULVARI

Koleksiyoncular Derneği Yayını
Yayına hazırlayan
H. Çağatay KESKİNOK
Şubat 2009
Ankara
Rekmay Reklam ve Ltd. Şti.

"Kurtuluş Savaşı'nın örgütlendiği
ve dönemin en hareketli gösteri-

lerinin yapıldığı Hakimiyet-i Milliye Meydanı'ndan (Ulus Meydanı) başlayıp Çankaya Köşkü'ne uzanan Atatürk Bulvarı'nın tarihi, bir anlamda Cumhuriyet Devriminin tarihidir. O günlerin şehirciliğinde, çağdaş yaşama özgü olarak görülen ölçü ve düzen içinde biçimlendirilen bulvar, İstanbul'a karşı Anadolu'nun geliştirilmesinin bir simgesi olarak, Başkent Ankara'nın planlaması ve tasarımının en önemli ögesidir. Cumhuriyetin çağdaş yaşam biçiminin ve uygar yurttaşının yaratılması ülküsüyle kente ve bulvara bir biçim verilmeliydi. Bulvar, önemli kamusal yapıların yanı sıra kentlilerin toplumsallaşmasına hizmet eden açık alan kullanımlarıyla, kültürel ve sanatsal ve estetik öğelerle oluşturulmalıydı. Cumhuriyet Devrimi gerçekleştirirken, Bulvar, halka kazandırılmaya çalışılan çağdaş yaşamın önemli bir sahnesi olarak şekillenmekte, Cumhuriyetin yeni kurumları cadde üzerinde bir bir yerlerini almaktadır. Atatürk Bulvarı, Cumhuriyet Devrimi'nin yolu olduğu kadar, karşıtlarının da, hedefidir. Bulvarın anıtları, heykelleri ve mekanları Cumhuriyet karşıtlığının hedefi olmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devrim Tarihi'nin en önemli etkinliklerine sahne olması ve kurumlarını üzerinde barındırıyor olması nedeniyle, korunacak bir kültür ve tarih varlığı özelliğine sahip olan Atatürk Bulvarı, 2000'li Yıllarda tarih ve Cumhuriyet bilincinden yoksunluğun göstergesi uygulamalarla kentsel ve toplumsal yaşamımızdan ve belleğimizden koparılmaya çalışılmaktadır. Bulvar üzerinde en başta bir kentin en kamusal mekanı olan kaldırımlar ortadan kaldırılmaktadır. Atatürk Bulvarı, Cumhuriyetin kuruluş yıllarından başlayarak Cumhurbaşkanı'nın Meclise gidiş-geliş yoludur. Son düzenlemeler ile yolun bu niteliği ortadan kaldırılmıştır. Artık, Cumhurbaşkanı, Bulvarı dolaylı olarak kullanarak Çankaya'ya ulaşabilmektedir. Bulvar trafik düzenlemeleri adına parçalanmıştır. Bulvar üzerindeki taşıt trafiğini hızlandıran düzenlemeler ile Ankara kentinin temel omurgası yayasızlaştırılmıştır. Bulvar kentsel imgelelerini bir bir yitirmektedir. Kültürel ve sanatsal etkinliklerin, toplumsal etkinliklerin üzerinde birlikte olduğu, kamusal yapıların, nitelikli konutların yer aldığı bir kent omurgasından, hızlandırılan ve gelip geçen taşıt trafiğinin niteliksizleştirdiği bir yola dönüştürülmektedir.

Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu Atatürk Bulvarı Çalışma Grubu, Cumhuriyet yurttaşının toplumsallaşmasının en önemli yolu olan Atatürk Bulvarı'nı değersizleştirmeye ve simgesel önemini ortadan kaldırmaya çalışan ideolojik ve siyasal tutuma karşı "Yeniden Atatürk Bulvarı" düşüncesiyle bir araya geldi. Elinizdeki kitap ve Cumhuriyet Devrimi'nin Yolu Atatürk Bulvarı Sergisi bu amaçla üretildi".

CUMHURİYETİN BELEDİYECİLİK ÖYKÜSÜ

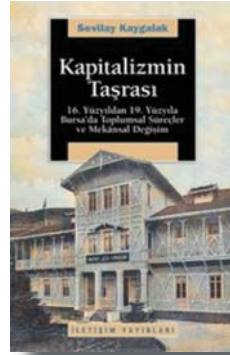

İlhan TEKELİ
Tarih Vakfı
2009
346 sayfa

Türkiye belediyeciliğinin ayrıntılı ve kapsamlı bir tarihi ve yorumu, hukuki ve idari düzenlemelerin bulunmaz bir envanteri, yerel yönetim sorunlarının ve çözüm yaklaşımlarının mükemmel bir analizi. İlhan Tekeli'nin bu kitabı,

belediyecilikle her düzeyde ilgili olanların ve ilgilenmek niyetinde olanların dikkatle inceleyecekleri bir başucu kitabı.

KAPİTALİZMİN TAŞRASI

16. Yüzyıldan 19. Yüzyıla Bursa'da Toplumsal Süreçler ve Mekânsal Değişim

Sevilay KAYGALAK
240 Sayfa

İletişim Yayınları

1. Baskı Ocak 2008, İstanbul

Bursa'nın Osmanlı iktisadî tarihi içinde istisnai sayılabilecek bir

yeri vardır. Hem hinterlandı ile kurduğu ilişki hem de ipeklî kumaş ticaretinin 16. yüzyıldan itibaren Bursa şehir hayatını etkileyen yüzü araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Ancak Bursa tarihinin bu özellikli kesiti, hem dönemler arasındaki devamlılığıyla hem de tarihsel farklılığıyla kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır.

Sevilay Kaygalak, Kapitalizmin Taşrası'nda meşakkatli bir yolu seçerek, 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kapitalist ilişki biçimlerinin Bursa şehri ve sosyal hayatındaki etkisini kapsamlı bir analizle ele alıyor. Bir kent tarihi araştırması ya da kapitalizm-kent tartışması ile sınırlı kalmayan, monografi boyutlarını aşmış kapsamlı bir kuramsal tartışmanın köşe taşlarını dizen ve bu çerçeveyi içini sakin bir anlatım, derin bir bilgi ve kaynaklarına yönelttiği analitik bir eleştiri ile doldurarak süreci ele alan çalışma, olgunluğu ile öne çıkıyor. Aramızdan çok erken ayrılan Sevilay Kaygalak'ı bir kez daha sevgiyle anıyoruz.

Tez Özetleri

Hazırlayan: Yayın Kurulu

TARİHSEL ALANLARDA TURİZM OLGUSUNUN TASARIM-KORUMA İLİŞKİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: BODRUM ÖRNEĞİ

ANIL, Münüre
Yüksek Lisans, Dokuz Eylül
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Emel Göksu
2007, 216 sayfa.

Çeşitli uygarlıklardan bizlere kültürel miraslarımız olarak kalan tarihi kent dokuları, günümüzde yok olma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Koruma kavramının gündeme gelmesiyle birlikte, eskiden günümüze kadar ayakta kalabilmeyi başarmış tarihi yapıların önemi giderek artmıştır. Tarihi doku, yaşamla birlikte değişmektedir. Bu değişimlerle, sosyo-kültürel yapı, fiziksel yapı ve ekonomik yapıdaki değişimler olarak karşılıklı etkileşmektedir. Tarihsel dokuda turizme yönelik işlev değişiklikleri, tarihsel kimliği tahrip etmekte, değiştirmektedir. Bunun sonucu olarak tarihi yapılarda iç mekan, dış mekan kurgusu, plan seması değişmekte, ek yapılarla işlev değişiklikleri yapılmaktadır. Bu etkilerle beraber mekanların kullanımlarında değişimler ve dönüşümler meydana gelmektedir. Tarihi dokular içerisinde yer alan bu alanların kente ve gelecek nesillere birer kültür mirası olarak kazandırılması ve özgünlüğünün bozulmaması için hassaslık gerektiren bir çalışma gerektirmektedir. Turizmle beraber tarihi dokularda birçok değişim görülmektedir. Bu kapsamda bazı Avrupa kentlerinde yer alan tarihi dokuların kente yeniden kazandırılıp turizm girdisiyle bütünleşmesi örneklenmiştir. Tüm bunlar doğrultusunda Bodrum tarihi kent dokusunun bir parçası olan ve turizm girdisiyle beraber mekansal değişimlerle ve yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan "Kumbahçe Mahallesi" ele alınmış, alanda mevcut olan fiziksel problemler saptanmış ve tarihi dokunun yeniden kazanımı için öneriler getirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kentsel koruma, değişim, tarihi doku, turizm, kentsel dönüşüm.

KAMUSAL ALANDA SANAT VE KENTSEL MEKANA ETKİLERİ İSTANBUL'DA HEYKEL UYGULAMALARI İRDELEMESİ

KURT, Efe Korkut
Yüksek Lisans, Yıldız Teknik
Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama
Bölümü
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Zekiye Yenen
2007, 137 sayfa

Kentsel mekanlar kamusal alanlar olarak toplumsal hayat ve bireyin varoluşu açısından çok önemlidir. Bu önem kamusal alanın toplumların sosyal ve günlük yaşam pratiklerinin ana fiziksel işlevsel platformunu meydana getirmesinden ve de bunun estetik düzeyini oluşturan içeriğin toplumların ve kentlerin yaşam kalitesinin düzeyi anlamında belirleyici olmasından ileri gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiği zaman kentsel mekanlar toplumdaki farklı gruplarca kamusal alanların oluşturulması ve denetlenmesi adına yapılan iktidar çatışmasının şekillendiği ve somutlaştığı alanlardır. Bu ilişki kentsel mekanların tasarım, üretim veya dönüşümleri süreçlerinin temelini oluşturmaktadır. Bu doğrultuda bakıldığı zaman, ister kentsel tasarım, planlama veya kent mimarisi ile ilgili pratikler adına, ister kentsel mekanların gösterge anlamlarının analizi açısından ele alınsın, mekanın kimliğini oluşturan bu bağıntıları karşılıklı olarak değerlendirmek ve anlamak bu etkileri toplum yararına yönlendirmek açısından önemlidir. Sanat fiziksel estetiğin ulaştığı en üst seviyedeki yaratım olarak kamusal alanda uygulandığında içeriğini oluşturan gerçek toplumsal gücünü bulur. Bu güç kentin sanat ile olan karşılıklı olumlu etkileşiminden meydana gelmektedir. Kamusal içeriği ile sanat anlam boyutunu derinleştirirken, kent mekanı da sanat ile yüksek bir estetik düzeye ve güçlü bir toplumsal simgeye kavuşur. Bu açıdan kamusal alanda sanatın kentsel mekan ile ne şekilde buluşacağı hem mekansal parametreler

açısından hem de üretilecek eserin içeriğini oluşturacak olan etkiler anlamında dikkatle ele alınmayı gerektirir. Öte yandan kamusal sanatın özgürce üretilmesi ve iyi kurgulanmasının kentsel mekanlara etkisi hem fiziksel estetik hem de sosyolojik anlamları açısından yüksek seviyede olacaktır. Bu süreç kentsel mekanda konumlandırılmış bir sanat eserinden, sanatsal düzeyde kurgulanmış bir kentsel mekan pratiğinin geniş aralığı içinde bir yer alabilir. Kamusal alanda sanatın kentsel mekana etkilerinin evrensel düzeyde değerlendirilmesine koşut olarak yerel düzeyde Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde en baste gelen kamusal sanat olan heykel sanatı ele alınmış ve İstanbul içinde farklı zamanlarda farklı alanlara yapılmış altı adet uygulamanın analizi ile somut olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kamusal alan, kentsel mekan, sanat, heykel.

KENTSEL DÖNÜŞÜM VE SARIGÖL ÖRNEĞİ

AKKOYUN, Nazım
Yüksek Lisans, Mimar Sinan Güzel
Sanatlar Üniversitesi, Şehir ve Bölge
Planlama Bölümü
Tez Danışmanı: Y. Doç. Dr. Teoman
Tekkökoğlu
2007, 110 sayfa

Tarih boyunca çeşitli biçimlerde ortaya çıkan kentsel dönüşüm, 1980'li yıllarda devlet ve kamu sektörü karşısında kentlerin ve özel sektörün ön plana çıkışı ve geçmiş kentsel dönüşüm uygulamalarının ortaya çıkardığı sorunlarla birlikte, günümüzün tartışılan konularından biri olmayı sürdürmektedir. Sanayi devrimiyle kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışı ve kentleşme, kontrolsüz ve plansız bir büyüme yaratmıştır. Sanayileşmenin getirdiği yeni fonksiyon ve işlevlere uygun olmayan geleneksel kent dokuları köhnemeye maruz kalırken fabrika çevrelerinde, işçilerin yaşadığı sağlıksız kentsel yerleşim alanları oluşmuştur. Önceleri işçi sınıfıyla sermayedarlar arasında yaşanan mekânsal ayrışma günümüzde toplum içinde

farklı grupların, tercih, istek ve beklentilerine göre çeşitlilik göstermektedir. Üst ve orta gelir grupları bütçelerine göre farklı alternatifler arasında yer seçimi tercihi yapabilmekteken, kent yoksulları kentsel dönüşüm adı altında sunulan projelerle, kendi dayanışma ve yardımlaşma ilişkilerinden koparılarak, kentsel hizmet ve servislerin görece daha düşük olduğu alanlara sürülmektedirler. Dünyada ve Türkiye’de uygulanan kentsel dönüşüm türlerinin ve araçlarının bu çalışmada incelenen Gaziosmanpaşa Sarıgöl mahallesiyle örtüşen özelliklerini ortaya koymak için öncelikle diğer kentsel ayrışma biçimleriyle benzerlikleri ortaya çıkarılmaktadır. Böylelikle benzer alanlara geçmişte uygulanan projelerin ortaya çıkardığı sorunların değerlendirilmesi yapılarak Sarıgöl Mahallesi için uygun çerçeve çizilmiştir. Sarıgöl Mahallesi halkını yerinden etmeyen, ekonomik, sosyal ve fiziksel yaşam koşullarını iyileştirmek meydana gelecek herhangi bir dönüşüm projesinin temel amacı olmalıdır. Bu doğrultuda mahallede işsizlik, yoksulluk, altyapı, eğitim ve sağlık hizmetleri öncelikli çözülmesi gereken konular olarak ortaya çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Dönüşüm, Kentsel Yoksulluk, Kentsel Ayrışma.

A SOCIO-SPATIAL APPROACH TO THE QUESTION OF CLASS AND CONSCIOUSNESS FORMATION IN A LOCAL SETTING: THE CASE OF BURSA INDUSTRIAL WORKERS

ERENGZGİN, B. Çavlan
Yüksek Lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Kentsel Politika Planlaması ve Yerel Yönetimler
Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Tarık Şengül
2008, 294 sayfa

Bu tezin amacı yerel bir mahalde sınıf ve bilinç oluşumunu araştırırken aynı zamanda sınıf-bilinci odağının yerel-topluluk ve devlet gibi farklı bilinç oluşumu odakları ile etkileşimini incelemeye olanak sağlayacak bir teorik çerçeve geliştirmek ve uygulamaktır. Söz konusu süreçlerin ilişkisel olarak kavranabilmesi için bu tür bir yaklaşım yerele

bağlılık-bağımlılık, mekansal sabit, sabitlik ve hareketlilik gibi mekansal dinamiklerin de hesaba katılmasını gerektirmektedir. Tez, tarihsel coğrafyacı materyalist yaklaşım(lar)-dan eleştirel bir biçimde faydalanarak, ‘yerellik-genel toplum’ ve ‘yapı-bilinç’ arasındaki gerilimleri çözümlenmeye çalışmaktadır. Bu gerilimler bütünsel ve işlevsel bir kavramsal çerçeve içinde birleştirilerek, kentsel ‘yapılandırılmış uyumluluklar’ içindeki karmaşık ilişki örüntüleri ve bunların sınıf ve bilinç oluşumu süreçleri üzerindeki etkileri incelenmektedir. Bu gerilim alanlarının kentsel süreçler boyunca nasıl içiçe geçtiğini anlamak kent mekanında sermayeye karşı işçi sınıfı tarafından verilen somut mücadelelere belkemiği oluşturmak açısından önemlidir.

Bu konular Bursa’da yer alan iki işçi-sınıfı mahallesine referansla tartışılmaktadır. İncelenen mahallelerden Emek plansız gelişmiş, kaçak yapılaşmış bir yerleşim olarak daha çok düşük-ücretli ve göçle gelen sanayi işçilerini barındırmaktadır. Düşük-maliyetli konut kooperatiflerinden oluşan diğer mahalle Akpınar ise sosyal güvenceli ve görece yüksek-ücretli yerel işçiler için daha iyi bir yaşam kalitesi sunan planlı bir yerleşimdir. Alan çalışması, emek pazarı, konut pazarı ve yerele bağlılık-bağımlılık ile sermaye ve emek tarafından sabitlilik-hareketlilik üzerine geliştirilen stratejiler arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Bu stratejilerin niteliği sınıf, yerel-topluluk ve devlet bilinç oluşumu odakları arasındaki ilişki örüntülerinin ve yerel uyumluluk oluşumu süreçlerinin karşılıklı olarak birbirini nasıl şekillendirdiğine dair bir hikayeyi de anlatmaktadır aynı zamanda.

Bu bağlamda genel bir varsayım sınıf-temelli bilinç oluşumunun topluluk-temelli bilinç oluşumu benzeri farklı bilinç odakları tarafından engellendiği şeklindedir. Ancak bu çalışma göstermektedir ki topluluk-temelli bilincin ta kendisi ele alınan topluluklarda büyük ölçüde eksiktir ve topluluk-temelli ilişkilerin yerelde işçiler tarafından kullanımı genellikle kişisel fayda sağlamaya yönelik stratejilere işaret etmektedir. Bu anlamda, topluluk-temelli bilincin eksikliği sınıf-temelli bilinç oluşumu için daha etkili stratejiler geliştirilmesine yol açmamakta, hatta belki de bireyselleşmiş-bilinç biçiminin ağırlıkla hakim olduğu koşullarda sınıf-temelli bilinç gelişimini engelleyen olumsuz bir başka etki olarak kaydedilmektedir.

YÖNETİM MEKANİZMALARININ KENTSEL DÖNÜŞÜM ALGISI VE UYGULAMALARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: İNGİLTERE, ALMANYA VE TÜRKİYE ÖRNEKLERİ

ERASLAN, İkin Güneş
Yüksek Lisans, Yıldız Teknik Üniversitesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Tez Danışmanı: Doç. Dr. İclal Dinçer
2007, 288 sayfa

Türkiye’de “kentsel dönüşüm” uygulamaları, “çoğunlukla Avrupa uygulamalarından ithal edilmiş model ve araçların kullanıldığı, parçacıl ve anlık çözümler üreten bir müdahale biçimi” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu tür parçacıl ve tek boyutlu müdahalelerin, uzun vadede kent mekanında, sosyo-ekonomik ve doğal yapıda olumsuz değişimlere neden olması olasıdır. Bu noktada ülkenin hukuki altyapısının, sosyo-kültürel ve ekonomik koşullarının, yönetim mekanizmalarının ve doğal değerlerinin göz önünde bulundurulduğu, özgün bir “dönüşüm” yaklaşımının oluşturulması şarttır.

Böyle bir yaklaşımın geliştirilebilmesi için ihtiyaç duyulan literatür çalışmalarına, “yönetim mekanizmalarının kentsel dönüşüm algısı ve uygulamaları üzerindeki etkisi”nin çözümlenmesi yönünde bir katkı sunmak doğrultusunda; iki ayrı Avrupa ülkesinde (İngiltere ve Almanya) sürdürülmekte olan kentsel dönüşüm uygulamalarının birbirleri ve Türkiye’deki kentsel dönüşüm uygulamaları ile aralarındaki farklılıkların, yönetim mekanizmaları, mevzuatları ve kurumsal araçları ekseninde incelendiği bu çalışma kapsamında; her üç ülkenin de devlet yapısı, yönetim gelenekleri en üst düzey olan “merkezi yönetim” birimlerinden, en alt düzey olan “yerel yönetim” birimlerine kadar incelenmiş, bu birimler arasındaki ilişkiler irdelenmiştir. Ele alınan bu üç ülkeden birer dönüşüm projesi; dönüşüm sürecine dahil olan aktörler, bu aktörlerin kullandıkları araçlar (kurumsal araçlar) ve aktörler arasındaki yetki dağılımı kapsamında değerlendirilmiştir.

İngiltere ve Almanya'da uygulanmakta olan dönüşüm projelerinde benimsenen yaklaşımların, söz konusu ülkelerin devlet yapılanmaları, mevzuatları ve yönetim mekanizmaları ile doğrudan ilişkili olduğu görülmüştür. Türkiye başlığı altında incelenmiş olan dönüşüm projesindeki yaklaşımların ve projede görev alan aktörler arasındaki ilişkilerin ise; ülkenin yönetim mekanizmalarının işleyişinden oldukça kopuk, devletin ve planlama politikalarının temel ilkelerine aykırı bir yapıda sürdürüldüğü görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Kentsel dönüşüm, yönetim mekanizması, mevzuat, kurumsal araç, proje aktörleri.

IMPACTS OF PRIVATIZATION ON URBAN PLANNING: THE TURKISH CASE (ANKARA) (ÖZELLEŞTİRMENİN KENT PLANLAMAYA ETKİLERİ: TÜRKİYE (ANKARA) ÖRNEĞİ)

EREN, Şirin Gülcen
Doktora, Orta Doğu Teknik Üniversitesi,
Şehir ve Bölge Planlama Bölümü
Tez Danışmanı: Doç. Dr. H. Çağatay
Keskinok ; Doç. Dr. Özcan Altaban
2007, 448 sayfa

Kentsel planlama ve özelleştirme arasındaki "gerilimle" kentsel mekanın metalaştırılması arttıkça, kentsel planlama yazınındaki özelleştirme tartışması çoğalmaktadır. Kamu arazilerinin özelleştirilmesi ve bunun kentsel planlama süreçlerine etkileri ile, rant, mülkiyet ve kamu yararı konularındaki teorik çerçeve üzerine sınırlı sayıda çalışma, bu tezin amaçlarını şekillendirmiştir. Tüm bu olgular tezimize temel oluşturmuştur. Bu tez, kentsel mekanda tarihsel bir kapsamda

özelleştirme ile yaratılan kapitalist üretim ile kamu mülkü arasındaki ilişkiyi açıklamayı amaçlamaktadır. Eleştirel değerlendirme, Ankara kentindeki bir de jure-özelleştirme örnek olayındaki uygulama farklılıkları, ilgili planlama yaklaşımları ve süreçleri, aktörlerin rolleri ile, çevre alanlar ve kent makroformundaki mekansal etkileri çevresine odaklanmıştır: Et ve Balık Ürünleri (EBÜ A.S.) Akköprü Mezbaa Alanı. Bu örnek olay çalışmasında piyasa mekanizmalarının nasıl islediği ve davrandığı nedenleriyle analiz edilmiştir.

Bu tez, ilgili süreçlerin ve uygulamanın farklı olması nedeniyle, de jure-özelleştirme ve de facto-özelleştirme kavramsal ayrımının kentsel planlama için anlamlı olabileceğini tartışmaktadır. Her ne kadar her bir "de jure-özelleştirme (özelleştirme)" deneyimi kendi dinamiklerine sahip ve özgün örneklerse de, Türkiye'deki uygulama, dünya örneklerinden farklılaşmaktadır. İlk olgu, aynı mevzuat kapsamında Türkiye'nin tasfiye, hibe, özelleştirme ve sosyalizasyonu birlikte tatbik etmesidir. İkinci olarak, de jure-özelleştirme kamu arazisi özelleştirilmesi yönelimidir. Üçüncü olarak, noktasal bir müdahale olarak, özelleştirmenin kentsel planlamaya ve kentlerin planlı büyümelerine doğrudan etkileri vardır. Kentleşme süreçleri tamamen piyasa güçlerine bırakıldığı için rasyonel planlamanın denetimi altındadır. Bu de jure-özelleştirme sürecinde, kent mekanı piyasa yönelimli planlama yaklaşımlarıyla (yeniden) üretilmekte ve kamu yararı kavramı (kent planlarında) ihmal edilmektedir. Piyasa yönelimli planlama yaklaşımları "güç" araçlarını kontrol etme eylemi haline almış, devletin üretim faaliyetlerini sonlandırmış, diğer mekanların rekabet edebilirliğini azaltırken "tüketim mekanları" yaratmış ve kamu arazisine "mal" muamelesi yapmıştır. Kentsel planlarla tanımlanan kamu mekanı toplum tarafından kullanılan özel mekanlar haline almıştır. Bunun sonucunda, kamu mekanının kamu malı karakteri kaybolmuştur. Diğer

bir deyişle, piyasa kurumunun istemlerinin özel yararlar için önceliği vardır ve sermayedarın mantığı kent mekanını (yeniden) üretmektedir. Üretimin devamlılığı kararı sermayedara bırakılmıştır. Bu nedenle, özelleştirme sürecindeki kentsel planlama gerçek arazi değerini bulma, rant yaratma yanı sıra, gelişme potansiyeli ve ayrıcalıklı imar haklarının aktarımı eylemine dönüşmektedir. Bu olgu, kentsel planlamada bir paradigma değişimini kast etmektedir.

Bu oluşumlar, planlama ve piyasa kurumlarının her ikisinin de meşruiyetini tartışılır hale getirmektedir. Bu tez, eğer de jure-özelleştirme önlenemez ise, piyasa kurumu ve kentsel planlamanın meşruiyeti için saf piyasa eleştirel kapsamlı rasyonel planlamanın bir tarafa bırakılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Kentsel planlama var olmadan piyasa meşru ve güvenilir olmayacaktır. Piyasa ayrıca kamu yararı için olmalıdır aksi halde, kendi meşruiyetini sarsacaktır. Kentsel planlamanın özelleştirme ile kamu yararı için eklenmesi ancak bundan sonra telaffuz edilebilir. Diğer bir deyişle, eğer kamu yararı tüm plan hiyerarşisindeki nesnellik olursa, özelleştirme kentsel planlama tarafından mekansal bağlamda bir ideoloji olarak kabul edilebilecektir. De jure-özelleştirme sürecinde, idari eylem, kent mekanının (yeniden) üretimi, ekonomik konular ve kamu yararı konuları kapsamında belirsizlikler, ikilemler ve sorun alanları mevcuttur. Bunlar bilinmeden, piyasa eleştirel kentsel mekanın (yeniden) üretimi mantıksız olacaktır. Sonuç olarak, bu tezde de jure-özelleştirme ile ilgili planlama süreçleri, kentsel planlamayı bir kurum ve ideoloji olarak güçlendirmek için tanımlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Özelleştirme [De jure-özelleştirme/De facto-özelleştirme], Kamu Yararı, Piyasa Eleştirel Yaklaşım, Piyasa Yönelimli Yaklaşım, Kentsel Mekanın (Yeniden) Üretimi.

Ozgun Tanglay, 2005 Bahari, Barselona